

† **Petroniu Florea**

Virtuțile la Părinții Filocalici

Culegere de texte din Filocalie

**Editura Universității din Oradea
2001**

CUVÂNT ÎNAINTE

Filocalia este unul dintre cele mai frumoase daruri pe care Sfinții Părinți l-au lăsat moștenire posterității. Sfinții Părinți au trăit în curăție, asceză și apropiere maximă de Dumnezeu și au așternut în scris experiențele lor mistice, astfel încât cei ce vor să ia cunoștință de ele, o pot face citind atent Filocalia. Lectura Filocaliei nu este ușoară, în primul rând datorită numărului mare de pagini, iar în al doilea rând înțelegerea ei necesită o temeinică pregătire teologică pentru a pătrunde cu mintea adâncimea și subțirimea gândirii Sfinților Părinți, autori ai Filocaliei. Cel care studiază Filocalia, pe lângă îmbogățirea cunoștințelor, își face o radiografie completă a stării sale sufletești, văzându-și înălțimea sau micimea sa sufletească și locul sau starea duhovnicească la care trebuie să ajungă un creștin autentic.

Filocalia cuprinde texte scrise de patruzeci și doi de autori, dintre care unii sunt necunoscuți. Astfel în Filocalia vol. 8 citim lucrările a doi autori anonimi: "Rânduiala cea bună a vieții de sine" și "Alăută duhovnicească și trâmbiță cerească". Alți autori, cum ar fi Nichifor din Singurătate (Filocalia vol. 7), pe lângă învățăturile scrise de el, preia texte din alți Sfinți Părinți, precum: Teodosie Chinoviarhul, Pavel din Latro, Avva Agaton, Diadoh al Foticeii, Isaac Sirul, Ioan Carpatiul și alții. Unii dintre Sfinții Părinți citați, au și ei scrieri în Filocalie. Astfel pe Diadoh al Foticeii îl întâlnim în Filocalia vol. 1, iar pe Ioan Carpatiul în Filocalia vol. 4. Alți Sfinți Părinți citați însă, nu mai apar nicăieri

în Filocalie, precum: Teodosie Chinoviarhul, Pavel din Latro și alții.

Filocalia românească cuprinde pe lângă traducerea textului grecesc al Filocaliei și anumite scrieri ale unor autori români, cum ar fi: Vasile de la Poiana Mărului, Gheorghe de la Cernica și alții, având aprox. 5800 de pagini de text și note.

Traducător al Filocaliei în limba română este părintele Dumitru Stăniloae, care pe lângă textul original grecesc, a întrebuițat traduceri ale Filocaliei în alte limbi moderne, precum și unele traduceri parțiale românești mai vechi¹. Traducerea și comentarea Filocaliei a fost făcută de Părintele Stăniloae între anii 1946-1991, deci într-o perioadă de timp de 45 de ani.

Filocalia este un izvor nesecat de învățături duhovnicești și un tezaur neprețuit al Bisericii, dar învățăturile Sfinților Părinți cuprinse în această colecție nu sunt așezate într-o ordine sistematică. Din acest motiv ne-am oprit asupra unor teme tratate pe larg în Filocalie, cum sunt virtuțile. Am adunat tot ce s-a scris în Filocalie referitor la anumite virtuți, și anume la cele mai importante și tratate mai pe larg de părinții filocalici și le-am așezat în capitole unitare, sistematizând în acest fel învățăturile Sfinților Părinți, autori ai Filocaliei, pentru a avea o privire de ansamblu asupra acestor învățături. Am cuprins în această culegere și comentariile de subsol ale părintelui Dumitru Stăniloae la Filocalie, care nu aduc idei străine de textul filocalic, ci numai explică și adâncesc învățăturile părinților filocalici, iar de multe ori dezvoltă și continuă anumite teme numai schițate de anumiți părinți autori ai Filocaliei.

¹ Vezi articolul Părintelui Arhimandrit Ciprian Zaharia: "Biserica Ortodoxă Română și traduceri patristice și filocalice în limbile române", din cartea: "Paisianismul-Un moment românesc în istoria spiritualității europene", publicată la Editura Roza Vânturilor, București, 1996, pp. 46-64.

La începutul fiecărui capitol am dat definiția virtuții respective, preluată din manualul de morală pentru Institutele Teologice. În manualul de morală însă nu am găsit o definiție a virtuții răbdării, astfel încât am dat definiția acestei virtuți din Dicționarul explicativ al limbii române.

Nu am interpolat în textul cărții explicații sau interpretări ale virtuților, date de alți autori, pentru a nu denatura textul Filocaliei, prin intercalarea de texte și eventual de interpretări diferite, intenționând să-l prezint exact așa cum este el, dar într-o formă sistematică, pe teme. Am dat la subsol anumite explicații ale unor texte mai greoaie, sau am prezentat unele exemple luate din alte cărți, pentru a sprijini tema tratată. Am procedat în acest mod pentru a nu împiedica coerența textului filocalic.

Culegerea de față se dorește o sursă de inspirație pentru cei ce o vor citi, un impuls puternic spre cultivarea virtuții, precum și un imbold spre studiul Sfinților Părinți, fie autori ai Filocaliei, fie ai colecției "Părinți și Scriitori Bisericești", sau ai oricărei alte colecții în limba română sau în alte limbi.

Publicarea acestei cărți a fost posibilă datorită bunăvoinței conducerii Universității Oradea, întrucât toate cheltuielile de tipărire au fost suportate de Universitatea orădeană. De aceea ne exprimăm cele mai alese sentimente de mulțumire și recunoștință Domnului Prof. Univ. Dr. Ing. Teodor Maghiar, Rectorul acestei Universități.

Autorul

VIRTUTEA²

Dumnezeu este ființa virtuții

"Virtuțile sunt chipurile omenești ale bunurilor dumnezeiești, sau fața omenească a dumnezeirii"³, iar "ființa virtuții ca tărie o avem de la Hristos, care este ființa virtuții"⁴.

"Orice virtute este fără de început, neavând vremea mai bătrână decât ea, ca una ce are pe Dumnezeu din veci ca singur izvor al existenței sale"⁵. "Începătorul oricărei virtuți este

² "Virtutea creștină este activitatea continuă și statornică, izvorâtă din harul divin și puterile omului credincios, prin care creștinul împlinește totdeauna voia lui Dumnezeu" (Mitropolit Dr. Nicolae Mladin, Prof. Diac. Dr. Orest Bucevski, Prof. Dr. Constantin Pavel, Prof. Diac. Dr. Ioan Zăgrea: Teologia Morală Ortodoxă, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979, Vol. I, p. 351). "Bogăția este furată și răpită de cei mai puternici, dar virtutea sufletului este singura avere sigură, care nu este furată și care după moarte mântuiește pe cei ce au dobândit-o" (Filocalia vol. I, p. 19). "Singură agoniseala sufletului este sigură și nu poate fi jefuită" (Filocalia vol. I, p. 27).

³ Filocalia vol. III, p. 22. "După Sfinții Părinți, virtuțile sunt formele umane ale atributelor lui Dumnezeu, adică reflexul mereu mai profund al luminii Lui, al conștiinței Lui în conștiința omului" (Pr. Dumitru Stăniloae, Rugăciunea lui Iisus și experiența Duhului Sfânt, Editura DEISIS, Sibiu, 1995, p. 64).

⁴ Filocalia vol. III, p. 20.

⁵ Filocalia vol. VII, p. 416.

Dumnezeu, precum soarele, al luminii de toate zilele"⁶. "Virtuțile sunt faptele lui Dumnezeu, pentru că se nasc din puterea Lui"⁷.

"Fiecare din virtuțile generale are ca început și sfârșit pe Dumnezeu, întrucât pornește din El și sfârșește în El și este una cu Dumnezeu, deosebindu-se numai prin cugetare. Căci este vădit că de la El și spre El își are originea orice virtute"⁸.

"Virtutea noastră de aici, oricât ar fi de desăvârșită, este numai o oglindă prin care se vede desăvârșirea viitoare, care pe de altă parte nu va mai fi propriu-zis virtute, dacă virtutea este oglindă, sau vâl străveziu, care odată va înceta. Iar cunoștința noastră de aici, ca treaptă mai înaltă a virtuții, oricât de bogată ar fi, nu este decât o ghicitoră prin care se întrevește adevăratul viitor, care la arătarea lui va desființa ghicitoră, sau cunoștința de aici. Când aceste puteri vor înceta și locul lor îl va lua puterea infinită dumnezeiască, atunci vom cunoaște Adevărul «față către față»"⁹, pentru că "Adevărul este cauza virtuții, dar este în folosul omului ca să ajungă la el prin virtute"¹⁰.

"Felurile virtuții și rațiunile lucrurilor sunt chipurile bunurilor dumnezeiești. Diferitele feluri de virtuți sunt ca un fel de trup al lui Dumnezeu, iar rațiunile cunoștinței în duh ca un fel de suflet. Prin acestea El îndumnezește pe cei vrednici, dându-le pecetea consistentă a virtuții și hărăzindu-le substanța statomică a cunoașterii adevărate"¹¹. "Cuvântul lui Dumnezeu are virtuțile încorporate în Sine și prin întruparea și viața Sa de om le

⁶ Filocalia vol. I, p. 274.

⁷ Filocalia vol. III, p. 466, nota 29. "Dacă prin porunci Domnul ni Se îmbie, așa-zicând, dinafară, ca principiu atractiv, prin virtuți Domnul Se manifestă dinăuntru, ca principiu impulsiv" (Ieromonah Arsenie Boca, Cărarea împărăției, Arad, 1995, p. 143).

⁸ Filocalia vol. III, p. 268.

⁹ Filocalia vol. III, pp. 480-481, nota 237.

¹⁰ Filocalia vol. III, p. 481, nota 251.

¹¹ Filocalia vol. III, p. 90.

transmite celor ce se unesc cu El și are puterea să-i conducă spre virtute sau spre asemănarea cu El pe cei ce-L ascultă"¹². Iisus are virtuțile și ca om, nu numai ca Dumnezeu.

"Prin virtuți Dumnezeu se face neîncetat om în cei vrednici. Fericit este deci cel ce L-a prefăcut în sine prin înțelepciune pe Dumnezeu om. Căci după ce a împlinit înfăptuirea acestei taine, pătimește prefacerea sa în dumnezeu prin har, iar acest lucru nu va înceta de a se săvârși pururea"¹³. "Dumnezeu, care este cu adevărat lumină după ființă, se face cu adevărat lumină în cei ce umblă în El prin virtuți. Așadar orice sfânt ajunge prin iubirea de Dumnezeu să se afle în lumina cea după ființă"¹⁴.

Virtutea aparține firii omenești și este conformă acesteia

"Virtuos este omul care viețuiește în acord cu firea sa, pentru că prin virtute este ridicat de la starea contrară firii, la cea după fire"¹⁵. "Precum sufletul face viu trupul după fire, așa și virtutea"¹⁶. "Viața virtuoasă este singura viață conformă cu firea"¹⁷, pentru că "virtutea corespunde legii naturale"¹⁸. Virtutea înseamnă "lepădarea patimilor contrare firii și dobândirea virtuților conforme firii"¹⁹, pentru că "virtutea este sănătatea sau echilibrul firii"²⁰.

¹² Filocalia vol. VI, p. 314, nota 46.

¹³ Filocalia vol. III, p. 87.

¹⁴ Filocalia vol. III, p. 57.

¹⁵ Filocalia vol. III, p. 20.

¹⁶ Filocalia vol. IV, p. 43.

¹⁷ Filocalia vol. III, p. 470, nota 81.

¹⁸ Filocalia vol. III, p. 502, nota 559.

¹⁹ Filocalia vol. III, p. 178.

²⁰ Filocalia vol. IX, p. 579, nota 1136.

"Cel ce își întoarce gândurile spre virtute le-a dat odihnă, depărtându-le de învălmășeala nestatornică a patimilor"²¹. Numai "în virtuți se afirmă libertatea de alegere a omului, câtă vreme patimile reprezintă robia lui și căderea din rațiune"²².

"Virtutea constă în restabilirea acordului între voința omului și rațiunea firii lui"²³, căci "unindu-se voința cu rațiunea firii, se produce împăcarea omului cu Dumnezeu"²⁴. Astfel această împăcare "se realizează numai prin dobândirea virtuților dumnezeiești"²⁵, "care sunt adevărata slujire prin care îngrijim cum trebuie și în chip plăcut lui Dumnezeu de sufletul nostru"²⁶.

"Deschiderea către Dumnezeu, sau dăruirea zidului care ne desparte de El, se face prin virtuți. De aceea ele sunt viața noastră adevărată, pentru că ele ne pun în comunicare cu Dumnezeu, cu viața și cu lumina Lui. Ele ne dau orientarea spre El și spre semenii noștri, ne pun în acord cu voia Lui, nu ne lasă închiși în noi înșine și în interesele noastre legate de cele trupești și trecătoare"²⁷.

"Omul virtuos este omul rațional, omul care și-a rânduit viața conform cu rațiunea și o conduce conform ei. Dar prin virtuți omul devine rațional nu numai în viața lui individuală, ci și în relațiile sociale"²⁸. "Virtutea este largă și lărgeste firea fiecăruia din noi, scoțându-ne din egoism"²⁹.

"Virtuțile lucrând conform cu firea lucrurilor, mai au și rostul de a scoate la iveală rațiunile lucrurilor, dezvoltând

²¹ Filocalia vol. III, p. 203.

²² Filocalia vol. VI, p. 301, nota 19.

²³ Filocalia vol. II, p. 20.

²⁴ Filocalia vol. II, p. 290, nota 19.

²⁵ Filocalia vol. III, p. 196.

²⁶ Filocalia vol. III, p. 37.

²⁷ Filocalia vol. IX, p. 563, nota 1113.

²⁸ Filocalia vol. VI, p. 314, nota 46.

²⁹ Filocalia vol. III, p. 502, nota 559.

virtualitățile din ele. Căci rațiunile semănate în firea lucrurilor nu sunt niște entități statice, ci factori dinamici"³⁰.

Cuviosul Nichita Stithatul spune: "Am auzit zicându-se că nu poate ajunge cineva la deprinderea virtuții fără retragerea în singurătate și fără fuga în pustiu și m-am mirat: cum au socotit oamenii să mărginească într-un loc pe Cel nehotărnicit? Căci deprinderea virtuții este readucerea puterilor sufletului la străvechea lor noblețe și întâlnirea virtuților generale în lucrarea cea după fire. Iar acestea nu ne vin din afară ca niște adaosuri străine, ci cresc în firea noastră de la creație ca o simțire dumnezeiască și mintală. Și mișcați prin ele potrivit cu firea intrăm în împărăția cerurilor, care este înlăuntrul nostru, după cuvântul Domnului (Luca 17,21)"³¹, căci "raiul se deschide prin virtuți"³².

Virtuțile ca rod al colaborării dintre Dumnezeu și om

"Virtutea este unirea prin cunoștință a neputinței omenești cu puterea dumnezeiască"³³, de aceea "nimeni să nu-și închipuie că poate răbda osteneli și poate dobândi virtutea cu puterea sa, căci pricinuitoarea tuturor celor bune este Dumnezeu" ³⁴. Sfântul Marcu Ascetul subliniază: "Când săvârșești fapte virtuozose, adu-ți aminte de Cel ce a zis: «Fără de

³⁰ Filocalia vol. III, p. 485, nota 305.

³¹ Filocalia vol. VI, pp. 231-232.

³² Filocalia vol. VI, p. 345, nota 8. "Nu ni se va deschide poarta împărăției cerurilor, dacă nu am bătut la poarta virtuților" (Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Teologia Dogmatică Ortodoxă, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978, vol. III, p. 296).

³³ Filocalia vol. III, p. 305.

³⁴ Filocalia vol. IV, p. 242. "Virtutea este acel dinamism omenesc declanșat de prezența lui Dumnezeu" (Paul Evdokimov, Ortodoxia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p. 110).

Mine nu puteți face nimic» (Ioan 15,5)³⁵, "deci pentru cele bune ce le faci, adu mulțumire Pricinuitorului"³⁶. "Dumnezeu însă nu dă nici o virtute dacă nu lupți și tu pentru ea. Dar nici tu nu poți să câștigi vreo virtute dacă nu te ajută și Dumnezeu. În toate cele bune este o conlucrare între Dumnezeu și om"³⁷.

"Firea omenească prin ea însăși nu ar putea să arate podoaba desăvârșită a virtuților și frumusețea duhovnicească a sfințeniei, dacă nu s-ar bucura și de mâna dumnezeiască. Astfel pământul, rămânând de sine, dacă nu s-ar împărtăși de îngrijirea din partea plugarilor și n-ar primi conlucrarea ploilor și a soarelui, nu ar fi în stare să rodească prin sine. De asemenea, fiecare casă are lipsă de lumina soarelui de aici, care nu este de aceeași fire cu ea; altfel ar fi plină de întuneric. Și altele le poți vedea că sunt la fel. Deci în același chip și firea noastră este cu neputință să dea prin sine roadele desăvârșite ale virtuților, ci are nevoie de plugarul duhovnicesc al sufletelor noastre, adică de Duhul lui Dumnezeu, care și El este cu totul străin de firea noastră, căci noi suntem făptură, iar El necreat. Acesta lucrând după meșteșugul Său inimile credincioșilor, care s-au predat cu toată voia lor plugarului duhovnicesc, le face să producă roadele desăvârșite ale Duhului și răspândește lumina sa în casa sufletului nostru, întunecată de patimi"³⁸.

"Înrădăcinarea virtuților în suflet nu se poate înfăptui prin eforturile proprii, ci numai prin har, care este lucrarea puternică a lui Dumnezeu devenită lucrarea noastră. Virtuțile, ca deschideri

³⁵ Filocalia vol. I, p. 274. "Virtuțile nu sunt o chestiune individualistă, ci un dialog cu Dumnezeu, în care noi chemăm pe Dumnezeu și El răspunde venind" (Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Teologia Dogmatică Ortodoxă, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, vol. III, 1978, p. 297).

³⁶ Filocalia vol. IV, p. 242.

³⁷ Filocalia vol. XII, p. 238, nota 481.

³⁸ Filocalia vol. V, p. 366.

și relații statornice ale sufletului cu Dumnezeu, nu pot prinde putere în noi dacă nu stă Dumnezeu Însuși deschis față de noi sau în comunicare de iubire și de putere cu noi. În virtuți, Duhul lui Dumnezeu lucrează cu subiectul nostru ca un fel de unic subiect. Prin aceasta, virtuțile reprezintă trepte ale unirii noastre cu Dumnezeu ca Subiect iubitor. De aceea Duhul lui Dumnezeu este sufletul virtuților noastre³⁹.

"Toate virtuțile sunt puteri ale lui Dumnezeu în noi. Ridicarea spre această conștiință este un efort continuu de distilare, de subțiere a firii, pentru a face pe Dumnezeu total transparent prin înlăturarea oricărei grosimi a ei, a vizibilității ei"⁴⁰. "Virtuțile sunt sădite ca virtualități în fire sau în puterile firii noastre. Dar sunt sădite ca aspirații ale ei spre Dumnezeu, deci ca legături de actualizat și de dezvoltat ale omului cu Dumnezeu, care chiar prin aceasta se bucură, când omul face eforturi în acest sens, ajutat de harul lui Dumnezeu"⁴¹.

"Numai omul care vine prin voia sa proprie în lumea cea adevărată, adică a virtuților, este luminat în mod sigur de Dumnezeu, dobândind o deprindere neclintită în virtute și o cunoștință adevărată și fără greșală"⁴². Astfel "virtuțile le lucrează singur Dumnezeu în cei ce voiesc, folosind numai intenția de la cei ce voiesc, ca pe o unealtă spre scoaterea la iveală a virtuților"⁴³. "Dumnezeu crează virtuțile în noi, împreună cu noi"⁴⁴. "Există aproape o continuitate între virtuți și har, între efortul de iubire al omului și iubirea lui Dumnezeu care

³⁹ Filocalia vol. VII, p. 124, nota 42.

⁴⁰ Filocalia vol. IX, p. 281, nota 587.

⁴¹ Filocalia vol. VI, p. 231, nota 62.

⁴² Filocalia vol. III, p. 384.

⁴³ Filocalia vol. III, p. 52.

⁴⁴ Filocalia vol. VI, p. 314, nota 46. "Virtuțile, pe acestea Dumnezeu le pune în inima omului, ale omului sunt nevoința și sudoarea" (Paul Evdokimov, Taina iubirii, Editura Christiana, București, 1994, p. 102).

întreține acest efort. Harul este în virtuți, iar virtuțile traduc în ele bunătățile harului"⁴⁵.

"Dumnezeu cel fără lipsuri și prea plin nu are trebuință de virtuțile noastre, ci dăruiește din belșug și mântuiește prin har, pe toți cei ce voiesc aceasta cu mulțumire"⁴⁶. "Dar cel ce se închide pe sine în neputința firii, încă nu a ajuns la hotarul virtuții. Din această pricină el păcătuiește, ca unul ce n-a primit încă puterea ce întărește neputința"⁴⁷.

"În cel ce socotește că virtuțile sunt ale lui, nu există deschidere adevărată către Dumnezeu, căci în deschiderea adevărată trebuie să se trăiască inițiativa ambelor părți. Sunt deschis cu adevărat Celuilalt, pentru că și El îmi este deschis, deci virtutea mea este și opera Lui. Altfel, virtutea mea este numai o intenție a virtuții, dar nu o virtute împlinită. Cel ce afirmă că poate face binele numai prin el însuși, chiar prin această mândrie a lui, nesocotind contribuția lui Dumnezeu, se închide în sine și nu-L prețuiește cum se cuvine pe Dumnezeu, ca absolut necesar realizării sale"⁴⁸.

Virtuțile sunt un tot unitar

"Viețuirea după Dumnezeu este ca un lanț și ca o linie felurit aurită, având o virtute atârnată în chip bine orânduit de alta și pe toate bine închegate între ele. Fiind multe, împlinesc un

⁴⁵ Filocalia vol. VI, p. 250, nota 12.

⁴⁶ Filocalia vol. IV, p. 279.

⁴⁷ Filocalia vol. III, p. 305.

⁴⁸ Filocalia vol. VII, p. 124, nota 43. "Gândește-te că oricâte fapte bune ai face și oricâte daruri ai lua, cu atât mai mult ele se datorează lui Dumnezeu și tu te obligi mai mult față de El. Din această meditare nu numai că nu te vei mândri de virtuți și calități, ci te vei coborî în adâncul smereniei, fiindcă nu ai nimic vrednic cu care să mulțumești pe deplin darurilor dumnezeiești" (Nicodim Aghioritul, Războiul nevăzut, Editura Arta Grafică, 1991, p. 88, nota 2).

singur lucru, anume îndumnezeirea omului care viețuiește cu curăție potrivit cu ele"⁴⁹.

"Virtuțile alcătuiesc un adevărat templu, sau locaș sfânt al lui Dumnezeu, pentru că prin ele omul se curățește și-și face drumul spre Dumnezeu, ca prin locașul lui Dumnezeu. Iar cum virtuțile nu sunt decât trăsăturile chipului restabilit al omului, însuși omul devine prin ele un locaș sfânt al lui Dumnezeu. Prin ele omul trăiește cu Dumnezeu în ființa și în lucrările sale, adică cu puterea Lui. Omul este, astfel, și lăcașul lui Dumnezeu (I Cor. 3,16) și arhitectul lui, în colaborare cu Dumnezeu"⁵⁰. "«Locașurile» despre care vorbește Mântuitorul Hristos că sunt în casa Tatălui Său (Ioan 14,2), sunt virtuțile ce le dobândesc cei ce se silesc, căci orice virtute este ca un adevărat veșmânt sau locaș ce îmbracă pe cel virtuos"⁵¹. "Din virtuțile țesute întreolaltă ne face Duhul Sfânt o cămașă frumoasă și cinstită a nestricăciunii"⁵². "Virtuțile sunt astfel atât cărări spre locașurile desăvârșirii, cât și locașurile sau chipurile proprii ale desăvârșirii"⁵³.

"Virtuțile sunt un tot (dar un tot potrivit cu fiecare om). Este omul întreg ridicat mereu pe altă treaptă de cunoaștere a sa și a realității, în zone mereu mai înalte, mai luminoase. În ele nu este activ numai omul, ci și Duhul Sfânt, căci în nimic ce face omul nu este singur"⁵⁴.

"Fiecare virtute este maica celei de a doua"⁵⁵, căci "o virtute le poartă pe toate în sine și le promovează pe toate"⁵⁶.

⁴⁹ Filocalia vol. VIII, p. 30.

⁵⁰ Filocalia vol. VIII, p. 39, nota 43.

⁵¹ Filocalia vol. X, p. 398, nota 485.

⁵² Filocalia vol. III, p. 64.

⁵³ Filocalia vol. X, p. 398, nota 485.

⁵⁴ Filocalia vol. XI, p. 227, nota 286.

⁵⁵ Filocalia vol. X, p. 348.

"Virtuțile nu stau separat, ci se încheagă între ele îmbibându-se în ființa noastră"⁵⁷, "punându-și pecetea pe ea"⁵⁸ "și prin virtuți însăși ființa noastră devine un chip armonios al virtuților, o ființă structurată în mod unitar prin virtuți, ca o pornire multilaterală de iubire spre Dumnezeu și spre oameni"⁵⁹. "Așa cum trupul este unul, dar are multe mădulare, și de-i lipsește unul din mădulare nu este cu trup deplin, așa este și cu omul dinăuntru. El are virtuțile ca multe mădulare și dacă una-i lipsește, nu este ajuns la desăvârșire"⁶⁰.

"Virtuțile își țin cumpăna între ele și toate se adună într-una și se împlinesc într-o întocmire, și într-un singur chip al virtuții. Căci sunt virtuți propriu-zise și virtuți mai mari ca virtuțile, care cuprind și susțin pe cele mai multe sau chiar pe toate, cum sunt dragostea dumnezeiască, smerenia și răbdarea dumnezeiască. Fiindcă Domnul zice despre aceasta: «Prin răbdarea voastră veți dobândi sufletele voastre» (Luca 21,19),

⁵⁶ Filocalia vol. VII, p. 185, nota 10. "Virtuțile sunt toate legate între ele și cine împlinește una, pe toate celelalte le-a apropiat de ușa inimii lui" (Nicodim Aghioritul, Războiul nevăzut, Editura Arta Grafică, 1991, p. 92). "O virtute cheamă și ajută celelalte virtuți, cel ce voințește a dobândi o virtute, deprinde și meșteșugul de a dobândi o alta. Astfel cu creșterea uneia, cresc toate, prin unirea ce există între ele, fiindcă toate faptele bune sunt raze ce ies din una și aceeași dumnezeiască lumină" (Ibidem, p. 94).

⁵⁷ Filocalia vol. VII, p. 103, nota 10.

⁵⁸ Filocalia vol. VI, p. 75, nota 44. "Deși sunt deosebite cu numele și cu felul lor, virtuțile sunt așa de înrudite și strâns legate între ele, încât nu se pot despărți și înstrăina una de alta, nu au înțeles și nu pot una fără alta. Ele se ajută și se întăresc și sunt trebuitoare una alteia și toate sufletului și vieții noastre de creștini" (Teodor M. Popescu, Meditații Teologice, Editura Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, București, 1997, p. 158).

⁵⁹ Filocalia vol. VII, p. 103, nota 10.

⁶⁰ Filocalia vol. XI, p. 591.

dar nu a zis întru postirea voastră sau întru privegherea voastră"⁶¹.

"Virtuțile generale: înțelepciunea, cumpătarea, dreptatea și bărbăția cuprind multe virtuți în ele, iar când una din acestea sporește, face să sporească toate virtuțile parțiale cuprinse în ea. De aceea, cel ce practică virtuțile generale, practică deodată multe virtuți și drumul lui spre desăvârșire se scurtează. El urcă repede de la o treaptă de viață la alta mai înaltă"⁶². "Unitatea înțelepciunii de exemplu, poate fi contemplată ca existând nedivizat în diferitele virtuți ce izvorăsc din ea și pe măsură ce sporim în lucrările tuturor virtuților o concentrăm tot mai mult, încât se descoperă iarăși ca o unitate simplă prin reîntoarcerea la ea a tuturor virtuților pornite din ea. Aceasta se întâmplă când noi, pentru care se lansează din sine prin nașterea fiecărei virtuți, ne strângem iarăși în ea, urcând prin fiecare virtute"⁶³.

"Lucrul de căpetenie al oricărei sânguințe și cea mai înaltă dintre fapte este stăruința în rugăciune"⁶⁴, care "desface mintea de toate înțelesurile și o înfățișează goală lui Dumnezeu"⁶⁵. "Prin ea dobândim și celelalte virtuți, căci Dumnezeu pe care-L chemăm, ne întinde o mână de ajutor"⁶⁶. Dar "este cu neputință ca mintea să se ocupe cu desăvârșire numai de Dumnezeu, dacă nu va dobândi și aceste două virtuți: iubirea și înfrânarea, căci iubirea îmblânzește iuțimea, iar înfrânarea veștejește pofța"⁶⁷. "Așadar aceste trei virtuți îmbrățișează toate virtuțile și fără de

⁶¹ Filocalia vol. VII, p. 123.

⁶² Filocalia vol. X, p. 399, nota 487.

⁶³ Filocalia vol. III, p. 262.

⁶⁴ Filocalia vol. V, p. 309.

⁶⁵ Filocalia vol. II, pp. 36-37.

⁶⁶ Filocalia vol. V, p. 309.

⁶⁷ Filocalia vol. II, pp. 36-37.

ele mintea nu se poate ocupa de Dumnezeu, eliberată de toate celelalte"⁶⁸.

"Ordinea virtuților teologice poate fi: credința, nădejdea și dragostea, dar și inversă: întâi iubirea, apoi credința și nădejdea. De fapt în fiecare virtute sunt prezente și celelalte. Nu poți crede în Dumnezeu creștin fără să-L iubești. Căci crezi după ce ai aflat faptele Lui de iubire pentru tine. Dar aceasta trezește și iubirea ta. Iar odată iubindu-L, crezi că-ți va da toate câte le-a făgăduit și a dat dovada că vrea să le facă pentru noi. Mai ales pe treptele mai înalte ale cunoașterii lui Dumnezeu este pe primul plan iubirea. Și tu ești convins sau crezi că din iubirea lui Dumnezeu îți vor veni toate bunătățile negrăite. Însă odată cu iubirea este smerenia și ascultarea. Iubești pentru că ascuți și crezi, dar și ascuți și crezi pentru că iubești. Între ascultare și iubire nu este o împotrivire în cazul relației cu Dumnezeu cel iubitor. Pe cel ce te iubește și-l iubești, îl ascuți și-l crezi cu bucurie. Ești fericit că-l ascuți. Nu este o ascultare de frică, ci o ascultare plină de iubire. Este o pornire interioară, liberă, avântată, de ascultare și de credință"⁶⁹.

"Pe plan mai înalt, virtuțile sunt pline de credința iubirii și aceste virtuți sunt superioare, căci în ele este și o odihnă a lui Dumnezeu, nu un simplu efort încordat al omului. Sufletul se

⁶⁸ Filocalia vol. II, pp. 36-37.

⁶⁹ Filocalia vol. XI, p. 262, nota 349. "Fiecare virtute odată dobândită, nu se mai pierde dacă persistăm pe drumul ascendent al vieții creștine duhovnicești, ci rămâne și după ce se nasc din ea virtuțile următoare, crescând și primind modificări calitative superioare, sub înrăurirea noilor virtuți, pentru a se coordona cu acelea. Credința este prima virtute cu care pornim la drum. Este pârliașul căruia i se adaugă pe urmă pârliașele altor virtuți, devenind împreună fluviul larg atotcuprinzător și de neîntors al unei vieți total virtuoaase. Astfel, în iubire adună ea toate virtuțile" (Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Trăirea lui Dumnezeu în Ortodoxie, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1993, p. 134).

află acum pe o treaptă superioară virtuților, fără să le fi părăsit, căci sufletul se odihnește de efort în săvârșirea lor, ele iradiind din om, fără ca el să facă vreun efort. Cel ce are o adâncă iubire face bine persoanei iubite, fără efort"⁷⁰. "Virtuțile culminează astfel în iubire, ca treaptă culminantă a generozității. Dar virtuțile însele, ca forme ale generozității, n-ar putea să crească în noi, dacă n-ar fi susținute de pomirea generozității"⁷¹, deci de celelalte virtuți.

"Din fiecare om strălucește cu deosebire o anumită virtute, dar legată de ea sunt și toate celelalte"⁷², căci "virtuțile se leagă între ele și se țin laolaltă ca un lanț sfânt, fiecare atârând de cealaltă. Așa rugăciunea atâră de dragoste, dragostea de bucurie, bucuria de blândețe, blândețea de smerita cugetare, smerita cugetare de slujire, slujirea de nădejde, nădejdea de credință, credința de ascultare, iar ascultarea de simplitate"⁷³. "Precum felurimea mâncărilor trezește pofta după împărtășirea de ele, tot așa felurile virtuți trezesc sânguința minții"⁷⁴ în practicarea lor.

"Există o lege în creșterea duhovnicească: cel neîntărit în virtuțile mai de jos nu poate urca la virtuțile cele mai de sus"⁷⁵, "iar cea mai de jos virtute apare ca rea în raport cu cea mai de sus"⁷⁶. "Treptele superioare ale urcușului duhovnicesc însă nu exclud pe cele inferioare, ci le implică. Contemplativul nu trebuie să uite de virtuțile cu fapta"⁷⁷.

⁷⁰ Filocalia vol. X, p. 328, nota 391.

⁷¹ Filocalia vol. VII, p. 460, nota 54.

⁷² Filocalia vol. XI, p. 591, nota 844 b.

⁷³ Filocalia vol. V, p. 308.

⁷⁴ Filocalia vol. VII, p. 62.

⁷⁵ Filocalia vol. IX, p. 131, nota 244.

⁷⁶ Filocalia vol. X, p. 299, nota 337.

⁷⁷ Filocalia vol. II, p. 314, nota 82..

"Fața sufletului nu este o stare de moment, ci un chip sufletesc permanent, dobândit de om prin anumite deprinderi. Când fața aceasta este o sinteză a tuturor virtuților, nu mai este o față urâtă, ci una frumoasă, care deși este ascunsă în suflet, se răsfrânge și pe fața de dinafară a omului virtuos"⁷⁸.

Virtutea trebuie să fie continuă și constantă

"Virtuțile sunt forța prin care omul credincios urcă continuu spre Dumnezeu, nesocotindu-se vreodată ajuns la capăt. Ele reprezintă mișcarea firească a celui ce se nevoiește în iubirea tot mai înaintată față de persoana infinit iubitoare a lui Dumnezeu și față de persoanele semenilor. Această practicare a virtuților înseamnă și o desăvârșire continuă a lui"⁷⁹.

"Cel ce a săvârșit o dată o faptă bună nu este virtuos"⁸⁰, precum "nu este milostiv cel ce s-a îndeletnicit puțin cu milostenia, nici înfrânat cel care a făcut la fel cu înfrânarea, ci cel ce s-a îndeletnicit cât mai mult și toată viața lui cu această virtute"⁸¹. "Virtutea sădește în suflet deprinderea, prin faptul că este lucrată continuu și la urmă însăși deprinderea îi procură omului odihna în Dumnezeu"⁸², căci "deprinderea virtuții ne mișcă să gândim, să grăim, sau să săvârșim cele bune"⁸³. Astfel

⁷⁸ Filocalia vol. III, p. 487, nota 344. "Iubirea și bunătatea unui om se reflectă pe fața lui ca lumină" (Dumitru Stăniloae, Iisus Hristos lumina lumii și îndumnezeitorul omului, Editura Anastasia, 1993, p. 45). Virtuțile sunt darul lui Dumnezeu făcut celor ce se nevoiește toată viața spre ele, de aceea "chipul lui Dumnezeu strălucește pe chipurile sfinților Săi" (Paul Evdokimov, Femeia și mântuirea lumii, Traducere Gabriela Moldoveanu, Editura, Asociația filantropică medicală creștină Christiana, București, 1995, p.101).

⁷⁹ Filocalia vol. VI, p. 311, nota 41.

⁸⁰ Filocalia vol. IX, p. 594.

⁸¹ Filocalia vol. IV, p. 212.

⁸² Filocalia vol. IX, p. 594.

⁸³ Filocalia vol. IV, p. 32.

"virtutea este tărie spirituală, ca deprindere neclintită în bine"⁸⁴. În consecință, "nu se poate ajunge la măsura nici unei virtuți, dacă nu se sânguiește cineva toată viața, cu toată puterea spre dobândirea ei, prin osteneală încordată și prin grija de făptuire"⁸⁵.

"În virtute trebuie să se meargă tot înainte, orice ezitare fiind primejdioasă"⁸⁶. "Calea virtuților nu îngăduie nici o oprire celor ce merg pe ea, ci aceștia trebuie să înainteze neconținut și întins spre ținta sufletului, adică spre cununa chemării de sus. Căci oprirea pe calea virtuții este începutul păcatului, deoarece mintea se ocupă pătimaș cu vreunul din lucrurile materiale"⁸⁷.

"Viața în virtute este concepută dinamic. Virtutea pretinde o mișcare continuă a firii în sus. Virtutea cere un efort continuu, chiar dacă am vrea numai să o menținem la același grad. Dar nimeni nu se poate menține la același grad de virtute, ci sau sporește în ea, sau cade. Simpla încetare din înaintare, înseamnă, ca slăbire a efortului propriu vieții virtuozității, cădere"⁸⁸. "Mutarea din virtute este începutul păcatului. O stare neutră nu există"⁸⁹.

⁸⁴ Filocalia vol. III, p. 20.

⁸⁵ Filocalia vol. IV, p. 211. "Este cu adevărat mare înaintea lui Dumnezeu cel care face tot binele pe care îl poate; dar este și mai mare în ochii Săi cel care, cu sentimente de sinceră umilință, se trudește să facă mai mult decât poate" (Nichifor Crainic, Sfințenia - împlinirea umanului, Trinitas, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993, p. 139).

⁸⁶ Filocalia vol. III, p. 470, nota 78.

⁸⁷ Filocalia vol. III, p. 73.

⁸⁸ Filocalia vol. III, p. 470, nota 81. "Cei ce vor să dobândească virtuțile, nu-și pierd curajul în căderi, ci continuă lupta cu râvnă" (Comorile Pustiei 3 Cuvioși Părinți Egipteni: Avva Ioan Colov, Avva Ammona, Avva Zosima, Editura Anastasia, 1995, p. 116).

⁸⁹ Filocalia vol. X, p. 165, nota 178. "Virtutea nu are decât una din aceste limite: nelimitarea sau păcatul" (Părintele Galeriu, Jertfă și răscumpărare, Editura Harisma, 1991, pp. 71-72).

"Cel ce a cunoscut insuficiența virtuții sale, niciodată nu se oprește din drumul ei. Căci dacă ar face așa, s-ar păgubi de începutul și ținta ei, adică de Dumnezeu, oprindu-și mișcarea dorinței în jurul său. În acest caz și-ar închipui că a ajuns desăvârșirea, în vreme ce el a căzut de la Cel cu adevărat existent, spre care tinde toată mișcarea celui ce se sârguiește"⁹⁰. "Orice virtute poate atinge o treaptă și mai înaltă, deci este supusă pocăinței pentru treapta nedeplină la care a ajuns. În acest sens nici un grad de virtute nu este mai presus de pocăință, adică nu scapă pe om de datoria pocăinței"⁹¹.

"Omul trebuie să fie mereu nemulțumit de faptele lui și să nu aștepte cu încredere judecata lui Dumnezeu. El trebuie să fie stăpânit mereu de tristețe pentru starea în care se află și să plângă pentru nemulțumirea de ea"⁹².

"Deși virtutea se câștigă pe prima treaptă a urcușului duhovnicesc, totuși neclintirea în ea se asigură numai pe treapta cea mai înaltă, când cineva a ieșit din sine și s-a ridicat în tăcerea cea mai presus de înțelegere"⁹³.

⁹⁰ Filocalia vol. III, p. 233.

⁹¹ Filocalia vol. X, p. 277, nota 300. Comentându-l pe Sfântul Isaac Sirul, părintele Stăniloae ne atrage atenția că oricât am înainta într-o virtute, având în vedere faptul că mai avem mult de urcat spre Dumnezeu, trebuie să ne pocăim pentru treapta nedeplină a virtuții la care am ajuns. De asemenea, dacă astăzi împlinim o virtute, nu trebuie să ne mândrim cu ea, ci să ne căim pentru faptul că nu am săvârșit-o ieri, deși o puteam împlini. Astfel împlinirea virtuților nu ne este spre mândrie, ci spre smerenie. "Cu cât sporești astăzi virtutea, cu atât te-ai dovedit dator pentru ziua de ieri, făcând arătată capacitatea firii. Fiindcă prin sporul de astăzi s-a dovedit că nu există un spor sau un scăzământ al firii, ci al voinței" (Ieromonah Arsenie Boca, Cărarea împărăției, Arad, 1995, p. 203). Deci fapta bună de astăzi trebuie să ne ducă la smerenie, pentru că nu am săvârșit-o și ieri.

⁹² Filocalia vol. XII, p.186, nota 389.

⁹³ Filocalia vol. II, p. 315, nota 87.

"Câtă vreme ne aflăm în viața de aici, lucrăm la împlinirea virtuților, după viața aceasta însă, vom înceta de a mai lucra virtuțile, dar nu vom înceta să pătimim îndumnezeirea după har, ca o răsplată pentru ele"⁹⁴.

Virtuțile sufletești și cele trupești

"Virtuțile reprezintă duhul întărit în trupul devenit străveziu"⁹⁵. "Dintre virtuți, unele sunt ale trupului, altele ale sufletului. Ale trupului sunt de pildă: postul, privegherea, culcatul pe jos, lucrul mâinilor, pentru a nu îngreuna pe altul sau pentru a face milostenie, și cele asemenea. Ale sufletului sunt de pildă: iubirea, îndelunga răbdare, blândețea, înfrânarea, rugăciunea și cele asemenea. În consecință, dacă din vreo nevoie sau împrejurare trupească, de exemplu din cauză de boală, sau altceva de felul acesta, ni s-ar întâmpla să nu putem împlini virtuțile trupești amintite, Dumnezeu ne iartă, pentru că cunoaște și pricinile. Dar neîmplinind virtuțile sufletești, nu vom avea nici o apărare, căci acestea nu sunt supuse nevoilor trupului"⁹⁶.

"Virtuțile trupești, fiind mai degrabă unelte ale virtuților, sunt mai ușoare, măcar că au trebuință de osteneli trupești. Dar cele ale sufletului, deși au nevoie numai de supravegherea gândului, sunt foarte greu de câștigat"⁹⁷.

"Cu cât este sufletul neasemănat mai bun decât trupul, și mai distins și mai cinstit în multe și foarte însemnate privințe, cu atât sunt și virtuțile sufletești mai bune decât cele trupești"⁹⁸. Iar "precum virtuțile trupești își atrag slava de la oameni, așa cele duhovnicești pe cea de la Dumnezeu"⁹⁹.

⁹⁴ Filocalia vol. III, p. 89.

⁹⁵ Filocalia vol. IX, p. 576, nota 1128.

⁹⁶ Filocalia vol. II, pp. 91-92.

⁹⁷ Filocalia vol. V, p. 206.

⁹⁸ Filocalia vol. IV, p. 212.

⁹⁹ Filocalia vol. IV, p. 16.

"Având însă cineva toată virtutea trupească și sufletească, să se socotească pe sine și mai dator lui Dumnezeu, ca unul ce a luat multe prin har, nevrednic fiind"¹⁰⁰.

Virtutea se dobândește prin osteneli și necazuri ale trupului

"Virtutea se naște prin înstrăinarea de bunăvoie a sufletului de trup"¹⁰¹, pentru că "cea dintâi virtute a omului este disprețuirea trupului"¹⁰². De fapt "aproape nu există virtute între oameni care să nu aibă ca început al nașterii sale întoarcerea înțeleaptă a sufletului de la simțire"¹⁰³. "Când stăpânește în noi rațiunea, aceasta chinuiește în mod necesar trupul, care îi slujește în vederea virtuții"¹⁰⁴, căci "virtuțile obișnuiesc să se nască din dureri și din ocări"¹⁰⁵.

"Nu zice că se poate câștiga virtutea fără necazuri, căci virtutea neprobată în necazuri nu este întărită"¹⁰⁶ și nici "nu se numește virtute aceea care nu este însoțită de greutate în lucrarea ei"¹⁰⁷. "Nădejdea tihnei îndepărtează de la oameni în orice timp gândul lucrărilor mari și bune al virtuților"¹⁰⁸. De aceea "să nu socotești că ai dobândit virtutea, dacă n-ai luptat mai înainte până la sânge pentru ea, căci trebuie să te împotrivești păcatului până la moarte, luptându-te cu el și neslăbind"¹⁰⁹.

¹⁰⁰ Filocalia vol. V, p. 119.

¹⁰¹ Filocalia vol. III, p. 315.

¹⁰² Filocalia vol. I, p. 39.

¹⁰³ Filocalia vol. III, p. 310.

¹⁰⁴ Filocalia vol. III, p. 315.

¹⁰⁵ Filocalia vol. I, p. 309.

¹⁰⁶ Filocalia vol. I, pp. 276-277.

¹⁰⁷ Filocalia vol. V, p. 414, nota 177.

¹⁰⁸ Filocalia vol. X, p. 102.

¹⁰⁹ Filocalia vol. I, p. 109.

"Cel ce a început lucrarea poruncilor cu osteneală și a luat cu dragoste fierbinte pe umerii săi jugul ușor al nevoinței nu cruță sănătatea trupului, nu se sperie de asprimea ostenelilor pentru virtute, nu se lenește în nevoințe, nu privește la vreunul care se poartă față de nevoințe cu nepăsare și trândăvie, ci taie cu dor fierbinte brazda virtuților prin orice pătimiri, căutând numai la sine și la poruncile lui Dumnezeu"¹¹⁰, iar "din lucrarea poruncilor se naște în el puterea dumnezeiască a virtuții"¹¹¹.

"Cel ce înaintează neîmpiedicat în virtute, îi procură plăcere și bucurie sufletului închinat lui Dumnezeu, dar trupului îi produce strâmtorări"¹¹², "căci întristându-se cu trupul de virtute, din pricina ostenelilor, se bucură cu sufletul de aceeași virtute, privind la frumusețea celor viitoare ca la ceva prezent"¹¹³. "Orice virtute este însoțită de plăcere și de durere: durere pentru trup, care se lipsește de desfătarea dulce și lină, și plăcerea pentru suflet, care se desfată în duh cu rațiunile curățite de tot ce cade sub simțuri. Se cuvine deci ca mintea, întristându-se în viața aceasta de multele strâmtorări cu trupul, ce-i vin din încercările pentru virtute, să se bucure și să se veselească pururea cu sufletul pentru nădejdea bunurilor veșnice, chiar dacă simțirea este apăsată de durere, «căci pătimirile vremii de acum nu sunt vrednice de slava care ni se va descoperi» (Rom 8,18)"¹¹⁴, dar "slavei celei întru Hristos ce se va arăta în viitor de pe urma virtuții, trebuie să-i premeargă în timpul de față pătimirile în El pentru virtute"¹¹⁵.

"Cel ce pornește împotriva dracilor, fie prin înfrânare, fie prin rugăciune, fie prin orice virtute, mai tare și mai cu râvnă, va

¹¹⁰ Filocalia vol. VI, p. 213.

¹¹¹ Filocalia vol. III, p. 210.

¹¹² Filocalia vol. III, p. 313.

¹¹³ Filocalia vol. III, p. 312.

¹¹⁴ Filocalia vol. III, p. 312.

¹¹⁵ Filocalia vol. III, p. 324.

primi și de la ei lovituri tot mai grele, până ce se va descuraja văzând osânda morții spirituale în sufletul său, încât să ajungă să zică: «Cine mă va izbăvi de trupul morții acesteia» (Rom. 7,24), căci sunt silit să mă supun fără voie legilor vrăjmașilor?"¹¹⁶. "Lupta aprigă între om și diavol începe abia în cei ce s-au hotărât la o viață mai conformă cu poruncile dumnezeiești"¹¹⁷.

"Omul dobândește virtuțile pătimind osteneli și încercări, dar puterea pentru pătimirea aceasta o are din împreună-pățimirea lui Hristos în el; și se ridică la nepățimire și cunoștință tainică prin aceea că se împărtășește de slava lui Hristos. Domnul Hristos repetă drumul pătimirii și slăvirii Sale cu fiecare din cei ce vor să umeze Lui sau să-L imite pe El"¹¹⁸.

Virtutea și cunoașterea

"Virtutea desăvârșită este cunoașterea fără greșală a adevărului"¹¹⁹, pentru că "virtutea tinde la extrem în realizarea ei, dar trebuie să fi nimerit întâi exact calea ei, obiectul valorii care trebuie realizat"¹²⁰. Astfel "virtutea este o înlăturare a acoperământului cel gros de pe minte"¹²¹. "Linștea și rugăciunea sunt cele mai mari arme ale virtuții, căci acestea curățind mintea, o fac străvăzătoare"¹²². Dar cu toate acestea, "în strădania pentru virtuți, mintea se conduce la început de credință, iar nu de evidență"¹²³.

"Cu cât mintea înaintează pe treptele cunoașterii, cu atât sporește omul în activitatea virtuoaasă. Iar prin înaintarea în

¹¹⁶ Filocalia vol. IV, p. 160.

¹¹⁷ Filocalia vol. III, p. 483, nota 275.

¹¹⁸ Filocalia vol. V, p. 427, nota 106.

¹¹⁹ Filocalia vol. III, p. 288.

¹²⁰ Filocalia vol. V, p. 409, nota 61.

¹²¹ Filocalia vol. X, p. 90.

¹²² Filocalia vol. IV, p. 20.

¹²³ Filocalia vol. III, p. 476, nota 136.

făptuirea virtuoasă, sporește în virtute, sau în modul mărturisitor al vieții. Este firesc să fie așa. Cu cât cunoaștem mai mult pe Dumnezeu, așadar și sfințenia Lui, ne dăm seama de inferioritatea noastră morală. Și viața noastră devine tot mai mult o mărturisire a acestui fapt"¹²⁴. "Virtutea apare astfel ca o manifestare a cunoștinței, iar cunoștința ca o putere susținătoare a virtuții"¹²⁵. "Minții însă îi este cu neputință să se pătrundă de cunoștință, de nu-și va fi apropiat mai înainte partea pasională din sine prin virtuți"¹²⁶, pentru că "mișcarea simțurilor împreună cu lucrarea minții, dă naștere virtuții însoțită de cunoștință"¹²⁷. Astfel "cunoștința se preface prin făptuire în virtute"¹²⁸, iar "virtutea și cunoștința nasc nemurirea"¹²⁹.

"Cunoașterea adevărată a virtuților se dobândește numai prin experiența lor. Iar în experiența lor se face experiența, deci se dobândește cunoștința lui Dumnezeu, în sufletul celui ce le are. În virtuți este transparentă puterea corespunzătoare a lui Dumnezeu. Virtuțile subțiază în general, sau fac străvezie firea omului pentru lărgimea infinită a luminii și bunătății lui Dumnezeu"¹³⁰. "Virtuțile sunt lumină, pentru că prin ele sunt văzuți ceilalți oameni și în primul rând Dumnezeu. Ele ne asigură de valoarea văzută a lui Dumnezeu și a celorlalți și de veșnicia noastră, deci de sensul existenței noastre"¹³¹.

"Prin virtuți omul se apropie de cunoștința adevărată a sa proprie, a oamenilor și a lui Dumnezeu, căci în virtuți este o privire atentă la fiecare din aceștia, însoțită de experiența lor.

¹²⁴ Filocalia vol. III, p. 486, nota 313.

¹²⁵ Filocalia vol. III, p. 379.

¹²⁶ Filocalia vol. IV, p. 28.

¹²⁷ Filocalia vol. III, p. 365.

¹²⁸ Filocalia vol. III, p. 136.

¹²⁹ Filocalia vol. IV, p. 18.

¹³⁰ Filocalia vol. IX, p. 298, nota 630.

¹³¹ Filocalia vol. XII, p. 177, nota 354.

Este o cunoștință prin practicarea viețuirii celei sănătoase. Este o cunoștință câștigată prin faptul că omul s-a pus, cu seriozitate, la încercare în lucruri mari, de depășire de sine, și s-a realizat în acel plan de atingere cu Dumnezeu și de comuniune cu semenii"¹³². "Virtuțile sunt prima treaptă a unirii noastre cu Dumnezeu, iar cunoașterea a doua"¹³³.

"Virtutea este înainte-mergătoarea adevăratei înțelepciuni, vestind adevărul ce se va arăta în urma ei după economie, dar există înainte de ea după cauză"¹³⁴. "Cunoașterea adevărului urmează după virtute, ca o treaptă mai înaltă"¹³⁵, pentru că "virtutea este pentru adevăr, iar nu adevărul pentru virtute. De aceea cel ce cultivă virtutea pentru adevăr, nu este rănit de săgețile slavei deșarte; dar cel ce se străduiește după adevăr de dragul virtuții, deschide în sine culcuș părerii de sine a slavei deșarte"¹³⁶. "Adevărul este cunoștința dumnezeiască; iar virtutea, lupta pentru adevăr a celor ce-l doresc. Așadar cel ce îndură ostenele virtuții pentru cunoștință, nu se robește slavei deșarte, întrucât știe că adevărul prin firea lui rămâne mai presus de toate ostenele. Căci el prin fire nu poate fi cuprins de cele

¹³² Filocalia vol. X, p. 400, nota 489. "Urcușul de la eforturile ascetice până la contemplarea tainică cu Hristos noi îl facem prin Hristos, spre Hristos" (Pr. Acad. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Ascetica și Mistica Ortodoxă*, Editura DEISIS, Alba Iulia, 1993, vol. I, *Ascetica*, p. 50).

¹³³ Filocalia vol. III, p. 491, nota 416. "Omul duhovnicesc se ridică de la virtute la cunoștință, sau de la făptuire la contemplație" (Pr. Prof. Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, *Ascetica, și Mistica Ortodoxă*, Editura DEISIS, Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul, Alba-Iulia, 1993, vol. I, *Ascetica*, p. 61).

¹³⁴ Filocalia vol. III, p. 179.

¹³⁵ Filocalia vol. III, p. 478, nota 179. "Cunoașterea lui Dumnezeu nu are o bază pur teoretică, ci una practică. Ea are nevoie de un efort de curățire de patimi și de dobândire a curăției prin virtuți" (Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978, vol. II, p. 362).

¹³⁶ Filocalia vol. III, p. 127.

din urmă. Dar cel ce caută cunoștința de dragul ostanelilor pentru ea, desigur se robește slavei deșarte, ca unul ce crede că a luat cununa înaintea sudorilor, neștiind că ostanelile sunt pentru cunună, iar nu cununa pentru ostaneli"¹³⁷.

Virtutea și păcatul

"Faptele bune sau virtuțile săvârșite de noi trebuie să nu le măsurăm, propriu-zis să nu le observăm, să fie ca și când nu ar fi, să nu ne dedublăm prin conștiința valorii noastre. Aceasta înseamnă smerenie și, în același timp, simplitate"¹³⁸. "Cel ce se socotește smerit, nu este smerit. Mereu trebuie înlăturată de lângă virtutea însăși umbra conștiinței de a avea o virtute. Conștiința trebuie să aibă de conținut numai pe Dumnezeu și sinea proprie trebuie văzută hrănindu-se numai din Dumnezeu"¹³⁹. "Vederea de către noi a virtuților noastre le face să se piardă"¹⁴⁰, căci "precum comoara arătată se fură, așa virtutea făcută cunoscută sau publică, se mistuiește"¹⁴¹. "Virtuosul are binele înlăuntrul inimii, pe când iubitorul de slavă deșartă îl are în cugetare"¹⁴².

"Când dobândești o virtute, să nu ți se înalțe gândul împotriva fratelui, fiindcă tu ai dobândit-o, iar acela nu i-a avut grijă. Acesta este începutul mândriei"¹⁴³, iar "prin mândrie

¹³⁷ Filocalia vol. III, pp. 127-128.

¹³⁸ Filocalia vol. IX, p. 293, nota 618.

¹³⁹ Filocalia vol. IX, p. 281, nota 587.

¹⁴⁰ Filocalia vol. IX, p. 270, nota 563.

¹⁴¹ Filocalia vol. IX, p. 275, nota 575.

¹⁴² Filocalia vol. IV, p. 304. Cel virtuos cultivă binele și îl are în inimă ca o deprindere, pe când omul mândru îl are numai în gând, crezând că îl cultivă și mândrindu-se pentru păruta lui virtute.

¹⁴³ Filocalia vol. IV, p. 189.

virtuțile devin vipere care mușcă pe alții, dar înveninează și pe cel ce le are"¹⁴⁴.

"Mândria sau slava deșartă este înecarea corabiei la mal, căci după ce au trecut valurile multelor ispite și vine încărcată cu multe virtuți, se înecă în port, mândrindu-se pentru ele"¹⁴⁵. "Toate virtuțile adunate astfel de om prin osteneți, sunt întinate ca o căldare de lapte printr-o picătură de petrol"¹⁴⁶.

"Înmulțirea virtuților deschide ușa slavei deșarte"¹⁴⁷, pentru că "vrăjmașul nostru diavolul are multă răutate și face din maicile virtuților, maicile păcatelor și mijloacele pricinuitoare ale smereniei le prefăce în pricini ale mândriei"¹⁴⁸. "Să avem astfel grijă de slava deșartă, această patimă blestemată care se amestecă cu virtuțile, până ce le pierde. Căci de nu va tăia omul această patimă necinstită, nu va putea înainta spre Dumnezeu, căci ei îi urmează toate relele. Ea închide drumul sufletului nostru spre Dumnezeu, închizându-l în admirația de sine"¹⁴⁹.

"Când dracii ne izgonesc din una dintre virtuți, strecurând în noi înfumurarea și slava deșartă pentru o astfel de nevoie, este bine să dăm înapoi dintr-o asemenea silință ce ni se pare osârduitoare, ca să nu cădem în mândrie, și să fugim la altă virtute, slobodă de slava deșartă, până va veni la noi puterea nepătimirii"¹⁵⁰. "Căci ne este mai de folos să fim fără aceste

¹⁴⁴ Filocalia vol. X, p. 348, nota 427.

¹⁴⁵ Filocalia vol. IX, p. 268, nota 557.

¹⁴⁶ Filocalia vol. IX, p. 268, nota 556.

¹⁴⁷ Filocalia vol. IX, p. 268, nota 559.

¹⁴⁸ Filocalia vol. IX, p. 184. "Diavolul pune mai multă râvnă pentru pierderea noastră, decât punem noi pentru mântuirea noastră" (Despre preoție, Traducere, introducere și note de Pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1998, p. 155). "De aceea să-l căutăm pe diavol în virtuțile noastre" (Denis de Rougemont, Partea diavolului, Editura Anastasia, 1994, p. 36).

¹⁴⁹ Filocalia vol. IX, p. 272, nota 567.

¹⁵⁰ Filocalia vol. II, p. 241.

părute virtuți, decât să mergem prin îngâmfare și mândrie la pierzarea totală"¹⁵¹.

"Dracii, care ne războiesc pururea, au obiceiul să ne împiedice de la virtuțile care ne sunt nouă cu putință și folositoare, dar să ne îndemne cu putere spre cele ce ne sunt cu neputință și nefolositoare. Ei silesc pe cei ce înaintează în ascultare, să facă lucrurile celor ce se liniștesc (ale isihaiștilor); iar pe cei ce se liniștesc și trăiesc în singurătate îi împing la dorința vieții de obște. Și de acest meșteșug se folosesc la orice virtute. Dar noi să nu ignorăm planurile lor, știind că toate sunt bune la vreme și cu măsură, și iarăși că toate cele fără măsură și la vreme nepotrivită sunt vătămătoare"¹⁵².

Unii consideră că prin faptele bune săvârșite, și-L fac dator pe Dumnezeu. Acestora Teognost le spune: "Dacă socotești că-L faci dator pe Dumnezeu pentru bunătățile pe care crezi că le săvârșești, te-ai rătăcit de la calea cea dreaptă. Căci cum ar fi dator Binefăcătorul?"¹⁵³.

¹⁵¹ Filocalia vol. II, p. 233.

¹⁵² Filocalia vol. IV, pp. 224-225. Cum lucrează diavolul: dacă te retragi la mănăstire, îți va aduce în minte gândul că te-ai izolat de lume și nu îți slujești semenii așa cum ai face-o dacă ai trăi în lume. Dacă te rogi mult și fierbinte lui Dumnezeu, diavolul îți va spune să te apuci de milostenie, căci în acest fel mai mult îi poți ajuta pe semenii decât dacă stai izolat de ei și numai te rogi pentru ei. Dacă ești o fire milostivă și faci acte de caritate cu semenii, diavolul îți va spune că mai bine te-ai ruga pentru ei și Dumnezeu le va da bunuri spirituale, care sunt mai valoroase decât bunurile materiale pe care tu le faci milostenie. Orice ai face, diavolul te îndeamnă la altceva, pentru a încerca să te convingă să faci ceva ce nu ți se potrivește sau măcar pentru a-ți distrage atenția, nelăsându-te să faci bine ceea ce faci.

¹⁵³ Filocalia vol. IV, p. 279. Mântuitorul a spus în acest sens: "Voi, când veți face toate cele poruncite vouă, să ziceți: Suntem slugi netrebnice, pentru că am făcut ceea ce eram datori să facem" (Luca 17,10). Diavolul are

"Cunoașterea virtuților după rațiunea lor, adică recunoașterea adevărată prin trăire a cauzei virtuților, face pe cei părtași de ea să nu cunoască insuficiența și excesul de virtute, care stau de cele două părți ale mijlociei virtuților, ca dreapta și stânga. Adică nu cunoaște nici dreapta prin exces, nici stânga prin insuficiență"¹⁵⁴. "Virtuțile sunt stări de mijloc, sunt calea împărătească, deci virtuțile sunt la mijloc între prisosință și lipsuri. De aceea s-a scris: «Să nu te abați nici la cele de-a dreapta, nici la cele de-a stânga» (Pilde 4,27), ci umblă «pe calea împărătească» (Num. 20,17). Iar Sfântul Vasile zice: «Drept cu inima este cel ce nu-și are gândul aplecat nici la prisosință, nici la lipsă, ci este îndreptat spre locul de mijloc al virtuții»"¹⁵⁵.

"Patimile stau lângă virtuți și locuiesc ușă lângă ușă"¹⁵⁶, "și de aceea cei slabi iau virtuțile drept păcate"¹⁵⁷. Simeon Metafrastul însă ne avertizează că nu este bine "să-și aibă în aria

mai multe strategii de ispitire a omului. În primul rând îl ispitește să săvârșească păcatul cu fapta sau cu gândul. Dacă însă omul este virtuos și nu poate fi ispitit în acest fel, diavolul îi strecoară în gând mândria pentru virtutea câștigată. În caz că nu reușește nici așa, îl îndeamnă pe cel virtuos să cultive altă virtute decât cea pe care o lucrează, care chipurile ar fi mai plăcută lui Dumnezeu. Dacă este înfrânt și acum, îl îndeamnă pe om să cultive cât mai multe virtuți, dar îi strecoară și părerea că prin toate aceste virtuți și-L face dator pe Dumnezeu, deci va intra fără nici o problemă în împărăția cerurilor. Pe orice treaptă de desăvârșire s-ar afla cineva, diavolul tot va afla mijloace de ispitire, iar lupta cu diavolul încetează abia în momentul morții trupului, căci așa cum spune Sfântul Maxim Mărturisitorul: "Moartea pune sfârșit păcatului", deci și ispitelor diavolului, care duc la păcat.

¹⁵⁴ Filocalia vol. III, p. 401.

¹⁵⁵ Filocalia vol. IX, p. 577. Sfinții Părinți vorbesc de păcatele de-a dreapta și de-a stânga. Păcatele de-a stânga sunt păcatele propriu-zise, abaterile voite de la legea morală. Păcatele de-a dreapta sunt cele pricinuite de virtuți, adică cel neîntărit duhovnicește care a dobândit o anumită virtute sau cel puțin are această impresie, cade în păcatul mândriei. De aceea Sfinții Părinți recomandă calea împărătească, de mijloc, care înseamnă ferirea atât de păcatele de-a stânga, cât și de cele de-a dreapta.

¹⁵⁶ Filocalia vol. VIII, pp. 41-42.

inimii noastre virtutea și păcatul lucrarea împreună, ci numai virtutea"¹⁵⁸, căci "patimile îngustează sufletul prin caracterul lor egoist, în timp ce virtuțile îl largesc prin tendința lor de iubire a lui Dumnezeu și a semenilor"¹⁵⁹.

"Fiecare patimă are o virtute contrară ei"¹⁶⁰, căci "patima nu este altceva decât lipsa virtuții"¹⁶¹. "Patimile sunt un perete în fața virtuților ascunse ale sufletului. Și de nu cad acestea prin arătarea virtuților, nu se văd cele dinlăuntru. Nimeni nu vede soarele în întuneric, nici virtutea firii sufletului, cât mai stăruie în el tulburarea patimilor"¹⁶². "Patimile stau ca un zid în fața vederii noastre îndreptate spre interior. Acest zid trebuie surpat prin virtuți"¹⁶³.

"Fiecare floare morală sau virtute are umbra ei în slava deșartă. Această împletire ține de o etapă încă nedesăvârșită a firii noastre"¹⁶⁴. Astfel "există tot felul de împletiri perverse între patimi și virtuți. Patimile se servesc de masca virtuților pentru a înșela pe oameni"¹⁶⁵. "Seva patimii urcă în om din firea lui pătată, odată cu seva virtuții, ca stricăciunea în fructele unui pom. Este foarte greu de a înlătura pe una și a cruța pe

¹⁵⁷ Filocalia vol. IV, p. 22. Aceștia consideră că este păcat să împlinescă o virtute, pentru că din cauza ei cad în mândrie.

¹⁵⁸ Filocalia vol. V, p. 301.

¹⁵⁹ Filocalia vol. VIII, p. 392, nota 718. "Virtutea este sănătatea sufletului, spre deosebire de păcat, care este boala acestuia" (Pr. Dr. Vasile Răducă, Antropologia Sfântului Grigore de Nyssa, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p. 344).

¹⁶⁰ Filocalia vol. IX, p. 605.

¹⁶¹ Filocalia vol. IX, p. 333, nota 724.

¹⁶² Filocalia vol. X, p. 347.

¹⁶³ Filocalia vol. X, p. 347, nota 426.

¹⁶⁴ Filocalia vol. IX, p. 269, nota 561.

¹⁶⁵ Filocalia vol. IX, p. 339, nota 739. "Diavolul este mai puțin primejdios în viciile noastre decât în virtuțile noastre satisfăcute" (Denis de Rougemont, Partea diavolului, Editura Anastasia, București, 1994, p. 98).

cealaltă"¹⁶⁶. "După cum atunci când scoatem apă din fântână, ni se întâmplă să scoatem fără să băgăm de seamă, și câte o insectă, la fel când lucrăm virtuțile, de multe ori lucrăm și patimile împletite în chip nevăzut cu ele. De pildă: primirea de străini se poate împleti cu lăcomia pântecelui; iubirea cu desfrânarea; chibzuiala cu viclenia"¹⁶⁷. "Patima nu se poate înțelege fără a presupune virtutea căreia i se opune, virtutea însă se poate înțelege fără patimă, și de-abia în lipsa totală a patimii avem virtutea deplină. Virtutea reprezintă nu numai armonia interioară a persoanei, ci și relația bună între persoană și persoană, în ultima analiză între persoana umană și cea dumnezeiască. Armonia în persoană nu poate exista decât odată cu armonia între persoane"¹⁶⁸.

"Patimile sunt răni ale sufletului. Despărțirea de Dumnezeu ce-o aduc sufletului, nu-l lasă pe acesta într-o simplă neutralitate, ci-l îmbolnăvesc prin rănilor ce i le pricinuiesc. Omul supus patimilor nu rănește numai pe alții, ci se rănește și pe sine. El este sub starea normală, cea conformă firii. Se află în diferite neputințe dureroase. Pocăința este forța care-l vindecă, pentru că în ea este și puterea lui Dumnezeu. Și prin ea omul se ridică deasupra patimilor și se îmbracă în haina virtuților, ceea ce arată iarăși că omul nu poate fi într-o stare neutră, ci este îmbrăcat sau în patimi, sau în virtuți. Și nici unele, nici altele nu sunt simple acoperăminte exterioare, ci forme urâte sau frumoase întipărite în el. Cei ce vor fi aflați la judecata finală neîntipăriți de formele strălucitoare ale virtuților, ci întipăriți de cugetările

¹⁶⁶ Filocalia vol. IX, p. 281, nota 587. "Viciosul este zidit din același material ca și virtuosul. Puterile naturale ale sufletului și trupului devin rele numai atunci când primesc o formă deosebită, adică forma perversității" (Dumitru Stăniloae, Ortodoxie și Românism, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1939, p. 26).

¹⁶⁷ Filocalia vol. IX, p. 331.

¹⁶⁸ Filocalia vol. IX, p. 334, nota 724.

neînțelegătoare ale patimilor, vor fi aruncați în întunericul gheenei, potrivit întunecimii proprii lor"¹⁶⁹. Astfel "patimile reprezintă o cădere din fire, pe când virtuțile o întărire în ea. De aceea patimile sunt trăite ca un chin sau urmare de chin, iar virtuțile ca o bucurie"¹⁷⁰.

Omul care a păcătuit, dar prin căință sinceră se întoarce la Dumnezeu și vrea să dobândească raiul, "trebuie să facă binele"¹⁷¹, căci "pe lângă curățirea de deprinderile rele, este trebuință și de dobândirea virtuților"¹⁷². Cel pornit pe această cale, "se înalță mai presus de toate patimile prin virtute"¹⁷³, căci numai "prin virtute se depășesc patimile"¹⁷⁴. "Fiecare virtute reprezintă o biruință a voinței într-o latură sau alta a ființei noastre, aducând pace din partea unei patimi"¹⁷⁵. "Virtutea îl dezleagă pe om de lucruri ca valori ultime și prin aceasta îl eliberează de patimi"¹⁷⁶. Astfel "nimeni nu poate birui patimile, decât prin virtuțile simțite și văzute"¹⁷⁷.

¹⁶⁹ Filocalia vol. XII, p. 239, nota 484.

¹⁷⁰ Filocalia vol. XII, p. 121, nota 225. "Numai virtuțile fac pe om fericit, fie că sunt singure, fie împreună cu alte bunuri. Și tot cel bun este fericit chiar de este lipsit de toate bunurile pământești, având strălucirea virtuții cu care se bucura Lazăr, având odihna cea din sânurile lui Avraam" (Sfântul Maxim mărturisitorul, Ambigua, Traducere din grecește, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1983, pp. 168-169).

¹⁷¹ Filocalia vol. IV, p. 253.

¹⁷² Filocalia vol. IV, p. 253.

¹⁷³ Filocalia vol. III, p. 222.

¹⁷⁴ Filocalia vol. III, p. 485, nota 305. "Omul nou nu crește și nu se întinde în noi decât pe măsură ce scade și cedează omul cel vechi" (Ieromonah Arsenie Boca, Cărarea împărăției, Arad, 1995, p. 144).

¹⁷⁵ Filocalia vol. X, p. 347, nota 426.

¹⁷⁶ Filocalia vol. III, p. 485, nota 305.

¹⁷⁷ Filocalia vol. X, p. 347.

"Fecioarele cele bune, care pentru că nu au avut în inimi untdelemnul duhovnicesc, care este lucrarea virtuților prin Duhul, au fost numite bune și au fost lăsate în chip jalnic afară de camera de nuntă a Împăratului, neprimind nimic pentru osteneala fecioriei"¹⁷⁸. Astfel "pentru dobândirea bucuriei

¹⁷⁸ Filocalia vol. V, p. 312. În pilda celor zece fecioare (Mat. 25) ne sunt prezentate de către Mântuitorul zece fete, care toate erau fecioare, deci nici una dintre ele nu păcătuisese, nu se întinase cu păcatul, în consecință toate erau curate. Cinci dintre ele ne sunt înfățișate ca înțelepte, iar cinci ca lipsite de înțelepciune (bune, cum le definește evanghelistul Matei). Fecioarele înțelepte au intrat la nuntă împreună cu mirele, pe când fecioarele neînțelepte au fost încuiate afară. Cinci dintre fecioare sunt numite "înțelepte", întrucât înțelepciunea este una dintre cele patru virtuți cardinale (înțelepciune, dreptate, bărbăție, cumpătare), iar conform Sfinților Părinți, cine are o virtute luptă și pentru celelalte. Tocmai din acest motiv aceste fecioare au fost numite sugestiv de către Mântuitorul "înțelepte", pentru a se arăta că aveau aprins untdelemnul virtuților în candela sufletului lor, adică erau virtuoaase, motiv pentru care au și intrat la ospăț cu mirele. Fecioarele neînțelepte au fost încuiate afară. Oare a fost nedrept mirele cu aceste fecioare? Ele nu au păcătuit, iar El nu le-a primit la ospăț? Fecioria este o mare calitate, dar singură nu mântuiește. Ea dovedește ferirea de păcate, care este doar jumătate din drumul pe calea mântuirii, cealaltă jumătate fiind săvârșirea de fapte bune. Cele cinci fecioare neînțelepte din parabolă tocmai din acest motiv au fost încuiate afară de către mire, pentru că lipsei de păcat, nu i-au adăugat faptele bune. Se împlinesc aici cuvintele rostite de Mântuitorul: "Că celui ce are i se va da și-i va prisosi, iar de la cel ce nu are, și ce are i se va lua" (Mat. 13,12). Acest lucru îl constatăm în prezentarea judecății de apoi pe care o face Hristos în același capitol 25 al Evangheliei după Matei: "Când va veni Fiul Omului întru slava Sa, și toți sfinții îngeri cu El, atunci va ședea pe tronul slavei sale. Și se vor aduna înaintea Lui toate neamurile și-i va despărți pe unii de alții, precum desparte păstorul oile de capre. Și va pune oile de-a dreapta Sa, iar caprele de-a stânga. Atunci va zice Împăratul celor de-a dreapta Lui: Veniți, binecuvântații Tatălui Meu, moșteniți împărăția cea pregătită vouă de la întemeierea lumii, căci flămând am fost și Mi-ați dat să măncânc; însetat am fost și Mi-ați dat să beau; străin am fost și M-ați primit; gol am fost și M-ați îmbrăcat; bolnav am fost și M-ați cercetat; în temniță am fost și ați venit la Mine. Atunci dreptii îi vor răspunde, zicând: Doamne, când Te-am văzut flămând și Te-am hrănit? Sau

duhovnicești nu îi ajunge sufletului să-și supună patimile, dacă nu dobândește virtuțile prin împlinirea poruncilor. Mântuitorul le-a spus apostolilor Săi: «Nu vă bucurați că vi se supun dracii –adică lucrările patimilor- ci vă bucurați că numele voastre sunt scrise în ceruri» (Luca 10,20), fiind trecute la locul nepătimirii de harul înfierii, dobândit prin împlinirea poruncilor"¹⁷⁹. "Starea de nepătimire, constând din absența oricărei patimi, este totuna cu prezența tuturor virtuților, odată ce orice patimă este alungată prin virtutea corespunzătoare"¹⁸⁰.

"Nu se poate intra în împărăția cerurilor, decât îmbrăcat în toate virtuțile și dezbrăcat de toate patimile. Nu ajunge numai dezbrăcarea de patimi, ci este necesară și îmbrăcarea virtuții"¹⁸¹, căci "în afară de virtute și de păcat nu este nimic. Nu există o

însetat și Ți-am dat să bei? Sau când Te-am văzut străin și Te-am primit, sau gol și Te-am îmbrăcat? Sau când Te-am văzut bolnav sau în temniță și am venit la Tine? Iar Împăratul, răspunzând, va zice către ei: Adevărat zic vouă, întrucât ați făcut unuia dintre acești frați ai Mei, prea mici, Mie Mi-ați făcut. Atunci va zice și celor de-a stânga: Duceți-vă de la Mine, blestemaților, în focul cel veșnic, care este gătit diavolului și îngerilor lui. Căci flămând am fost și nu Mi-ați dat să mănânc; însetat am fost și nu Mi-ați dat să beau; străin am fost și nu M-ați primit; gol și nu M-ați îmbrăcat; bolnav și în temniță, și nu M-ați cercetat: Atunci vor răspunde aceștia, zicând: Doamne, când Te-am văzut flămând, sau însetat, sau străin, sau gol, sau bolnav, sau în temniță și nu Ți-am slujit? El însă le va răspunde, zicând: Întrucât nu ați făcut unuia dintre acești prea mici, nici Mie nu Mi-ați făcut. Și vor merge aceștia la osândă veșnică" (Mat. 25, 31-46). Cei de-a stânga nu au fost osândiți pentru păcate, ci pentru faptele bune pe care trebuiau să le facă și nu le-au făcut. Cei încărcăți de păcate se duc în fundul iadului, "în întunericul cel mai din afară" (Mat. 8,12) "unde viermele lor nu moare și focul nu se stinge" (Marcu 9,44). "Acolo va fi plângerea și scrâșnirea dinților" (Mat. 8,12).

¹⁷⁹ Filocalia vol. II, p. 171.

¹⁸⁰ Filocalia vol. III, p. 488, nota 344.

¹⁸¹ Filocalia vol. XII, p. 153, nota 305.

stare neutră morală sau spirituală"¹⁸². "Virtuțile reprezintă totalitatea binelui însușit de om. În împărăția cerurilor este relația între cei lipsiți de patimi și deveniți buni, în iubire reciprocă. Numai așa se trăiește în ea odihna și bucuria"¹⁸³.

"Fiecare virtute se întipărește treptat în firea noastră; sau firea noastră ia forma ei dinamică și plină de putere, biruind tot mai mult valul unei opoziții, al unei porniri egoiste spre plăcere. Înaintarea din virtute în virtute este o luptă continuă cu aceste valuri care voiesc să ne tragă în ele, o luptă de creștere continuă în putere. Numai așa se ajunge la starea de înfrângere a tuturor patimilor, a tuturor valurilor lor, ca la un port al liniștii. Nepătimirea concentrează în ea rezultatul unor eforturi duse, în acest sens, până la capăt"¹⁸⁴.

¹⁸² Filocalia vol. IX, p. 139, nota 264. În acest sens Mântuitorul a spus: "Cine nu este cu Mine este împotriva Mea și cine nu adună cu Mine risipește" (Mat. 12,30). Iar în Apocalipsă Dumnezeu zice: "Fiindcă ești căldicel - nici fierbinte, nici rece - am să te vărs din gura Mea" (Apoc. 3,16).

¹⁸³ Filocalia vol. XII, p. 153, nota 305.

¹⁸⁴ Filocalia vol. VIII, p. 38, nota 40.

CREDINȚA¹⁸⁵

Credința ca rod al colaborării dintre Dumnezeu și om

"Credința este adeziunea totală și liberă a spiritului omenesc la revelația dumnezeiască, păstrată în Biserică, adeziune izvorâtă din har și pe temeiul autorității lui Dumnezeu și a Bisericii Sale"¹⁸⁶.

¹⁸⁵ "Credința ne este absolut necesară pentru mântuire. Fără credință nu este cu putință a plăcea lui Dumnezeu. Mântuitorul cere lămurit de la toți cei ce se îndreaptă spre El credință în El și în învățătura Lui: «Cel ce crede în El (în Hristos) nu este judecat, iar cel ce nu crede a și fost judecat, fiindcă nu a crezut în numele Celui Unuia-Născut, Fiul lui Dumnezeu» (Ioan 3,18); «Cel ce crede în El nu pierde, ci are viață veșnică» (Ioan 3,16). Minunile Lui sunt condiționate de credința celui ce-L cheamă: «Fie ție după cum ai crezut» (Mat. 8,13), este răspunsul Lui obișnuit, sau «credința ta te-a mântuit» (Mat. 9,22). Iar pe apostoli îi trimite să propovăduiască la toate popoarele ceea ce i-a învățat El, ca prin credința în El să se mântuiască (Marcu 16,15-16). Necesitatea credinței pentru mântuire este evidentă, dacă ne gândim că numai ea este organul receptiv al revelației dumnezeiești; intrarea în comuniune cu Dumnezeu, acceptarea descoperirii lui Dumnezeu se face în credință. Cel ce nu are credință este despărțit de viața dumnezeiască. Credința este poarta vieții veșnice, începutul relației noastre cu Dumnezeu și menținerea acestei relații" (Mitropolit Dr. Nicolae Mladin, Prof. Diac. Dr. Orest Bucevski, Prof. Dr. Constantin Pavel, Prof. Diac. Dr. Ioan Zăgorean: *Teologia Morală Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, Vol. II, pp. 25-26).

¹⁸⁶ **Mitropolit Dr. Nicolae Mladin, Prof. Diac. Dr. Orest Bucevski, Prof. Dr. Constantin Pavel, Prof. Diac. Dr. Ioan Zăgorean:** *Teologia Morală Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, Vol. II, p. 23. "Credința este act personal și benevol, este adeziune sufletească intimă, conștientă și liberă" (Teodor M. Popescu, *Meditații Teologice*, Editura Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, București, 1997, p. 182). "Mântuitorul îi încredința pe ascultători de adevărul învățăturii Sale, dar nu a folosit nici un mijloc de constrângere, adică de silnicie, ca să-i

"Credința este un simț spiritual ce intră în atingere cu lumea dumnezeiască și tainică, așa cum intră simțul văzului trupesc în atingere cu lucrurile văzute. Prin ea intră înțelesurile sau puterile dumnezeiești pline de taină în suflet, cum intră razele lucrurilor văzute prin ochii sensibili în ființa noastră"¹⁸⁷. "Credința este ușa de intrare a lucrării lui Dumnezeu în ființa omenească și în lucrările ei"¹⁸⁸.

"Propriu-zis numai unui Dumnezeu personal i se poate crede. Numai credința într-un Dumnezeu personal este propriu-zis credință. Ea este un act interpersonal. Este un act de încredere, un act moral, un act de iubire. Cel ce crede într-o persoană este într-o relație personală cu ea. Credința îi vine dintr-

înduplece să creadă și să se supună" (Ibidem, p. 79). Astfel "«crede și nu cerceta», acest dicton, atât de mult disputat, este în adâncul lui hulitor de Dumnezeu" (Alexandre Schmemmann, *Euharistia taina Împărăției*, Editura Anastasia, București, p. 166). Sfânta Scriptură nu numai că nu cuprinde acest dicton, ci unul contrar acestuia: "Cereți și vi se va da; căutați și veți afla; bateți și vi se va deschide" (Luca 11,9).

¹⁸⁷ Filocalia vol. X, p. 361, nota 440. "Prin credință atingem tărâmul veșniciei, al vieții veșnice, unde granițele dintre prezent și viitorul transcendent dispar" (Nicolae Arseniev, *Mistica și Biserica Ortodoxă*, Traducere de Remus Rus, Editura IRI, București, 1994, p. 31).

¹⁸⁸ Filocalia vol. XI, p. 108, nota 123. "Crede numai" (Marcu 5,36) i-a spus Mântuitorul lui Iair, apoi i-a înviat fiica. A tămăduit-o pe femeia cu scurgere de sânge și i-a zis: "Credința ta te-a mântuit" (Mat. 9,22). Ceea ce ne dovedește Iisus aici, este că aceste minuni au fost posibile numai prin credința oamenilor. Astfel credința dă celui ce o are o forță nemaipomenită, extraordinară, pe care acesta nu o avea înainte să creadă. De fapt tot Dumnezeu săvârșește minunea, numai credinciosul face posibil ca această minune să aibă loc, să se întâmple, prin credința lui. Prin credință omul intră în contact cu Dumnezeu, nu mai este singur, a devenit conlucrător cu Dumnezeu sau colaborator al Lui.

o lucrare a acelei persoane asupra ei. Credința vede persoana lui Dumnezeu pentru că este ajutată de o putere mai presus de mintea sa, ce-i vine de la Dumnezeu"¹⁸⁹.

"Credința este o relație tainică a omului cu Dumnezeu ca Persoană, din inițiativa lui Dumnezeu și din deschiderea omului"¹⁹⁰, pentru că "credința iese din colaborarea Duhului Sfânt cu omul. Duhul nu face decât să arate puterea de credință ce există în mintea omului în toată vremea, în chip firesc, adică să o pună în mișcare. Duhul face mintea să simtă această putere din ea însăși. Și această simțire înțelegătoare trezită prin Duhul este credința"¹⁹¹.

¹⁸⁹ Filocalia vol. VII, p. 340, nota 167. "Numai prin credință natura transcendentă poate fi «coborâtă» în suflet" (Pr. Dr. Vasile Răducă, Antropologia Sfântului Grigore de Nyssa, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p. 26). "Credința este, în primul rând, și totdeauna, întâlnirea cu Altul, o adresare către acest Altul, primirea Lui ca fiind Calea, Adevărul și Viața, iubirea față de El și dorința unității depline cu El, așa încât nu mai trăiesc eu ci Hristos trăiește în mine. Credința este îndreptată întotdeauna spre Altul, este ieșirea omului din limitele eului său, este, în primul rând, o schimbare radicală față de sine însuși" (Alexandre Schmemmann, Euharistia taina Împărăției, Editura Anastasia, București, p. 147).

¹⁹⁰ Filocalia vol. VII, pp. 352-353, nota 189. "Credința este o atitudine a sufletului, a personalității fiecărui om, dar totodată un fapt teandric. Este răspunsul la solicitarea iubitoare a prezenței dumnezeiești" (Pr. Dr. Vasile Răducă, Antropologia Sfântului Grigore de Nyssa, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p. 316). "Ca să putem primi vestea mântuirii, Dumnezeu ne luminează inima, pe care o determină să-i recunoască Cuvântul în acest mesaj exterior care ne este transmis și să se încreadă cu totul în el. Actul nostru de credință este tocmai răspunsul nostru liber la această luminare și la această atracție lăuntrică" (Placide Deseille, Nostalgia Ortodoxiei, Editura Anastasia, 1995, p. 56).

¹⁹¹ Filocalia vol. X, p. 338, nota 407. "Înclinația spre credință este o parte din chipul umbrit al lui Dumnezeu rămas în om. Ea este comună tuturor oamenilor și stă la baza întregii strădanii de înălțare a lor prin cugetare, artă și

"Ochii credinței, ca evidență a adevărilor credinței, dobândită prin fapte, deși sunt în noi, ajutându-ne să vedem, totuși nu sunt ai noștri, ci sunt darul lui Dumnezeu, sau lucrările Lui. Ca atare deși vedem și noi prin ei, sunt ochii prin care Însuși Dumnezeu privește în noi și în jurul nostru, iar noi vedem prin acești ochi ai lui Dumnezeu. În acest sens pe Dumnezeu îl cunoaște cel ce este cunoscut de Dumnezeu"¹⁹², căci "sfârșitul credinței este descoperirea adevărată a lui Dumnezeu. Iar descoperirea adevărată a lui Dumnezeu este pătrunderea negrăită a Lui în cel ce crede, după măsura credinței fiecăruia"¹⁹³. Astfel

faptă etică, încât am putea spune că este inima apriorică a tot ce face din om o ființă deosebită de animal. Ea nu poate fi smulșă din om decât deodată cu omenitatea lui, cu coborârea lui în animalitate, cu încetarea lui de-a mai privi în sus, spre largi orizonturi" (Dumitru Stăniloae, Iisus Hristos sau restaurarea omului, Editura Omniscop, Craiova, 1993, p. 15). "Umanitate fără credință nu este posibilă" (Dumitru Stăniloae, Poziția d-lui Lucian Blaga față de creștinism și Ortodoxie, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane Sibiu, 1942, p. 86). "Omul însă nu poate veni singur la credință și nu și-o poate menține și înviora decât într-o legătură cu ceilalți oameni care cred, care au deja pe Hristos în ei și care vorbesc despre El. Credința se naște, se menține și se înviează în om, dintr-o credință sau din Hristos ce se mișcă și se manifestă în jurul Lui, dintr-o relație cu Hristos prin alte persoane credincioase" (Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Spiritualitate și comuniune în Liturgia Ortodoxă, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1986, p. 89). De aceea, "noi, credincioșii, trebuie să ajutăm pe necredincioși să creadă" (Teodor M. Popescu, Meditații Teologice, Editura Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, București, 1997, pp. 185-186).

¹⁹² Filocalia vol. III, p. 489, nota 371. "Credința însăși nu vine de la noi, ci este un dar de la Dumnezeu; credința ca dar duhovnicesc se dă de către Duhul Sfânt" (Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, p. 176).

¹⁹³ Filocalia vol. III, p. 320. "Prin credință ajungi la credință. Stăruie în sporirea credinței și îți va fi dăruită" (Arhimandritul Sofronie, Rugăciunea - experiența vieții veșnice, Editura DEISIS, Sibiu, 1998, p. 52). "Credința este prezența și vederea lui Dumnezeu în sufletul nostru" (Teodor M. Popescu,

"cel ce nu crede nu se poate scuza cu faptul că Duhul nu i-a dat darul credinței. El nu crede pentru că nu colaborează liber cu Duhul la actualizarea credinței din el"¹⁹⁴.

Credința ca încredere a omului în Dumnezeu

"Credința nu este o teorie teologică despre atotputernicia lui Dumnezeu, ci convingerea lăuntrică că Dumnezeu îi va împlini rugăciunea celui ce cere"¹⁹⁵.

"Credința este puterea care ne face să murim pentru Hristos de dragul poruncii Lui și să credem că moartea aceasta este pricina vieții. Ea ne face să socotim sărăcia ca bogăție, neînsemnătatea și umilirea ca slavă și cinste adevărată; iar când nu avem nimic, să credem că stăpânim toate (II Cor. 6,10), mai bine zis că am dobândit bogăția cunoștinței lui Hristos cea nepătrunsă. Ea ne face să privim toate cele ce se văd ca țărână și fum"¹⁹⁶. "Credința în Hristos ne dă puterea nu numai să disprețuim plăcerile vieții, ci și să suportăm și să răbdăm ispita care vine asupra noastră prin întristări, necazuri și nenorociri"¹⁹⁷.

"Cine l-a făcut pe Avraam tată al multor neamuri asemenea cu nisipul mării și cu mulțimea stelelor? Nu credința în făgăduințele acelea ce erau atunci de neînțeles? Căci pe unicul său urmaș îl ținea gata de junghiat. Și prin el, o minune, a crezut

Meditații Teologice, Editura Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, București, 1997, p. 179). "Credința creștină este rezultatul prezenței înăuntrul nostru a Duhului Sfânt, și sufletul îl cunoaște" (Arhimandritul Sofronie, Rugăciunea - experiența vieții veșnice, Editura DEISIS, Sibiu, 1998, p.49).

¹⁹⁴ Filocalia vol. X, p. 338, nota 407.

¹⁹⁵ Filocalia vol. IX, p. 397, nota 872.

¹⁹⁶ Filocalia vol. VI, p. 20. "Dacă am pierde toate celelalte daruri și bunuri până la însăși viața noastră, păstrându-ne credința, avem în ea tot ce putem avea mai mult, pe Dumnezeu" (Teodor M. Popescu, Meditații Teologice, Editura Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, București, 1997, p. 174).

¹⁹⁷ Filocalia vol. VI, p. 20. "De fapt în ispită se verifică credința" (Dan Ciachir, Cronica ortodoxă, Editura Timpul, Iași, 1994, vol. I, p. 380).

neîndoios că va avea mulțime de fii. Nu părea deci bătrânul celor ce priveau lucrurile cu rațiunea că este nebun? Dar sfârșitul lucrurilor conduse de harul lui Dumnezeu au arătat că credința nu este nebunie, ci cunoștință ce întrece toată cugetarea"¹⁹⁸.

"Cel ce crede cu adevărat nu trebuie să-și mai facă nicidecum vreo grijă despre viața sau despre moartea sa, ci de ar vedea chiar fiară sălbatică, sau ridicări de draci, sau de oameni răi, nu se mai înspăimântă deloc, ca unul ce cunoaște că sunt făpturi ale unuia și aceluiasi Făcător și împreună roabe cu el și nu au putere asupra lui, de nu va îngădui Dumnezeu"¹⁹⁹. "Prin credință mulți au intrat în foc și au înfrânt puterea arzătoare a lui și au trecut prin el nevătămați; și au pășit pe fața mării și au ajuns la uscat"²⁰⁰. "«Toate sunt cu putință celui ce crede» (Mc. 9,23), fiindcă nu el este cel ce biruie pe vrăjmași, ci Dumnezeu, Care poartă grijă de el prin credință, cum zice proorocul: «Pe Cel Preaînalt L-ai pus scăpare ție» (Ps. 90,9)"²⁰¹.

"Credința tare dă o statornicie și o liniștire de grijile care îl chinuiesc pe om"²⁰². "Credința îl convinge pe omul războit de diavol să se refugieze la Dumnezeu, dându-i curaj să

¹⁹⁸ Filocalia vol. VII, p. 320. "Credința în Dumnezeu este cel mai mare titlu de noblețe al omului" (Teodor M. Popescu, *Meditații Teologice*, Editura Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, București, 1997, p. 174).

¹⁹⁹ Filocalia vol. V, p. 199. "Dacă am avea noi credința că Dumnezeu este permanent cu noi și în noi, nu ne-am mai teme nici de moarte, nici de foamete, nici de boală, căci am fi încredințați că suntem în brațele lui Dumnezeu, precum copiii în brațele mamelor lor. Noi însă n-am ajuns la măsura aceasta, că ne încredem în bani și în plăceri mai mult decât în Dumnezeu" (Arhim. Ioanichie Bălan, *Părintele Paisie Duhovnicul*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei; Iași, 1993, p. 33).

²⁰⁰ Filocalia vol. X, p. 323.

²⁰¹ Filocalia vol. V, p. 141.

²⁰² Filocalia vol. VIII, p. 46, nota 48.

îndrăznească prin armele duhovnicești ce i le pune la îndemână"²⁰³.

"Credința este starea neîndoielnică a sufletului, neclătinat de nici o împotrivire. Credincios este nu cel ce socotește că Dumnezeu poate toate, ci cel ce crede că va primi toate"²⁰⁴.

Credința și cunoașterea

"Credința în Dumnezeu am primit-o în dar, fiind o cunoștință ce se mișcă nemijlocit în jurul lui Dumnezeu și conținând o știință ce nu se poate dovedi, căci ea este ipostasul lucrurilor nădăjduite, care nu sunt cuprinse în cunoștința vreuneia dintre făpturi"²⁰⁵. "Dumnezeiescul Apostol spune: «Credința este încredințarea celor nădăjduite, dovedirea lucrurilor celor nevăzute» (Evrei 11,1)"²⁰⁶.

Credința nu contrazice cunoașterea, ci o îmbogățește și o depășește²⁰⁷. Astfel "cunoștința cu metodele ei, când rămâne la scopul ei adevărat de cunoaștere a naturii, nu numai că se face

²⁰³ Filocalia vol. III, p. 191.

²⁰⁴ Filocalia vol. IX, p. 397. Cel ce crede cu adevărat, este ferm convins în credința lui și nu are urmă de îndoială în sufletul său.

²⁰⁵ Filocalia vol. III, p. 223. "Simplitatea credinței este mai tare decât demonstrațiile raționale" (Sfântul Teodor Studitul, Iisus Hristos proptotip al icoanei Sale, Editura DEISIS, Alba Iulia, 1994, p. 92).

²⁰⁶ Filocalia vol. III, p. 66.

²⁰⁷ Acolo unde se sfârșește rațiunea începe credința. Mulți spun că ei nu pot crede, pentru că nu înțeleg, și spun că numai ignoranții cred. Credința este mai mult decât rațiunea, ea nu este niciodată irațională ci supრაrățională. În domeniul credinței operăm cu mistere. Acestea sunt mistere pentru rațiune, dar nu și pentru credință. Pentru credință nu există mistere. Prin rațiune luăm un obiect să-l disecăm pentru a-l înțelege parte cu parte. Prin credință acceptăm un adevăr în întregime, în ansamblul lui, fără a-l defalca. Nu ignoranții cred, ci cei

premergătoare a credinței, ci urcă, pe treptele ei mai înalte, împreună cu credința. Hotarele ei se înmoaie, devin transparente, elastice. Atunci cunoașterea devine simțire, sau contact direct cu cele mai presus de cunoașterea metodică, dar mai presus de orice simțire, adică de orice contact al simțurilor noastre cu lucrurile, dar și de simțirea sufletească, prin care trăim presiunea unor realități nevăzute. Transcendența lui Dumnezeu se conciliază cu certitudinea unei legături ale noastre cu El. Avem aici cel mai fundamental paradox. Pe aceste trepte superioare credința este și cunoștință, sau cunoștința este și credință"²⁰⁸. "Dar credința este cea care mobilizează forțele spiritului, superioare celor ale naturii, mai ales când spiritul este în comunicare prin har cu puterile ce curg din Persoana nesfârșită a lui Dumnezeu, izvorul a toată puterea"²⁰⁹.

"Credința este mai subțire decât cunoașterea, întrucât cunoașterea este a lucrurilor supuse simțurilor"²¹⁰, iar "când prin cunoaștere cineva ajunge la credință, nu mai are nevoie de

iluminați. Un raționalist se oprește la marginea credinței, căci acolo se termină cugetarea sa. Un credincios depășește această barieră și prin credința lui pășește în transcendent, în câmpul veșnic închis rațiunii umane limitate.

²⁰⁸ Filocalia vol. X, p. 327, nota 386. "Credința este cunoașterea că există o altă realitate care se deosebește de realitatea empirică, dar în care se poate intra, căreia îi poți deveni părtaș și care poate deveni cea mai reală realitate" (Alexandre Schmemmann, Euharistia taina Împărăției, Editura Anastasia, București, p. 45).

²⁰⁹ Filocalia vol. X, p. 323, nota 381.

²¹⁰ Filocalia vol. X, p. 337. "Când prețuim mai mult puterea rațiunii, părăsind credința și nesocotind autoritatea Duhului prin iscodirile noastre, rațiunea se arată învinsă de puterea realității și va fi învinsă numaidecât, odată ce este susținută de unealta slabă a înțelegerii noastre" (Cele 5 Cuvântări teologice ale celui între sfinți Părintelui nostru Grigorie de Nazianz, Traducere din limba greacă, introducere și note de Preot Dr. Academician Dumitru Stăniloae, Editura Anastasia, București, 1993, p. 70). De aceea "să ne conducă mai mult credința decât rațiunea" (Ibidem, p. 46).

cunoaștere, pentru că a ajuns la o cunoștință mai presus de cunoaștere"²¹¹.

"Credința este un fel de vedere a inimii mai presus de toate simțirile și de toate înțelegerile, ca una ce întrece toate puterile înțeleghătoare ale sufletului nostru"²¹². "Ea este un fel de intuiție a realității celor făgăduite, un fel de confirmare a lor prin bunul-simț sau chiar printr-un fel de pregustare"²¹³. "Credința este modul de sesizare a celor mai subtile realități, fiind ea însăși cel mai subtil mod de cunoaștere"²¹⁴.

"Dumnezeu dăruiește celor evlavioși o credință în existența Lui, mai întemeiată decât orice demonstrație, căci credința este o cunoștință adevărată, întemeiată pe principii ce nu pot fi demonstrate, ca una ce este temelia lucrurilor mai presus de minte și de rațiune"²¹⁵.

²¹¹ Filocalia vol. X, p. 327, nota 388. Și atunci poate să spună "odată cu Pascal: De aici înainte, taci rațiune imbecilă! De acum încolo fă-i loc credinței, căci inima își are rațiunile ei pe care rațiunea nu le cunoaște" (Paulin Lecca, De la moarte la viață, Editura PAIDEIA, 1997, p. 36).

²¹² Filocalia vol. VII, p. 317. "Credința o socotesc o vedere de altă natură a inimii, mai presus de toate percepțiile sensibile și de toată înțelegerea, ca una ce întrece puterile sufletului nostru. Peste orice înțelegere este credința noastră" (Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Membru al Academiei Române, Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama, Editura Scripta, București, 1993, p. 59). "Credința depășește totodată și simțurile și rațiunea. Depășește simțurile căci ne îngăduie să cunoaștem realități care, în mod evident, nu pot fi percepute cu ochii cei trupești și nici cu celelalte simțuri; depășește rațiunea pentru că ceea ce ne face în stare să cunoaștem, și anume lucrarea mântuirii, ține doar de libera hotărâre a lui Dumnezeu" (Placide Deseille, Nostalgia Ortodoxiei, Editura Anastasia, București, 1995, p. 53).

²¹³ Filocalia vol. VI, p. 213, nota 26.

²¹⁴ Filocalia vol. VIII, p. 47, nota 49.

²¹⁵ Filocalia vol. II, p. 152. "Putem studia cât poftim, totuși nu vom ajunge să cunoaștem pe Domnul câtă vreme nu vom viețui după poruncile Lui, căci nu prin știință, ci prin Sfântul Duh se face cunoscut Domnul. Mulți filozofi

"Credința și lucrările ei sunt mai înalte decât cunoștința și însăși cunoștința se desăvârșește în credință și dobândește putere să urce în sus și să simtă pe Cel ce este mai înalt decât toată simțirea și să vadă lumina aceea necuprinsă de minte și de cunoștința fapturilor. Deci cunoștința este o treaptă prin care urcă cineva la înălțimea credinței"²¹⁶. Astfel "credința este ușa tainelor, căci ceea ce sunt ochii trupești pentru lucrurile supuse simțurilor, așa este și credința cu ochii ei înțelegători, pentru vistierile ascunse"²¹⁷, iar "Sfânta Treime nu se cunoaște nici prin simțire, nici prin rațiune, ci numai prin credința neîndoielnică și din inimă"²¹⁸.

Credința și faptele bune

"Mulți sunt cei ce cred cuvintele Scripturilor, dar n-au putere să împlinească cele scrise"²¹⁹. "Credința însă nu înseamnă a admite teoretic existența lui Dumnezeu și întruparea Fiului Său, a opta pentru credință ca pentru o altă filosofie, ci a simți că scăparea ta pe veci depinde de ajutorul atotputernic al lui Dumnezeu, Care ne-a arătat în Hristos iubirea și mila Sa

și savanți au ajuns la convingerea că Dumnezeu există, dar n-au ajuns să-L cunoască pe Dumnezeu. A crede că Dumnezeu există este un lucru, dar a-L cunoaște pe Dumnezeu este altceva" (Cuviosul Siluan Athonitul, Între iadul deznădejzii și iadul smereniei, Editura, DEISIS, Alba-Iulia 1994, p. 120). Mulți savanți îl caută pe Dumnezeu. Unii se lămuresc că El există, alții nu. Aceștia însă nu-L caută pe Domnul pentru a-I urma, ci pentru a ști pentru ei înșiși dacă El există. Acest lucru nu este nimic pe lângă cunoașterea lui Dumnezeu. Cel ce cunoaște pe Dumnezeu, este deja în El, și numai cel ce împlinește poruncile poate fi în Dumnezeu.

²¹⁶ Filocalia vol. X, p. 327.

²¹⁷ Filocalia vol. X, p. 361.

²¹⁸ Filocalia vol. VI, p. 359. "Nu cel care are știință, ci cel care are credință în inimă are în el pe Iisus Hristos" (Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Membru al Academiei Române, Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama, Editura Scripta, București, 1993, p. 60).

²¹⁹ Filocalia vol. V, p. 163.

nesfârșită. Ea înseamnă a tremura pentru mântuirea ta și a face voia lui Dumnezeu pentru a fi vrednic de ea, pentru a te uni cu Dumnezeu cel iubitor, singurul în Care este mântuirea. Credința aceasta nu poate fi dezlegată de năzuința serioasă și ostenitoare spre sfințenie, spre curăția în relația iubitoare cu Dumnezeu"²²⁰.

"Credința în Hristos se face arătată prin împlinirea poruncilor, căci «credința fără fapte este moartă» (Iacob 2,20), precum și faptele fără de credință"²²¹. "Cel ce nu are dragoste lucrătoare în sine, are o credință moartă și fără viață. Dar nici nu poate fi numit credincios cu adevărat cel ce crede numai cu cuvântul simplu și nu-și arată credința lucrătoare prin porunci. Drept aceea trebuie să o arate descoperită în sporirea prin fapte sau lucrând și luminând în lumina faptelor, căci zice Apostolul: «Arată-mi credința ta din faptele tale și eu îți voi arăta din faptele mele credința mea» (Iacob 2,18)"²²².

Mântuitorul Hristos a spus: "«Nu oricine îmi zice: Doamne, Doamne, va intra în împărăția cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu Celui din ceruri» (Mat. 7,21). Astfel îngrijește-te ca, pe lângă credința drept măritoare, să fii plin și de fapte bune"²²³, pentru că "toți cei care cred în Dumnezeu își dovedesc credința prin fapte"²²⁴. "Credința manifestată în fapte bune

²²⁰ Filocalia vol. VI, p. 213, nota 26. "Scopul credinței este asemănarea cu Dumnezeu" (Pr. Dr. Vasile Răducă, Antropologia Sfântului Grigore de Nyssa, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p. 115).

²²¹ Filocalia vol. III, p. 251.

²²² Filocalia vol. VII, p. 142.

²²³ Filocalia vol. VIII, p. 44. "Între credință și trăirea credinței este o legătură organică" (Pr. Dr. Vasile Răducă, Antropologia Sfântului Grigore de Nyssa, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p. 322).

²²⁴ Filocalia vol. VII, p. 284. "Credința este fundamentul valorii faptelor, faptele la rândul lor împlinesc credința în vederea unirii cu Dumnezeu în împărăția Lui" (Pr. Dr. Vasile Răducă, Antropologia Sfântului Grigore de

trebuie să constituie întregul mod de viață al credinciosului, prin care acesta cinstește pe Dumnezeu"²²⁵.

"Precum unelte fără meșter și meșterul fără unelte nu pot face nimic, așa nici credința fără împlinirea poruncilor și nici împlinirea poruncilor fără credință nu valorează nimic"²²⁶.

Sfântul Maxim Mărturisitorul spune: "Să nu zici că simpla credință în Domnul nostru Iisus Hristos poate să mă mântuiască. Aceasta este cu neputință de nu vei dobândi și iubirea față de El prin fapte, doar despre credința simplă s-a spus: «Și dracii cred și se cutremură» (Iac. 2,19)"²²⁷.

"Credința fără faptă și fapta fără credință vor fi la fel de lepădate, căci credinciosul trebuie să-și arate credința aducând Domnului fapte, pentru că nici părintelui Avraam nu i s-ar fi socotit credința spre dreptate, dacă nu ar fi fost gata să-și jertfească propriul fiul ca mărturie a credinței lui"²²⁸.

"Omului credincios și celui ce vrea să înțeleagă pe Dumnezeu nimic nu-i este cu anevoie"²²⁹, de aceea "adevăraților credincioși le este propriu să nu calce în nici o privință poruncile Marelui Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos"²³⁰. Astfel "credința se dovedește o mare putere întăritoare și transformatoare în om"²³¹.

"Credința este rădăcina poruncilor, mai bine zis izvorul care le udă spre creștere"²³². "Ea este temelia tuturor bunătăților,

Nyssa, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p. 318).

²²⁵ Filocalia vol. V, p. 423, nota 20.

²²⁶ Filocalia vol. VI, p. 164.

²²⁷ Filocalia vol. II, p. 66.

²²⁸ Filocalia vol. I, p. 397.

²²⁹ Filocalia vol. I, p. 45.

²³⁰ Filocalia vol. VI, p. 20.

²³¹ Filocalia vol. XI, p. 495, nota 709.

²³² Filocalia vol. VII, p. 142.

ușa tainelor lui Dumnezeu, biruința neconținută a vrăjmașilor, aripa rugăciunii și cea mai trebuincioasă dintre toate virtuțile"²³³, pentru că "tuturor virtuților le premerge credința din inimă"²³⁴.

Cuviosul Nichita Stithatul spune: "Socotesc că de nicăieri nu-i vine sufletului o atât de grabnică și de întinsă sporire ca din credință"²³⁵. Iar credință numesc nu pe cea simplă, în Dumnezeu și în Fiul Său cel Unul-Născut, ci pe cea plină de simțire, cu care cunoaștem că sunt adevărate făgăduințele lui Hristos pe care le-a făgăduit și gătit celor ce-L iubesc pe El. Această credință umple sufletul războit de nădejdea că va ajunge la starea sfinților, la fericita lor nepătimire și-l îndeamnă să alerge spre culmea sfințeniei lor și să se facă împreună-moștenitor cu ei al împărăției lui Dumnezeu. Încredințat astfel, se întinde cu sânguință spre lucrarea poruncilor, neîndoindu-se întru sine, ci urmând ostenelelor acelora și urmărind prin nevoițe asemănătoare să dobândească desăvârșirea lor"²³⁶.

Credința manifestată în fapte bune nu este statică, ci "crește pe măsura faptelor și a virtuților. Credința este în ele însele ca o credință vie și mereu mai puternică. Iubirea mereu

²³³ Filocalia vol. V, p. 139.

²³⁴ Filocalia vol. VI, p. 212. "Credința nu este desăvârșită dintru început, ea trebuie cultivată, ca să progreseze de la starea de pruncie, la starea de bărbăție, de deplinătate. Mijloacele de cultivare a credinței sunt: rugăciunea, participarea la sfintele slujbe, viața virtuoasă, meditația etc." (Mitropolit Dr. Nicolae Mladin, Prof. Diac. Dr. Orest Bucevschi, Prof. Dr. Constantin Pavel, Prof. Diac. Dr. Ioan Zăgorean: Teologia Morală Ortodoxă, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, Vol. II, p. 27). "Credința se dobândește astfel prin rugăciune și cultivarea celorlalte virtuți" (Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, p. 176).

²³⁵ "În credință există un element de întărire a voinței și a rațiunii, de stimulare a lor" (Pr. Acad. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Ascetica și Mistica Ortodoxă, Editura DEISIS, Alba Iulia, 1993, vol. I, Ascetica, p. 122).

²³⁶ Filocalia vol. VI, pp. 213-214.

sporită este o manifestare a credinței mereu sporite. Credința nu se poate separa de fapte, nici viceversa"²³⁷. Iar "norma dobândirii bunurilor duhovnicești este măsura credinței fiecăruia, căci pe măsura credinței sporim în râvna făptuirii. Cel ce lucrează, după analogia lucrării sale își arată măsura credinței, primind măsura harului după cum a crezut"²³⁸.

"Credința, fiind prin fire începutul virtuților, are ca sfârșit împlinirea binelui prin ele, iar binele prin fire, ca sfârșit al virtuților, având credința ca început, este concentrat înlăuntrul ei. Credința este binele concentrat înlăuntru, iar binele este credința activată"²³⁹. "Credința în Dumnezeu este același lucru cu împărăția lui Dumnezeu. Ea se deosebește numai prin cugetare de împărăție, căci credința este împărăția lui Dumnezeu fără formă, iar împărăția este credința care a primit în chip dumnezeiesc o formă. Noi cultivând credința prin poruncile dumnezeiești, o facem să devină împărăția lui Dumnezeu. Așadar împărăția lui Dumnezeu este credința dezvoltată prin lucrare"²⁴⁰.

Credința și celelalte virtuți teologice

"Prin credință omul a aflat un teren solid sub picioarele lui, un teren dincolo de cele văzute, un teren dincolo de lucrurile schimbătoare, în Persoana de statomică și nesfârșită iubire a lui Dumnezeu. Acest teren devine tot mai solid prin virtuți, pentru că prin virtuți își întărește omul legătura cu Dumnezeu. Omul însuși devine tot mai tare prin ele"²⁴¹.

"Cel ce crede cu adevărat, iubește pe Dumnezeu și săvârșește faptele credinței cu evlavie. Iar cel ce crede, dar nu se

²³⁷ Filocalia vol. VI, p. 159, nota 39.

²³⁸ Filocalia vol. III, p. 258.

²³⁹ Filocalia vol. III, p. 284.

²⁴⁰ Filocalia vol. III, p. 131.

²⁴¹ Filocalia vol. VI, p. 213, nota 25.

află în iubire, nu are nici credința însăși, pe care socotește că o are, căci crede cu o minte ușuratică, ce nu lucrează sub greutatea plină de slavă a iubirii"²⁴². Deci "cel ce nu poate să iubească este vădit că nu poate nici să creadă"²⁴³, "drept aceea, credința lucrătoare prin iubire este marele izvor al virtuților"²⁴⁴.

Sfântul Apostol Pavel spune despre virtuți: "«Și acum rămân acestea trei: credința, nădejdea și dragostea. Iar mai mare decât toate este dragostea» (I Cor. 13,13). Dacă credința este legată de nădejde, iar nădejdea este urmată de dragoste, cel ce nu are dragoste nu a dobândit nădejdea, iar cel lipsit de nădejde este vădit că este lipsit și de credință, căci dacă nu există cauzele iubirii, cum poate exista iubirea? Precum fără temelie nu poate sta acoperișul casei, așa fără credință și nădejde neîndoielnică nu se poate afla iubirea de Dumnezeu în sufletul omului. Și cel ce nu are iubirea, nu va avea nici un folos din celelalte virtuți și fără iubire nu se va folosi întru nimic"²⁴⁵.

"Începutul și izvorul tuturor bunurilor din oameni este credința"²⁴⁶, pentru că "este cu neputință vreunui om să dobândească iubirea desăvârșită de Dumnezeu dacă nu are

²⁴² Filocalia vol. I, p. 397.

²⁴³ Filocalia vol. VI, p. 179.

²⁴⁴ Filocalia vol. I, p. 397. "Ortodoxia nu poate concepe credința decât în împlinire cu iubirea de Dumnezeu" (Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Trăirea lui Dumnezeu în Ortodoxie*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1993, p. 121). "Viața creștină începe de la credință și înaintează până la dragoste, care nu are sfârșit" (Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturgia Ortodoxă*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1986, p. 367).

²⁴⁵ Filocalia vol. VI, p. 180. "Credința este convingerea tare în existența celor nevăzute, de care ne simțim puternic atașați prin dragoste și despre care nădejdea ne spune cu anticipație că sunt adevărate" (Nichifor Crainic, *Sfințenia -împlinirea umanului*, Editura TRINITAS, Iași, 1993, p. 51).

²⁴⁶ Filocalia vol. III, p. 223.

credință neștirbită și nădejde sigură și neîndoielnică"²⁴⁷. De fapt "tuturor virtuților le premerge credința din inimă"²⁴⁸ și "raiul se deschide numai prin virtuți"²⁴⁹.

²⁴⁷ Filocalia vol. VI, p. 158.

²⁴⁸ Filocalia vol. VI, p. 212. "Credința este prima virtute cu care pornim la drum" (Preot Prof. Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, *Ascetica, și Mistica Ortodoxă*, Editura DEISIS, Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul, Alba-Iulia, 1993, vol. I, *Ascetica*, p. 44).

²⁴⁹ Filocalia vol. VI, p. 345, nota 8.

NĂDEJDEA

"Nădejdea este virtutea teologică prin care, pe baza făgăduinței lui Dumnezeu, avem încredere că vom ajunge la fericirea veșnică și nu vom fi lipsiți de mijloacele necesare mântuirii"²⁵⁰.

"Nădejdi îi este propriu să învețe cele viitoare și să le pună sub ochi ca prezente"²⁵¹, pentru ca apoi să convingă pe cei războiți de diavol că Dumnezeu care-i apără nu este departe de ei"²⁵². "Psalmistul ne îndeamnă: «Aruncă grija ta asupra Domnului și El Însuși te va hrăni» (Ps. 54,25). Cu cât își va pune cineva mai mult nădejdea în Dumnezeu în toate cele ale sufletului și ale trupului său, cu atât îl află pe Acela mai mult purtând grijă de el"²⁵³. Avva Filimon spune: "În ispite îmi puneam toată nădejdea în Dumnezeu, înaintea Căruia am făcut și făgăduințele lepădării de lume și El îndată mă izbăvea"²⁵⁴. Astfel

²⁵⁰ **Mitropolit Dr. Nicolae Mladin, Prof. Diac. Dr. Orest Bucevski, Prof. Dr. Constantin Pavel, Prof. Diac. Dr. Ioan Zăgrean:** *Teologia Morală Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, Vol. II, p. 32.

²⁵¹ "Nădejdea este o vedere cu inima, cu partea mai adâncă a spiritului nostru, deci este o convingere intimă, tainică, o stare de transparență a ființei noastre față de cele de dincolo de lumea aceasta" (Preot Prof. Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, *Ascetica, și Mistica Ortodoxă*, Editura DESIS, Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul, Alba-Iulia, 1993, vol. I, *Ascetica*, pp. 179-180).

²⁵² Filocalia vol. III, p. 192.

²⁵³ Filocalia vol. V, p. 118.

²⁵⁴ Filocalia vol. IV, p. 191.

"nădejdea se face chezașul cel mai nemincinos al ajutorului dumnezeiesc, făgăduind nimicirea puterilor vrăjmașului"²⁵⁵.

"Când cugetăm la înălțimea nesfârșită a lui Dumnezeu, să nu ne pierdem nădejdea în iubirea Lui de oameni, ca și când n-ar ajunge până la noi din pricina înălțimii; iar când ne gândim la adâncul nesfârșit al căderii noastre din pricina păcatului, să nu ne pierdem credința în învierea virtuții noastre omorâte"²⁵⁶. "Dacă nu ne pierdem nădejdea, Dumnezeu ne stă totdeauna aproape ca să primească pocăința noastră. Dar dacă ne pierdem nădejdea în noi înșine, ne vom afla osândiți"²⁵⁷.

"Omul duhovnicesc se află continuu ca pe un drum ce suie printre două prăpăstii: între apăsarea de conștiința păcatelor sale și între încrederea în mila lui Dumnezeu. Trebuie să le îmbine mereu pe amândouă, să nu se predea exclusiv nici uneia din ele; să îmbine mereu temerea cu nădejdea. Aceasta înseamnă a fi mereu viu, mereu palpitant, fără a dispera și fără a dormi"²⁵⁸.

Dar "să nu se amăgească cineva aruncându-se nebunește în fântână și zicând: «Nădăjduiesc în Dumnezeu și El mă va scăpa» Nu te amăgi nebune! Nădejdi în Dumnezeu trebuie să-i premeargă osteneala pentru Dumnezeu și sudoarea în lucrul Lui"²⁵⁹. "Nădejdea în Dumnezeu se arată în grelele pătimiri pentru virtute"²⁶⁰.

²⁵⁵ Filocalia vol. III, p. 191

²⁵⁶ Filocalia vol. II, p. 192.

²⁵⁷ Filocalia vol. XI, p. 259.

²⁵⁸ Filocalia vol. V, p. 407, nota 31.

²⁵⁹ Filocalia vol. X, p. 119.

²⁶⁰ Filocalia vol. X, p. 119.

IUBIREA

Însușirile iubirii

"Iubirea este forța spirituală prin care credinciosul se unește cu Dumnezeu și în Dumnezeu cu toată creatura"²⁶¹. "Singură iubirea unește zidirea cu Dumnezeu și făpturile întreolaltă în același cuget"²⁶².

"După calitate, iubirea este asemănarea cu Dumnezeu, pe cât le este cu putință muritorilor"²⁶³. "Dumnezeu însă ne-a dat numai semințele iubirii, și ne-a lăsat pe noi să le facem să crească, prin osteneala noastră. Dumnezeu ne-a chemat astfel să fim colaboratorii Lui: Fiți (deveniți) ceea ce v-am dat puțința să fiți (să deveniți)"²⁶⁴. De aceea "să nu disprețuiești porunca iubirii - ne îndeamnă Sfântul Maxim Mărturisitorul - fiindcă printr-însa vei fi fiul lui Dumnezeu, dar călcând-o, te vei afla fiul gheenei"²⁶⁵.

"Dragostea este un locaș bisericesc, este o biserică, pentru că este totdeauna comuniune și pentru că este curată, sfântă. Aflându-te în ea, te afli în comuniune curată cu Dumnezeu și cu oamenii, scăpat de mândria care te izolează de

²⁶¹ **Mitropolit Dr. Nicolae Mladin, Prof. Diac. Dr. Orest Bucevschi, Prof. Dr. Constantin Pavel, Prof. Diac. Dr. Ioan Zăgrean:** *Teologia Morală Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, Vol. II, p. 41.

²⁶² Filocalia vol. IV, p. 15.

²⁶³ Filocalia vol. IX, p. 425.

²⁶⁴ Filocalia vol. XI, p. 351, nota 493.

²⁶⁵ Filocalia vol II, p. 127.

toți și te rupe de Dumnezeu, făcându-te incapabil să te deschizi Lui și acelor²⁶⁶.

"Iubirea desăvârșită te odihnește; nu mai voiești altceva"²⁶⁷.
"De iubire nu ne săturăm niciodată, ea ne dă mereu o nouă bucurie. Iubirea este nesfârșită și nesfârșit nouă în manifestările ei. Faptul că există iubire, este o dovadă că există o veșnicie, o infinitate veșnic nouă. Iar faptul că iubirea nu este decât între persoane, arată că persoanele sunt pentru veșnicie și că există o comunitate interpersonală supremă de iubire, din veșnicie în veșnicie"²⁶⁸.

"«În casa Tatălui Meu sunt multe locașuri» (Ioan 14,2) poate indica treptele de iubire în care se vor afla diferitele persoane în rai. Și cum nu există doi oameni care să aibă același grad de iubire, fiecare se poate spune că are în iubirea sa și în înțelegerea sa corespunzătoare cu ea, un alt locaș. Dar aceasta nu împiedică comunicarea între ei, care sunt în aceeași «casă». Dimpotrivă, de abia în acest caz se bucură de comunicarea între ei, pentru că fiecare are de spus ceva propriu altuia, sau de auzit de la altul. Și prin aceasta toți urcă în veci ca îngerii. Dar fiecare se află pe altă treaptă, comunicându-și și primind unul de la altul cele ale lor și prin aceasta promovându-se și ei unul pe altul în această urcare"²⁶⁹.

Iubirea lui Dumnezeu față de om

"Dumnezeu nu poate fi decât iubire"²⁷⁰, iar "iubirea dumnezeiască curge din Sine spre Sine, curge înlăuntrul lui

²⁶⁶ Filocalia vol. VI, p. 221, nota 45.

²⁶⁷ Filocalia vol. VIII, p. 310, nota 627.

²⁶⁸ Filocalia vol. IX, pp. 360-361, nota 791.

²⁶⁹ Filocalia vol. XI, p. 217, nota 276.

²⁷⁰ Filocalia vol. XI, p. 579, nota 835.

Dumnezeu și își are întemeierea în ea însăși"²⁷¹. "Iubirea lui Dumnezeu însă nu se limitează la Sine, ci se răsfrânge asupra întregii creații, țâșnește de pretutindeni, din toate lucrurile și împejurările, arătându-se în toate felurile"²⁷². "Dumnezeu este iubire și numai datorită iubirii și-a făgăduit venirea, sălășluirea și arătarea Lui între noi"²⁷³.

²⁷¹ Filocalia vol. VII, p. 443, nota 30. "În Dumnezeu toate pleacă de la iubire și se întorc la iubire. În afară de iubire nu este nimic altceva, întrucât este scris că Dumnezeu Însuși este iubire (I Ioan 4,8)" (Celălalt Noica, Ediție îngrijită de Preot Eugen Drăgoi și Preot Ninel Țugui, Editura Anastasia, 1994, p. 128).

²⁷² Filocalia vol. VIII, p. 293, nota 597. Dumnezeu "nu simte decât iubirea de a da" (Dumitru Stăniloae, Iisus Hristos sau restaurarea omului, Editura Omniscope, Craiova, 1993, p. 77). Iar întrucât "măsura iubirii este tocmai lipsa de măsură" (Nicolae Mladin, Prelegeri de Mistică Ortodoxă, Editura Veritas, Tg-Mureș, 1996, p. 149), Dumnezeu, din prea plinul iubirii Sale, a creat lumea cu tot ceea ce există în ea, pentru a împărtăși și altora în afară de Sine, iubirea Lui infinită. L-a creat și pe om, care "este scos din nimic prin iubire" (Pr. Dr. Vasile Răducă, Antropologia Sfântului Grigore de Nyssa, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p. 213), și l-a făcut capabil să recepteze iubirea dumnezeiască și să o înțeleagă. Dumnezeu l-a creat pe om din iubire, și nu putea să-l creeze decât liber, căci aștepta iubirea de la el, ca răspuns la propria Sa iubire. Dacă omul ar fi fost un robot obligat să-l iubească pe Dumnezeu, aceasta nu ar fi fost dragoste ci obligație, iar dragoste cu sila nu se poate, și nu este dragoste. "Iubirea nu lucrează fără voință. Iubirea se naște din voință și nu trezește ecou în subiectul vizat fără ca acela să vrea" (Dumitru Stăniloae, Ortodoxie și Românism, Tiparul Tipografei Arhiepiscopiei, Sibiu, 1939, p. 334). "Creația este un act de iubire a lui Dumnezeu" (Paul Evdokimov, Prezența Duhului Sfânt în Tradiția Ortodoxă, Traducere, prefată și note Pr. Dr. Vasile Răducă, Editura Anastasia, 1995, p. 8), însă nu numai crearea lumii este un act de iubire dumnezeiască, ci și menținerea ei în existență.

²⁷³ Filocalia vol. VII, p. 368. "Dumnezeu ne iubește cu o iubire afectuoasă, nu din înălțime, nu cu condescendență" (Arhimandritul Sofronie, Rugăciunea - experiența vieții veșnice, Editura DEISIS, Sibiu, 1998, p. 53).

"Dumnezeu L-a dat pe Însuși Fiul Său la moarte din iubire față de om și dacă ar fi avut altceva mai de preț decât pe Fiul Său și pe acela l-ar fi dat pentru noi, «căci așa a iubit Dumnezeu lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat» (Ioan 3,16) «la moarte, și încă moarte pe cruce» (Filip. 2,8). Aceasta nu pentru că nu ar fi putut să ne izbăvească pe noi în alt chip, ci pentru că a voit să ne învețe prin aceasta dragostea cea adevărată"²⁷⁴. Iar Fiul lui Dumnezeu "s-a făcut asemenea nouă, pentru ca noi să ne facem asemenea Lui prin toată virtutea"²⁷⁵.

²⁷⁴ Filocalia vol. X, pp. 395-396. "În iubirea Lui, Dumnezeu ne iubește gratuit, fără nici un merit" (Paul Evdokimov, Femeia și mântuirea lumii, Traducere Gabriela Moldoveanu, Editura, Asociația filantropică medicală creștină Christiana, București, 1995, p. 56). Un mare sfânt al Bisericii se confesează în acest sens lui Dumnezeu: "Dar ce am făcut pentru Tine Doamne sau în ce Ți-am plăcut, ca Tu să dorești să fii în noi și noi să fim întru Tine? Noi Te-am răstignit cu păcatele noastre și Tu vrei ca noi să fim cu Tine? Cât de mare e bunătatea Ta! O văd revărsându-se asupra mea. Sunt vrednic de iad și de toate chinurile, însă Tu mi-ai dat harul Duhului Sfânt" (Cuviosul Siluan Athonitul, Între iadul deznădejdiei și iadul smereniei, Editura DEISIS, Alba Iulia, 1994, p. 100).

²⁷⁵ Filocalia vol. I, p. 373. Întruparea Fiului lui Dumnezeu a vizat mai multe obiective. Pe de o parte realizarea ei a constituit planul din veci al lui Dumnezeu de a se uni prin intermediul omului cu creatura întreagă, a cărei sinteză este omul, singura ființă alcătuită din suflet spiritual și trup material, care prin aceasta aparține ambelor lumi (spirituală și materială). Tot datorită întrupării Sale, Fiul lui Dumnezeu ne-a mântuit obiectiv din robia diavolului și ne-a învățat adevărata dragoste a lui Dumnezeu către noi, căci mântuirea omului nu este un act de dreptate din partea lui Dumnezeu, ci unul de iubire, pentru că "Dumnezeu și-a arătat dragostea Lui față de noi prin aceea că Hristos a murit pentru noi, când noi eram încă păcătoși" (Rom. 5,8). Și prin întruparea Sa, Fiul lui Dumnezeu ne-a deschis drumul spre îndumnezeire. "Dumnezeu a mers cu iubirea Lui față de oameni până la a se împărtăși de ale noastre, ca și noi să ne împărtășim de ale Lui" (Sfântul Dionisie Areopagitul, Opere complete, Traducere, introducere și note de Pr. Dumitru Stăniloae, PAIDEIA, București, 1996, nota 134, p. 230). "Dacă Dumnezeu cel iubitor de oameni nu

Iubirea omului față de Dumnezeu

"Dumnezeu nu iubește pentru că vrea să iubească, ci iubește prin firea Lui. De aceea nici nu este iubit pentru că vrea să fie iubit, sau pentru că vrea sufletul să iubească. Iubirea lui Dumnezeu se mișcă în mod natural în suflet și sufletul îl iubește pe Dumnezeu în mod natural, când este sănătos. Dar fiind vrednic de iubit prin fire și lucrând ca atare în suflet, Dumnezeu mișcă totuși voința acestuia spre iubirea Lui, făcând astfel voia omului să se pună de acord cu voia lui Dumnezeu"²⁷⁶.

"Iubirea omului este relație pătimită; nu omul produce iubirea față de Dumnezeu, ci este produsă în sufletul lui; omul o pătimește, o acceptă sau nu. Dar nu este mai puțin o necesitate pentru om. Și aceasta dovedește că ține și de om în mod natural. Este natural ca omul să o aibă, dar această trebuință naturală se actualizează prin Duhul. Omul nu o poate actualiza decât în relația cu Dumnezeu, deci cu ajutorul Lui, sau în relația cu semenul său. Ea nu este o calitate monopersonală, ci interpersonală"²⁷⁷.

se face om decât din dragoste pentru acesta, atunci omul nu ajunge «dumnezeu după har» decât prin iubirea de Dumnezeu" (Paul Evdokimov, Ortodoxia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p. 26).

²⁷⁶ Filocalia vol. VIII, p. 304, nota 617. "Dacă Dumnezeu este transcendent și inaccesibil în natura Sa intimă și pururea misterioasă, El se coboară în lume prin iubire. Iubirea e lumina care, izvorând din taina divină, se revarsă în cascade asupra lumii și izbindu-și valurile ca de un țărș, se întoarce înapoi spre obârșie" (Nichifor Crainic, Sfîntenia - împlinirea umanului, Trinitas, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993, p. 65).

²⁷⁷ Filocalia vol. VIII, p. 304, nota 618. "Iubirea izvorăște din Dumnezeu și se varsă în Dumnezeu. Nu există decât o singură iubire și toate celelalte nu sunt decât participări fulgurante" (Paul Evdokimov, Taina iubirii,

"Duhul Sfânt are rolul de a ne pregăti casa ființei noastre sau de a o face curată și deschisă pentru primirea Sfintei Treimi. El întâmpină oarecum împreună cu noi pe Fiul și pe Tatăl. El se unește cu subiectul nostru, asumând funcția de sensibilizare a noastră pentru Dumnezeu. De aceea Tatăl și Fiul, iubindu-ne pe noi, iubesc în același timp pe Duhul lor, iar noi, iubindu-I pe Ei, îi iubește oarecum, prin noi, Însuși Duhul Lor cel Sfânt. Astfel suntem ridicați în circuitul iubirii treimice, fără să ne confundăm totuși cu Duhul Sfânt și fără să confundăm persoanele Sfintei Treimi"²⁷⁸. "Iubirea noastră este deci de îndoită natură, întrucât

Editura Christiana, București, 1994, p. 39.) la iubirea lui Dumnezeu. "Nu există alt izvor de iubire adevărată afară de Dumnezeu, așa încât unde este această iubire acolo se sesizează prezența și manifestarea lui Dumnezeu. Cine trăiește în iubire se află în Dumnezeu, și persoanele care se află în iubire curată au tainica senzație că sunt îmbrățișate de Dumnezeu". (Dumitru Stăniloae, Trăirea lui Dumnezeu în Ortodoxie, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1993, p. 125). "Omul are prin creație capacitatea de a deveni subiect al dragostei divine, capacitate ce nu se șterge nici prin păcat" (Dumitru Stăniloae, Iisus Hristos sau restaurarea omului, Editura Omniscop, Craiova, 1993, p. 70). "O natură omenească fără dragostea permanentă a lui Dumnezeu, duce o existență bolnavă" (Ibidem, p. 75).

²⁷⁸ Filocalia vol. VI, p. 18, nota 1. "Noi îl iubim pe Dumnezeu, fiindcă El ne-a iubit cel dintâi" (1 Ioan 4,19). Dumnezeu "nu așteaptă să-L iubim noi întâi, ca să ne iubească. Ci El are inițiativa iubirii și ne dă și nouă puterea să răspundem iubirii Lui" (Dumitru Stăniloae, Iisus Hristos lumina lumii și îndumnezeitorul omului, Editura Anastasia, 1993, p. 247). De fapt noi "nu îl iubim pe Dumnezeu cu inima noastră, care este cu totul insuficientă, ci cu iubirea Lui turnată în inima noastră" (Nichifor Crainic, Sfințenia - împlinirea umanului, Trinitas, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993, p.193). "Iubirea divină răpește afară din ei pe cei care sunt încinși de ea, așa că nu mai sunt ai lor, ci ai obiectului iubit" (Ibidem, p. 54). "Când am pătruns în taina iubirii, am pătruns în Dumnezeu și călătoria noastră s-a terminat; suntem astfel ajunși în insula de dincolo de lume, în împărăția Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh" (Kallistos Ware, Rugăciunea lui Iisus, p. 51). "Substanța care susține întreaga viață este iubirea, cea mai înaltă dintre virtuți, care rămâne dincolo de această viață, care trece în ordinea dumnezeiască.

este și dumnezeiască, ca una ce este vărsată în noi de Duhul Sfânt, dar și omenească, ca una de care se aprinde și firea noastră omenească"²⁷⁹.

"Dragostea este rană pentru că face ființa să sufere de dorința de a se tămădui prin întâlnirea cu Cel iubit, prin împlinirea voii Lui. Și este în același timp foc, pentru că și focul se vrea potolit prin acea întâlnire. Dragostea este rană produsă de foc, sau însoțită de foc, pentru că este însoțită de temperatura care-și caută potolirea"²⁸⁰.

"Iubirea față de Dumnezeu este o căldură mai presus de fire și când vine în cineva fără măsură, face ca acel suflet să-și iasă din sine (în extaz). De aceea inima celui ce o simte nu o poate cuprinde și suporta, dar pe măsura calității iubirii venite în el, se arată în el o schimbare neobișnuită"²⁸¹.

"Există o iubire socotită de lume «nebună», căci cei stăpâniți de ea au lăsat de dragul lui Hristos tot ce oferă lumea, alegând o realitate văzută numai prin credință. Dar această «iubire sau beție nebună» nu poate fi trăită decât de cei ce văd și experiază frumusețea dumnezeiască, după curățirea de patimi. Ea deci nu are nimic pătimaș în ea. Este o «beție trează», cum spuneau Părinții, o beție a înfrânării, o beție a spiritului, a trăirii intense a iubirii înțelepte a lui Dumnezeu"²⁸².

Lumea cealaltă, ca și lumea de aici, se susține prin marea și irezistibila putere a iubirii" (Nichifor Crainic, Sfințenia -împlinirea umanului, Editura TRINITAS, Iași, 1993, p.217).

²⁷⁹ Filocalia vol. VIII, p. 501, nota 880. "Iubirea omenească se aprinde de la cea dumnezeiască, ele au aceeași origine, sunt deoființă, într-una este prezentă cealaltă" (Paul Evdokimov, Femeia și mântuirea lumii, Traducere Gabriela Moldoveanu, Editura, Asociația filantropică medicală creștină Christiana, București, 1995, p. 233). Dar totuși "Dumnezeu ne-a iubit primul" (Ioan 4,10) (Ibidem, p. 56).

²⁸⁰ Filocalia vol. VIII, p. 525, nota 916.

²⁸¹ Filocalia vol. X, p. 137.

²⁸² Filocalia vol. VIII, p. 303 nota 616.

"Iubirea față de Dumnezeu stă în a-L prețui pe El mai mult decât lumea, sufletul mai mult decât trupul, a disprețui lucrurile lumești și a ne îndeletnici cu El pururea prin înfrânare, dragoste, rugăciune, cântare de psalmi și cele asemenea"²⁸³. "A iubi pe Dumnezeu din tot sufletul, înseamnă a nu mai iubi nimic afară de Dumnezeu"²⁸⁴. "Dragostea către Dumnezeu înduplecă pe cel ce se împărtășește de ea să disprețuiască toată plăcerea trecătoare, toată osteneala și întristarea"²⁸⁵.

"Creștinul iubitor de Dumnezeu, care a gustat dulceața cerească și are sădit și amestecat în suflet harul și care s-a predat pe sine cu totul voilor harului, urăște toate ale veacului acestuia, căci s-a ridicat mai presus decât toate ale lumii. Fie că zici argint, cinstiri, slave, fericiți sau laude, el nu poate fi luat în stăpânire de nici una dintre acestea, căci a ajuns la experiența altei bogății, altei cinstiri și altei slave, iar sufletul și-l hrănește cu o plăcere nestricăcioasă"²⁸⁶.

"Iubirea față de Dumnezeu se dobândește însă prin nevoință multă și prin osteneala minții în cugetări cuvioase și prin grija neconținută de toate cele bune, dat fiind că vrăjmașul împiedică mintea noastră și nu-i îngăduie să se ridice la dragostea de Dumnezeu prin pomenirea celor bune, ci îi îndulcește simțirea cu poftele pământești"²⁸⁷.

"Iubirea lui Dumnezeu nu se arată în chipul cuvântului, ci în chipul împlinirii poruncilor Lui cu fapta"²⁸⁸, "căci aceasta

²⁸³ Filocalia vol. II, p. 112.

²⁸⁴ Filocalia vol. V, p. 153.

²⁸⁵ Filocalia vol. II, p. 92.

²⁸⁶ Filocalia vol. V, p. 367.

²⁸⁷ Filocalia vol. V, p. 307.

²⁸⁸ Filocalia vol. VI, p. 268. Iubirea se dovedește prin fapte, nu prin vorbe și de asemenea "iubirea nu se învață din cărți" (Paul Evdokimov, Femeia și mântuirea lumii, Traducere Gabriela Moldoveanu, Editura, Asociația

imprimă în ființa noastră însăși iubirea față de El"²⁸⁹. "Iubirea de Dumnezeu este susținută de lipsa de patimi și de bogăția virtuților"²⁹⁰.

"Iubirea de Dumnezeu este cea dintâi și cea mai mare poruncă. Cel ce vrea să o dobândească pe aceasta, să o ceară de la Domnul neîncetat, ca să se întipărească în inima lui și apoi prin pomenirea neîncetată a lui Dumnezeu să o câștige tot mai mult, înaintând în ea în fiecare zi și sporind-o prin har. Căci prin stăruință și încordare, prin grijă și luptă, devenim puternici în a câștiga iubirea cea către Dumnezeu, care ia chip în noi prin harul și darul lui Hristos. Și din aceasta se poate ușor împlini a doua poruncă, adică iubirea către aproapele. Căci cele dintâi trebuie puse înaintea celorlalte și pentru ele trebuie să ne străduim mai mult. Și așa după cele dintâi vor urma cele de-al doilea. Dar dacă cineva nu se sârguiește pentru porunca aceasta dintâi și mai mare, adică pentru dragostea către Dumnezeu, care ia ființă din dispoziția noastră lăuntrică și din conștiința cea bună, adăugându-se și ajutorul dumnezeiesc, ci voiește să-și închine numai grija din afara slujirii celei de a doua, îi va fi cu neputință să o împlinească pe cea de a doua în chip sănătos și curat"²⁹¹.

"Cine iubește pe Dumnezeu iubește și pe aproapele, învățându-l și pe el să-L iubească pe Dumnezeu și să se

filantropică medicală creștină Christiana, București, 1995, p. 56), ci din trăirea și experiența lui Dumnezeu într-o viață virtuoasă.

²⁸⁹ Filocalia vol. VI, p. 268, nota 42.

²⁹⁰ Filocalia vol. VII, p. 459.

²⁹¹ Filocalia vol. V, pp. 305-306. Iubirea aproapelui este consecința iubirii noastre către Dumnezeu și dovada acestei iubiri. Sfântul Ioan spune în acest sens: "Dacă zice cineva: iubesc pe Dumnezeu, iar pe fratele său îl urăște, mincinos este! Pentru că cel ce nu iubește pe fratele său pe care l-a văzut, pe Dumnezeu pe Care nu l-a văzut, nu poate să-L iubească. Și această poruncă avem de la Dumnezeu: cine iubește pe Domnul, să iubească și pe fratele său" (I Ioan 4,20-21).

mântuiască. Iar în Dumnezeu îi iubește pe toți, căci toți sunt ai lui Dumnezeu"²⁹².

"Plata iubirii nu poate fi decât tot iubirea. Iubim nădăjduind că vom iubi tot mai mult și că vom fi și noi iubiți mai mult"²⁹³. "Numai iubirea odihnește sufletul. Până nu găsim iubirea cuiva nu ne odihnim. Dar iubirea veșnic persistentă, care ne poate da o veșnică odihnă, o găsim numai lângă Hristos, unit într-o iubire desăvârșită cu Tatăl și cu Duhul Sfânt"²⁹⁴, iar "cel ce a dobândit dragostea, a dobândit pe Dumnezeu Însuși, căci «Dumnezeu este iubire»"²⁹⁵.

Iubirea de Dumnezeu și frica de El

"Viața duhovnicească începe cu frica de Dumnezeu. Nimeni nu poate iubi pe Dumnezeu din toată inima, dacă nu se teme mai întâi de El întru simțirea inimii. Prin frică începe să se curețe sufletul de păcate. Dar chiar înainte de aceasta trebuie să se desfacă de grijile lumesti. Până ce sufletul este nepăsător și dornic de plăceri nu simte frica de Dumnezeu. Dar când începe să se curețe cu multă luare aminte, atunci simte frica de Dumnezeu ca pe un medicament al vieții. Curățindu-se astfel tot mai mult, ajunge la dragostea desăvârșită, în care nu mai este frică, ci nepătimire"²⁹⁶.

"Începătorii în cele duhovnicești împlinesc voia lui Dumnezeu pentru că se tem; cei desăvârșiți Îl iubesc și se tem să nu cadă din iubire și de aceea fac voia Lui. Frica ce se naște din iubire este alta decât iubirea care cu anevoie crește din frică. Altceva este când mă tem să nu pierd iubirea cuiva și altceva este

²⁹² Filocalia vol. X, p. 467, nota 576.

²⁹³ Filocalia vol. IX, p. 429, nota 962.

²⁹⁴ Filocalia vol. VI, p. 369, nota 40.

²⁹⁵ Filocalia vol. II, p. 143.

²⁹⁶ Filocalia vol. I, p. 385.

când mă tem de pedeapsa lui. În primul caz omul a gustat dulceața comuniunii cu persoana iubită și se teme să nu o piardă; în al doilea caz se are în vedere pe sine, se gândește la pedeapsa ce-i poate veni din neîmplinirea dorinței aceleia"²⁹⁷.

"Sfântul Ioan spune că «iubirea desăvârșită alungă frica» (I Ioan 4, 18), iar psalmistul zice: «Temeți-vă de Domnul toți sfinții Lui» (Ps. 33,10). Dacă deci și sfinții, care îl iubesc așa de mult pe Dumnezeu, se tem de El, cum zice atunci Apostolul că «iubirea alungă frica»? Sfântul voiește să ne arate că frica este de două feluri: una începătoare și una desăvârșită, adică una este a începătorilor în cele duhovnicești, iar alta a celor sfinți și desăvârșiți, care au ajuns la măsura iubirii. De pildă: cineva împlinește voia lui Dumnezeu din frica de chinuri. Acesta este încă începător, el nu face încă binele pentru el însuși, ci de frica bătailor. Altul împlinește voia lui Dumnezeu iubindu-L pe Domnul Însuși, dorind în chip deosebit să placă lui Dumnezeu. Acesta știe ce este binele însuși și a cunoscut ce înseamnă să fie cu Dumnezeu. Acesta este cel ce are iubirea adevărată pe care Apostolul o numește «desăvârșită» și această iubire îl duce pe el la frica desăvârșită. Unul ca acesta nu se mai teme de Dumnezeu și păzește voia Lui nu pentru bătai, nu pentru a nu fi pedepsit, ci pentru că a gustat din dulceața de a fi împreună cu Dumnezeu. Îi este frică să nu cadă din ea, îi este frică să nu fie lipsit de ea"²⁹⁸. "Cel înălțat până la dragostea de Dumnezeu, se odihnește în frica de El. Este frica de a nu pierde dragostea de Dumnezeu și a lui Dumnezeu"²⁹⁹. Petru Damaschinul spune despre această frică: "Nu te teme de Dumnezeu ca de un tiran, ci teme-te din dragoste față de El"³⁰⁰. "Aceasta este frica desăvârșită, care se naște din

²⁹⁷ Filocalia vol. IX, p. 515, nota 1062.

²⁹⁸ Filocalia vol. IX, pp. 512-513.

²⁹⁹ Filocalia vol. VI, p. 283, nota 62.

³⁰⁰ Filocalia vol. V, p. 267.

iubirea desăvârșită. Aceasta alungă frica începătoare, de aceea Apostolul spune că «iubirea desăvârșită alungă frica». Dar este cu neputință a se ajunge la frica desăvârșită, altfel decât prin cea începătoare³⁰¹.

"Începătorilor în viața virtuoasă le ajută în lucrarea poruncilor și în fuga de rele, frica de chinuri. Dar celor ce au înaintat prin virtute, ajungând la vederea slavei lui Dumnezeu, li se naște o altă frică, potrivită cu starea lor. Este temerea curată care îi înfricoșează foarte mult, din dragoste. Aceasta îi ajută să stăruiască neclătinați în dragostea lui Dumnezeu, temându-se de înfricoșătoarea alunecare din ea. Celor dintâi, de li se întâmplă să cadă din starea lor, dar se căiesc și iarăși se ridică, le vine din nou frica cea dintâi, cu bune nădejdi. Celor de al doilea însă, de au căzut de la înălțimea vederii lui Dumnezeu prin pizma vrăjmașului, nu le vine îndată frica a doua, ci îi ia în primire o negură și un întuneric gros de să-l prinzi cu mâna, fiind plini de mahnire, de dureri, de amărăciune și de frica cea dintâi a muncilor veșnice"³⁰².

"Trei sunt stările sufletului prin care putem să bineplăcem lui Dumnezeu. Fie că plăcem lui Dumnezeu temându-ne de chinuri și ne aflăm deci în simțirea robului; fie că împlinim cele poruncite urmărind câștigul răsplății, deci pentru folosul nostru și prin aceasta ne asemănăm simbriașilor; fie că facem binele pentru el însuși și în acest caz ne aflăm în simțirea de fiu. Căci fiul când ajunge la cumințenie face voia tatălui său nu pentru că se teme să nu fie bătut; nici pentru a lua plată de la el, ci pentru că îl iubește. Păzește iubirea față de el și îi arată cinste ca unui părinte și este încredințat că toate cele ale tatălui sunt ale lui. Unul ca acesta se învrednicește să audă: «Nu mai ești rob, ci fiu; iar de ești fiu, ești și moștenitor al lui Dumnezeu, prin Iisus

³⁰¹ Filocalia vol. IX, pp. 512-513.

³⁰² Filocalia vol. VI, p. 225.

Hristos» (Gal. 4,7). Unul ca acesta nu se mai teme de Dumnezeu, ci îl iubește, cum a zis Sfântul Antonie: «Eu nu mă mai tem de Dumnezeu, ci îl iubesc pe El»³⁰³. "Sfinții mucenici nu au răbdut nevoințele cu nădejdea plății, ci pentru dragostea dumnezeiască"³⁰⁴, spune Petru Damaschinul.

"Rănile primite de trup, dacă s-au înăsprit și s-au umplut de murdărie, nu simt lucrarea leacului; dar după ce sunt curățite, simt lucrarea leacului, ajungând prin el la tămăduire desăvârșită. Așa și sufletul: câtă vreme stă neîngrijit și acoperit în întregime de lepra voluptății, nu poate simți frica lui Dumnezeu, chiar dacă i-ar vesti cineva neîncetat judecata înfricoșată și aspră a lui Dumnezeu. Dar când începe să se curățească cu multă luare aminte, simte frica lui Dumnezeu ca pe un leac adevărat al vieții, care muștrându-l, îl arde ca într-un foc fără durere. Pe urmă, curățindu-se treptat, ajunge la curățirea desăvârșită, sporind în dragoste pe măsură ce se micșorează frica din el. În felul acesta ajunge la dragostea desăvârșită, în care nu mai este frică, ci nepătimirea deplină, produsă de slava lui Dumnezeu. Să avem deci ca laudă neîncetată, mai presus de toate laudele, întâi frica de Dumnezeu, apoi dragostea, care este plinirea legii desăvârșirii în Hristos"³⁰⁵.

"Nimeni nu poate să iubească pe Dumnezeu din toată inima, dacă nu se va teme de El mai întâi întru simțirea inimii. Căci numai curățindu-se și înmuindu-se sufletul prin înrăurirea temerii, vine la dragoste lucrătoare. Dar nu va veni cineva la temerea de Dumnezeu în chipul arătat, dacă nu va părăsi toate grijile lumești. Căci numai când ajunge mintea la liniște multă și la negrijă, o strâmtorează frica de Dumnezeu, curățind-o întru simțire multă de toată grosimea pământească, ca astfel să o aducă

³⁰³ Filocalia vol. IX, p. 514.

³⁰⁴ Filocalia vol. V, p. 102.

³⁰⁵ Filocalia vol. I pp. 396-397.

la marea dragoste a bunătății lui Dumnezeu. Astfel frica este o stare proprie a dreptilor care încă se curățesc, fiind împreună pe jumătate cu dragoste. Iar dragostea desăvârșită este proprie dreptilor curățiți deplin, în care nu mai este frică, căci «dragostea desăvârșită scoate afară frica» (I Ioan 4,18). Dar de amândouă au parte numai dreptii, care lucrează virtuțile cu ajutorul Duhului Sfânt. De aceea zice Scriptura: «Temeți-vă de Domnul toți sfinții Lui» și «Iubiți pe Domnul toți cuvicioșii Lui» (Ps. 30,25). Prin acestea învățăm limpede că frica de Dumnezeu este proprie dreptilor ce se curățesc încă, fiind împreună pe jumătate cu dragostea; iar dragostea desăvârșită este proprie dreptilor curățiți, în care nu mai este gândul vreunei temeri, ci o ardere neîncetată și o alipire a sufletului de Dumnezeu, prin lucrarea Duhului Sfânt. Căci s-a zis: «Lipitu-s-a sufletul meu de Tine și pe mine m-a sprijinit dreapta Ta» (Ps. 62,8)³⁰⁶.

"Credința, frica de Dumnezeu și păzirea poruncilor Lui ne răsplătesc pe măsura curățirii noastre. Căci în măsura în care ne curățim, ne ridicăm de la frica de Dumnezeu la dragostea de El și înaintând ne mutăm, așa zicând, de la frică la iubirea lui Dumnezeu. Și atunci auzim cuvântul Mântuitorului: «Cel ce are poruncile Mele și le păzește pe ele, acela este cel ce Mă iubește» (Ioan 14,21). Și așa adăugăm nevoințe peste nevoințe pentru a ne arăta iubirea prin fapte. Iar întâmplându-se aceasta, El Însuși ne iubește, precum a făgăduit. Iar iubindu-ne, ne iubește și Tatăl Său la fel, venind înainte Duhul, Care împodobește casa noastră, ca prin întâlnirea ipostasurilor în noi să ne facem locaș al Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh"³⁰⁷.

³⁰⁶ Filocalia vol. I pp. 395-396.

³⁰⁷ Filocalia vol. VI, p. 18.

"Prin frica de Dumnezeu intrăm pe drumul spre El, străbătut prin lucrarea poruncilor, iar prin iubire ieșim de pe acest drum la unirea cu Dumnezeu"³⁰⁸.

³⁰⁸ Filocalia vol. IX, p. 360, nota 790. Conform părinților filocalici, în urcușul duhovnicesc există două sau trei trepte, începând cu frica de Dumnezeu și culminând cu iubirea Lui. Avva Dorotei și Nichita Stithatul vorbesc despre frica începătoare și despre frica desăvârșită. Frica începătoare este a novicilor în cele duhovnicești, care se tem de Dumnezeu pentru că pedepsește păcatele prin chinuri veșnice și mânați de această frică, împlinesc voia Lui. Frica desăvârșită este a celor înaintați în viața spirituală, care îl iubesc pe Dumnezeu și împlinesc voia Lui, temându-se să nu îl supere cu nimic, prin care să piardă iubirea dumnezeiască.

Avva Dorotei mai aseamănă împlinatorii poruncilor lui Dumnezeu cu robii, simbriașii și fiii. Robii împlinesc poruncile lui Dumnezeu de frica pedepselor veșnice. Aceștia se identifică cu novicii în cele spirituale, stăpâniți de frica începătoare. Simbriașii împlinesc poruncile lui Dumnezeu știind că vor fi răsplătiți pentru aceasta de Dumnezeu, deci cultivă binele din interes. Fiii împlinesc poruncile din iubire față de Dumnezeu, nu de teamă, nici din interes.

Diadoh al Foticeii și Sfântul Simeon Noul Teolog ne vorbesc despre două trepte în urcușul duhovnicesc: despre frică și despre iubire. Frica este a începătorilor sau a celor nedesăvârșiți, pe când iubirea aparține celor desăvârșiți, care nu se mai tem deloc de Dumnezeu. Această iubire îndepărtează frica, pentru că "în iubire nu este frică, ci iubirea desăvârșită alungă frica, pentru că frica are cu sine pedeapsa, iar cel ce se teme nu este desăvârșit în iubire" (I Ioan 4,18).

Iubirea semenilor³⁰⁹

"Când cineva începe să simtă cu îmbelșugare iubirea lui Dumnezeu, începe să iubească și pe aproapele"³¹⁰. "Cel ce iubește pe Dumnezeu, cu siguranță iubește și pe aproapele"³¹¹, pentru că "iubirea de oameni nu se poate desface de iubirea de Dumnezeu"³¹². "Cu cât este mai mare iubirea de Dumnezeu, cu atât devine mai adâncă iubirea de oameni, pentru că cel ce

³⁰⁹ Porunca iubirii aproapelui exista și în Vechiul Testament, dar se limita la vecin, la evreu, deci la cel de același neam. "Un învățător de lege, ispitindu-L pe Iisus, L-a întrebat: Învățătorule, care poruncă este mai mare în Lege? - în Legea Vechiului Testament - El i-a răspuns: Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău, cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău. Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși" (Mat. 22, 35-37 și 22,39). Mântuitorul a confirmat Legea Veche, dar adaugă: "Dacă iubiți pe cei ce vă iubesc, ce răsplată veți avea? Au nu fac și vameșii același lucru?" (Mat. 5,46). "Poruncă nouă vă dau vouă: Să vă iubiți unul pe altul. Precum Eu v-am iubit pe voi, așa și voi să vă iubiți unul pe altul. Întru acestea vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții" (Ioan 13, 34-35). Dar unde este noutatea, de vreme ce porunca iubirii exista și în Vechiul Testament? Iisus a zis: "Precum Eu v-am iubit pe voi, așa și voi să vă iubiți unul pe altul", aici este noutatea față de Legea Veche. Hristos a mers până la jertfa supremă, El a murit pentru oameni și astfel și-a dovedit iubirea Sa, de aceea a spus: "Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are, ca sufletul lui să și-l pună pentru prietenii săi" (Ioan 15,13). "Nu există iubire fără jertfă, căci iubirea este jertfa de a te dăruia altuia, de a-ți pune viața pentru altul, de a împlini ascultarea altuia" (Alexandre Schmemmann, Euharistia taina Împărăției, Editura Anastasia, București, p. 213), deci a iubi pe aproapele mai mult decât pe tine însuși. În Vechiul Testament iubirea nu mergea atât de departe.

³¹⁰ Filocalia vol. I, p. 395.

³¹¹ Filocalia vol. II, p. 64.

³¹² Filocalia vol. VI, p. 262, nota 31. "Nu de la iubirea de oameni se ajunge la iubirea de Dumnezeu, ci de la iubirea de Dumnezeu se ajunge la iubirea de oameni, ultima fiind o prelungire a celei dintâi" (Pr. Acad. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Ascetica și Mistica Ortodoxă, Editura DEISIS, Alba Iulia, 1993, vol. II, Mistica, p. 130).

iubește, vede cu atât mai mult în oameni pe Hristos"³¹³. Iar "cel ce îi iubește pe toți, de toți este iubit"³¹⁴. Oamenii însă "să nu se iubească pentru frumusețea trupului"³¹⁵.

"Nu există între virtuți ceva mai mare și mai desăvârșit decât iubirea aproapelui. Semnul acesteia este să nu păstrezi pentru tine un lucru de care altul are nevoie"³¹⁶. "Cel ce îi iubește pe oameni risipește lucrurile, dăruindu-le. El vede în om o valoare infinit mai mare decât lucrurile"³¹⁷.

"Să iubești pe altul ca pe tine însuși înseamnă să te plasezi într-o poziție de deplină obiectivitate față de tine, socotindu-l pe celălalt egal cu tine. Numai Dumnezeu este în această poziție de obiectivitate față de toți și numai înaintând spre această poziție a Lui, înaintăm spre treapta supremă a aspirației noastre spre obiectivitate. Dar această obiectivitate a lui Dumnezeu nu este una de indiferență și nici a noastră nu trebuie să fie așa. Poziția lui Dumnezeu este una de profundă iubire egală față de toți, deci și a noastră să ajungă la fel, una de deplină iubire față de toți, dar

³¹³ Filocalia vol. VI, p. 262, nota 31. "În Hristos, omul a primit puterea de a iubi pe Dumnezeu într-o unică iubire cu Fiul lui Dumnezeu Cel Unul născut și de a iubi pe oameni cu iubirea lui Dumnezeu" (Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Teologia Dogmatică Ortodoxă, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978, vol. I, pp. 226-227).

³¹⁴ Filocalia vol. V, p. 94.

³¹⁵ Filocalia vol. XI, p. 354.

³¹⁶ Filocalia vol. V, p. 139.

³¹⁷ Filocalia vol. IX, p. 250, nota 516. Avem un exemplu pilduitor în acest sens în Pateric: "În dumnezeiasca Cetate a Ierusalimului trăia un patriarh care atât era de milostiv și lesne iertător greșitorilor, că unul dintre ai casei lui a furat de la dânsul tot aurul și a fugit în Tebaida Egiptului. Acolo l-au prins barbarii și luându-l rob, l-au dus în hotare țării lor. Dar aflând patriarhul, l-a cumpărat cu optzeci de galbeni și l-a primit din nou în casă, încât ziceau unii că nimic n-a greșit patriarhului" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 265).

și față de propria persoană. Să ne iubim unii pe alții și pe noi înșine așa cum ne iubește Dumnezeu, vrând să ajungem așa cum ne vrea El. În iubirea aceasta a tuturor față de toți, în această obiectivitate iubitoare universală, ne unim cu Dumnezeu. Se cade să mă iubesc pe mine cum îi iubesc pe alții și cum ne iubește pe toți Dumnezeu ca taine minunate"³¹⁸.

"Există o condiție ca să iubești pe toți la fel, să nu te simți legat în mod deosebit de vreunul în baza unei prietenii, care să ți-l facă mai apropiat inimii tale. În aceasta se amestecă totdeauna ceva de ordin inferior iubirii atotcurate"³¹⁹.

"De alții trebuie să avem chiar mai multă grijă decât de noi înșine, să îi prețuim mai mult decât pe noi. Numai așa ne putem jertfi pentru alții, cum s-a jertfit și Hristos pentru noi, căci precum «El și-a pus sufletul Său pentru noi, și noi suntem datori să ne punem sufletele pentru frați» (I Ioan 3,16)"³²⁰.

"Dovada adevăratei iubiri față de aproapele, este să răbdăm chiar moartea pentru el cu bucurie, după porunca Domnului și să socotim aceasta ca o datorie, și pe drept cuvânt, căci suntem datori să iubim pe aproapele până la moarte, nu numai pentru dreptul firii, ci și pentru preacinstul sânge al lui Hristos vărsat pentru noi, care ne-a poruncit aceasta"³²¹.

"Dacă nu suntem în stare să renunțăm la viața vremelnică, sau poate și la cea veșnică pentru aproapele, cum putem pretinde că îl iubim? În acest sens avem ca exemple pe Moise și pe Apostolul Pavel. Cel dintâi a zis către Dumnezeu pentru popor: «Rogu-mă acum, de vrei să le ierți păcatul acesta,

³¹⁸ Filocalia vol. XI, p. 350, nota 492.

³¹⁹ Filocalia vol. VI, p. 98, nota 3.

³²⁰ Filocalia vol. XI, p. 465, nota 663. "Nu există iubire fără jertfă, căci iubirea este jertfa de a te dăruia altuia, de a-ți pune viața pentru altul, de a împlini ascultarea altuia" (Alexander Schmemmann, Euharistia taina Împărăției, Editura Anastasia, București, p. 213).

³²¹ Filocalia vol. V, p. 139.

iață-l; iar de nu, șterge-mă și pe mine din cartea Ta, în care m-ai scris!"» (Ieșire 32,32). Iar Apostolul a zis: «Aș fi dorit să fiu eu însumi anatema de la Hristos pentru frații mei, cei de un neam cu mine, după trup» (Rom. 9,3)³²². "Apostolul se învoiește să fie despărțit cu totul de Hristos, ca să se mântuiască alții"³²³, "și anume iudeii, care căutau să-l ucidă pe el"³²⁴. "Este ceva amețitor în declarația Sfântului Pavel, care ar fi fost gata să-și piardă mântuirea sa pentru mântuirea rudenilor sale după trup. Desigur, aceasta nu se întâmplă în fapt. Chiar în această iubire totală față de alții, sfântul se arată ca legat de Hristos în mod indisolubil, dat fiind că și Hristos are aceeași iubire față de oameni"³²⁵. "Cel ce poate renunța la fericirea veșnică din iubire pentru alții, nu o poate pierde, căci ea se află chiar în această iubire pentru alții, dusă până la capăt. Deci cei ce nu ajung la această iubire, nu pot gusta toată fericirea împărăției veșnice. Pe de altă parte, nu se poate ca cei iubiți așa de mult de cel ce poate renunța pentru ei la fericirea veșnică, să nu se fi molipsit și ei de un anumit grad de iubire"³²⁶.

"Iubirea deplină îl face pe cineva să se uite pe sine și să-și dea viața pentru cel iubit. Mama este un astfel de model de iubire, care își dă și viața pentru copilul ei. Porunca lui Dumnezeu însă spune: «Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși» (Levitic 19,18). Cum se împacă deci iubirea aceasta jertfelnică, cu porunca lui Dumnezeu de a ne iubi aproapele numai ca pe noi înșine și nu mai mult? Cine este în stare să-și dea viața pentru altul, a ajuns la treapta realizării sale depline, la treapta care-i asigură cetățenia în veșnica împărăție a iubirii

³²² Filocalia vol. V, p. 153.

³²³ Filocalia vol. VI, p. 181.

³²⁴ Filocalia vol. V, p. 153.

³²⁵ Filocalia vol. VI, p. 181, nota 3.

³²⁶ Filocalia vol. XI, p. 217, nota 276.

desăvârșite. El trebuie să aibă acum grijă de altul, ca și acela să ajungă la această treaptă. Deci își poate da viața sa pentru acela, pentru că de fapt nu o pierde prin aceasta, ci o va avea într-un plan superior și-l ajută și pe celălalt să o aibă. Sau chiar trebuie să o dea, ca să arate că a ajuns la deplina realizare a sa și ca să-l facă și pe celălalt să se ridice la această treaptă prin pilda de dragoste supremă ce i-o arată. Capacitatea cuiva de a se dăru pentru altul, arată că undeva există un plan de existență în care oamenii pot fi realizați în acest grad suprem, un plan de existență spre care aspiră cea mai autentică esență a noastră³²⁷.

"Despre Sfântul Antonie cel Mare se spune că nu socotea niciodată în sine să facă ceva care să-l folosească pe el mai mult decât pe aproapele. El avea încredințarea că folosul aproapelui este cea mai bună lucrare pentru sine"³²⁸. Iar "avva Agaton spunea: «Aș fi dorit să aflu un bubos să-i dau trupul meu, iar eu să-l iau pe al lui». Aceasta este iubirea desăvârșită"³²⁹.

"Între sfinți nu există pizmă, ci fiecare dorește ca ceilalți să devină mai buni ca el"³³⁰.

"Iubirea nu se întreține prin fapte discontinue, ci prin fapte continue. Hristos este în toți fără excepție. Deci pe toți trebuie să-i iubim și să-i prețuim, ca să devină sinea noastră un întreg în iubire. Disprețuirea unuia este o rană în sufletul nostru și o singură rană duce la moarte"³³¹.

"Iubirea se cere arătată în mod continuu nu numai față de unul, ci față de toți, căci în toți este Hristos. A excepta pe unul de

³²⁷ Filocalia vol. XI, p. 350, nota 492. "A iubi pe alții înseamnă a te uita pe tine" (Preot Prof. Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, Ascetica, și Mistica Ortodoxă, Editura DESIS, Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul, Alba-Iulia, 1993, vol. I, Ascetica, p. 138).

³²⁸ Filocalia vol. X, p. 396.

³²⁹ Filocalia vol. X, p. 485.

³³⁰ Filocalia vol. VI, p. 181, nota 3.

³³¹ Filocalia vol. VI, pp. 90-91, nota 96.

la iubire, înseamnă pe de o parte a iubi, pe de altă parte a nu iubi pe Același Hristos; înseamnă a-L iubi pe El îmbrăcat într-un fel și a nu-L iubi, arătându-se îndată după aceea îmbrăcat altfel. Neiubirea față de una din înfățișările sale zădărnicește iubirea față de altă înfățișare a Sa. O iubire practică continuu față de toți, ca față de Același Hristos, este o iubire care-i prețuiește în același timp pe toți ca pe Același Hristos. A vedea în toți pe Hristos este cea mai mare forță pentru solidaritatea umană³³².

"Omul care a dobândit dragostea duhovnicească, nu cugetă despre aproapele cele ce nu se potrivesc cu dragostea"³³³. Iar "dragoste deopotrivă față de toți a câștigat acela care nu pizmuiește pe cei strădălnici, iar de cei răi are milă"³³⁴.

"Cel ce vede în inima sa vreo urmă de ură față de un om oarecare, pentru vreo anumită greșală, este cu totul străin de iubirea de Dumnezeu, deoarece iubirea de Dumnezeu nu suferă câtuși de puțin ura față de om"³³⁵.

"Dacă pe unii îi urăști, pe alții nici nu-i iubești nici nu-i urăști, pe alții iarăși îi iubești dar potrivit, și în sfârșit pe alții îi iubești foarte tare, din această inegalitate cunoaște că ești departe de dragostea desăvârșită, care cere să iubești pe tot omul deopotrivă"³³⁶.

³³² Filocalia vol. VI, p. 91, nota 97.

³³³ Filocalia vol. IV, p. 15.

³³⁴ Filocalia vol. IV, p. 21.

³³⁵ Filocalia vol. II p. 63. "Dacă nu iubesc alte persoane și nu sunt iubit de ele, mă sărăcesc de viață și mă plictisesc de mine însumi până a nu mă mai putea suporta. Unii merg până la sinucidere din această cauză. Dar omul odată ce a primit existența de la Dumnezeu nu și-o poate lua el însuși decât în forma ei pământească. Dar Dumnezeu nu i-o mai ia odată ce i-a dat-o. Omul rămâne deci în veci plictisit și chinuit de el însuși dacă nu s-a deprins să iubească și nu s-a făcut vrednic de iubit cât a fost pe pământ" (Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Spiritualitate și comuniune în Liturgia Ortodoxă, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1986, pp. 10-11).

³³⁶ Filocalia vol. II p. 80.

"Încă nu are dragoste desăvârșită cel ce se mai ia după părerile oamenilor, de pildă pe unul iubindu-l, iar pe altul urându-l, pentru pricina aceasta sau aceea, sau pe același odată iubindu-l, altădată urându-l, pentru aceleași pricini"³³⁷.

"Dragostea desăvârșită nu sfășie firea cea unică a oamenilor, luându-se după părerile și înclinările diferite ale voii lor. Ci privind pururea la ea, iubește pe toți oamenii la fel: pe cei buni și strădalnici, ca pe prieteni, iar pe cei leneși, ca pe dușmani, făcându-le bine, răbdând îndelung și suferind cele ce-i vin de la ei. Ea nu ia în seamă câtuși de puțin răul de la aceștia, ci chiar suferă pentru ei dacă vremea o cere, ca să și-i facă și pe ei prieteni de este cu putință; iar de nu se poate, cel puțin să nu cadă din dragostea proprie față de ei, arătând pururea la fel, roadele iubirii față de toți oamenii"³³⁸.

"Pe fratele ce-l socoteai ieri duhovnicesc și virtuos, nu-l socoti astăzi rău și viclean, pentru ura care s-a ivit în tine din ispita celui rău, ci prin dragostea îndelung răbdătoare gândește-te la lucrurile bune de ieri și alungă ura de astăzi din suflet. Pe fratele ce-l lăudai ieri ca bun și-l vesteai ca virtuos, nu-l bârfi astăzi ca rău și viclean, făcând din defăimarea fratelui motiv de apărare a urii viclene din tine, în urma mutării tale de la dragoste la ură. Ci stăruie în aceleași laude chiar dacă ești încă stăpânit de supărare și ușor te vei întoarce la dragostea mântuitoare"³³⁹.

"Ia aminte la tine, de nu cumva răutatea care te desparte de fratele tău nu se află în fratele, ci în tine. Și grăbește de te împacă cu el, ca să nu cazi din porunca iubirii"³⁴⁰.

³³⁷ Filocalia vol. II p. 72.

³³⁸ Filocalia vol. II p. 72. Trebuie să-i iubești pe oameni așa cum sunt, pentru că și Dumnezeu te iubește așa cum ești tu, căci "dragostea acoperă toate cusururile" (Pilde 10,12).

³³⁹ Filocalia vol. II pp. 128-129.

³⁴⁰ Filocalia vol. II p. 127.

"Precum tu ești ispitit, la fel și fratele tău este ispitit și dacă vei ierta pe fratele tău care este ispitit, vei sta împotriva diavolului, nesupunându-te uneltirilor lui, căci el vrea să te ispitească, făcându-te să urăști pe fratele tău cel ispitit. Aceasta este ceea ce spune Iacob, fratele Domnului: «Supuneți-vă lui Dumnezeu, stați împotriva diavolului și va fugi de la voi» (Iac. 4,7). Dacă vei avea neîncetat grijă la cele mai înainte spuse, vei putea să iubești pe oameni și să suferi pentru ei când greșesc, dar să lupți neîncetat împotriva dracilor vicleni prin iubire"³⁴¹.

"Dracii au pus la cale ocărârea, hulierea și prigonirea ta, ca să te miște la ura celui ce te ocărăște, te hulește și te prigonește, având ca scop să te facă să calci porunca iubirii. Apostolul cunoscând gândurile lor, binecuvânta pe cei ce-l ocărau, răbda pe cei ce-l prigoneau și mângâia pe cei ce-l huleau, ca să depărteze pe dracii care lucrau acestea și să se unească cu Bunul Dumnezeu. Iar pe dracii care lucrau acestea, îi bătea prin acest chip al luptei, biruind pururea răul prin bine, după asemănarea Mântuitorului"³⁴².

³⁴¹ Filocalia vol. II, p. 35.

³⁴² Filocalia vol. II p. 34. Diavolii îi pun pe unii oameni să prigonească, să ocărăască, să hulească pe cei aleși, pentru ca aceștia să-i urască pe hulitori, deci să calce porunca iubirii dată de Dumnezeu. Răspunzând la rău cu bine, îi îmblânzești pe hulitori și-l alungi pe diavol prin smerenie, și "vei grămădi carbuni de foc pe capul lui" (Rom. 12,20). Când cineva te urăște, cugetă la faptul că diavolul i-a pus în minte s-o facă, pentru a te atrage și pe tine la ură și la pierzanie. Nu fratele este de vină, ci diavolul, de aceea iubește pe fratele care te urăște și urăște pe diavol, care a aprins ura fratelui împotriva ta. În acest fel pe fratele îl îmblânzești, iar tu te mântuiești pentru că ai biruit ispita.

Iubirea vrăjmașilor³⁴³

³⁴³ Iubirea vrăjmașilor este o virtute specific creștină, pe care numai Fiul lui Dumnezeu ne putea învăța. Legea Vechiului Testament cuprindea porunca iubirii aproapelui, dar aceeași lege propovăduia și ura. Mântuitorul spune în acest sens: "Ați auzit că s-a zis: «Să iubești pe aproapele tău și să urăști pe vrăjmașul tău»" (Mat. 5,43), pentru că evreii aveau legea talionului, în care aproapele îți putea deveni vrăjmaș și trebuia să îl urăști. Iisus depășește Legea Veche când spune: "Iar Eu vă zic vouă: Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc" (Matei 5,44). De fapt "cine are dragoste adevărată pe toți îi iubește, pe toți îi miluiește, pentru toți se roagă" (Comorile Pustiei 3 Cuvioși Părinți Egipteni: Avva Ioan Colov, Avva Ammona, Avva Zosima, Editura Anastasia, 1995, p. 102), nu poate urî pe nimeni. "Fiecare om este aproapele nostru, Hristos nu ne-a spus să iubim pe unii sau pe alții. El a mers până la capăt în iubirea Sa pentru noi, răstignindu-Se pentru noi. Nu a spus că se răstignește doar pentru o parte din omenire" (Celălalt Noica, Ediție îngrijită de Pr. Eugen Drăgoi și Pr. Ninel Țugu, Editura Anastasia, 1994, p.134). De vreme ce nouă ni se cere să avem aceeași dragoste față de toți oamenii și să ne iubim vrăjmașii, să fim siguri că Dumnezeu îi iubește pe toți oamenii la fel, chiar și pe cei ce nu I se închină și îl urăsc. Dumnezeu nu iubește pe unii oameni mai mult decât pe alții, pentru că în acest caz ar fi nedrept. Toți suntem fiii Lui, pe toți ne iubește la fel. Dacă cineva se apropie prin iubire mai mult decât ceilalți de Dumnezeu, e pentru că se străduiește mai mult, nu pentru că ar fi un preferat al lui Dumnezeu. "Dumnezeu îi iubește pe toți oamenii la fel, pe cel virtuos slăvindu-l, iar pe cel rău milostivindu-l și căutând să-l îndrepte. Tot așa, cel ce iubește pe Dumnezeu îi iubește pe toți la fel, pe cel virtuos pentru firea și pentru voia lui cea bună, iar pe cel rău pentru firea lui și din compătimirea ce o are față de el ca față de unul ce petrece în întuneric" (Pr. Acad. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Ascetica și Mistica Ortodoxă*, Editura DEISIS, Alba Iulia, 1993, vol. II, *Mistica*, p. 130). "Prin faptul că cineva îți este dușman, nu înseamnă că este definitiv rățacit. S-ar putea chiar să fie mai puțin rățacit decât tine" (Arșavir Acterian, Cum am devenit creștin, Editura Harisma, București, 1994, p. 13), de aceea "să ne iubim dușmanii, pentru că nu suntem pe căile lui Dumnezeu decât atunci când suntem pe căile dragostei" (Ibidem, p. 12). "Neavând iubire față de alții, nu vom avea nici iubirea altora" (Preot Prof. Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, *Ascetica și Mistica Ortodoxă*, Editura DEISIS, Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul, Alba-Iulia, 1993, vol. I, *Ascetica*, p. 86) și nu respectăm porunca iubirii. În iubirea

În iubirea față de vrăjmași ne dovedim împlinitori ai poruncii lui Dumnezeu: "Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc" (Mat. 5,44) și demonstrăm că am ajuns la iubirea adevărată, care înseamnă "sporirea prieteniei față de cei ce ne ocărăsc"³⁴⁴. "Chiar cei ce ne fac rău, dacă învingem pornirea de a ne răzbuna, ne ajută să ne ridicăm la o nouă treaptă de bunătate, la o nouă treaptă de apropiere de Dumnezeu. De aceea ei sunt binefăcătorii noștri, deși nu cu voia lor"³⁴⁵.

"Cel ce a dobândit dragostea rabdă fără să se tulbure supărările și suferințele ce-i vin de la dușmani"³⁴⁶. Dar "cel ce nu pizmuiește și nu se mânie pe cel ce l-a întristat și nu ține minte răul de la el, prin aceasta încă nu are și dragoste față de acela. Căci poate să nu răsplătească răul cu rău chiar dacă nu are încă dragoste, pentru că așa este porunca. Dar încă nu poate răsplăti răul cu bine fără silă. Căci a face bine din îndemn lăuntric celor ce ne urăsc este propriu numai dragostei duhovnicești desăvârșite"³⁴⁷.

față de vrăjmași, ne dovedim împlinitori ai poruncii lui Dumnezeu și demonstrăm că am ajuns la iubirea adevărată. Pentru a se dobândi această virtute, trebuie depuse din partea omului eforturi considerabile, uneori chiar supraomenești, totuși realizarea ei deplină este un dar venit de sus, de la Dumnezeu, căci Mântuitorul a spus: "Fără Mine nu puteți face nimic" (Ioan 15,5). "Iubirea de vrăjmași reflectă perfecțiunea lui Dumnezeu pe pământ, căci această iubire este imposibil de realizat de către omul singur. Ea este posibilă omului care a primit în sufletul său harul Duhului Sfânt" (Celălalt Noica, Ediție îngrijită de Pr. Eugen Drăgoi și Pr. Ninel Țugui, Editura Anastasia, 1994, p.133). Punerea în practică a iubirii vrăjmașilor poate stinge toate neînțelegerile dintre oameni.

³⁴⁴ Filocalia vol. I, p. 388.

³⁴⁵ Filocalia vol. IX, p. 336, nota 732.

³⁴⁶ Filocalia vol. IV, p. 15.

³⁴⁷ Filocalia vol. II p. 90.

Sfântul Simeon Noul Teolog ne vorbește despre iubirea vrăjmașilor și ne atrage atenția că "altceva este a nu ne revolta față de necinstiri, de batjocuri, de încercări și necazuri, și altceva a ne arăta mulțumiți de ele și a ne ruga pentru cei ce ne fac acestea. Altceva este a iubi din suflet pe aceștia și altceva a întipări, pe lângă aceasta, în mintea noastră fața fiecăruia din ei și a-i îmbrățișa fără patimă, ca pe niște prieteni adevărați, cu lacrimi de iubire sinceră, fără să se afle în acea clipă nici o urmă a vreunei supărări în noi. Iar lucru mai mare decât cele spuse, este ca în timpul însuși al ispitelor să aibă cineva, în chip neschimbat, aceeași bună simțire egală pentru cei ce-l batjocoresc în față, îl calomniază, îl judecă, îl osândesc, îl înjură și-l scuipă în față, și pentru cei ce iau în afară înfățișarea prieteniei, dar pe ascuns fac aceleași lucruri fără să se poată însă ascunde de fapt. Dar neasemănat mai mare lucru decât toate acestea socotesc că este ca cineva să uite cu desăvârșire cele ce le-a suferit și să nu-și aducă aminte de ceva ce i s-a întâmplat, fie că lipsesc, fie că sunt de față cei ce l-au supărat, ci să-i primească și pe aceștia la fel ca pe prieteni, în convorbiri și la masă, fără nici o gândire la cele întâmplate"³⁴⁸.

"Cel ce iubește din simțire lăuntrică pe cei care-l vorbesc de rău, sau îl nedreptățesc, sau îl urăsc și-l păgubesc, și se roagă pentru ei, ajunge în scurtă vreme la o mare sporire. Făcând aceasta întru simțirea inimii, își coboară gândul în adânc de smerenie și în izvoare de lacrimi"³⁴⁹ "și nu mai este astfel mișcat de nici un răspuns contrar la răul dușmanului, ci-l copleșește și-l desființează pe acela cu neclintirea lui în iubire"³⁵⁰.

³⁴⁸ Filocalia vol. VI, p. 46.

³⁴⁹ Filocalia vol. VI, p. 24. Numai omul smerit își poate iubi vrăjmașii, pentru că se consideră mai rău și mai păcătos decât ei. Să ne smerim deci întâi și apoi vom dobândi iubirea vrăjmașilor.

³⁵⁰ Filocalia vol. VI, p. 47, nota 67. "Dacă îl vezi pe fratele tău păcătuiind, aruncă-i pe umeri mantia iubirii tale. O asemenea dragoste este

"Când nu gândești, nu zici și nu faci nici un lucru rău, când nu ți minte răul de la cel ce te-a păgubit sau te-a bârfit și când în vremea rugăciunii ai mintea pururea nematerială și fără formă, să știi că ai ajuns la măsura nepătimirii și a dragostei desăvârșite"³⁵¹.

"Numai sfinții iubesc pe vrăjmași mai mult decât pe ei înșiși, încât pun mai presus în veacul de acum și în cel viitor pe aproapele în toate, chiar dacă le este dușman. Ei nu cer nimic în schimb de la cei iubiți de ei, ci se bucură dând toate ale lor altora, ca și când ar lua, ca să placă lui Dumnezeu și să se facă următori, după putință, iubirii Lui de oameni, Care este bun cu cei nemulțumitori și păcătoși"³⁵².

Iubirea și cunoașterea

"Orice cunoștință este prin participarea la ceea ce este cunoscut. Dacă orice cunoștință se naște prin participarea la ceea ce se cunoaște, participarea la o persoană are loc prin iubire. Cunoașterea unei persoane de către alta provine deci din iubirea reciprocă între ele"³⁵³. Astfel "iubirea premerge cunoașterea lui Dumnezeu; ultima însă o și sporește pe prima. N-ar putea cunoaște omul pe Dumnezeu dacă nu L-ar iubi, așa cum nu poți

lucrătoare, fiindcă preschimbă firea însăși a lucrurilor" (Paul Evdokimov, Iubirea nebună a lui Dumnezeu, Traducere, prefată și note de Teodor Baconsky, Editura Anastasia, București, p. 60).

³⁵¹ Filocalia vol. II p. 131.

³⁵² Filocalia vol. V, p. 153. "Iubirea nu are limite; ea nu întreabă cine este vrednic de ea și cine nu este vrednic, ci iubește pe toți: pe prieteni și pe dușmani, iubește pe păcătoși și pe răufăcători, dar nu iubește păcatele și crimele lor; binecuvintează pe cei ce blestemă și luminează ca un soare și pe cei răi și pe cei buni (Matei, 5,45-46). Iubirea creștină se deosebește de toate celelalte așa-zise iubiri selective" (Arhimandritul Iustin Popovici, Omul și Dumnezeu-om, Studiu introductiv și traducere: Pr, prof. Ioan Ică și diac. Ioan I. Ică jr., Editura DEISIS, Sibiu, 1997, p. 78).

³⁵³ Filocalia vol. VI, p. 332, notele 70-71.

cunoaște cu adevărat o persoană omenească dacă nu o iubești. Dar din ce cunoști mai mult pe Dumnezeu, îl iubești mai mult"³⁵⁴.

"Iubirea este cunoaștere. Pe cât de nesfârșită este iubirea, pe atât de nesfârșită este cunoașterea ce o dă ea"³⁵⁵. "În iubire este adevărata cunoștință"³⁵⁶. "Există o proporție directă între iubire și cunoștința duhovnicească, întrucât în însăși cunoștința aceasta este iubire și în iubire cunoștință"³⁵⁷.

"Iubirea deplină nu poate veni decât de la Fiul lui Dumnezeu făcut om. Însă și credința mărturisită în El nu poate fi deplină decât unită cu iubirea față de El, venită de la El Însuși. Numai cel ce Îl iubește pe Dumnezeu l-a cunoscut cu adevărat, iar «cel ce nu iubește n-a cunoscut pe Dumnezeu, pentru că Dumnezeu este iubire» (I Ioan 4,8). Deci până ce sufletul nu s-a unit cu Dumnezeu în iubire, nu L-a cunoscut, ci este cel mult în căutarea Lui. Și se cunoaște că nu-L are pe Dumnezeu când nu-L iubește deplin pe El, ci iubește fie și în parte lumea. Căci aceasta ține sufletul nu numai despărțit de Dumnezeu, ci și împărțit în sine însuși. Și o iubire împărțită, îndoielnică, nu este iubire adevărată. Cel ce iubește cu adevărat, se dăruiește total celui iubit"³⁵⁸. "Dragostea adevărată constă din cunoașterea lui Dumnezeu și izgonirea din suflet a dragostei față de trup și de lumea aceasta"³⁵⁹.

"Nu poate dobândi cineva altfel iubirea desăvârșită și neclintită de la Dumnezeu, decât pe măsura cunoștinței duhovnicești, iar aceasta crește câte puțin prin nevoința de

³⁵⁴ Filocalia vol. VII, p. 72, nota 4.

³⁵⁵ Filocalia vol. IX, p. 430, nota 963.

³⁵⁶ Filocalia vol. IX, p. 361, nota 791.

³⁵⁷ Filocalia vol. VI, p. 26, nota 13.

³⁵⁸ Filocalia vol. XII, p. 204, nota 419.

³⁵⁹ Filocalia vol. III, p. 37.

fiecare zi cu fapta"³⁶⁰. "Iubirea unită cu cunoștința crește treptat din fapte, căci faptele sunt manifestări ale iubirii și ale cunoașterii și le adâncesc pe acestea"³⁶¹.

Iubirea și celelalte virtuți

Sfântul Apostol Pavel zice: "«De aş împărţi toată avuţia mea şi de aş da trupul meu ca să fie ars, iar dragoste nu am, de nici un folos nu-mi este» (I Cor. 13,3). De aici învăţăm că desăvârşirea nu vine odată cu lepădarea de avere şi de lucruri, ci după dobândirea dragostei, ale cărei însușiri același Apostol le descrie astfel: «Dragostea nu pizmuieste, nu se laudă, nu se trufeste, nu se poartă cu necuviință, nu se aprinde de mânie, nu gândește răul» (I Cor. 13,4-5)"³⁶². Astfel "în zadar postim, priveghem, citim Scripturile și facem alte fapte bune, dacă nu avem dragoste către Dumnezeu și către aproapele. Numai cel ce a dobândit dragostea, are pe Dumnezeu în sine și mintea lui este de-a pururi la Dumnezeu"³⁶³.

Dumnezeu ne încearcă, de aceea "la iubire se ajunge prin răbdarea necazurilor, pe care Dumnezeu le trimite din iubire pentru întărirea duhovnicească, pentru întărirea în dragoste a celor pe care vrea să-i înalțe spre Sine"³⁶⁴. "La baza tuturor ostenețelor nevoinței stă iubirea de Dumnezeu. Iubirea este la început ca o forță susținătoare în aceste nevoințe; ea le dă putere. Nevoințele nu sunt, prin urmare, un efort aspru, încruntat și pur omenesc, ci sunt însuflețite de har și de bucurie. Iubirea de Dumnezeu, hrănită din iubirea lui Dumnezeu față de noi, este o revărsare de putere, niciodată epuizată, pentru voința de a face tot mai mult pentru Dumnezeu și pentru aproapele"³⁶⁵.

³⁶⁰ Filocalia vol. VI, p. 26.

³⁶¹ Filocalia vol. VI, p. 26, nota 14.

³⁶² Filocalia vol. I p. 148.

³⁶³ Filocalia vol. I, p. 149.

³⁶⁴ Filocalia vol. X, p. 503, nota 607 b.

³⁶⁵ Filocalia vol. VI, p. 236, nota 70.

"Cel ce îl iubește pe Dumnezeu, acela crede totodată cu adevărat și săvârșește faptele credinței cu evlavie. Iar cel ce crede numai și nu este într-o dragoste, nu are nici credința însăși, pe care socotește că o are. Căci crede cu o minte ușuratică ce nu lucrează sub greutatea plină de slavă a dragostei. Drept aceea, credința lucrătoare prin dragoste este marele izvor al virtuților"³⁶⁶. "Începutul făptuirii este credința în Hristos; iar sfârșitul ei dragostea față de Hristos"³⁶⁷.

"Domnul Hristos a murit pentru cei păcătoși, nu pentru cei dreapți, gândește-te cât de mare este lucrul acesta"³⁶⁸, ne atrage atenția Sfântul Isaac Sirul. Astfel "dreptatea este depășită de iubire"³⁶⁹. De fapt "dreptatea adevărată este iubire. Dreptatea separată de iubire este o virtute inferioară, proprie nouă după ce am căzut în păcat"³⁷⁰.

"Cel ce iubește nu știe de sine, ca și cel smerit"³⁷¹. În realitate "smerita cugetare nici nu este străină de iubire, căci fără ea nu poate fi iubire. Dacă te prețuiești pe tine mai mult decât pe altul, pe acela nu-l iubești"³⁷². "Smerenia se îmbogățește prin iubire, pentru că te pune în comunicare cu Dumnezeu și cu aproapele"³⁷³.

"Slujind pe Dumnezeu, dar neîubind pe aproapele, nu-ți este primită de Dumnezeu slujirea. Mai mare este iubirea aproapelui decât slujirea care pretinde că este adusă lui Dumnezeu"³⁷⁴.

³⁶⁶ Filocalia vol. I, p. 397.

³⁶⁷ Filocalia vol. IV, p. 46.

³⁶⁸ Filocalia vol. X, pp. 302-303.

³⁶⁹ Filocalia vol. X, p. 303, nota 350.

³⁷⁰ Filocalia vol. X, p. 313, nota 365.

³⁷¹ Filocalia vol. X, p. 34, nota 37.

³⁷² Filocalia vol. XII, p. 86, nota 130.

³⁷³ Filocalia vol. VI, p. 262, nota 32.

³⁷⁴ Filocalia vol. XII, p. 85, nota 127.

Dacă șezi la rugăciune și te oprești pentru a primi "vreun străin obosit, șederea cu el ți se va socoti în locul celei mai mari rugăciuni"³⁷⁵. "Dacă te rogi lui Dumnezeu și un frate stă la ușa ta și bate, să nu pui fapta rugăciunii mai presus decât fapta dragostei și să treci cu vederea pe fratele tău, căci acest lucru nu este plăcut lui Dumnezeu. El vrea untdelemnul iubirii și nu jertfa rugăciunii. Lăsând deci darul rugăciunii, dă cuvânt de iubire fratelui, slujindu-l pe el. Apoi întorcându-te, adu darul tău lui Dumnezeu cu lacrimi și cu inimă zdrobită și duh drept se va înnoi în cele dinlăuntru ale tale"³⁷⁶.

"Dacă în vreme ce-ți faci rugăciunea bate cineva la ușa ta, deschide-i și vorbește-i cu smerenie despre ceea ce-l preocupă din cele ce-i sunt de folos. Dacă este apăsător de vreu necaz, sânguiește-te să-l ajuți fie cu cuvântul, fie cu fapta. Apoi plecând acela, închide ușa și reia-ți rugăciunea. Dar nu trebuie să faci așa când este vorba de lucruri lumești. În acest caz isprăvește întâi rugăciunea și apoi discută cu cel ce vrea să stea de vorbă cu tine"³⁷⁷.

"Iubirea de Dumnezeu vine din convorbirea cu El"³⁷⁸, pentru că "cel ce se roagă cu totul neîmprăștiat, acela și iubește pe Dumnezeu cu adevărat. Și cel ce iubește cu adevărat pe Dumnezeu, acela se și roagă cu totul neîmprăștiat"³⁷⁹. "Iubirea este rodul rugăciunii, care călăuzește prin vederea ei mintea nesăturată în dorul ei către Dumnezeu, când aceasta stăruie în rugăciune"³⁸⁰. Însă "iubirea este mai mare decât rugăciunea"³⁸¹.

³⁷⁵ Filocalia vol. X, p. 383.

³⁷⁶ Filocalia vol. VI, p. 277.

³⁷⁷ Filocalia vol. VI, pp. 106-107.

³⁷⁸ Filocalia vol. X, p. 197.

³⁷⁹ Filocalia vol. II, p. 78.

³⁸⁰ Filocalia vol. X, p. 351. "Iubirea se dobândește prin rugăciune, pentru că ea este un dar al lui Dumnezeu" (Arhimandritul Iustin Popovici,

"Întotdeauna rugăciunea a fost socotită o virtute parțială, pe când iubirea este cuprinzătoarea tuturor virtuților"³⁸².

Toate virtuțile, cum ar fi: "blândețea, dreptatea, smerenia, nevinovăția, bunătatea, rugăciunea, și toată cununa cea frumoasă a virtuților, își primesc desăvârșirea numai în iubirea față de Dumnezeu"³⁸³.

Virtuțile teologice sunt trepte în urcușul duhovnicesc către Dumnezeu și către sfințenie. Astfel "în starea credinței, sufletul este departe de Dumnezeu, cugetând la însușirile Lui. Prin nădejde este pe drum, având ceva din Dumnezeu care i-a venit în întâmpinare. Prin dragoste este cu totul în brațele lui Dumnezeu"³⁸⁴.

"Desăvârșirea constă în iubire. Ea este cea mai înaltă dintre virtuți. Și întrucât la ea se ajunge de obicei trecând prin toate virtuțile, ea este și o culminație a fiecărei virtuți, dar în armonie cu toate celelalte. Nu poate avea cineva iubire desăvârșită, dacă este un lacom, un îngâmfat, un leneș, un om fără răbdare și fără smerenie. Toate virtuțile duse la culme în sinteză, înseamnă iubire, sau sunt însuflețite de iubire"³⁸⁵.

Omul și Dumnezeul-om, Studiu introductiv și traducere: Pr, prof. Ioan Ică și diac. Ioan I. Ică jr., Editura DEISIS, Sibiu, 1997, p. 78).

³⁸¹ Filocalia vol. VI, p. 104.

³⁸² Filocalia vol. IX, p. 335. "Toate virtuțile ajută minții să ajungă la dragostea de Dumnezeu, dar mai mult decât toate, rugăciunea curată. Căci prin aceasta zburând spre Dumnezeu, iese afară din toate cele ce sunt" (Preot Prof. Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, *Ascetica și Mistica Ortodoxă*, Editura DEISIS, Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul, Alba-Iulia, 1993, vol. II, *Mistica*, p. 126).

³⁸³ Filocalia vol. V, p. 307.

³⁸⁴ Filocalia vol. VIII, p. 406, nota 731.

³⁸⁵ Filocalia vol. VIII, p. 196, nota 431. "Trebuie cultivată dragostea, iubirea, fiindcă la virtutea dragostei se reduc toate celelalte virtuți. Nu se reduc prin eliminare, ci prin sinteză. Toate sunt incluse în dragoste" (Celălalt Noica,

"Iubirea este cea mai înaltă dintre virtuți, este totalitatea virtuților și depășirea oricărei patimi, biruirea a tot egoismul"³⁸⁶. "Iubirea este plinirea tuturor poruncilor, strângându-le și ținându-le pe toate"³⁸⁷. "Iubirea este împărăteasa virtuților"³⁸⁸.

"Cea mai mare dintre toate virtuțile este iubirea, de aceea Apostolul spune: «Și vă arăt eu o cale care le întrece pe toate» (I Cor. 12,31). Numai persoana veșnică a lui Dumnezeu ne poate iubi veșnic și ne poate susține veșnic în viață, satisfăcând setea noastră de iubire nesfârșită. Căci iubirea se cere după nesfârșire și de iubire nu este capabilă decât persoana față de altă persoană"³⁸⁹.

"Virtuțile culminează în iubire, ca treaptă culminantă a generozității. Dar virtuțile însele, ca forme ale generozității, n-ar putea să crească în noi, dacă n-ar fi susținute de pomirea

Ediție îngrijită de Pr. Eugen Drăgoi și Pr. Ninel Țugui, Editura Anastasia, 1994, p.122). Nici nu se poate vorbi despre iubire separat de celelalte virtuți, decât în mod teoretic, pentru că iubirea înglobează în sine celelalte virtuți.

³⁸⁶ Filocalia vol. XII, p. 168, nota 339.

³⁸⁷ Filocalia vol. IV, p. 226. Sfântul Evanghelist Ioan scrie: "Dragostea de Dumnezeu aceasta este: Să păzim poruncile Lui" (I Ioan 5,3), pentru că Mântuitorul a spus: "De Mă iubiți, păziți poruncile Mele" (Ioan 14,15). Poruncile lui Dumnezeu date nouă se împart în două. Pe de o parte sunt poruncile care ne opresc de la păcate (fie cu fapta, fie cu gândul). Astfel dintre cele zece porunci primite de către Moise pe Muntele Sinai de la Dumnezeu (Ieșire cap. 20), opt sunt prohibitive, adică ne poruncesc ce nu trebuie să facem, de ce să ne ferim. Pe de altă parte, mai ales în Noul Testament, avem porunci pozitive, care ne arată ce trebuie să facem, îndemnându-ne la fapte bune, cum ar fi: rugăciunea, postul, smerenia, milostenia și celelalte. Deci noi ne dovedim iubirea față de Dumnezeu prin împlinirea poruncilor, care prin repetare devin virtuți, și în cele din urmă ne duc tot la iubire.

³⁸⁸ Filocalia vol. VII, p. 143.

³⁸⁹ Filocalia vol. IX, p. 64, nota 99.

generozității"³⁹⁰. "Nu numai din virtuți se naște iubirea de Dumnezeu, ci și din iubire virtuțile"³⁹¹. Astfel "nici faptele virtuților nu sunt vrednice de laudă și folositoare celor ce le fac fără iubire, nici iubirea fără fapte"³⁹².

"Iubirea este virtutea cea mai înaltă, la care se ajunge prin toate celelalte virtuți. Dar dacă n-ar fi în toate virtuțile, de la început, o oarecare iubire față de Hristos, nu s-ar putea ajunge la iubirea desăvârșită față de El"³⁹³. "Iubirea fără fapte statornice, întărite în virtuți, nu este iubire adevărată, dar nici faptele fără iubire nu sunt fapte capabile să ne transforme pe noi, ci rămân aparențe sau gesturi sporadice fără substanță interioară, fără căldură consistentă, durabilă, fără alipirea la cel căruia i se adresează. Ele lasă pe cel ce le săvârșește izolat și rece"³⁹⁴.

Iubirea de sine a omului

"Începutul relelor din suflet este iubirea de sine, iar iubirea de sine este iubirea de trup"³⁹⁵. "Cel ce are iubirea trupească de sine, este vădit că are toate patimile"³⁹⁶, pentru că "iubirea trupească de sine este pricina tuturor gândurilor pătimăse. Din ea se nasc cele trei gânduri mai generale ale poftei: al lăcomiei pântecelui, al iubirii de arginți și al slavei deșarte. La rândul lor, din lăcomia pântecelui se naște gândul desfrânării; din

³⁹⁰ Filocalia vol. VII, p. 460, nota 54.

³⁹¹ Filocalia vol. VII, p. 460.

³⁹² Filocalia vol. VII, p. 460.

³⁹³ Filocalia vol. VIII, p. 26, nota 26.

³⁹⁴ Filocalia vol. VII, p. 460, nota 55.

³⁹⁵ Filocalia vol. IV, p. 24. "Omul primește iubirea de la Dumnezeu, dar el se alege pe sine, nu pe Dumnezeu. Viața dată de Dumnezeu pentru comuniune cu El, a fost furată de om pentru sine" (Alexandre Schmemmann, Euharistia taina împărăției, Editura Anastasia, București, pp. 211-212), pentru că iubirea de sine a devenit idolatrizare de sine.

³⁹⁶ Filocalia vol II, p. 103.

iubirea de argint gândul lăcomiei și al zgârceniei; iar din slava deșartă, gândul mândriei. Și toate celelalte gânduri izvorăsc din aceste trei: al mândriei, al întristării, al pomenirii răului, al deznădejdiei, al pizmei, al clevetirii, și celelalte. Aceste patimi leagă mintea de lucrurile materiale și o țin la pământ, stând cu toate deasupra ei asemenea unui bolovan foarte greu, ea fiind prin fire mai ușoară și mai sprintenă decât focul"³⁹⁷.

"Lipirea de latura văzută a lumii prin simțire și căutarea plăcerii ce o poate oferi aceasta trupului, dau naștere tuturor patimilor, ca tot atâția clești prin care ne ține suprafața sensibilă a lumii prinși de ea. Mai bine zis seva care hrănește sau se mișcă în toate patimile, este iubirea trupească de sine, pe care omul caută să și-o satisfacă în legătură cu suprafața materială a lumii"³⁹⁸. Dar "cel ce se iubește pe sine nu poate iubi pe Dumnezeu, căci acesta caută slava sa și nu slava lui Dumnezeu"³⁹⁹. "Până te iubești pe tine, nu poți iubi pe altul, nu vezi pe altul și rămâi într-o rigiditate, într-o lipsă de simțire, de duioșie, într-o izolare săracă"⁴⁰⁰.

"De vrei să te izbăvești însă dintr-o dată de păcate - ne îndeamnă Talasie Libianul - leapădă-te de iubirea de sine, maica tuturor relelor"⁴⁰¹.

Iubirea trupească de sine este izvorul tuturor păcatelor, "dar «nimeni - zice Apostolul - nu și-a urât trupul său» (Efes. 5,29), «ci îl strunește și îl supune robiei» (I Cor. 9,27), nedându-i nimic mai mult afară de hrană și îmbrăcăminte, iar din acestea

³⁹⁷ Filocalia vol. II, p. 114.

³⁹⁸ Filocalia vol. III, p. 15.

³⁹⁹ Filocalia vol. I, p. 393. "Nu este posibil ca iubirea de Dumnezeu să coexiste cu patimile" (Pr. Dr. Vasile Răducă, Antropologia Sfântului Grigore de Nyssa, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p. 213).

⁴⁰⁰ Filocalia vol. VI, p. 262, nota 32.

⁴⁰¹ Filocalia vol. IV, p. 23.

numai atâta cât este de trebuință pentru a trăi. Așa își iubește cineva fără patimă trupul și-l hrănește ca pe un slujitor al celor dumnezeiești și-l încălzește numai cu cele ce-i împlinesc cele de trebuință⁴⁰².

Iubirea lumii

"Necunoașterea cauzei celei bune a lucrurilor de către om, i-a orbit mintea și i-a deschis larg simțirea, înstrăinându-l cu totul de cunoștința de Dumnezeu, umplându-l în schimb de cunoștința pătimasă a lucrurilor ce cad sub simțuri. Împărtășindu-se deci omul fără măsură de aceasta numai prin simțire, asemenea dobitoacelor necuvântătoare și aflând prin experiență că împărtășirea de cele sensibile susține firea lui trupească și văzută, a părăsit frumusețea dumnezeiască menită să alcătuiască podoaba lui spirituală și a socotit zidirea văzută drept Dumnezeu, îndumnezeind-o datorită faptului că îi este de trebuință pentru susținerea trupului; iar trupul propriu, legat prin fire de zidirea luată drept Dumnezeu l-a iubit cu toată puterea. Și așa prin grija exclusivă de trup, a slujit cu toată sârguința zidirii în loc de Ziditor. Căci nu poate sluji cineva zidirii, dacă nu cultivă trupul, precum nu poate sluji lui Dumnezeu, dacă nu-și curățește sufletul prin virtuți"⁴⁰³.

⁴⁰² Filocalia vol. II, p. 103. Pornind de la cele două texte pauline, Sfântul Maxim Mărturisitorul precizează întocmai modul în care trebuie să avem grijă de trup, fără a fi robiți de el și de poftele lui păcătoase. Asemenea sufletului, și trupul este creat de Dumnezeu (Fac. 2,7) și este bun (Fac. 1,31), fiind destinat învierii, vieții veșnice și îndumnezeirii împreună cu sufletul. Dacă ne supunem trupul, acesta lucrează împreună cu sufletul la împlinirea poruncilor și la cultivarea virtuților, prin care dobândim împărăția lui Dumnezeu. Trupul nu este rău în sine, după cum nici materia nu este rea în sine. Rea este numai întrebuințarea lor greșită, făcându-ne să le vedem și să uzăm de ele ca de niște realități ultime ale existenței și ca un scop în sine, uitând de suflet, de Dumnezeu și de lumea spirituală în general.

⁴⁰³ Filocalia vol. III, pp. 34-35.

"Ceea ce iubește cineva din veacul acesta, aceea îi îngreunează cugetarea și o trage în jos și o apasă și nu o lasă să se ridice. Căci lăsându-se cineva vrăjit cu voia de ceea ce iubește, se face vădit că nu și-a predat încă toată dragostea sa lui Dumnezeu"⁴⁰⁴. "Ceea ce iubește cineva din lumea aceasta și de ceea ce este legat, cu aceea schimbă împărăția cerurilor. Și ce este mai rău, este că ia aceea drept Dumnezeu, pentru că de ceea ce este biruit cineva, acelaia îi și slujește"⁴⁰⁵.

"Să ne gândim la casa cuiva, care se întâmplă să ardă. Cel ce a vrut să scape, de îndată ce a simțit focul a fugit gol, neavând grijă de nimic din cele dinăuntru, gândindu-se numai la sufletul său. Dar altuia venindu-i în minte să scoată și vreunul din lucrurile sale, s-a oprit să-l ia, dar pe când îl lua, cuprinzând focul casa, l-a cuprins și l-a ars și pe el. Vezi cum s-a pierdut în foc cu voia sa pentru dragostea a ceva din cele vremelnice, pe care arată că l-a iubit mai mult decât pe sine? Să socotim că o corabie este gata să se scufunde. Cel ce vrea să se izbăvească pe sine însuși, se dezbracă și se aruncă gol în valuri și așa își scapă sufletul său. Dar cel ce vrea să scape și vreuna din hainele sale, este înghițit de valuri și, pentru un mic câștig, se pierde și pe sine însuși. Să ne închipuim iarăși că s-a vestit năvălirea dușmanilor. Unul, îndată ce a auzit, a fugit cu ce era pe el, neavând grijă de nimic din averile lui. Altul necrezând, sau vrând să-și ducă cu el ceva din lucruri, a rămas în urmă și a fost prins de dușmani. Vezi

⁴⁰⁴ Filocalia vol. V, pp. 334-335. Din acest motiv Scriptura ne spune: "Nu iubiți lumea, nici cele ce sunt în lume" (I Ioan 2,15). "Iubirea față de lume - nefiind transformată prin mulțumire în cunoașterea lui Dumnezeu - devine întunecare și autodistrugere, devine pofta trupului, pofta ochilor și mândria vieții" (Alexandre Schmemmann, Euharistia taina împărăției, Editura Anastasia, București, p. 194).

⁴⁰⁵ Filocalia vol. V, p. 398.

că cineva poate să-și piardă sufletul și trupul cu voia sa din negrijă și prin alipirea la ceva din cele ale lumii?"⁴⁰⁶.

"Dacă mireasa își întoarce către altul dragostea de la mirele cu care s-a învoit și se împreună cu acela pe față sau în ascuns, nu numai că nu mai poate spera să primească de la mire nimic din cele făgăduite ei, ci are să aștepte cu dreptate și pedeapsa și ocara prevăzută de lege. Tot așa se întâmplă și cu noi. Dacă cineva își întoarce pe față sau în acuns dragostea datorată marelui Hristos spre pofta vreunui lucru și inima lui este ținută de acela, acesta se face urât marelui și nevrednic de unirea cu El, căci scris este: «Eu iubesc pe cei ce Mă iubesc» (Pilde 8,17)"⁴⁰⁷.

Cuviosul Nichita Stăthatul ne atrage atenția: "Dacă iubești aurul, nu îl iubești pe Hristos. Fugi de aur și de iubirea lui, ca să-L poți câștiga pe Hristos"⁴⁰⁸. "Este cu neputință ca cineva să se lipească și de cele materiale și să iubească și pe Dumnezeu. Domnul Hristos a zis: «Nici o slugă nu poate să slujească la doi stăpâni. Fiindcă sau pe unul va urî și pe celălalt îl va iubi, sau de unul se va ține și pe celălalt îl va disprețui. Nu puteți să slujiți lui Dumnezeu și lui Mamona» (Luca 16,13). În măsura în care mintea noastră se alipește de lucrurile lumii, este robită de ele și nesocotește porunca de a-L iubi pe Dumnezeu, călcând-o"⁴⁰⁹. De aceea "să preferăm în locul firii, pe Acela care este cauza firii, precum marele Avraam a preferat pe Dumnezeu lui Isaac"⁴¹⁰.

"Cel ce vrea să urască ispitele lumii, este dator să iubească pe Dumnezeu din tot sufletul și să-și aducă pururea aminte de El, căci nimic altceva nu ajută ca aceasta să părăsești

⁴⁰⁶ Filocalia vol. V, pp. 335-336.

⁴⁰⁷ Filocalia vol. VI, p. 76.

⁴⁰⁸ Filocalia vol. VI, p. 269.

⁴⁰⁹ Filocalia vol. II, pp. 28-29.

⁴¹⁰ Filocalia vol. III, p. 171.

toate cu bucurie și să te întorci de la ele ca de la niște gunoaie"⁴¹¹.

"Pe Duhul Sfânt este cu neputință să-L dobândească cineva dacă nu s-a înstrăinat de toate ale veacului acestuia și nu s-a închinat pe sine căutării dragostei lui Hristos, ca eliberată de toate grijile pământești, mintea acestuia să se îndeletnicească numai cu acest singur scop și așa să se învrednicească să se facă un duh cu Hristos, precum zice Apostolul: «Cel ce se lipește de Domnul va fi un duh cu El» (I Cor. 6,17). Căci sufletul care s-a legat cu totul de ceva din veacul acesta și tinde spre aceea, ca de pildă: bogăție, slavă sau dragoste lumească, nu va putea fugi și scăpa de întunericul puterilor rele"⁴¹².

"Creștinul adevărat însă, privind frumusețea fiecărui lucru și întrebuințarea lui fără patimă, iubește pe Făcător"⁴¹³. "Omul iubitor de adevăr și de Dumnezeu, care a gustat dulceața cerească și are sădit și amestecat în suflet harul și care s-a predat pe sine cu totul voilor harului, urăște toate ale veacului acestuia. Căci acesta s-a ridicat mai presus decât toate ale lumii. Fie că zici argint, cinstiri, slave sau fericiri și laude, el nu poate fi luat în stăpânire de nici una din acestea. Căci a ajuns la experiența altei bogății, altei cinstiri și altei slave; iar sufletul și-l hrănește cu o plăcere nestricăcioasă și are toată simțirea și încredințarea prin împărtășirea Duhului Sfânt"⁴¹⁴.

⁴¹¹ Filocalia vol. VI, p. 22.

⁴¹² Filocalia vol. V, p. 368.

⁴¹³ Filocalia vol. V, p. 107.

⁴¹⁴ Filocalia vol. V, p. 367.

SMERENIA⁴¹⁵

Însușirile smereniei

"Smerenia este recunoașterea dovedită prin fapte, că noi atârnăm întru toate de Dumnezeu și că suntem nedesăvârșiți și supuși păcatelor"⁴¹⁶.

"Smerenia este uitarea atentă a faptelor noastre bune"⁴¹⁷. Sfântul Isihie Sinaitul spune: "Bunul smereniei însă este greu de câștigat. Aceasta fiindcă este aducător de înălțare și iubit de Dumnezeu și pierzător aproape al tuturor relexor urâte de Dumnezeu și aflătoare în noi. Vei afla ușor într-un om lucrările parțiale ale altor virtuți, dar căutând în el mireasma smereniei, anevoie o vei găsi, de aceea trebuie multă trezvie pentru a dobândi bunul acesta"⁴¹⁸.

"Smerenia implică respect pentru alții și lasă loc lor și lui Dumnezeu, care vrea să-i țină pe toți în unitatea iubirii cu Sine și

⁴¹⁵ "Smerenia este o virtute de esență exclusiv creștină. Păgânii nu au cunoscut-o; ba chiar au privit-o ca pe o slăbiciune, ca pe o lașitate". (Mitropolit Dr. Nicolae Mladin, Prof. Diac. Dr. Orest Bucevschi, Prof. Dr. Constantin Pavel, Prof. Diac. Dr. Ioan Zăgrean: *Teologia Morală Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, Vol. II, p. 79).

⁴¹⁶ Mitropolit Dr. Nicolae Mladin, Prof. Diac. Dr. Orest Bucevschi, Prof. Dr. Constantin Pavel, Prof. Diac. Dr. Ioan Zăgrean: *Teologia Morală Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, Vol. II, p. 79.

⁴¹⁷ Filocalia vol. I, p. 389.

⁴¹⁸ Filocalia vol. IV, p. 73.

între ei"⁴¹⁹. "Înșușirile smereniei se văd și ele o trădează pe ea. Totuși ea însăși nu vrea să fie văzută și nu se arată, dar chiar prin aceasta se arată"⁴²⁰.

"Nimeni nu este mai înalt ca cel smerit, căci precum când lipsește lumina, toate sunt neguroase și întunecate, tot așa lipsind smerita cugetare, toate ale noastre sunt deșarte și toate silințele noastre după Dumnezeu sunt putregăioase"⁴²¹. "Smerenia este mântuirea prescurtată. «M-am smerit și m-a mântuit Domnul», spune oarecare dintre sfinți"⁴²².

Puterea smereniei⁴²³

"Smerenia este cea mai eficientă putere de transfigurare a omului"⁴²⁴. "Cu adevărat nimic nu este mai tare ca smerita cugetare. Nimic nu o biruie. Orice lucru supărător s-ar întâmpla celui smerit, el pornește îndată împotriva lui însuși, se judecă îndată pe sine că este vrednic de el; nu rabdă să fie învinovățit cineva, nu rabdă să fie aruncată vina asupra altuia"⁴²⁵. Ava Dorotei spune: "Fericit este, fraților, cel ce are smerenie; mare este smerita cugetare. Smerenia nu se mânia, nici nu mânia pe cineva. Smerenia este mare și are puterea să atragă harul lui Dumnezeu în suflet"⁴²⁶.

⁴¹⁹ Filocalia vol. VIII, p. 165, nota 355.

⁴²⁰ Filocalia vol. IX, p.306, nota 645.

⁴²¹ Filocalia vol. IV, p. 78.

⁴²² Filocalia vol. XI, p.169.

⁴²³ "Smerenia este cea mai mare putere căci mută axa vieții omului în Dumnezeu; universul nu se mai învârtește în jurul egoului său, căci omul se situează pe sine în centrul sfânt al apropierii de Dumnezeu aflându-și astfel adevăratul său loc" (Paul Evdokimov, Femeia și mântuirea lumii, Traducere Gabriela Moldoveanu, Editura, Asociația filantropică medicală creștină Christiana, București, 1995, p.94).

⁴²⁴ Filocalia vol. IX, p.460, nota 1018.

⁴²⁵ Filocalia vol. IX, p.499.

⁴²⁶ Filocalia vol. IX, p.499.

Însuși Fiul lui Dumnezeu a fost smerit, pentru că așa cum spune Sfântul Pavel: "S-a smerit pe Sine, ascultător făcându-Se până la moarte, și încă moarte pe cruce (Filip. 2,8).

"Îngeri se nevoiesc în smerenie și o păzesc pe ea, pentru că știu cu ce cădere a căzut Satana"⁴²⁷, căci "acesta a lepădat de la început smerita cugetare și a iubit mândria"⁴²⁸.

Dacă Dumnezeu și îngerii iubesc și cultivă smerenia, "Domnul Hristos, care ne-a slobozit pe noi din robia amară a dracilor ce ne asupreau, ne-a dăruit și nouă ca jug iubitor de oameni și cinstitor de Dumnezeu, smerita cugetare"⁴²⁹, zicând: "Luați jugul Meu asupra voastră și învățați-vă de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima și veți găsi odihnă sufletelor voastre. Căci jugul Meu este bun și povara Mea este ușoară" (Mat. 11,29-30). "De aceea cel smerit la cuget este asemenea lui Hristos"⁴³⁰. "Smerenia este adevărata asemănare a omului cu Cuvântul întrupat, Care a îmbibat-o de măreția lui dumnezeiască"⁴³¹.

În săvârșirea virtuților, pe lângă ajutorul de la Dumnezeu, omul primește sprijin și de la îngeri. Petru Damaschin spune în acest sens: "Să cunoască omul de unde primește ajutor, de la prietenii noștri îngeri, ca nu cumva să se mândrească din

⁴²⁷ Filocalia vol. IV, p. 122.

⁴²⁸ Filocalia vol. IV, p. 73. "S-a întrebat avva Longhin: care faptă bună este mai mare decât toate celelalte? Și a zis: socotesc că precum mândria este mai mare decât toate patimile, încât a putut să surpe pe unii din cer, așa și smerita cugetare este mai mare decât toate faptele bune, pentru că poate să scoată pe om din adâncuri, măcar că ar fi păcătos ca un drac. Pentru aceea și Domnul mai înainte de toți ferecește pe cei săraci cu duhul" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 136). "Expresia Mântuitorului: «Feriți cei săraci cu Duhul» (Mat. 5,3) se referă la cei smeriți" (Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Chipul nemuritor al lui Dumnezeu, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1987, p. 132).

⁴²⁹ Filocalia vol. II, p. 154.

⁴³⁰ Filocalia vol. X, p.107, nota 101.

⁴³¹ Filocalia vol. X, p.107, nota 100.

neștiință, socotind că lucrările sunt ale sale, și să fie părăsit de Dumnezeu, ca să-și cunoască neputința sa"⁴³². Tocmai de aceea, "de cel ce se smerește până la moarte, se minunează îngerii, căci unul ca acesta face lucrul lui Dumnezeu, asemănându-se Fiului lui Dumnezeu, care a împlinit ascultarea de Părintele Său până la moarte, și încă moarte pe cruce"⁴³³.

"Prin smerita cugetare se strică toate lucrurile potrivnicului"⁴³⁴, pentru că "singură smerenia este mai presus de toate cursele diavolului"⁴³⁵. "Smerenia îl înfricoșează pe diavol pentru tăria ei întemeiată pe adevărul în privința raportului între micimea noastră și mărimea copleșitoare a lui Dumnezeu"⁴³⁶.

⁴³² Filocalia vol. V, p. 51.

⁴³³ Filocalia vol. VI, p. 33.

⁴³⁴ Filocalia vol. IX, p.498. "Smerenia plină de iubire constituie o formidabilă forță de răsturnare a răului, cea mai puternică dintre toate, care nu se poate compara cu nici o putere" (Paulin Lecca, Frumosul divin în opera lui Dostoevski, Editura Discipol, București, 1998, p. 96).

⁴³⁵ Filocalia vol. IX, p.476. În Pateric se relatează de ce smerenia are atâta putere asupra dracilor: "Avva Macarie a fost întâmpinat de un diavol la țarină, care i-a zis: mare necaz am pe tine, Macarie, căci nu am nici o putere asupra ta. Orice faci tu, fac și eu. Tu postești, dar eu nu mănânc deloc. Tu priveghezi, dar eu nicidecum nu dorm. Numai cu un lucru mă biruiești tu pe mine. Care este acesta, a întrebat avva Macarie? Smerenia ta, i-a zis diavolul, din cauza ei nu am nici o putere asupra ta" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba Iulia, 1999, p. 142). "Era un pustnic care izgonea dracii și îi întreba: cu ce ieșiți voi? Cu postul? Și ei ziceau: noi nici nu mâncăm, nici nu bem. Cu privegherea? Și ei răspundeau: noi nu dormim. Cu pustnicia? Iar ei ziceau: noi prin pustietăți petrecem. Cu ce ieșiți dar? Și ei răspundeau: nimic nu ne biruiește pe noi, fără numai smerita cugetare, pentru că ea este biruirea dracilor" (Ibidem, p. 101). "Smerenia este singura faptă bună care nu poate fi imitată de draci" (Arhim Ilie Cleopa, Despre vise și vedenii, Editura Bunavestire, Bacău, 1994, p. 35).

⁴³⁶ Filocalia vol. VII, p. 199, nota 9. Tocmai pentru că se teme de smerenie și fuge de ea, diavolul luptă în orice chip împotriva celui smerit, încercând să-l determine să lepede acest mare dar. "Când te miluiește

"Prin smerenie se împlânzește toată puterea drăcească, se zidește tot binele în cei ce au ales-o și se păzește nevătămat"⁴³⁷. Prin smerenie omul "alungă de la sine cu totul trufia străină și potrivnică firii"⁴³⁸.

"Smerenia scapă pe om de multe rele și-l apără de multe ispite"⁴³⁹. "Nimic nu dezrădăcinează așa de mult buruienile rele din suflet, ca fericita smerenie, care pe drept cuvânt s-a numit și ucigătoare de patimi. În plus, în sufletele smerite se odihnește Dumnezeu"⁴⁴⁰.

Dumnezeu și începe să-ți vină smerenia în inimă, satana îndată îți aduce în gând o treabă oarecare, zicând: cutare și cutare lucru trebuie să-l faci acum, să mergi la cutare om pentru cutare trebuință. Acestea și altele îți aduce vrăjmașul în gând, niște lucruri și treburi ca și cum ar fi de mare trebuință, vrând cu acestea să te lipsească de folositoarea smerenie, pe care o vede că vine în inima ta. Dar tu ia aminte și cunoaște vicleșugul și meșteșugul vrăjmașului și nu-l asculta, nici nu te supune gândurilor tale. Iar dacă vrăjmașul vede că îi cunoști meșteșugul și vicleșugul lui și nu primești, nici nu te supui gândului pe care îl aduce el, ci îți păzești cu osândie și cu umilință rugăciunea ta, silindu-te pentru sufletul tău, atunci el îți aduce altă ispită într-alt chip, ori de la vreun om oarecare, ori altă pricină ori scârbă. Dacă vede că îi stai tare împotriva și nu i te supui, atunci te săgetează la inimă cu arma lui cea mai tare și mai veninoasă, adică îți aduce din săgeata lui focul mâniei în inimă și îndată te umpli și te aprinzi de mânie. Căci știe vrăjmașul că nici un lucru rău ca mânia și iuțimea, nu alungă așa de tare smerenia și frica lui Dumnezeu din inima ta" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 277).

⁴³⁷ Filocalia vol. II, p. 154. "Cel ce are smerenie, smerește pe draci, iar cel ce nu are smerenie, este batjocorit de draci" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 366).

⁴³⁸ Filocalia vol. III, p. 229.

⁴³⁹ Filocalia vol. IX, p.506.

⁴⁴⁰ Filocalia vol. IV, p. 228. "Adevărata valoare a smereniei ne-a fost arătată numai prin revelația supranaturală. Mântuitorul ne-o învață prin cuvintele: «Învățați de la Mine că sunt blând și smerit cu inima» (Mat. 11,29). «Tot cel ce se înalță se va smeri și tot cel ce se smerește se va înălța» (Luca 14,11)" (Mitropolit Dr. Nicolae Mladin, Prof. Diac. Dr. Orest Bucevschi, Prof.

Smerenia lui Dumnezeu

"Însuși Domnul nostru Iisus Hristos, fiind Dumnezeu necuprins, voind să ne arate calea vieții veșnice și a sfințeniei, a îmbrăcat smerenia"⁴⁴¹.

"Smerenia este ascunsă în Hristos, căci El este izvorul ei, ca Cel ce s-a coborât la nivelul nostru pentru a intra în comuniune cu noi. Smerenia este delicatețea față de Dumnezeu și față de orice persoană. Smerenia o are Hristos ca Fiul lui Dumnezeu față de Tatăl, dar o are și ca om față de Dumnezeu Tatăl, și față de orice om. De aceea s-a smerit prin întrupare și prin moarte, de aceea ni se dă ca jertfă până la sfârșitul lumii. De la El învățăm smerenia și luăm puterea pentru ea"⁴⁴².

Simeon Metafrastul spune: "Gândește-te cum Fiul lui Dumnezeu, Împăratul și Dumnezeul tău S-a micșorat pe Sine chip de rob luând, cum a pățimit. Iar dacă așa a făcut Dumnezeu, cum te mândrești și te socotești ceva mare tu, care ești om alcătuit din sânge și trup, care este pământ și cenușă, și nu te-ai împărtășit de nimic bun, ci ești numai necurăție? Tu dacă ești înțelept, și mai mult decât atâta prin ceea ce ai primit de la Dumnezeu, zi: nu este al meu ceea ce am, ci l-am primit de la Altul și slavă Lui, că nu mi se ia ceea ce mi s-a dat. Astfel socotește tot binele al lui Dumnezeu, iar tot răul al slăbiciunii tale"⁴⁴³.

Dr. Constantin Pavel, Prof. Diac. Dr. Ioan Zăgrean: Teologia Morală Ortodoxă, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, Vol. II, p. 80).

⁴⁴¹ Filocalia vol. IV, p. 122.

⁴⁴² Filocalia vol. VI, p. 369, nota 41.

⁴⁴³ Filocalia vol. V, p. 354. Smerenia nu este numai o virtute omenească, ci și una dumnezeiască, dovedită clar în chenoza Fiului lui

Omul smerit

"Cunosc pe cineva - spune Sfântul Diadoh al Foticeii - care iubește așa de mult pe Dumnezeu, plângând totuși că nu-L poate iubi cât vrea, încât sufletul lui este neconținut într-o astfel de dorință fierbinte, că Dumnezeu se slăvește în el, iar el este ca și când n-ar fi. Despre sine nu știe ce valoare are, iar laudele cuvintelor nu-l îndulcesc, căci din multa dorire a smereniei nu-și cunoaște vrednicia sa. Iar din multa iubire de Dumnezeu își ascunde amintirea vredniciei, îngropând cu smerenie undeva în adâncul dragostei de Dumnezeu lauda ce i se cuvine din pricina acestei vrednicii, ca să-și pară în cugetarea sa totdeauna o slugă netrebnică, fiind cu totul străin de vrednicia sa, prin dorul după smerenie"⁴⁴⁴.

"Sufletul când se smerește aduce rod și cu cât aduce rod mai mult, cu atât se smerește mai mult. Astfel sfinții, cu cât se apropie mai mult de Dumnezeu, cu atât se văd pe ei mai păcătoși"⁴⁴⁵. "În smerenie este concentrată în mod trăit toată învățătura lui Hristos, într-un chip negrăit"⁴⁴⁶. "Prin aceasta tot cel ce stă bine pe temelia virtuților, se socotește pe sine mai prejos decât toată zidirea"⁴⁴⁷.

Dumnezeu. Deci dacă Dumnezeu se smerește, cu atât mai mult trebuie să se smerească omul. "Un frate a mers la un bătrân și l-a întrebat zicând: ce să fac, părinte, că mă supără mândria și înălțarea? I-a răspuns bătrânul: bine faci, fiule, că doară tu ai făcut cerul și pământul. Acestea auzind fratele, s-a smerit cu inima și făcând metanie până la pământ, i-a zis bătrânului: iartă-mă, părinte, că nici una din acestea n-am făcut. I-a zis bătrânul: dacă Cel ce a făcut cerul și pământul S-a smerit, noi care suntem tină și țărână, pentru ce să ne înălțăm? Și așa s-a smerit fratele de cuvintele acelui bătrân, și cu mult folos a mers la chilia sa smerindu-se în inima lui" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 351).

⁴⁴⁴ Filocalia vol. I, p. 394.

⁴⁴⁵ Filocalia vol. IX, p.502.

⁴⁴⁶ Filocalia vol. IX, p.310, nota 657.

⁴⁴⁷ Filocalia vol. VI, p. 216. "Un frate l-a întrebat pe avva Tithoe, zicând: care este calea care duce la smerenie? Zis-a bătrânul: calea smereniei

"Prin smerenie sufletul urcă în lumina dumnezeiască, pentru că cel smerit, nemaivăzându-se pe sine, vede pe Dumnezeu. Dar lumina dumnezeiască face mintea să se smerească și mai mult, ca prin aceasta să vadă și mai multă lumină. Este o întoarcere continuă în cerc, dar într-un cerc tot mai înalt, într-o spirală. Smerenia este mereu mai adâncă și înălțarea mereu mai înaltă. Sau din înălțarea tot mai înaltă nu

aceasta este: înfrânarea și rugăciunea și a te avea pe tine sub toată zidirea" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 246). "Un frate i-a zis avvei Sisoe: văd că aducerea aminte a lui Dumnezeu petrece cu mine. I-a zis lui bătrânul: nu este mare lucru să fie cugetul tău la Dumnezeu, ci mare este să te vezi pe tine sub toată zidirea. Că aceasta împreună cu osteneala trupească povățuiește la chipul smeritei cugetări" (Ibidem, p. 225). "Trebuie să ne socotim mai răi decât toți oamenii și să ne osândim la iad" (Cuviosul Siluan Athonitul, Între iadul deznădejzii și iadul smereniei, Editura DEISIS, Alba Iulia, 1994, p. 198). Dacă ne osândim noi, ne vom smeri și Dumnezeu ne va izbăvi de focul iadului. Dacă nu ne osândim noi singuri la iad, atunci ne vor osândi faptele noastre înaintea lui Dumnezeu și nu vom avea nici o scăpare. Cum poate un creștin care nu are păcate mari, să se considere mai păcătos decât cel mai mare dintre păcătoși și sub toată zidirea? Cum poate ajunge la această smerenie adâncă? El nu omoară, nu fură, nu desfrânează etc., deci evident că este mai bun decât cei ce fac acestea. Păcătoșii care săvârșesc astfel de fapte, nu îl au pe Dumnezeu, ei nu l-au cunoscut pe Hristos, ori creștinul îl are pe Hristos, cunoaște mai mult, de aceea i se și cere mai mult. Din acest motiv un păcat mic al creștinului, de care știe că este păcat, dar îl săvârșește conștient, este mai grav decât păcate mult mai grele săvârșite de un mare păcătos. Un mare păcătos nu este conștient de gravitatea faptelor sale, de aceea le săvârșește. Un mare păcătos nu a primit de la Dumnezeu darurile pe care le-am primit noi. Dacă le-ar fi primit, poate ar fi fost mult mai înalt din punct de vedere moral decât noi. De aceea trebuie să ne smerim și să ne socotim cei mai mari păcătoși de pe fața pământului, pentru că la darurile primite de la Dumnezeu, nu răspundem cum se cuvine. Din acest motiv creștinul trebuie să se smerească, pentru că "sluga care știe voia stăpânului său și nu o va face se va bate mult" (Luc. 12, 47). În al doilea rând nu știm noi ce pocăință vor face păcătoșii cei mari. Dacă se vor pocăi sincer, li se vor ierta toate păcatele, căci "mai multă bucurie se face în cer pentru un păcătos care se pocăiește, decât pentru nouăzeci și nouă de dreți, care nu au nevoie de pocăință" (Luca 15,7).

lipsește smerenia tot mai adâncă și din smerenia tot mai adâncă, înălțarea tot mai înaltă. Adâncul și înălțimea coincid tot mai mult, într-o interioritate tot mai esențială a existenței create, unită cu viața dumnezeiască"⁴⁴⁸.

"În smerenie omul se bucură de înălțime duhovnicească și adevărata înălțime nu este cunoscută decât în smerenie"⁴⁴⁹. "Dar smerenia nu și-o vede cel ce o are, ci ceilalți"⁴⁵⁰. Astfel Petru Damaschin spune, smerindu-se: "Ce voi zice despre mine, o dată ce Avraam zice despre sine că este pământ și cenușă (Fac. 18,27), David, câine mort, Solomon, copil mic ce nu cunoaște dreapta și stânga (III Regi 3,7), Apostolul Pavel: «Sunt cel dintâi dintre păcătoși» (I Tim. 1,15). Deci ce voi face? Unde mă voi ascunde de multele mele răutăți?"⁴⁵¹.

"Când Ava Agaton era să se sfârșească, l-au întrebat pe el frații: Te temi și tu, părinte? Iar el a zis: Am făcut tot ce am putut ca să păzesc poruncile. Dar om sunt și eu. De unde să știu dacă lucrul meu a plăcut lui Dumnezeu? Că alta este judecata lui

⁴⁴⁸ Filocalia vol. VIII, p. 497, nota 875. "Ține mintea și inima ta în iad. Cu cât te vei coborî pe tine însuși mai jos, cu atât mai înalte vor fi darurile lui Dumnezeu" (Cuviosul Siluan Athonitul, Între iadul deznădejzii și iadul smereniei, Editura DEISIS, Alba Iulia, 1994, p. 251).

⁴⁴⁹ Filocalia vol. VIII, p. 267, nota 555 a.

⁴⁵⁰ Filocalia vol. XI, p.368, nota 521 b. În această privință există o relatare în Pateric: "Părinții din mănăstire ședeau lângă avva Sisoe când era să se săvârșească. Și a strălucit fața lui ca soarele și le-a zis lor: iată, a venit avva Antonie! Și după puțin a zis: iată, a venit ceata proorocilor! Și iarăși fața lui s-a umplut de o strălucire mai mare, și a zis: iată, a venit ceata apostolilor. Și fața lui a strălucit îndoit și se vedea că vorbește cu cineva. Călugării l-au întrebat: părinte, cu cine vorbești? Iar el a zis: iată, îngerii au venit să mă ia și mă rog să fiu lăsat să mă pocăiesc puțin. Și i-au zis monahii: părinte, nu ai nevoie să te pocăiești. Și le-a zis bătrânul: cu adevărat, nu mă știu pe mine să fi pus început. Atunci au cunoscut cu toții că este desăvârșit" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba Iulia, 1999, p. 225).

⁴⁵¹ Filocalia vol. V, pp. 75-76.

Dumnezeu și alta cea a oamenilor"⁴⁵². Sfântul este smerit și cu cât "împlinește mai mult poruncile, cu atât este mai smerit, pentru că întrând pe drumul desăvârșirii, își dă seama de nesfârșirea ei"⁴⁵³.

"Omul cel iubitor de Dumnezeu are obiceiul, chiar dacă ar face toate faptele bune, să nu-și pună nimic pe seama sa, ci toate în seama lui Dumnezeu. În felul acesta și Dumnezeu, la rândul Său, luând aminte la înțelegerea și cunoștința dreaptă și sănătoasă a acestui suflet, îi socotește, dimpotrivă, lui toate și îi măsoară răsplata, ca și când ar fi făcut toate prin osteneala lui, cu toate că dacă ar vrea să facă judecată cu noi, nu s-ar găsi nimic cu adevărat drept în om"⁴⁵⁴.

"Cu cât sporește omul mai mult în viața duhovnicească, cu atât se simte mai dator lui Dumnezeu, ca și când n-ar fi sporit deloc. Căci din ce primește mai multe daruri, din aceea se socotește mai îndatorat și deci se smerește mai mult. Cu cât podoabele cu care un binefăcător încarcă pe cineva sunt mai mari, cu atât îl fac pe acesta să se plece mai mult în fața lui, covârșit tot mai mult de ele"⁴⁵⁵. "Cel smerit își stăpânește voia sa, și rabdă pentru aceasta și socotindu-se pe sine nevrednic de cele dulci, se arată mulțumitor și recunoscător Binefăcătorului, temându-se ca nu cumva, prin multele bunătăți pe care i le-a dăruit Dumnezeu în veacul acesta, să se păgubească în cel viitor"⁴⁵⁶. "Cel ce are smerenia nu pune nici un preț pe

⁴⁵² Filocalia vol. IX, p.504.

⁴⁵³ Filocalia vol. IX, p.504, nota 1048. "Sfințire fără smerenie nu există" (Ieromonah Arsenie Boca, Cărarea împărăției, Arad, 1995, p. 45).

⁴⁵⁴ Filocalia vol. V, p. 378. Faptele bune sunt rodul conlucrării dintre noi și Dumnezeu. Dacă faptele bune ni le atribuim numai nouă și uităm de Dumnezeu, cădem în mândrie. Dacă aceste fapte i le atribuim lui Dumnezeu și uităm de rolul nostru în săvârșirea lor, ajungem la smerenie.

⁴⁵⁵ Filocalia vol. IX, p.309, nota 654.

⁴⁵⁶ Filocalia vol. V, p. 44.

deșertăciunea slavei lumești, căci are bogăția și adâncimea vieții în Dumnezeu, ascunsă în vasul smerit al ființei sale, sau în legătură cu sine"⁴⁵⁷. De aceea "cel smerit, care cere de la Dumnezeu lucruri mai prejos de vrednicia sa, va primi fără îndoială cele mai presus de sine. Despre aceasta dă mărturie vameșul, care a cerut iertare, dar a primit îndreptarea (Lc. 18,14), și tâlharul care a cerut numai pomenirea în împărăție, și a moștenit raiul întreg (Lc. 23,43)"⁴⁵⁸.

"Lui Dumnezeu i se cuvine slavă, pentru măreția Lui, iar omului smerenie, ca prin ea să ajungem să fim ai lui Dumnezeu. De vom face aceasta și noi, bucurându-ne întocmai ca Sfântul Ioan Botezătorul de slava lui Dumnezeu, vom începe să zicem neîncetat: «Acesta trebuie să crească, iar noi să ne micșorăm» (Ioan 3,30)"⁴⁵⁹.

"Precum stelei îi este proprie lumina din jurul ei; tot așa îi este proprie cinstitorului și temătorului de Dumnezeu simplitatea și smerenia. Căci nu este alt semn care să facă cunoscuți și să arate pe ucenicii lui Hristos, decât cugetul smerit și înfățișarea umilită. Aceasta o mărturisesc toate cele patru Evanghelii. Iar cel ce nu viețuiește așa, adică întru smerenie, cade din părtășia cu Hristos, Care s-a smerit pe Sine până la cruce și moarte, și care este legiuitorul cu fapta al dumnezeieștilor Evanghelii"⁴⁶⁰.

Sfântul Teognost ne îndeamnă: "Coboară în adâncul smereniei, unde vei afla mărgăritarul de mult preț al mântuirii tale"⁴⁶¹. "Când omul coboară în smerenie, sporește"⁴⁶². "Smerenia însă nu duce într-un gol, ci într-un adânc fără sfârșit. Prin adâncul ei ajunge în Dumnezeu. Aceasta echivalează cu

⁴⁵⁷ Filocalia vol. XI, p.442, nota 629.

⁴⁵⁸ Filocalia vol. IX, p.313.

⁴⁵⁹ Filocalia vol. I, pp. 393-394.

⁴⁶⁰ Filocalia vol. IV, p. 77.

⁴⁶¹ Filocalia vol. IV, p. 272.

⁴⁶² Filocalia vol. XI, p.335.

părăsirea tuturor; inclusiv a propriei persoane pentru a găsi pe Dumnezeu. Dar aceasta nu în sensul de rupere a firii noastre din legătura cu ele și de ieșire a omului din orice simțire de sine. Ba nici măcar în sensul de nepăsare față de ele, căci aceasta ar contrazice mila față de ele, cerută mai înainte. Ci în sensul de părăsire a alipirii egoiste la lume și la propria persoană"⁴⁶³. "Adâncul însetat al smereniei atrage în sine multe daruri, socotindu-le superioare celor ce i se par omului că le are prin sine"⁴⁶⁴.

"În smerenie se primesc cele mai mari bunătăți, căci nici un zid al mândriei nu le oprește. Dumnezeu «celor smeriți le dă har» (Iacov 4,6). În smerenie este libertatea de sine, este deschiderea deplină pentru Dumnezeu, care nu-și arată ceea ce este mai propriu Lui în puterea ce zdrobește, ci în bunătatea liberă de orice patimă care îngustează"⁴⁶⁵. "Adevărata libertate este în smerenie, căci ea se hrănește din iubirea de Dumnezeu și față de Dumnezeu. Între cel smerit și Dumnezeu este o relație intimă de iubire în libertate"⁴⁶⁶. "A rămâne în smerenie este a rămâne în acord cu voia lui Dumnezeu și deci în comunicare cu El"⁴⁶⁷.

"Oamenilor duhovnicești le sunt lăsate de multe ori de Dumnezeu, din iconomie, niște patimi foarte mici, pentru ca defăimându-se foarte tare pe ei înșiși, din pricina unor patimi

⁴⁶³ Filocalia vol. VIII, pp. 104-105, nota 203.

⁴⁶⁴ Filocalia vol. XI, p.443, nota 631. "Smerenia este canalul prin care curg de la Dumnezeu darurile vieții dumnezeiești" (Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1986, p. 216).

⁴⁶⁵ Filocalia vol. XI, p.344, nota 486.

⁴⁶⁶ Filocalia vol. XI, p.283, nota 289 b.

⁴⁶⁷ Filocalia vol. XI, p.512, nota 737.

mici și nepăcătoase, să-și agonisească o bogăție nejefuită, de smerită cugetare"⁴⁶⁸.

"Dar chiar dacă ai părăsit toate păcatele, ți-ai omorât mădularele și ți-ai înviat sufletul prin duh, și te-ai învrednicit de daruri mai presus de fire de la Dumnezeu, să nu-ți lași puterea cugetătoare a sufletului să lenevească, ci obișnuiește-o să-și miște pururea amintirea în jurul păcatelor ce le-ai săvârșit și a chinurilor iadului, și socotește-te cu mintea vrednic de osândă. Învârtindu-ți astfel mintea în acestea și socotindu-te așa, îți vei păstra duhul înfrânt și vei avea în tine izvorul umilinței, izvorând râurile harului dumnezeiesc, iar pe Dumnezeu căutând la tine și dându-ți din Duhul Său pentru sporirea inimii tale"⁴⁶⁹.

Adevărata smerenie

"Sunt multe lucrările minții, care pot să ne aducă darul bun al smeritei cugetări, dacă vom fi cu grijă la mântuirea noastră. De pildă: amintirea păcatelor cu cuvântul, cu fapta și cu gândul și altele multe ajută la sporirea smeritei cugetări, dacă sunt adunate în contemplație. Smerenie adevărată câștigă cineva și când mărește în sine faptele săvârșite în fiecare zi de cei apropiați între care petrece și le pune alături de ale sale. În felul acesta, văzând mintea puținătatea proprie și cât este de departe de desăvârșirea fraților, omul se va socoti pe sine pământ și cenușă și nu om, ci un câine oarecare, ca unul ce este mai prejos și mai puțin în toate decât toți oamenii raționali de pe pământ"⁴⁷⁰.

⁴⁶⁸ Filocalia vol. IX, p.335.

⁴⁶⁹ Filocalia vol. VI, p. 278.

⁴⁷⁰ Filocalia vol. IV, p. 74. Sunt unii care socotesc foarte dură expresia "a fi păcătos ca un câine", ori cum spune David despre sine: "Eu sunt

"Când este experiată măreția și marea milă a lui Dumnezeu, nu se poate ca sufletul să nu-și simtă smerenia. Sau smerenia nu se poate naște în el decât din experiența măreției și marii bunătăți a lui Dumnezeu. De aceea smerenia proprie și măreția lui Dumnezeu sunt trăite împreună. Și drept urmare și descurajarea de propria micime și fericirea de apropierea și de mila lui Dumnezeu. Cu cât este simțit Dumnezeu mai aproape, cu atât smerenia este mai mare. În adâncimile nemăsurate ale smereniei, Dumnezeu este simțit mai aproape ca răsuflarea proprie. El Însuși este simțit ca respirând prin om în adieri de lumină și de viață"⁴⁷¹.

"Să nu îndrăznească însă cineva să cugete în sufletul lui că a ajuns la măsura smeritei cugetări, printr-un gând de străpungere, care s-a suit în el cândva, sau pentru puține lacrimi ce ies din el, sau pentru un singur bine pe care îl are în chip natural, sau îl ține cu sila în el"⁴⁷².

Sfântul Isaac Sirul ne atrage atenția: "Smerenia este a te socoti pe tine pământ și cenușă în fapte și cuvinte, nu numai în cuvinte"⁴⁷³, pentru că "smerenia cu cuvântul este rodul mândriei"⁴⁷⁴. "Când răspunzând la o laudă cu cuvintele: «Nu sunt chiar așa», sau: «N-am făcut cine știe ce lucru mare», dacă ai auzi că le spune altul despre tine nu le-ai putea suporta, dar

vierme și nu om" (Ps. 21,6). Aceste expresii nu sunt simple formule de stil, ci realitatea crudă, pentru că păcatul înseamnă călcarea conștiință și liberă a voii lui Dumnezeu exprimată în poruncile Sale. Toate viețuitoarele de pe fața pământului, în afară de om, sunt iraționale, întrucât nu au fost înzestrate de Dumnezeu cu rațiune. Animalele neavând rațiune, se conduc numai după instinctele sădite de Dumnezeu în firea lor. Ele fiind lipsite de rațiune, nu pot discerne între bine și rău, de aceea nu au nici o lege morală după care să se conducă, ori "unde nu este lege, nu este nici călcare de lege" (Romani 4,15). Omul însă are rațiune și întrucât încalcă în mod conștient voia lui Dumnezeu, atunci când păcătuiește este mai rău decât animalele, care nu se abat de la legile lui Dumnezeu sădite în firea lor.

⁴⁷¹ Filocalia vol. VIII, p. 269, nota 556.

⁴⁷² Filocalia vol. X, pp.110-111.

⁴⁷³ Filocalia vol. XI, p.137.

⁴⁷⁴ Filocalia vol. XI, p.135.

spunându-le tu, le poți suporta, înseamnă că nu le spui crezându-le cu adevărat, ci le spui ca să auzi dezmințirea lor. Numai atunci refuzi cu modestie reală laudele, când ești în stare să nu te superi nici dacă ai auzi pe altul spunând despre tine lucruri contrare. Adică atunci când ți-ar fi egal că vorbește altul despre tine bine sau rău. În acest caz ai fi într-o perfectă obiectivitate față de tine. Dar văzându-te cum te vede altul, este mai ușor să fi obiectiv cu tine decât cu altul. Și numai obiectivitatea cu tine te-ar arăta perfect liber chiar față de tine"⁴⁷⁵. "Măsura smereniei adevărate este să fi ajuns la acea obiectivitate față de tine însuși, încât să te vezi pe tine cum te văd alții, care nu te văd bine sau să nu-ți iei nici măcar în ascuns apărarea"⁴⁷⁶.

"Smerenia este să fii cam și cum nu ești, să nu fi cunoscut nici de tine însuși, dar totuși să nu fi ca un animal, sau ca o plantă inconștientă. Să fii conștient de Dumnezeu, dar nu de tine. Să nu faci caz de tine"⁴⁷⁷. "Când te socotești că ești nimic, ești mai mult decât cel ce n-are această conștiință, căci acela fiind nimic, nu are nici măcar conștiința că este nimic. El este nimic în grad sporit. A avea conștiința că ești nimic înseamnă a avea o conștiință. Și prin această conștiință cunoști nu numai nimicul tău, ci și măreția lui Dumnezeu. Și într-un fel omul prin conștiință participă mai mult la Cel de la care este, fiindcă știe de măreția Creatorului său"⁴⁷⁸. "Când te vezi ca nimic prin tine însuși, ai ajuns la suprema conștiință a ceea ce ești, care este conștiința că atârni cu totul de Dumnezeu"⁴⁷⁹.

⁴⁷⁵ Filocalia vol. XI, p.315, nota 450 b.

⁴⁷⁶ Filocalia vol. XI, p.316, nota 452.

⁴⁷⁷ Filocalia vol. X, p.402, nota 495.

⁴⁷⁸ Filocalia vol. XI, p.95, nota 107 b.

⁴⁷⁹ Filocalia vol. XI, p.138. Omul prin sine însuși este nimic, pentru că din nimic a fost creat din iubire de Dumnezeu. Când ajunge la această

"Cum se câștigă însă smerenia? Să-și pomenească cineva păcatele, să se socotească una cu pământul, să se vadă pe sine ca pe unul care n-a făcut nici un bine și cele asemănătoare"⁴⁸⁰.

conștiință, care aparține întru totul realității, omul se smerește cu adevărat. Smerenia însă nu trebuie identificată sau confundată cu minciuna, în sensul că am fapte bune, dar spun că nu le am, mințind și amăgindu-mă pe mine însumi și pe alții. Faptele bune există, eu le recunosc, dar nu uit nici o clipă că nu le-am săvârșit singur, ci ajutat de harul lui Dumnezeu. Astfel aceste fapte nu îmi aparțin numai mie, ci și lui Dumnezeu, dar ținând cont de faptul că eu sunt nimic prin mine însumi, și tot ceea ce sunt, prin harul lui Dumnezeu sunt, recunosc rolul lui Dumnezeu în faptele mele bune, iar accentul se mută de pe mine pe Dumnezeu. "Dacă ai în vedere timpul dinainte de a te fi născut - ne spune Nicodim Aghioritul - vei vedea că în tot acest abis de veșnicie ai fost un nimic și n-ai fi putut face nimic pentru a-ți lua ființă. Existența ta este datorată numai bunății lui Dumnezeu" (Nicodim Aghioritul, Războiul nevăzut, Editura Arta Grafică, 1991, p. 87). "Noi am fost creați din nimic, să fim deci conștienți că de la noi înșine nu suntem nimic" (Ibidem, p. 90). "Smerenia este recunoașterea dovedită prin fapte, că noi atârnăm întru toate de Dumnezeu și că suntem nedesăvârșiți și supuși păcatelor" (Mitropolit Dr. Nicolae Mladin, Prof. Diac. Dr. Orest Bucevschi, Prof. Dr. Constantin Pavel, Prof. Diac. Dr. Ioan Zăgărean: Teologia Morală Ortodoxă, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, Vol. II, p. 79).

⁴⁸⁰ Filocalia vol. X, p.110, nota 105. În acest sens avem în Pateric un exemplu cutremurător de smerenie: "Când era gata să moară, un călugăr l-a chemat pe alt monah, vecin, și l-a rugat, zicând: iubite frate, mie mi-a venit vremea să plec din această viață, deci să faci dragoste frățască, șezi astăzi lângă mine, fără să spui nimănui că sunt bolnav. După ce îmi voi da duhul, să ieși, frate, trupul meu, să-l duci în pustiu și să-l arunci acolo, ca să-l mănânce fiarele și păsările, pentru că a greșit lui Dumnezeu și nu este vrednic de îngropare. I-a răspuns fratele: crede-mă, frate, că nu voiește sufletul și inima mea să fac acestea. Zis-a lui bolnavul: această faptă, frate, va fi asupra mea și iată, îți făgăduiesc, că de mă vei asculta și-mi vei împlini dorința, dacă va fi cu puțință, te voi ajuta și eu pe tine. Și acestea zicând, și-a dat duhul. Iar fratele luând trupul mortului, l-a dus și l-a aruncat în pustie, iar a treia zi după moartea lui, monahul i s-a arătat în vis vecinului său și i-a zis: frate, Domnul Dumnezeu să te miluiască, precum și tu m-ai miluit pe mine! Să știi, frate, că pentru faptul

Filotei Sinaitul spune: "Cei ce ne îngrijim de străjuirea minții întru Domnul avem trebuință de multă smerenie, întâi către Dumnezeu apoi către oameni. În tot chipul și din toate părțile suntem datori să ne frângem inima, căutând tot ceea ce o umilește. Iar inima o frânge și o smerește amintirea vieții noastre celei dintâi în lume, dacă o facem cu deamănuntul. Amintirea tuturor păcatelor din pruncie, privite din nou de minte după chipul lor, umilește și naște lacrimi și ne mișcă spre mulțumire către Dumnezeu din toată inima (afară de păcatele trupești, căci amintirea acestora este vătămătoare)⁴⁸¹. Asemenea și amintirea neîncetată și vie a morții ne umilește puternic cugetul și ne face să vedem pământul. Iar pomenirea patimilor Domnului nostru Iisus Hristos, privite și ele de amintire după chipul lor, de asemenea pricinuesc lacrimi. Pe lângă acestea, mai umilesc sufletul și multele binefaceri ale lui Dumnezeu, cele către noi, numărate și privite după felul lor, o dată ce lupta noastră este împotriva dracilor mândri"⁴⁸².

Sfântul Ioan Scărarul zice: "Unii țin ca pricină de smerită cugetare relele făcute înainte și după iertarea lor până la sfârșit, biciuind prin ele închipuirea de sine. Alții, ținând în mintea lor patima lui Hristos, se socotesc pururea datornici. Alții se umilesc

că nu mi-a fost îngropat trupul după obicei, mare milă și-a făcut Domnul cu mine, căci mi-a zis: iată, pentru multa ta smerenie am poruncit să fii împreună cu Antonie cel Mare" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 268-269).

⁴⁸¹ Amintirea păcatelor trupești ne aduce în minte plăcerea care le-a însoțit în momentul săvârșirii lor, de aceea este bine să nu ne gândim la ele cu lux de amănunte, ci să ținem doar minte că le-am săvârșit, pentru a ne căi sincer de ele. Chiar la spovedanie, "Sfinții Părinți îi opresc pe credincioși să-și spună păcatele în toate amănuntele, ci numai să le recunoască în general, pentru ca nu cumva, luându-le pe fiecare în parte, să dea prilej de sminteală atât sufletului lor, cât și duhovnicului" (Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, p. 131).

⁴⁸² Filocalia vol. IV, pp. 121-122.

pe ei prin lipsurile de toate zilele. Alții doboară prin ispitele, prin bolile și prin greșelile lor, înălțarea lor"⁴⁸³.

Sfântul Varšanufie ne îndeamnă: "Smerește-te cu adevărat nu numai înaintea lui Dumnezeu, ci și a oamenilor"⁴⁸⁴. Dar cum se câștigă smerenia față de semenii? Simeon Evlaviosul ne recomandă: "Să te socotești pe tine mai păcătos decât tot omul, petrecând timp îndelungat în acest gând"⁴⁸⁵. "Trebuie să-i privești pe toți ca sfinți și numai pe tine să te socotești ca cel din urmă păcătos. Să gândești că toți se mântuiesc, numai tu singur vei fi osândit în ziua judecății"⁴⁸⁶.

"Smerenia dă întotdeauna altuia întâietate. Cel mai bun îl socotește pe altul mai bun. Prin aceasta își menține cel smerit întâietatea, căci celălalt nu va accepta nici el să primească întâietatea. Deci îl câștigă și pe acela la mai multă simțire. Este un paradox care folosește și unuia și altuia. Iar în această delicateță umană pozitivă se simte apropierea lui Dumnezeu. Cel smerit s-a subțiat și s-a făcut străveziu ca o pânză de păianjen, lăsând să se vadă Dumnezeu prin el"⁴⁸⁷. "Smerenia este semnul supremei prețuiri a lui Dumnezeu și a altora și din aceasta vine

⁴⁸³ Filocalia vol. IX, p.308.

⁴⁸⁴ Filocalia vol. XI, p.139.

⁴⁸⁵ Filocalia vol. VI, p. 101. "Silește-te de îți învață și-ți deprinde inima ta să gândească și să grăiască întru sine despre fiecare om, zicând: acest frate este cu mult mai cuvios și mai vrednic de toată cinstea și lauda, decât mine ticălosul. Și așa, încet, încet, îți vei deprinde inima și gândul tău a te ocări și a te defăima pe tine însuși a te socoti mai vrednic, mai ticălos decât toți oamenii. Așa se va sălășlui și va viețui întru tine Sfântul Duh. Iar de te vei socoti mai vrednic de cinste, mai cuvios și mai bun decât alți frați și vei începe a ocări și a defăima pe alții, atunci iese și fuge de la tine darul Duhului lui Dumnezeu și vine asupra ta duhul spurcăciunii trupești și acela îți împietrește inima și pleacă umilinta de la tine" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 266).

⁴⁸⁶ Filocalia vol. VI, pp. 96-97.

⁴⁸⁷ Filocalia vol. XI, p.85, nota 97.

iubirea pentru ei"⁴⁸⁸. "Sfântul se consideră o fărâmitură între alții"⁴⁸⁹.

"Două sunt semnele smereniei. Cel dintâi este să te ai pe tine mai prejos de toți. Să socotești"⁴⁹⁰ "că fratele tău este mai înțelept decât tine și te întrece în toate"⁴⁹¹, "că ești mai păcătos decât toți, că ești mai rău decât toate fapăturile, și că ești mai de plâns decât dracii, fiindcă ești slugă dracilor. Cel de-al doilea semn este să pui în seama lui Dumnezeu isprăvile tale"⁴⁹². "Aceasta este smerenia desăvârșită, a sfînșilor"⁴⁹³.

"Smerenia este neprețuirea de sine în toată fapta și tăierea voii proprii în toate, dar și primirea netulburată a celor ce vin din afară. Aceasta este smerenia adevărată, în care nu-și găsește loc slava deșartă"⁴⁹⁴.

"Smerita cugetare nu are ochi să ia aminte la scăderile altora, nici ureche să audă cele ce nu folosesc sufletul său, și nu

⁴⁸⁸ Filocalia vol. IX, p.307, nota 647.

⁴⁸⁹ Filocalia vol. XI, p.50, nota 33. "Cel care se simte el însuși sfânt nu este sfânt. Sfântul nu-și vede aureola. Cei care zic că și-o văd sunt impostori" (Antonie Plămădeală, Preotul în Biserică, în lume, acasă, Sibiu, 1996, p. 103).

⁴⁹⁰ Filocalia vol. VII, p. 138.

⁴⁹¹ Filocalia vol. IX, p.501.

⁴⁹² Filocalia vol. VII, p. 138. "Un frate l-a întrebat pe un bătrân, zicând: Avvo, ce este smerenia? Răspuns-a lui bătrânul: smerenia este aceasta, să nu socotești că ai făcut ceva lucru bun și plăcut lui Dumnezeu. Ci mai vârtos să te socotești pururea fără de nici o faptă bună și plăcută lui Dumnezeu. Între oameni fiind, să te socotești și să te vezi mai păcătos și mai nevrednic decât toți. Celui ce-ți face rău, să te silești să-i faci bine, după putința ta. Iată, fiule, ți-am spus ce este smerenia, mergi dar și fă așa și te vei mântui!" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 360).

⁴⁹³ Filocalia vol. IX, p.501.

⁴⁹⁴ Filocalia vol. XI, p.314.

are vreo treabă cu cineva, decât cu păcatele sale"⁴⁹⁵. "Cei ce voiesc să se mântuiască, să nu țină seama de scăderile aproapei, ci totdeauna numai de ale lor, și prin aceasta ei sporesc. Așa a făcut acela, care văzând pe fratele său păcătuind, a zis suspinând: «Vai mie, că astăzi a greșit el, iar mâine negreșit voi păcătui eu»"⁴⁹⁶.

"Este cu neputință să iasă foc din zăpadă, dar este și mai cu neputință să se afle smerita cugetare între neortodocși. Virtutea aceasta este a ortodocșilor evlavioși, dar și a acestora numai dacă sunt curățiți"⁴⁹⁷. "Numai dreapta credință este temei și izvor de smerenie, orice altă credință este produsul mândriei. Smerita cugetare nu este disprețuirea cunoștinței, ci o cunoaștere a harului și a milei lui Dumnezeu. De aceea, numai cei ce cred în Dumnezeul cel adevărat, Care S-a coborât din iubire până la noi, pot primi harul smeritei cugetări"⁴⁹⁸.

⁴⁹⁵ Filocalia vol. IX, p.305, nota 641. "Un frate l-a întrebat pe un bătrân, zicând: ce este smerenia? Și i-a zis bătrânul: smerenia este a se socoti omul pe sine mai nevrednic și mai păcătos decât toți și tuturor supus. Și a zis fratele: cum este aceea, a fi tuturor supus? Zis-a bătrânul: să nu încerci să vezi păcatele străine, ci ale tale păcate și răutăți să le vezi și neîncetat să te rogi lui Dumnezeu pentru iertarea ta" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 353).

⁴⁹⁶ Filocalia vol. IX, p.544. "Este cea mai mare ticăloșie să lași păcatele tale și să le iscodești pe ale altora" (Despre preoție, Traducere, introducere și note de Pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1998, p. 149). "Orice om să-și măsoare faptele sale cu poruncile, nu cu faptele vecinilor" (Ibidem, p. 180).

⁴⁹⁷ Filocalia vol. IX, p.307.

⁴⁹⁸ Filocalia vol. IX, p.307, nota 650. "Căzând în cursa înșelăciunii eretice, omul pierde contactul cu adevărul mântuitor al credinței. Căci nu este destul să credem, ci trebuie să credem drept" (Hristodoulos Paraskevidis, Războiul împotriva Satanei, Editura Anastasia, București, p. 1998). "Protestanții fiind lipsiți de smerenie, consideră că dacă au credință în Iisus

"Pe cât de departe este răsăritul de apus, pe atâta este de departe vorbirea smerită de adevărata smerenie. Și cu cât este mai mare cerul decât pământul și sufletul decât trupul, cu atât este mai desăvârșită și mai mare smerita cugetare dată celor desăvârșiți prin Sfântul Duh, decât adevărata smerenie"⁴⁹⁹.

"Smerenia nu se dobândește prin plecarea capului, prin pletele slinoase sau prin haina neîngrijită, aspră și soioasă, în care mulți socot că stă toată virtutea; ci ea vine din inima zdrobită și stă în duh de smerenie, după cum zice proorocul David: «Duhul umilit; inima înfrântă și smerită Dumnezeu nu o va urgisi» (Ps. 50,18)"⁵⁰⁰.

"Când smerenia se sălășluiește în suflet, nu te mai interesează vorbirea smerită din afară prin care vrei încă să pari că ești smerit, dar nici vorbirea smerită din adânc. Vrei mai bine să taci, pentru că simți că orice cuvânt te-ar putea pune în relief"⁵⁰¹.

"Nu tot cel blând și liniștit, sau înțelegător și blând prin fire, a ajuns la treapta smeritei cugetări. Ci smerit la cuget este, cu adevărat, cel ce are în ascuns ceva vrednic de fală și nu se fălește, ci socotește aceea în gândul lui una cu pământul. Dar nu numim smerit cu cugetul nici pe cel ce se smerește la amintirea păcatelor și greșelilor, când și le amintește înainte de a se simți

Hristos sunt deja mântuiți. Este ca și cum ai spune unui bolnav: «Iată, există un medicament care te poate vindeca, deci, ești vindecat»" (Celălalt Noica, Ediție îngrijită de Pr. Eugen Drăgoi și Pr. Ninel Țugui, Editura Anastasia, 1994, p.134).

⁴⁹⁹ Filocalia vol. VI, p. 256.

⁵⁰⁰ Filocalia vol. VI, p. 225. Smerenia nu stă în haine soioase, în capul plecat, în vocea blândă și domoală, ci în inima ta, în ceea ce crezi tu despre tine. În Pateric avem un îndemn spre adevărata smerenie: "Nu numai cu cuvintele să te smerești, ci și cu mintea. Căci a te înălța în lucrurile cele după voia lui Dumnezeu, este cu neputință fără smerita cugetare" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 366).

⁵⁰¹ Filocalia vol. VI, p. 256, nota 20.

zdrobit cu inima și de a coborî cugetarea lui din gândurile de mândrie în vremea pomenirii lor, deși și acest lucru este vrednic de laudă. Pentru că dacă mai are un gând de mândrie, încă n-a dobândit smerenia, ci încearcă să și-o apropie prin felurite meșteșugiri. Chiar dacă și acest lucru este vrednic de laudă, totuși încă nu are smerenia, ci o voiește, dar încă nu o are. Smerita cugetare desăvârșită o are cel ce n-are voie să caute pricini pentru cugetul său ca să se smerească, ci cel ce a dobândit-o pe aceasta în toate acestea în chip desăvârșit și firesc, fără să se silească. Căci el a primit-o în sine ca un dar mare, ce întrece toată zidirea și firea. Dar el se vede pe sine în ochii săi ca păcătos și smerit și vrednic de dispreț. Și deși a intrat în tainele tuturor ființelor duhovnicești și este desăvârșit în cunoașterea amănunțită a toată zidirea, se socotește pe sine ca neștiind nimic. Și acesta este așa în inima lui nu prin meșteșugiri, ci fără silă"⁵⁰².

"Altceva este vorbirea smerită, altceva smerenia și altceva smerita cugetare. Vorbirea smerită și smerenia le dobândesc nevoitorii prin toată neplăcuta pătimire și prin ostenele din afară ale virtuții; căci ele sunt îndreptate numai spre lucrarea și spre nevointa trupească. De aceea, aflându-se sufletul în starea smereniei, când vine ispita, se tulbură. Dar smerita cugetare, fiind un lucru dumnezeiesc și înalt vine numai în cei ce au trecut de mijloc, prin sălășluirea Mângâietorului, adică în cei ce au sporit prin toată smerenia pe calea atotaspără a virtuții"⁵⁰³.

"Altceva este vorbirea smerită și altceva cugetarea smerită; altceva este smerenia și altceva este floarea smereniei; altceva este rodul acesteia și altceva dulceața frumuseții lui, și altceva decât acestea urmările ce decurg din el. Dintre acestea, unele atârnă de noi, altele nu atârnă de noi. Cele ce atârnă de noi

⁵⁰² Filocalia vol. X, pp. 109-110.

⁵⁰³ Filocalia vol. VI, p. 225.

sunt: să cugetăm toate, să ținem seama de toate, să spunem și să facem toate câte ne duc la smerenie; dar sfânta smerenie și celelalte însușiri ale ei, harismele și lucrările ei sunt darul lui Dumnezeu și nu atârnă de noi. Dar de ele nu se va învrednici nimeni, dacă nu a semănat toate semințele care atârnă de el"⁵⁰⁴.

"Smerenia adevărată nu este produsul voinței de smerenie a credinciosului. Acesta poate arăta cel mult chipuri de smerenie. Smerenia adevărată este darul lui Dumnezeu, este deschiderea lui Dumnezeu celui ce se roagă, este relație vie cu El. Numai prezența deschisă a infinității lui Dumnezeu copleșește cu adevărat sufletul și-l face să se smerească cu adevărat, cum nu o poate face deplin niciodată numai prin eforturile proprii"⁵⁰⁵.

"Smerenia este odihna adevărată a sufletului, care a scăpat de nemulțumiri pentru neîmplinirea poftelor lui de mândrie, de plăceri și de dușmăniile ce îi vin de aici. El nu trebuie să lupte cu alții pentru satisfacerea poftelor sale mereu mai mari, ci trăiește în nesfârșirea lui Dumnezeu, pentru care nu

⁵⁰⁴ Filocalia vol. VI, pp. 45-46. "Elementul divin se manifestă ca un dar gratuit. Ceea ce vine de la Dumnezeu este dar gratuit. Dacă Dumnezeu s-ar uita la merite, atunci nimeni n-ar intra în împărăția lui Dumnezeu" (Paul Evdokimov, Femeia și mântuirea lumii, Traducere Gabriela Moldoveanu, Editura, Asociația filantropică medicală creștină Christiana, București, 1995, pp. 96-97). Ca și celelalte virtuți, și smerenia este darul lui Dumnezeu. Noi ne smerim pe noi înșine și căutăm să dobândim smerenia, dar adevărata smerenie este darul lui Dumnezeu făcut celor ce se străduiesc spre el. Mântuitorul a spus: "Fără Mine nu puteți face nimic" (Ioan 15,5), pentru că "de n-ar zidi Domnul casa (virtuții), în zadar s-ar osteni cei ce o zidesc; de n-ar păzi Domnul cetatea (faptelor bune), în zadar ar priveghea cel ce o păzește" (Ps. 126,1). Tocmai de aceea Nicodim Aghioritul ne spune: "Nu te lăuda cu darurile pe care le ai" (Nicodim Aghioritul, Războiul nevăzut, Editura Arta Grafică, 1991, p. 90), "căci ce ai, pe care să nu-l fi primit? Iar dacă l-ai primit, de ce te fălești, ca și cum nu l-ai fi primit?" (I Cor. 4,7).

⁵⁰⁵ Filocalia vol. VII, p. 138, nota 65. Drept aceea "fii smerit! Teme-te de tine și de neputința ta" (Nicodim Aghioritul, Războiul nevăzut, Editura Arta Grafică, 1991, p. 83).

trebuie să se lupte cu semenii, ci doar cu poftele proprii, care mereu îl neliniștesc. El luptă pentru liniște prin liniște. Unde este mândrie, este tulburarea ambițiilor, unde este smerenie, este odihna în Dumnezeu, având în El totul. Nu eu am să lupt pentru lucruri trecătoare, ci Dumnezeu mi le dă pe cele netrecătoare, dar și pe cele trecătoare, în mica măsură în care am nevoie de ele"⁵⁰⁶.

Smerenia și cunoașterea

a. Cunoașterea de sine a omului

"Când ajunge cineva la cunoașterea de sine, îndată este pătruns în suflet de smerenia dumnezeiască cea mai presus de cuvânt, aducându-i în inimă zdrobire și lacrimi de umilință fierbinte, încât cel ce stă sub lucrarea ei se socotește pe sine: pământ, cenușă, vierme, și nu om; ba încă nevrednic chiar și de viața dobitocească, aceasta din pricina covârșirii acestui dar al lui Dumnezeu"⁵⁰⁷.

"Cunoaște-te pe tine însuși! Iar aceasta este adevărata smerenie care ne învață să cugetăm smerit, ne frânge inima și ne învață să lucrăm și să păzim această stare. Iar dacă nu te-ai cunoscut încă pe tine, nu ști încă nici ce este smerenia, nici nu te-ai atins de adevărata lucrare și pază, căci a te cunoaște pe tine este sfârșitul lucrării virtuților"⁵⁰⁸.

"Dar numai cel smerit în fața infinității lui Dumnezeu se cunoaște pe sine cu adevărat sau viceversa. Virtuțile sunt drumul spre cunoașterea de sine, pentru că sunt drumul spre cunoașterea și trăirea infinității iubitoare a lui Dumnezeu. Vârful virtuților este smerita cugetare, iar în ea se arată adevărata cunoaștere de sine. Se identifică astfel făptuirea morală cu progresul în cunoașterea de sine. În afară de această făptuire nu se poate

⁵⁰⁶ Filocalia vol. IX, pp.483-484, nota 1034.

⁵⁰⁷ Filocalia vol. VI, p. 260.

⁵⁰⁸ Filocalia vol. VI, p. 258.

cunoaște cineva pe sine. Cunoașterea de sine nu este o chestiune intelectuală. Numai în fapte poți cunoaște ce poți și ce nu poți, și numai în faptele împlinite cu credința în Dumnezeu, prin Dumnezeu și cu ajutorul Lui poți cunoaște înaintarea ta la infinit în Dumnezeu și te poți cunoaște nu ca o realitate mărginită, ci indefinită. Cel ce vorbește cu laudă de sine și de faptele sale, este străin de sine, nu se cunoaște în toată adâncimea sa indefinită, legată de infinitatea lui Dumnezeu"⁵⁰⁹.

b. Cunoașterea de către om a tainelor dumnezeiești

"Dumnezeu se cunoaște în smerenie. Smerenia este încadrarea ca un punct într-o linie personală și impersonală uriașă și în dependență de infinita viață a Treimii dumnezeiești"⁵¹⁰.

"Cunoaștința vederilor dumnezeiești, venindu-i deodată nevoitorului, care nu se așteaptă, pentru smerenia lui, frânge raționamentul celui ce o caută pe aceasta cu osteneală și cu durere, ca să se mândrească cu ea, dar nu o află"⁵¹¹. Aceasta se

⁵⁰⁹ Filocalia vol. VI, pp. 258-259, notele 24-25.

⁵¹⁰ Filocalia vol. XII, p.98, nota 161.

⁵¹¹ Filocalia vol. II, p. 155. Cunoașterea tainelor dumnezeiești este un dar de la Dumnezeu. Cel smerit și cu viață curată poate primi acest dar fără să se aștepte la el, pe când cel ce se străduiește îndelung să îl obțină, dar vrea să-l dobândească din mândrie, nu îl primește, pentru că "Dumnezeu celor mândri le stă împotrivă, iar celor smeriți le dă har" (Iacov 4,6). "Domnul nu se descoperă pe Sine sufletului mândru. Chiar dacă ar studia toate cărțile pământului, omul mândru nu va cunoaște niciodată pe Domnul. Căci mândria lui nu lasă loc în el pentru harul Sfântului Duh și Dumnezeu nu este cunoscut decât prin Sfântul Duh" (Cuviosul Siluan Athonitul, Între iadul deznădejdiei și iadul smereniei, Editura, DEISIS, Alba-Iulia 1994, p. 76). "Perspectiva noastră normală se schimbă în contrariul ei în creștinism: smerenia înalță, mândria coboară"

întâmplă pentru că chiar "dacă ar cunoaște cineva înțelepciunea lumii întregi, fără smerenie este cu neputință să dobândească vederea care înalță"⁵¹². "Adevărata cale spre cunoștință este nepătimirea și smerenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Dumnezeu"⁵¹³. "Iar mintea care s-a învrednicit să agonisească cunoștința și nu se învoiește în cercetarea dumnezeieștilor Scripturi și în pătrunderea cunoștințelor dăruite ei, într-o multă silință și luare aminte, cu smerenie și frică de Dumnezeu, este scoasă de la cunoștință, ca nevrednică de cele dăruite ei de către Domnul"⁵¹⁴.

Smerenia și iubirea

"Sufletul cu adevărat iubitor de Dumnezeu, chiar dacă și-ar topi trupul cu posturile și privegherile cele mai aspre, chiar dacă s-ar învrednici de darurile felurite ale Duhului, de descoperiri și taine, este așa de smerit ca și când nu ar fi început petrecerea cea după Dumnezeu și nici n-ar fi dobândit vreun dar mai de seamă, căutând cu ardoare și cu sete neastâmpărată spre dragostea dumnezeiască a lui Hristos"⁵¹⁵.

(Arhimandritul Sofronie, Rugăciunea - experiența vieții veșnice, Editura DEISIS, Sibiu, 1998, p. 86). "Cel ce se coboară cu smerenia în iad, se urcă în cer, iar cel ce se urcă cu mândria în cer, cade-n iad" (Comorile Pustiei 3 Cuvioși Părinți Egipteni: Avva Ioan Colov, Avva Ammona, Avva Zosima, Editura Anastasia, 1995, p. 153).

⁵¹² Filocalia vol. VIII, p. 266. "Mândria împiedică pe om să aibă credință. Omul mândru vrea să înțeleagă totul prin mintea și prin știința lui, dar nu-i este dat să cunoască pe Dumnezeu, pentru că Domnul nu se descoperă decât sufletelor smerite" (Cuviosul Siluan Athonitul, Între iadul deznădejzii și iadul smereniei, Editura, DEISIS, Alba-Iulia 1994, p. 120).

⁵¹³ Filocalia vol. IV, p. 75.

⁵¹⁴ Filocalia vol. V, pp. 171-172. Cel care s-a învrednicit să ajungă la o anumită cunoaștere a tainelor lui Dumnezeu, dar este lipsit de smerenie și frică de Dumnezeu în aprofundarea lor, pierde această cunoștință, nefiind vrednic de ea.

⁵¹⁵ Filocalia vol. V, p. 369.

"Neputând mintea să afle o margine și un sfârșit al lui Dumnezeu celui dorit, nu poate pune nici dorinței și iubirii sale vreo margine, ci silindu-se să atingă și să dobândească capătul fără sfârșit, poartă în sine pururea dorința nesfârșită și iubirea nesăturată. Cel ce a ajuns la acest capăt nu socotește că a aflat începutul dorinței sau al iubirii de Dumnezeu în sine, ci socotește că nu iubește încă pe Dumnezeu, întrucât nu a putut ajunge să cuprindă plinătatea iubirii. De aceea, socotindu-se pe sine cel din urmă dintre toți cei ce se tem de Dumnezeu, se socotește din tot sufletul nevrednic chiar și de mântuirea împreună cu ceilalți credincioși"⁵¹⁶.

Omul smerit, "neajuns la capătul final al iubirii, socotește că n-a pus nici măcar început ei, așa este de departe iubirea pe care o are sufletul de plinătatea fără margini a iubirii. Și de aceea se socotește mai prejos de toți ceilalți credincioși, nevrednic chiar de mântuire. Cel ce se află în realitate mai sus decât toți, se socotește astfel mai prejos de toți. În acest sens a spus Sfântul Apostol Pavel despre sine că este cel dintâi dintre păcătoși"⁵¹⁷.

Cuviosul Nichita Stithatul ne sfătuiește: "Păzește comoara cea bună a smereniei care îmbogățește. În ea sunt ascunse vistieriile dragostei. În ea se păzesc mărgăritarele umilinței și în ea se odihnește Împăratul Hristos Dumnezeu, ca pe un tron bătut în aur, împărțind darurile Sfântului Său Duh celor hrăniți de ea. Iar darurile cele mari, pe care El le dă acestora, sunt cuvântul cunoștinței Sale, înțelepciunea Sa de negrăit, pătrunderea lucrurilor dumnezeiești, înaintevădarea lucrurilor omenești, omorârea de viață făcătoare prin nepătimire și unirea cu El, pentru ca ei să împărațească împreună cu El în împărăția lui Dumnezeu Tatăl. O spune aceasta El Însuși,

⁵¹⁶ Filocalia vol. VI, p. 19.

⁵¹⁷ Filocalia vol. VI, p. 19, nota 4.

rugându-se pentru noi: «Părinte voiesc ca unde sunt Eu, să fie împreună cu Mine și aceia pe care Mi i-ai dat» (Ioan 17,24)⁵¹⁸.

"Smerita cugetare nu este străină de iubire, căci fără ea nu poate fi iubire"⁵¹⁹. Dacă te prețuiești pe tine mai mult decât pe altul, nu-l iubești"⁵²⁰.

Smerenia și celelalte virtuți

"Smerenia este cea dintâi dintre virtuți"⁵²¹. "Ea încununează și păzește toate virtuțile. Desăvârșirea virtuții are nevoie de smerenie"⁵²². "Fără smerenie, temelia virtuților se prăbușește"⁵²³. "Precum trebuie să fie sarea în orice mâncare, așa

⁵¹⁸ Filocalia vol. VI, p. 262.

⁵¹⁹ "Dacă noi ne trăim smerit viața noastră, în sensul adevărat, dumnezeiesc, smerenia aceasta este poarta deschisă iubirii și iubirea este porunca cea dintâi a omului" (Celălalt Noica, Ediție îngrijită de Pr. Eugen Drăgoi și Pr. Ninel Țugui, Editura Anastasia, 1994, p.53).

⁵²⁰ Filocalia vol. XII p.86, nota 129.

⁵²¹ Filocalia vol. XI, p.443. Smerenia însă nu este niciodată singură, pentru că "smerenia, pacea și blândețea inimii sunt atât de strâns legate, încât unde este una, acolo este și cealaltă" (Nicodim Aghioritul, Războiul nevăzut, Editura Arta Grafică, 1991, p. 151, nota 1). "Blândețea este înaintemergătoarea smereniei. Ea înseamnă a rămâne neafectat de supărările ce ți le produce aproapele și a te ruga sincer pentru el" (Pr. Acad. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Ascetica și Mistica Ortodoxă, Editura DEISIS, Alba Iulia, 1993, vol. I, Ascetica, p. 181).

⁵²² Filocalia vol. IX, p.621. "Smerenia este cununa de pietre scumpe a creștinului" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 350).

⁵²³ Filocalia vol. VI, p. 216, nota 31. "Precum mândria este începutul oricărui păcat, tot așa smerenia este temelia tuturor virtuților" (Mitropolit Dr. Nicolae Mladin, Prof. Diac. Dr. Orest Bucevschi, Prof. Dr. Constantin Pavel, Prof. Diac. Dr. Ioan Zăgorean: Teologia Morală Ortodoxă, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, Vol. II, p. 80).

și smerenia în orice virtute"⁵²⁴. "Și pe cât de înalte sunt virtuțile, pe atât de smerit este sufletul celui virtuos"⁵²⁵.

"Precum negustorul fără aur nu este negustor, chiar dacă este foarte destoinic în negustorie; așa nici nevoitorul fără smerita cugetare nu se va afla în stăpânirea dulceților virtuții, chiar dacă s-ar încrede foarte mult în prudența sa"⁵²⁶. "Substanța bogăției este aurul; a virtuții smerenia. Precum deci cel lipsit de aur este sărac, chiar dacă nu pare celor din afară, așa fără smerenie, nevoitorul nu va fi virtuos"⁵²⁷.

"Ascultarea este începutul smereniei"⁵²⁸. "Smerenia și ascultarea au o importanță hotărâtoare în mântuire, pentru că ele înseamnă omorârea oricărui egoism, care desparte nu numai pe om de om, ci și pe om de Dumnezeu, ca un zid despărțitor. Unde sunt acestea, îl simți pe Dumnezeu intrând neîmpiedicat. Căci simți o autoritate supremă în fața căreia te smerești și pe care o asculți. În smerenie și ascultare liberă și bucuroasă îți trăiești scăparea de toate silniciile, și relația liberă cu Dumnezeu cel absolut liber, care se bucură de recunoașterea liberă și iubitoare din partea ta. În smerenie îți vezi și îți accepți liber infinita ta micime și implicit susținerea prin infinita putere și dărnicie iubitoare a lui Dumnezeu"⁵²⁹.

"Smerita cugetare te face să ierți toate păcatele, căci te socotești mai prejos de oricine. Iar de ierți altora, și Dumnezeu te iartă"⁵³⁰.

"Dacă cineva postește șase zile și încă șase și se predă pe sine unor mari osteneli și porunci, fără calea smereniei, toate

⁵²⁴ Filocalia vol. X, p.257.

⁵²⁵ Filocalia vol. IX, p. 302, nota 634 bis.

⁵²⁶ Filocalia vol. IV, p. 308.

⁵²⁷ Filocalia vol. IV, p. 308.

⁵²⁸ Filocalia vol. IX, p. 113, nota 196.

⁵²⁹ Filocalia vol. XI, p.280, nota 386.

⁵³⁰ Filocalia vol. XII, p.257, nota 523.

ostenelile lui sunt nefolositoare"⁵³¹. "Și chiar de postește cineva tot timpul și se predă pe sine la mari osteneli, dar nu are smerenie, toate ostenelile lui sunt zadarnice"⁵³². De aceea "unește smerenia cu înfrânarea - ne îndeamnă Sfântul Ioan Scărarul - căci fără cea dintâi, cea de a doua este nefolositoare"⁵³³.

"Fără smerenie, iubire și milă, nimeni nu va vedea pe Domnul"⁵³⁴. "Toate cele trei virtuți: smerenia, iubirea și mila sunt virtuți de zidire ale comuniunii între oameni și de unire cu Dumnezeu, sau virtuți unificatoare. Smerenia implică respect pentru alții și lasă loc lor și lui Dumnezeu celui ce vrea să-i țină pe toți în unitatea iubirii cu Sine și între ei. Iubirea este pomire pozitivă de îmbrățișare a lui Dumnezeu și a celorlalți. Iar mila ridică exterior și interior pe cel căzut la nivelul celui milos"⁵³⁵.

"Precum este cu neputință să intre cineva în luptă cu trupul gol, să înoate în apă mare cu veșmintele, sau să trăiască fără să respire, tot așa este cu neputință să învețe cineva războiul cel mintal și ascuns, să-l urmărească cu meșteșug și să-l împrăștie fără smerenie și neconținută rugăciune către Dumnezeu"⁵³⁶.

⁵³¹ Filocalia vol. IX, p.305, nota 641.

⁵³² Filocalia vol. XII, p.86.

⁵³³ Filocalia vol. IX, p. 231. "Un călugăr bătrân a petrecut șaptezeci de săptămâni mâncând o dată în săptămână, rugându-se lui Dumnezeu să-i descopere înțelesul unui cuvânt din Scriptură, dar Dumnezeu nu i l-a descoperit. Atunci bătrânul a zis în sine: deși am făcut atâta osteneală, nimic n-am câștigat. Voi merge de acum la un frate și îl voi întreba. Și a ieșit din chilie, vrând să plece, dar îngerul Domnului a venit la el și i-a zis: șaptezeci de săptămâni ai postit și rugăciunea ta nu s-a apropiat de Dumnezeu. Dar când te-ai smerit și ai ieșit la fratele tău, Dumnezeu m-a trimis să-ți vestesc înțelesul cuvântului din Scriptură care te frământă de atâta vreme. Și tâlcuindu-i acel cuvânt, a plecat de la el" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 365).

⁵³⁴ Filocalia vol. VIII p. 165.

⁵³⁵ Filocalia vol. VIII p. 165, nota 355.

⁵³⁶ Filocalia vol. IV, p. 81.

"Smerita cugetare este o rugăciune neîntreruptă, împreună cu lacrimi și cu durere. Căci aceasta, chemând pururea pe Dumnezeu într-ajutor, nu lasă pe om să se încreadă nebunește în puterea și înțelepciunea proprie, nici să se ridice peste alții, lucruri care sunt boli înfricoșate ale patimii mândriei"⁵³⁷.

"Lacrima întriripează rugăciunea pentru că reprezintă o stare de umilință și de pocăință în fața lui Dumnezeu, Care este un izvor al rugăciunii. Ea luminează ochii minții, căci o face să vadă, datorită smereniei și simțirii intense a păcătoșeniei proprii, prezența și măreția dumnezeiască"⁵³⁸.

Simeon Evlaviosul ne sfătuiește: "Ajutorul de la Dumnezeu să fie în tine împreună cu pocăința neîncetată și cu copleșire de lacrimi, dar să nu socotești că acestea sunt din osteneala ta și nu din harul lui Dumnezeu. Căci atunci se vor lua de la tine și le vei căuta mult în rugăciune, și nu le vei afla; și vei cunoaște ce dar ai pierdut"⁵³⁹.

"Dacă nu împodobesc rugăciunea noastră smerita cugetare, simplitatea și bunătatea, rugăciunea aceasta, sau mai bine-zis păruta rugăciune, prea puțin ne poate folosi"⁵⁴⁰.

"Unde este smerenie, pomenirea lui Dumnezeu susținută de trezvie și de atenție, și desimea rugăciunii îndreptată împotriva vrăjmașilor, acolo este locul lui Dumnezeu, sau cerul

⁵³⁷ Filocalia vol. II, p. 121. "Cu cât mai smerită este părerea noastră despre noi înșine, cu atât mai ușor se înalță rugăciunea noastră spre Dumnezeu" (Arhimandritul Sofronie, Rugăciunea - experiența vieții veșnice, Editura DEISIS, Sibiu, 1998, pp. 135-136).

⁵³⁸ Filocalia vol. VII, p. 252, nota 41.

⁵³⁹ Filocalia vol. VI, pp. 101-102.

⁵⁴⁰ Filocalia vol. V, p. 311.

inimii, în care pâlcul dracilor se teme să petreacă, pentru Dumnezeu care locuiește în acel loc"⁵⁴¹. De aceea "să ne ținem de rugăciune și de smerenie, care împreună cu trezvia ne înarmează împotriva dracilor, ca o sabie de foc"⁵⁴².

Pe lângă rugăciunea făcută pentru noi înșine, trebuie să ne rugăm și pentru alții, dar să cerem și altora să se roage pentru noi. Sfântul Iacov ne îndeamnă: "Rugați-vă unul pentru altul, că mult poate rugăciunea stăruitoare a dreptului" (Iacov 5,16). "Apelul la rugăciunile altora are și rostul de a întreține în fiecare credincios smerenia, de a socoti că ceilalți sunt mai buni, deci că rugăciunile lor au o mai sigură intrare la Dumnezeu, intrând prin iubire mai mult în atmosfera iubirii Lui"⁵⁴³.

"Nimic nu întraripează așa de mult sufletul oamenilor către dragostea lui Dumnezeu și către iubirea de oameni ca smerita cugetare, umilința și rugăciunea curată. Cea dintâi le frânge duhul, îi face să le izvorască pâraie de lacrimi și, aducând puținătatea omenească sub ochi, îi învață să-și cunoască măsurile lor. A doua curățește mintea de cele materiale și luminează ochii inimii și face sufletul întreg luminos. Iar cea din urmă unește pe omul întreg cu Dumnezeu și-l face să petreacă împreună cu îngerii, să guste dulceața bunătăților veșnice ale lui Dumnezeu, îi dă vistierii de taine mari și, aprinzându-l de iubire, îl înduplecă să îndrăznească să-și pună sufletul pentru prietenii săi, ca unul ce s-a ridicat mai presus de hotarele puținătății trupești"⁵⁴⁴.

"Chiar dacă nu ai dobândit nepătimirea, pentru obișnuințele care poate te stăpânesc, dacă în vremea morții te afli în adâncul smereniei, te vei înălța, nu mai puțin ca cel fără patimă, mai presus de nori. Căci deși comoara celor nepătimitori

⁵⁴¹ Filocalia vol. IV, pp. 117-118.

⁵⁴² Filocalia vol. IV, p. 103.

⁵⁴³ Filocalia vol. IX, p.495, nota 1042.

⁵⁴⁴ Filocalia vol. VI, pp. 261-262.

s-a adunat din toate virtuțile, piatra prețioasă a smereniei este mai de preț decât toate"⁵⁴⁵, pentru că "cel mai mare bun dintre virtuți este smerenia"⁵⁴⁶.

"Orice virtute adăugată fără smerenie, nu este virtute, căci precum este cu neputință să se alcătuiască o corabie fără piroane, așa este cu neputință să se mântuiască cineva fără smerita cugetare. Deci cel ce voiește să facă vreun bine, trebuie să-l facă cu smerenie, ca prin smerenie să se păstreze ceea ce s-a făcut"⁵⁴⁷. "Sporirea în virtuți trebuie să înainteze împreună cu sporirea în smerita cugetare. Numai așa omul nu devine rigid și nu se simte părăsit de oameni. Numai așa își apără virtuțile în același timp"⁵⁴⁸. "Smerenia acoperă virtuțile noastre ca să nu ne mândrim și să le pierdem prin aceasta. Le acoperă chiar față de noi. Numai Dumnezeu trebuie să le vadă"⁵⁴⁹.

"Toate virtuțile sunt ca treptele unei scări spre cer, spre îndumnezeire. Dar smerenia este dincolo de continuitatea formată de ele. Ea este un act de transcendere a ceea ce poate realiza firea. Un act produs cu firea de harul lui Dumnezeu, după ce aceasta a urcat până unde a putut ea. În smerenie nu mai este un efort al omului. Ea este dumnezeiască. Ea este cea mai mare virtute sau dincolo de mărimile omenești"⁵⁵⁰.

"Smerenia este o putere tainică pe care o primesc sfinții desăvârșiți după desăvârșirea întregii lor vieți. Această putere nu se dă decât numai celor desăvârșiți în virtute, prin puterea harului, atâta cât încap în hotarul firii, căci virtutea cuprinde în ea toate"⁵⁵¹.

⁵⁴⁵ Filocalia vol. IV, p. 290.

⁵⁴⁶ Filocalia vol. VI, p. 260.

⁵⁴⁷ Filocalia vol. IX, p.620.

⁵⁴⁸ Filocalia vol. VI, p. 221, nota 44.

⁵⁴⁹ Filocalia vol. IX, p.305, nota 642.

⁵⁵⁰ Filocalia vol. VII, p. 143, nota 71.

⁵⁵¹ Filocalia vol. X, p.109.

Smerenia și faptele bune

"Faptele bune săvârșite nu trebuie să ni le măsurăm, propriu-zis să nu le observăm. Să fie ca și când n-ar fi. Să nu ne dedublăm prin conștiința valorii noastre. Aceasta este smerenie și, în același timp, simplitate"⁵⁵². "Cel smerit socotește că nu are nimic"⁵⁵³. "Sfinții, cu cât sunt mai aproape de Dumnezeu, cu atât se țin pe ei mai păcătoși"⁵⁵⁴.

Simeon Evlaviosul ne îndeamnă: "Să faci tot lucrul care este bun cu smerenie, gândindu-te la Cel ce a zis: «Când veți face toate cele poruncite vouă, să ziceți: Suntem slugi netrebnice, pentru că am făcut ceea ce eram datori să facem» (Luca

⁵⁵² Filocalia vol. IX, p. 293, nota 618. "Noi de nu ne vom sili să câștigăm smerenia, în zadar ne vor fi osteneala și faptele noastre, care ne par că sunt bune și plăcute lui Dumnezeu și nimic nu ne vor folosi, de nu vor fi acoperite cu smerenia. Căci mulți, cu multe și mari bunătăți, neavând smerenie, au pierit și nu i-au folosit pe ei bunătățile și faptele lor cele bune, cu îngâmfare și fără de smerenie. Căci bunătățile și faptele lui cele bune, de nu vor avea smerenie, îl înalță pe om la mândrie și îl pierde, că smerenia este acoperământul faptelor bune! Căci fapta bună neacoperită cu smerenie răsuflă și se împute și este urâtă de Dumnezeu" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 359). "Cade-se nouă cu toată osârdia, pururea să ne silim să ne câștigăm smerenia, care este acoperământul faptelor bune. De vom face cândva vreo faptă bună, îndată să o acoperim cu smerenia, ca să nu o vedem și să începem a ne ferici pe noi. Căci pentru acea fericire își pierde nevoitorul plata ostenelelor sale și sloboade Dumnezeu pe diavolul care ne aduce ispite și gânduri spurcate" (Ibidem, p. 361).

⁵⁵³ Filocalia vol. IX, p. 304, nota 639. "Compară faptele tale cu ale sfinților și vei vedea că cele mai de seamă fapte ale tale sunt nimicuri, iar de le vei compara cu cele făcute de Domnul nostru Iisus Hristos vei vedea că lucrurile și virtuțile tale sunt nimica toată și neînsemnate" (Nicodim Aghioritul, Războiul nevăzut, Editura Arta Grafică, 1991, p. 89).

⁵⁵⁴ Filocalia vol. V, p. 166.

17,10)"⁵⁵⁵. "Până nu se smerește omul, nu ia plata lucrării sale, iar răsplata nu se dă lucrării, ci smereniei"⁵⁵⁶, pentru că "nu în osteneți, ci în simplitate și smerenie se arată Dumnezeu"⁵⁵⁷.

"Smerenia și osteneala trupească eliberează pe om de tot păcatul. Una taie patimile sufletului, alta cele ale trupului. Aceasta apare făcând-o și fericitul David, când se roagă lui Dumnezeu, zicând: «Vezi smerenia mea și osteneala mea și iartă-mi toate păcatele mele» (Ps. 24,19)"⁵⁵⁸. "Osteneala smerește trupul, iar trupul smerindu-se, se smerește împreună cu el și sufletul"⁵⁵⁹.

"Fără osteneală și smerenie este cu neputință să ne mântuim"⁵⁶⁰. "Osteneala adevărată nu este fără smerenie, căci osteneala în sine este deșartă"⁵⁶¹. "O osteneală fără smerenie îl face pe om să-și atribuie lui, ca ultim izvor, puterea de a fi împlinit faptele lui, deci de a nega provenirea puterii lui de la Dumnezeu. În smerenie este conștiința omului de a avea totul, deci și puterea arătată în osteneală, de la Dumnezeu. Dacă n-ar fi această conștiință, n-ar fi nici smerenia, sau smerenia ar fi fără rost"⁵⁶².

⁵⁵⁵ Filocalia vol. VI, p. 99. "Nouă ni se cade să ne smerim și să ne osândim pururea, pentru că nu numai că nu facem nici un bine, dar nici datoria noastră nu ne-o împlinim" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 361).

⁵⁵⁶ Filocalia vol. X, p.202. Cel ce primește un dar de la Dumnezeu fără să facă o faptă bună, ori înainte de a o face, acesta îl duce la smerenie, pentru că el știe că nu merită ceea ce a primit, pe când cel ce este răsplătit în urma faptelor sale, poate cădea în mândrie, socotind că i se cuvine ceea ce a primit.

⁵⁵⁷ Filocalia vol. IX, p.329.

⁵⁵⁸ Filocalia vol. IX, p. 231, nota 479.

⁵⁵⁹ Filocalia vol. IX, p.506.

⁵⁶⁰ Filocalia vol. XI, p.277.

⁵⁶¹ Filocalia vol. XI, p.313.

⁵⁶² Filocalia vol. XI, p.313, nota 444.

"Osteneala trupească fără smerenie este ca un pânțec femeiesc sterp și ca niște sâni uscați, căci nu se poate apropia de cunoștința de Dumnezeu. Ea obosește trupul, dar nu are din aceasta nici un folos"⁵⁶³. "Faptele fără smerenie sunt, dimpotrivă, nefolositoare, ba ne pregătesc și multe rele. Smerenia însă aduce, chiar și fără fapte, iertarea multor păcate. Drept aceea, dobândește prin smerenie iertarea fărădelegilor tale"⁵⁶⁴.

"Dacă vom dobândi smerenia, ea ne va face fii ai lui Dumnezeu și ne va înfățișa înaintea Lui, chiar și fără fapte bune. Iar fără de smerenie, toate faptele noastre sunt deșarte"⁵⁶⁵.

"Mulți au dobândit mântuirea fără mai înainte vestiri, luminări, semne și minuni, dar fără smerenie, nimeni nu va intra în împărăția lui Dumnezeu"⁵⁶⁶. Sfântul Ioan Scărarul spune: "N-

⁵⁶³ Filocalia vol. IX, p.329, nota 713.

⁵⁶⁴ Filocalia vol. X, p.257. "Smerenia i-a mântuit pe mulți fără nici o osteneală și mărturisesc acestea vameșul și fiul cel rățacit, care puține cuvinte au grăit către Dumnezeu și s-au mântuit. Iar ostenelele și faptele cele bune ale omului îl pierd, dacă nu are smerenie, căci osteneala și faptele cele bune pe mulți i-au tras la mândrie și au pierit, precum și fariseul acela care se lăuda cu faptele lui cele bune și se mândrea" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 295). "Fariseului i se părea că pentru bunătățile lui cele cu multă mândrie, este mai plăcut lui Dumnezeu decât toți oamenii, și cu acea părere, a mândriei, și-a pierdut toate ostenelele. Pe când vameșul care nu făcuse nici o faptă bună, prin smerenie s-a îndreptat. Că mai plăcut îi este lui Dumnezeu omul păcătos și leneș, dar cu inima înfrântă și smerită, decât cel ce face multe fapte bune și se înalță în gândul său, socotindu-se, că este mai plăcut înaintea lui Dumnezeu" (Ibidem, p. 298).

⁵⁶⁵ Filocalia vol. X, p. 257.

⁵⁶⁶ Filocalia vol. IX, p.312. "Mulți au căpătat mântuirea sufletului fără să aibă darul proorociei, fără să facă semne și minuni, fără să aibă vedenii și fără să vadă pe îngeri. Dar fără smerenie, nimeni nu va intra în camera cea cerească" (Arhim Ilie Cleopa, Despre vise și vedenii, Editura Bunavestire,

am postit, n-am privegheat, nu m-am culcat pe jos, dar m-am smerit și aceasta m-a mântuit în scurtă vreme"⁵⁶⁷.

"Smerenia cuprinde în ea mai mult decât faptele. Dacă faptele adevărate presupun iubirea și cinstirea aproapelui, cel ce are smerenie are rădăcina lor, iar faptele celui lipsit de smerenie sunt în fond pentru el și numai în aparență sunt pentru altul. Dar prin smerenie ai depășit și faptele rele ce le-ai săvârșit, căci în însăși rădăcina ființei tale te-ai desprins de ele"⁵⁶⁸.

"Precum sarea este de trebuință în orice mâncare, așa și smerenia, în toată fapta bună și ea poate să înfrângă tăria multor păcate. De aceea trebuie să ne smerim cu mintea neîncetat, cu dreaptă socoteală. De o vom câștiga pe aceasta, ea ne va face fii ai lui Dumnezeu. Fără fapte bune, ea ne pune înaintea lui Dumnezeu; dar fără ea, deșarte sunt toate faptele noastre, căci preschimbarea minții noastre o voiește Dumnezeu. În minte ne facem buni și în minte ne facem netrebnici. Ajunge să stea aceasta singură în fața lui Dumnezeu și să grăiască pentru noi. Smerenia anulează tot răul ce s-a întipărit în noi prin fapte rele; dar lipsa ei face neplăcute toate faptele noastre bune, arătându-le ca făcute pentru slava noastră"⁵⁶⁹.

Ava Dorotei spune: "Chiar și numai smerenia singură poate să ne ducă în împărăția cerurilor. Să ne smerim deci și noi puțin și ne vom mântui. Și chiar dacă nu putem să ne ostenim, din pricina neputinței, să ne sânguim a ne smeri. Și cred în mila lui Dumnezeu, că pentru acel puțin făcut cu smerenie, ne vom afla și noi în locul sfinților acelora care s-au ostenit și au slujit

Bacău, 1994, p. 37). "Poarta cerului este smerenia" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 110).

⁵⁶⁷ Filocalia vol. VIII, p. 92. "Smerita cugetare este mai presus decât toate faptele bune" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 107).

⁵⁶⁸ Filocalia vol. X, p. 257, nota 280.

⁵⁶⁹ Filocalia vol. IX, p.314, nota 673.

mult lui Dumnezeu. Da, suntem slabi și nu putem să ne ostenim. Dar nu putem să ne smerim?"⁵⁷⁰.

Smerenia și ocările

"Ocărârea de sine înseamnă o sporire ascunsă, pentru faptul că înaintăm bine și nu simțim"⁵⁷¹. Dar "cel ce voiește smerenia poate să tot zică: «O vreau»; dacă nu suferă necinstiri, nu poate să o dobândească"⁵⁷². "Smerită cugetare arată nu cel ce se defăimă pe sine; căci cum nu se va răbda cineva pe sine?"⁵⁷³. Sfântul Ioan ne atrage chiar atenția în acest sens: "Tu te-ai numit pe tine păcătos, dar în faptele tale nu te socotești așa. Căci cel ce se socotește păcătos și pricină a relelor, nu se împotrivesc cuiva, ci îi socotește pe toți mai buni"⁵⁷⁴. "Cu adevărat smerit este cel ce ocărât fiind de altul, nu-și micșorează dragostea față de acela"⁵⁷⁵.

"Cel ce este disprețuit și batjocorit și suferă din cauza aceasta mult în inima sa, să cunoască din aceasta că poartă la sân șarpele cel vechi (mândria). De va răbda deci în tăcere sau va

⁵⁷⁰ Filocalia vol. IX, p.498.

⁵⁷¹ Filocalia vol. V, p. 237.

⁵⁷² Filocalia vol. XI, p.329.

⁵⁷³ Filocalia vol. IX, p. 271. "Când ne defăimăm pe noi înșine, nu înseamnă că avem smerenie, ci atunci când altul ne ocărăște și ne defăimă, încă în public, iar noi răbdăm și zicem: «Dumnezeu i-a poruncit fratelui să mă ocărăască pentru păcatele mele», aceasta este smerenia cea adevărată" (Arhim. Ioanichie Bălan, Părintele Paisie Duhovnicul, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei; Iași, 1993, p. 32).

⁵⁷⁴ Filocalia vol. XI, p.40.

⁵⁷⁵ Filocalia vol. IX, p. 271. Dacă cineva te batjocorește și te ocărăște, gândește-te la Hristos care a fost batjocorit, ocărât și omorât pe nedrept, dar i-a iubit pe cei ce-L chinuiau și s-a rugat lui Dumnezeu Tatăl zicând: "Părinte, iartă-le lor, că nu știu ce fac" (Luca 23,34). Asemenea Domnului Hristos a procedat și Sfântul Ștefan, care s-a rugat lui Dumnezeu pentru ucigașii săi: "Doamne, nu le socoti lor păcatul acesta! Și zicând acestea, a murit" (Fapte 7,60).

răspunde cu multă smerenie, l-a făcut pe acesta neputincios și i-a slăbit strânsoarea. Iar de va răspunde împotriva cu acreală sau va grăi cu semeție, a dat putere șarpelui să-și verse veninul în inima sa și să-i roadă cu cruzime cele dinlăuntru ale sale. Prin aceasta îl va face de fiecare dată mai puternic, dându-i spre mâncare îndreptarea sa spre cele bune și puterea nenorocitului său suflet. Aceasta îl va face să trăiască de aci înainte în păcat și să fie mort cu totul pentru dreptate"⁵⁷⁶.

Sfântul Isaac Sirul spune: "Tu te socotești având smerită cugetare, dar în vreme ce alții se învinovătesc pe ei, tu nu suferi să fii învinovățit de alții. Probează-te prin acestea de ești smerit la cuget, ca să vezi de nu te tulburi când ești nedreptățit"⁵⁷⁷. "Obişnuiește-te să nu te socotești mare lucru și nu te vei mândri când nu te vor socoti mare lucru nici alții"⁵⁷⁸. "Socotește-te cel mai păcătos și mai neînsemnat decât toți și vei avea odihnă"⁵⁷⁹.

"Cel cu adevărat smerit la cuget, când este nedreptățit nu se supără, nici nu se apără pentru fapta pentru care a fost nedreptățit. Și primește defăimările ca adevărate și nu se îngrijește să-i încredințeze pe oameni că a fost defăimat pe nedrept, ci cere iertare"⁵⁸⁰.

"Cine se smerește înaintea altuia, tăindu-și voia sa de a se arăta mai presus decât acela, îl face și pe acela să-și taie voia lui de a se arăta mai presus decât el. Astfel cel smerit își taie nu numai voia mândriei sale, ci și voia mândriei celui alt. Nu se taie

⁵⁷⁶ Filocalia vol. VI, p. 29. "Omul mândru se teme de reproșuri, dar cel smerit nicidecum. Cel ce a atins smerenia lui Hristos dorește statornic să i se facă reproșuri, primește cu bucurie ocările și se întristează când este lăudat" (Cuviosul Siluan Athonitul, Între iadul deznădejzii și iadul smereniei, Editura DEISIS, Alba Iulia, 1994, p. 77).

⁵⁷⁷ Filocalia vol. X, p.284.

⁵⁷⁸ Filocalia vol. IX, p. 108, nota 182.

⁵⁷⁹ Filocalia vol. XI, p.618.

⁵⁸⁰ Filocalia vol. X, p.283.

voia altuia printr-o superioritate de putere lumească, ci prin voia smereniei proprii care atrage după sine smerenia altuia, așa cum smerenia lui Hristos atrage după sine smerenia noastră"⁵⁸¹.

"Cel ce contrazice pe părintele său duhovnicesc face bucuria dracilor"⁵⁸². Dar "să nu ne socotim răbdători atunci când răbdăm cu bărbăție batjocorirea din partea părintelui nostru duhovnicesc, ci când suntem disprețuiți și răniți de orice alt om. Căci pe părintele nostru îl suportăm având rușine de el și fiind îndatorați la aceasta"⁵⁸³.

"Bea cu inima bună, ca pe o apă a vieții, batjocorirea din partea oricărui om care voiește să te adape cu apa care te curăță de neînfrânare. Căci atunci va răsări curăția adâncă în sufletul tău și lumina lui Dumnezeu nu va mai lipsi din inima ta"⁵⁸⁴.

"Cercarea și dovedirea smereniei se face prin necinstire"⁵⁸⁵, iar "desăvârșirea smereniei stă în a primi cu bucurie învinovățirile mincinoase"⁵⁸⁶. "Cel ce rabdă cu smerită

⁵⁸¹ Filocalia vol. IX, p.522, nota 1069.

⁵⁸² Filocalia vol. VI, p. 33.

⁵⁸³ Filocalia vol. IX, pp. 116-117.

⁵⁸⁴ Filocalia vol. IX, p. 117. "Când se va porni cineva cu mândrie sau cu mânie asupra ta și te va ocări și te va batjocori înaintea oamenilor, atunci socotește și zi în gândul tău așa: acestuia, Dumnezeu îi poruncește să-mi zică mie aceste cuvinte" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 368). "Când te ocărăște cineva, Dumnezeu îi poruncește să te ocărăscă" (Arhim. Ioanichie Bălan, Părintele Paisie Duhovnicul, Editura mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993, p. 33). Nicodim Aghioritul chiar ne îndeamnă: "Socotește-te îndatorat celor ce-ți dau prilej de smerenie" (Nicodim Aghioritul, Războiul nevăzut, Editura Arta Grafică, 1991, p. 91).

⁵⁸⁵ Filocalia vol. IX, p.308, nota 651. "Când suferi vreo ocară de la oameni, cugetă îndată la slava ce-ți va veni de la Dumnezeu, și ocară te va lăsa neîntristat și netulburat" (Pr. Prof. Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, Ascetica și Mistica Ortodoxă, Editura DEISIS, Alba-Iulia, 1993, vol. I, Ascetica, p. 176).

⁵⁸⁶ Filocalia vol. X, p.283.

cugetare învinuirile ce i se aduc, a ajuns la desăvârșire și este lăudat de sfinții îngeri. Căci nici o faptă bună nu este mai greu de săvârșit decât aceasta"⁵⁸⁷. "Iar pe măsura smeritei tale cugetări, ți se dă ție și răbdarea în necazurile tale"⁵⁸⁸, ne spune Sfântul Isaac Sirul.

"Toate câte ni se întâmplă spre necinstirea noastră, fie de la oameni, fie de la draci, ni se întâmplă prin judecata cea dreaptă a lui Dumnezeu, cu bun rost, spre smerirea mândriei deșarte a sufletelor noastre. Căci scopul cârmuirii lui Dumnezeu, în ce privește viața noastră, este să fim pururea smeriți și să nu cugetăm despre noi ceea ce nu trebuie să cugetăm, ci să cugetăm spre a ne înțelepți prin cumpătare; nici să nu ne închipuim lucruri mari despre noi, ci să căutăm spre Dumnezeu și să-I urmăm, după putință, fericita smerenie, căci a fost blând și smerit cu inima. Așa dorește să ne facem și noi Cel ce a răbdat pentru noi moartea nedreaptă și de ocară. Căci nimic nu iubește Dumnezeu așa de mult și nu este atât de folositor pentru orice virtute, și în stare să ne înalțe din gunoiul patimilor, ca blândețea, smerenia și dragostea către aproapele. Dacă nu le avem pe acestea când săvârșim virtutea, toată lucrarea noastră este deșartă și toată osteneala nevoinței este nefolositoare și neprimată"⁵⁸⁹.

"Cei ce se nevoiesc nu pot scăpa de valurile neconținute ale ispitelor, dacă nu-și recunosc neputința lor și nu se socotesc pe ei înșiși străini de toată dreptatea și nevrednici de toată mângâierea, de toată cinstea și de toată odihna. Căci scopul lui Dumnezeu, Doctorul sufletelor noastre, este să fim pururea smeriți și întristați pentru nevrednicia noastră, străini de tot omul și următori ai patimilor Domnului, căci El era blând și smerit cu

⁵⁸⁷ Filocalia vol. IX, p. 271, nota 566.

⁵⁸⁸ Filocalia vol. X, p.247.

⁵⁸⁹ Filocalia vol. VI, pp. 224-225.

inima și vrea să umblăm și noi în blândețea și smerenia inimii, pe calea poruncilor Lui"⁵⁹⁰.

Sfântul Isaac Sirul ne îndeamnă: "Smerește-te și vei vedea slava lui Dumnezeu întru tine. Căci unde odrăsleşte smerenia, acolo izvorăște slava lui Dumnezeu. De te vei nevoi să te faci la arătare disprețuit de toți oamenii, Dumnezeu va face să fii slăvit. Iar când Dumnezeu îți va arăta slava Lui, fă-te ușor de disprețuit întru mărirea ta și nu mare în micimea ta. Sânguiește-te să fii disprețuit și te vei umple de cinstirea lui Dumnezeu. Disprețuiește cinstea, ca să fii cinstit, și nu o iubi pe ea, ca să nu fi necinstit. Cel ce fuge după cinste, aceasta fuge dinaintea lui. Și cel ce fuge de ea este urmărit de ea și se face tuturor vestitor al smereniei sale. De te disprețuiești pe tine, ca să nu fi cinstit, Dumnezeu te va face cunoscut. Iar de te defăimezi pe tine pentru adevăr, Dumnezeu poruncește tuturor fapturilor Lui să te laude. Și acestea vor deschide înaintea ta ușa slavei Celui ce te-a zidit și te vor lăuda pe tine, pentru că ești cu adevărat după chipul și după asemănarea Lui"⁵⁹¹.

Smerenia și mândria

"Smerenia ne deschide lui Dumnezeu și pe Dumnezeu ni-L deschide nouă; câtă vreme mândria ne închide și pe noi și pe El. Faptele bune ne pot închide încă și mai mult, putându-ni-se face pricină de mândrie. De aceea numai smerenia vorbește cu rezultat bun pentru noi în fața lui Dumnezeu. Numai ea ne deschide inima oamenilor și lui Dumnezeu. Numai la bătaia ei necutezătoare și delicată ni se deschide poarta împărăției cerurilor. Ea vorbește cu rezultat pentru noi, pentru că în ea vorbește cu adevărat inima noastră"⁵⁹².

⁵⁹⁰ Filocalia vol. VI, pp. 254-255.

⁵⁹¹ Filocalia vol. X, p.56.

⁵⁹² Filocalia vol. IX, p.315, nota 673.

"Cei smeriți se deschid celorlalți, deci și lui Dumnezeu"⁵⁹³. "Cei mândri însă nu știu decât de ei înșiși"⁵⁹⁴, deci "se văd numai pe ei, încât sunt închiși în ei înșiși și orbi"⁵⁹⁵.

"Lipsa de smerenie este pricinuită de o jalnică superficialitate, sau aduce cu ea superficialitatea"⁵⁹⁶. "Sinea cunoscută prin mândrie este o sine de suprafață, suprapusă, care stă pe nisip ca un gol, pe când sinea cunoscută de smerenie este sinea afundată pentru veci în temeiul ei neclintit și adevărat care este Dumnezeu. Cel mândru, neștiind de păcatele sale, nu se deosebește în închipuirea sa de Dumnezeu, și deci nu-și vede fundamentul său. Cel smerit știind de greșelile sale sau de micimea sa, își vede fundamentul său care-l susține totuși pentru veci, iertându-l"⁵⁹⁷.

"Dacă firea, rațiunea și chipul celei mai de pe urmă mândrii este să ne fălim, de dragul slavei deșarte, cu virtuți ce nu le avem în noi, apoi semnul celei mai adânci smerite cugetări, este să ne înfățișăm ca vinovați pentru păcatele care nu sunt ale noastre, de dragul disprețuirii"⁵⁹⁸.

"Smerenia este haina lui Dumnezeu. Cine arată că este mare și tare, are pe undeva o slăbiciune pe care vrea să o acopere cu mândria. Se poate spune că mândria este haina slăbiciunii lor.

⁵⁹³ Filocalia vol. X, p.74, nota 62.

⁵⁹⁴ Filocalia vol. X, p.34.

⁵⁹⁵ Filocalia vol. X, p.74, nota 62.

⁵⁹⁶ Filocalia vol. VIII, p. 267, nota 555 a.

⁵⁹⁷ Filocalia vol. IX, pp. 283-284, nota 597. "Smerenia înseamnă conștiința de sine, precum mândria este lipsa conștiinței de sine" (Pr. Acad. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Ascetica și Mistica Ortodoxă*, Editura DEISIS, Alba Iulia, 1993, vol. II, *Mistica*, p. 165).

⁵⁹⁸ Filocalia vol. IX, p.310.

Dimpotrivă, smerenia este haina puterii lui Dumnezeu. Mărirea adevărată se acoperă în smerenie"⁵⁹⁹.

"Dacă mândria face pe om aspru și opac, smerenia îl face delicat și transparent. În ea stă înobilarea firii noastre. Dar ea nu poate fi înfăptuită fără conștiința păcătoșeniei noastre și fără efortul de a o depăși, adică fără pocăință, care se dovedește că nu este deplină decât în plâns"⁶⁰⁰. "În smerita cugetare se arată o mare delicatețe. Ea este o mare delicatețe, pe când mândria este o bădărănie"⁶⁰¹.

"Când cineva, după nevoință ostenitoare și întinsă, se învrednicește prin smerită cugetare de mari daruri de la Dumnezeu, dar pe urmă este răsturnat de unde se află și este predat patimilor și dracilor care îl pedepsesc, să știe că s-a înălțat și și-a închipuit despre sine lucruri mari și s-a mândrit. Drept aceea, unul ca acesta nu va afla de nicăieri tămăduire și izbăvire de patimile și de dracii care i-au cuprins viața, decât de la alergarea, prin pocăință, la starea cea dintâi, și de la folosirea mijlocitorului celui bun, care este smerenia și cunoștința măsurilor sale"⁶⁰².

⁵⁹⁹ Filocalia vol. X, p.291, nota 327. "Este mai de preț ca cineva să se supună lumii decât să fie stăpânul întregii lumi. Este lucru mai mărinimos și mai nobil ca cineva să asculte de bunăvoie, decât să supună și să comande marilor împărați. A birui, a tăia poftete și voința noastră, oricât de puternice ar părea, este lucru mai de preț decât a cucerii multe redute și întărituri ale cine știe căror armate puternice și decât a face ca morții să învieze" (Nicodim Aghioritul, Războiul nevăzut, Editura Arta Grafică, 1991, pp. 18-19).

⁶⁰⁰ Filocalia vol. IX, pp. 301-302, nota 634.

⁶⁰¹ Filocalia vol. XII, p.69, nota 90.

⁶⁰² Filocalia vol. VI, p. 216. Avem o istorioară în Pateric, care ne ilustrează tocmai o întâmplare de acest gen: "În Egipt era un sihastru bătrân, care trăia de mulți ani în pustie. Acesta socotind că a împlinit toate poruncile lui Dumnezeu, a început să se roage cu mare osârdie, zicând: Doamne, Dumnezeul meu, arată-mi de mi-a mai rămas ceva nesăvârșit din faptele bune,

ca să le săvârșesc pe toate! Iar văzătorul de inimi, Dumnezeu, vrând ca să-i smerească acel gând înalt, i-a grăit în gând: mergi la starețul de la cutare mănăstire, și ce-ți va zice ție, aceea să faci! Deșteptându-se bătrânul din somn, foarte s-a bucurat de acea vedenie dumnezeiască și îi mulțumea lui Dumnezeu. S-a ridicat și a plecat îndată la acea mănăstire. Dumnezeu i-a descoperit starețului despre venirea lui, zicând: iată, cutare sihastru de la cutare pustie, vine la tine ca să-ți ceară să-i spui cuvânt pentru mântuirea sufletească. Tu așa să faci: să-i dai o prăjină în mână și să-i poruncești să păzească porcii mănăstirii. Între timp a sosit și sihastrul la mănăstire și a început să bată la poarta ei. Portarul i-a deschis și bătrânul a intrat la stareț. S-au închinat unul altuia, s-au sărutat după obicei și au șezut. Starețul l-a întrebat pe sihastru: de unde vii, avvo și pentru ce te-ai ostenit venind la noi? Ai venit la noi, sau te duci mai departe? Sihastrul i-a răspuns: eu, cinstite părinte, sunt cutare sihastru de la cutare pustie și auzind de folositoarea învățătură a cuvintelor cuvioșiei tale, într-adins numai până aici am venit, la cuvioșia ta, ca să-mi spui și mie vreun cuvânt de folos pentru mântuirea sufletului, precum îți va da ție Domnul. I-a zis starețul: cu adevărat, avvo, de departe ai venit până aici. Dumnezeu să te binecuvinteze și să-ți răsplătească osteneala ta! Iar dacă îți voi spune ție cuvânt de folos pentru mântuirea sufletului, oare vei face după cum îți voi zice? Răspuns-a sihastrul și i-a zis: iată, mă fâgăduiesc înaintea lui Dumnezeu, că orice-mi vei zice, cu bucurie voi face după cuvântul ce-mi vei spune! Că pentru aceasta m-am ostenit la bătrânețe de am călătorit atâta și am venit la cuvioșia ta, ca să fac după cuvântul ce-mi vei zice. Atunci starețul sculându-se de pe scaun, a luat o prăjină pe care mai înainte de venirea sihastrului o pregătise, și i-a dat-o, zicând: iată, frate, acesta este cuvântul pe care voi să ți-l spun pentru mântuirea sufletului tău. Primește această prăjină și mergi de paște porcii acestei sfinte mănăstiri! Iată, ți-am spus ce să faci. Mergi și fă așa precum ți-am zis! Și aceasta zicând, îndată a poruncit de au adus toți porcii mănăstirii, i-au dat în seama lui și l-a trimis la câmp să-i pască. Iar sihastrul n-a îndrăznit să răspundă nimic la aceasta, ci supunându-se, a primit porcii în seama sa și ieșind la câmp, a început să-i pască. Oamenii care îl cunoșteau însă, pentru că era foarte vestit pentru viața lui cea îmbunătățită, auzind unde este și că paște porcii la câmp, se mirau de aceasta și spuneau unul altuia: iată, sihastrul cel mare și vestit de la cutare pustie, a înebunit și-a ieșit din minți, a pribegit din pustie, de la locul și chilia lui, iar acum umblă de paște porcii la câmp. Acestea vorbind oamenii unii cu alții, de multe ori se întâmpla să audă și el aceste vorbe. Căci mulți și dintre cei ce nu îl cunoșteau, spuneau acestea despre dânsul, fiind el de față. Iar alții ziceau: sihastrul cel mare s-a îndrăcit și umblă pe câmp împreună cu porcii. Iar el auzind, răbda cu smerenie și așa cu multă

"Când cineva se luptă cu patima, să nu slăbească, nici să se lenevească dacă dăinuiește războiul, ci ridicându-se, să se arunce înaintea lui Dumnezeu din toată inima, zicând cu proorocul: «Judecă-i, Doamne, pe cei ce mă nedreptățesc, căci eu nu pot nimic asupra lor». Și El văzând smerenia lui, îi va trimite mai repede ajutorul Său"⁶⁰³. "Cel ce se luptă trebuie să aibă smerenie, fiindcă lupta lui este față de dracii cei mândrii, potrivnici smereniei"⁶⁰⁴.

răbdare și smerenie a păstorit porcii acelei mănăstiri trei ani. După ce s-au împlinit trei ani, văzând Dumnezeu răbdarea și smerenia lui, a poruncit starețului să-l cheme și să-l sloboadă să meargă iarăși la locul și la chilia lui. Iar starețul, după descoperirea lui Dumnezeu, i-a poruncit să dea porcii în seama altui om, și l-a chemat să vină la mănăstire. La porunca starețului, bătrânul a dat porcii în seama aceluia om, și a venit la mănăstire. De când a primit porcii în seama lui, bătrânul nu mai trecuse pe la mănăstire, nici starețul nu a mai vorbit cu el, căci vara sihastrul umbla cu porcii la câmp de-i păștea, iar iarna îi hrănea în afara metocului, la o moșie departe de mănăstire. Când a ajuns la stareț, și acesta l-a văzut schimonosit, cu fața stricăță de vânturi și arsă de soare, cu barba afumată de fumul din camera unde locuia și cu hainele murdare și rupte, încât numai se țineau de trup, s-a smerit cu inima și a căzut la picioarele lui, zicând: iartă-mă, robule al lui Hristos că te-am necăjit atâta vreme cu acea ascultare dosăditoare. Să știi, frate, că nu de la mine ți-am făcut aceasta, ci după arătarea și porunca lui Dumnezeu, pentru vreo greșală ce vei fi făcut înaintea lui Dumnezeu în gândul tău cândva, fără să-ți dai seama. Pentru că mai înainte de a veni tu la mine, mi-a descoperit Dumnezeu venirea ta și mi-a poruncit ca să-ți dau porcii mănăstirii în seamă și să te trimit cu ei la câmp, ca să-i paști, precum ți-am și făcut. Iar acum, frate, văzând Dumnezeu răbdarea și smerenia ta, s-a milostivit și te-a iertat de acea greșală ce vei fi făcut și pentru care te-a trimis la această încercare. Căci acum mi-a poruncit Dumnezeu să iau porcii de la tine și să te slobod să mergi la locul și chilia ta și să-ți păzești iarăși rânduiala" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, pp. 356-358).

⁶⁰³ Filocalia vol. IV, p. 189.

⁶⁰⁴ Filocalia vol. IV, pp. 61-62.

"Cel ce are smerenie se luminează pe sine, iar cel ce nu vrea să se smerească rămâne în întuneric, ca cel ce a fost mai înainte Luceafăr, iar mai pe urmă diavol"⁶⁰⁵. "Cel smerit zace jos; și cel ce zace jos nu mai poate cădea"⁶⁰⁶. "Smerenia nu cade, ci ridică din cădere pe cei ce o au"⁶⁰⁷. "Dacă mândria a făcut pe unii din îngeri, draci, negreșit smerenia poate face și din draci, îngeri. Drept aceea să îndrăznească cei ce au căzut"⁶⁰⁸.

⁶⁰⁵ Filocalia vol. V, p. 166 Sfântul Petru Damaschin întrebuințează aici un joc de cuvinte intraductibil în limba română, pentru că Lucifer în limba greacă înseamnă "Purtător de lumină".

⁶⁰⁶ Filocalia vol. XI, p.106.

⁶⁰⁷ Filocalia vol. XI, p.292.

⁶⁰⁸ Filocalia vol. IX, p.315. Sfântul Ioan Scărarul face aici un îndemn la pocăință către cei păcătoși, prin care se redobândește de către aceștia împărăția lui Dumnezeu. Pocăința este însoțită de smerenie, pentru că numai un om smerit se poate căi sincer de păcatele lui. Dacă diavolul s-ar smeri și s-ar căi înaintea lui Dumnezeu, ar fi iertat de păcatele sale și și-ar relua locul în ceata îngerească. În acest sens există o relatare în Viețile Sfinților: "Un drac cu numele Zerefer a luat chip de om, s-a dus la cuviosul Antonie cel Mare și a început a plânge și a se tângui înaintea lui. Cuviosul l-a întrebat: «De ce plângi și te tânguești așa, omule?». Iar diavolul cel viclean a răspuns: «Eu, sfinte părinte, pentru mulțimea fărădelegilor mele nu sunt om, ci diavol». Iar bătrânul l-a întrebat: «Și ce voiești ca să-ți fac ție, frate?» (pentru că socotea cuviosul că din multă smerenie se numea pe sine diavol). Și a zis diavolul: «Nimic altceva nu ți cer sfinte părinte, decât numai să te rogi lui Dumnezeu, să-ți arate Domnul dacă ar primi pocăința diavolului, sau nu ar primi-o? Pentru că dacă acceptă pocăința aceluia, atunci o primește și pe a mea, căci am făcut fapte ca și el». Bătrânul i-a răspuns: «Voi face cum voiești. Du-te acasă, iar mâine dimineață să vii să-ți spun ce mi-a descoperit Domnul». Diavolul a plecat, iar noaptea bătrânul și-a întins cuvioasele sale mâini către cer și s-a rugat lui Dumnezeu să-i descopere dacă l-ar ierta pe diavol, în cazul în care acesta s-ar pocăi. Îndată un înger al Domnului i s-a arătat și i-a zis: «Așa grăiește Domnul Dumnezeu: De ce te rogi pentru diavoli? Pentru că cel care a venit ieri la tine cu vicleșug, era diavol». Și a zis bătrânul către înger: «De ce nu mi-a descoperit Domnul Dumnezeu vicleșugul diavolului și l-a ascuns de mine?» Iar

îngerul i-a zis: «Nu te tulbura de lucrul acesta, căci este de la Dumnezeu, spre folosul celor ce păcătuiesc, ca să nu deznădăjduiască păcătoșii, ci să se pocăiască, cunoscând că Prea Bunul Dumnezeu nu-și întoarce fața Sa de la nimeni, dacă se întoarce prin pocăință la El. Drept aceea, când diavolul va veni la tine și te va întreba, să-i spui acestea: Să știi că iubitorul de oameni Dumnezeu, niciodată nu-și întoarce fața de la cel ce se pocăiește. chiar diavol de ar fi și iată, făgăduiește să te ierte și pe tine, numai să împlinești cele poruncite de El. Iar când te va întreba: Care sunt cele poruncite de Domnul, să-i spui că astfel grăiește Dumnezeu: Te știu pe tine cine ești și de unde ai venit să mă ispitești, căci tu ai răutatea cea veche și nu poți fi bunătate nouă, fiind de demult începător al răului și acum nu vei începe să faci binele. Căci după ce te-ai deprins cu mândria, cum ai putere să te smerești și să te pocăiești? Dar ca să nu ai nici o scuză în ziua judecății, că ai vrut să te pocăiești, dar Domnul nu te-a iertat, iată ce trebuie să faci și Domnul te va ierta pe tine (dacă vei voi): Trei ani de zile să stai într-un loc și întorcându-te la răsărit ziua și noaptea, să strigi cu glas mare și să zici: Dumnezeule, miluiește-mă pe mine răutatea cea veche. Aceasta să o zici de o sută de ori. Apoi tot de o sută de ori să zici: Dumnezeule, mântuiește-mă pe mine înșelăciunea cea întunecată, și să mai zici de o sută de ori: Dumnezeule, miluiește-mă pe mine, urâciunea pustiirii și astfel să strigi neîncetat către Dumnezeu, pentru că nu ai trup ca să te ostenești sau să slăbești. Și după ce vei împlini acestea cu gând smerit, atunci vei fi primit în starea ta cea dintâi și te vei număra cu îngerii lui Dumnezeu». Acestea zicând îngerul către cuviosul Antonie, s-a depărtat de la el. A doua zi a venit diavolul și a început să se tânguiască de departe ca un om și ajungând la bătrân i s-a închinat. Bătrânul i-a zis: «M-am rugat lui Dumnezeu precum ți-am făgăduit și Domnul mi-a spus că te iartă, dacă împlinești cele ce îți poruncește». Iar diavolul a zis: «Ce poruncește Domnul Dumnezeu să fac?» Bătrânul i-a zis: «Domnul îți poruncește așa: Să stai nemișcat trei ani într-un loc, privind spre răsărit și să strigi ziua și noaptea de o sută de ori: Dumnezeule, miluiește-mă pe mine răutatea cea veche, apoi tot de o sută de ori să spui: Dumnezeule, miluiește-mă pe mine, urâciunea pustiirii și tot de o sută de ori să zici: Dumnezeule, miluiește-mă pe mine, înșelăciunea cea întunecată. Și când vei împlini acestea, te vei număra cu îngerii lui Dumnezeu, în aceeași stare în care ai fost la început». Iar Zerefer lepădând îndată chipul înșelător al pocăinței, a izbucnit în râs și a zis bătrânului: «O călugăre, dacă aș fi vrut să mă numesc răutate veche, urâciune a pustiirii și înșelăciune întunecată, de la început aș fi făcut aceasta ca să mă mântuiesc. Acum să mă numesc răutate veche? Să nu fie aceasta, pentru că eu fac isprăvi minunate și toți se tem de mine și mi se supun, și oare aș putea să mă numesc eu singur urâciune a pustiirii sau înșelăciune

"Dumnezeu ne smerește prin necazuri și patimi, pentru că nu ne smerim noi înșine de bunăvoie. Smerenia noastră o urmărește Dumnezeu. Și prin ea stăpânim, în chip paradoxal, peste toate, căci în Dumnezeu suntem liberi de toate"⁶⁰⁹.

Sfântul Isaac Sirul spune: "Cu adevărat, Doamne, de nu ne vom smeri, nu vei înceta să ne smerești pe noi"⁶¹⁰, căci "pe cât de aproape este harul de smerita cugetare, pe atât de aproape de mândrie sunt întâmplările dureroase. Ochii Domnului sunt spre

întunecată? Nicidecum călugăre, căci încă stăpânesc peste cei păcătoși și ei mă iubesc pe mine; eu sunt în inimile lor și ei umblă după voia mea; iar ca să mă fac rob netrebnic și prost prin pocăință, nu voiesc bătrâne rău, nu, nu, să nu fie aceasta, ca adică din cinstea cea mare pe care o am, să mă duc într-o necinste ca aceea?» Acestea zicând și răcnind, diavolul s-a făcut nevăzut. Iar bătrânul sculându-se la rugăciune, a mulțumit lui Dumnezeu, zicând: «Adevărat ai grăit, Doamne, că răutatea veche nu poate fi bunătate nouă și începătorul răutăților nu se face făcător de bunătăți noi" (Viețile Sfinților, Tipografia Gutenberg, București, 1904, vol. 5, luna ianuarie, pp. 811-815).

⁶⁰⁹ Filocalia vol. X, p.87, nota 76. "Domnul îi iubește pe oameni, dar îngăduie să fie loviți de încercări și necazuri ca să-și cunoască neputința lor și să se smerească și pentru smerenia lor să primească Sfântul Duh" (Cuviosul Siluan Athonitul, Între iadul deznădejzii și iadul smereniei, Editura DEISIS, Alba Iulia, 1994, p. 74).

⁶¹⁰ Filocalia vol. X, p.87. "Dumnezeu vede ticăloșia și pornirea noastră nelegiuită și abate asupra noastră ispite, uneori foarte înfricoșătoare și grozave, ca să ne smerim și să ne cunoaștem pe noi înșine, deși acestea ne par nefolositoare. Aici Dumnezeu își arată îndată bunătatea și înțelepciunea Sa, căci ceea ce ni se arată mai vătămător, este mai folositor. Ne smerim mai mult și această smerenie este mai folositoare sufletului decât orice. Din aceste smerite gânduri iată ce câștig se agonisește! Cel ce mai înainte se socotea a fi ceva, cu această amară doctorie venită din cer se consideră a fi omul cel mai nelegiuit din lume și că este nevrednic până și de numele de creștin. Astfel acel necaz, judecat atât de potrivnic și vătămător, după aceasta devine un impuls de a căuta pe Dumnezeu cu mai multă căldură și să se depărteze mai mult de tot ce se socotește a nu fi unit cu voința lui Dumnezeu" (Nicodim Aghioritul, Războiul nevăzut, Editura Arta Grafică, 1991, pp. 164-165).

cei smeriți la cuget, ca să-i veselească pe ei; iar fața Domnului este înaintea celor mândri, ca să-i smerească. Smerenia primește totdeauna milă de la Dumnezeu, iar inimii învârtoșate și puținătății credinței îi ies în cale întâmplări înfricoșate. Micșorează-te pe tine în toate față de toți oamenii și vei fi înălțat mai presus de stăpânitorii veacului acestuia. Ia-o înaintea tuturor cu plecăciunea și închinăciunea ta și vei fi cinstit mai mult decât cei ce aduc daruri de aur"⁶¹¹.

"Precum pofta și mânia înmulțesc păcatele, așa înfrânarea și smerenia le șterg"⁶¹², căci "smerenia poate zdrobi puterea multor păcate"⁶¹³. "Deci dacă smerenia aduce iertarea a tot păcatul, păcatul constă în lipsa smereniei"⁶¹⁴. Astfel "atâta timp cât păcătuim cu voia, nu este smerenie în noi. Acesta este semnul neaflării ei în noi"⁶¹⁵.

⁶¹¹ Filocalia vol. X, p.55. "Mulți oameni bogați și puternici ar da mult ca să vadă pe Domnul sau pe Prea Curata Lui Maică, totuși nu bogăției i se arată Dumnezeu ci sufletului smerit" (Cuviosul Siluan Athonitul, Între iadul deznădejdiei și iadul smereniei, Editura DEISIS, Alba Iulia, 1994, p. 46). "Cel smerit depășește în slavă chiar pe împărat, pentru că împăratul este slăvit numai în față, pe când cel smerit este slăvit și fericit nu numai în față, ci și când nu este de față" (Diacon Gheorghe Băbuț, Pelerinul român, Editura Pelerinul Român, Oradea, 1992, p. 207).

⁶¹² Filocalia vol. IV, p. 29.

⁶¹³ Filocalia vol. X, p.257. În acest sens un sfânt părinte spune: "Voiesc să fiu biruit și să am smerenie, decât să fiu biruitor și să am mândrie" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 351).

⁶¹⁴ Filocalia vol. XII, p.98, nota 161.

⁶¹⁵ Filocalia vol. IX, p.313.

RUGĂCIUNEA⁶¹⁶

a. Rugăciunea particulară a creștinului

Însușirile rugăciunii

"Rugăciunea este stăruirea către fața lui Dumnezeu"⁶¹⁷. "Este vorbirea minții cu Dumnezeu"⁶¹⁸ sau "urcușul minții spre El"⁶¹⁹. "Rugăciunea este convorbirea dintre credincios și Dumnezeu. Prin rugăciune sufletul se înalță la Dumnezeu, vine în fața lui Dumnezeu și vorbește cu El, revărsându-se întreg înaintea Lui și Dumnezeu i se comunică. Esențialul în rugăciune nu este ceea ce spui, ci faptul că ești în relație personală cu Dumnezeu, că stai de vorbă cu El, că te ridici la El și El se

⁶¹⁶ "Rugăciunea este izvorul ființei noastre și forma cea mai intimă a vieții noastre" (Paul Evdochimov, *Rugăciunea în Biserica de Răsărit*, Traducere: Carmen Bolocan, Editura Polirom, Iași, 1996, p. 27). Rugăciunea este de două feluri: particulară, făcută de fiecare creștin în parte, și rugăciunea făcută în comun în Biserică, sau cultul divin public. După conținut rugăciunea este de trei feluri: de preamărire (îi dăm slavă lui Dumnezeu pentru tot ceea ce a făcut și face pentru noi), de mulțumire (îi mulțumim Domnului pentru darurile Sale cele îmbelșugate revărsate asupra noastră) și de cerere (îi cerem lui Dumnezeu cele de folos sufletelor și trupurilor noastre).

⁶¹⁷ Filocalia vol. VIII, p. 150, nota 314.

⁶¹⁸ Filocalia vol. I, p. 92.

⁶¹⁹ Filocalia vol. I, p. 96. "Prin rugăciune urcăm spre Dumnezeu, deși ni se pare că El se coboară la noi" (Sfântul Dionisie Areopagitul, *Opere complete*, Traducere, introducere și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Paideia, București, 1996, p. 234, nota 166).

coboară la tine"⁶²⁰. De aceea "scopul urmărit de cel ce se roagă este să prelungească rugăciunea cât mai mult"⁶²¹.

"Rugăciunea este liniștirea și golirea cugetării de toate cele de aici și inima ce își întoarce cu desăvârșire privirea spre nădejdea plină de dor a celor viitoare"⁶²². "Rugăciunea este lumina sufletului, deschizându-i cărarea spre Dumnezeu"⁶²³. "Rugăciunea este vorbire cu Dumnezeu, vedere a celor nevăzute, încredințare despre cele dorite, petrecere a îngerilor, îndemn la virtuți, ipostas al celor nădăjduite. Rugăciunea curată aproape nîncetată și neîntreruptă este zid sigur, liman liniștit, păzitoare a virtuților, omorâre a patimilor, întărire a sufletului, curățire a minții, odihnă a celor osteniți, mângâiere a celor ce plâng. - De aceea Teodor al Edesei ne îndeamnă - Prinde-te cu toată puterea de această împărăteasă a virtuților! Roagă-te cu frică și cu

⁶²⁰ **Mitropolit Dr. Nicolae Mladin, Prof. Diac. Dr. Orest Bucevski, Prof. Dr. Constantin Pavel, Prof. Diac. Dr. Ioan Zăgorean:** *Teologia Morală Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, Vol. II, p. 50. "A te ruga vrea să spună a fi în legătură cu Dumnezeu ca și cu un prieten" (Paul Evdochimov, *Rugăciunea în Biserica de Răsărit*, Traducere: Carmen Bolocan, Editura Polirom, Iași, 1996, p. 29). Sfânta Scriptură relatează în acest sens că "Domnul grăia cu Moise față către față, cum ar grăi cineva cu prietenul său" (Ieș. 33,11). "Dacă prin creație omul este negrăit mai prejos de Dumnezeu, prin rugăciune, Dumnezeu îl ridică la treapta partenerului de dialog egal cu sine. Numai ajutat de revelație și prin rugăciune omul se transcende cu adevărat pe sine și natura, fiind ridicat până la înălțimea de partener al lui Dumnezeu" (Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1987, p. 156).

⁶²¹ Filocalia vol. VII, p. 234, nota 6. Rugăciunea este o scară către Dumnezeu, pe care cel care o practică ar vrea să fie infinită, pentru că pe fiecare treaptă în urcușul către Dumnezeu, cel care se roagă descoperă bunătatea, iubirea și dulceața lui Dumnezeu în măsură tot mai mare și-L simte tot mai intens pe Dumnezeu.

⁶²² Filocalia vol. X, p. 394.

⁶²³ Filocalia vol. XII, p. 51, nota 64.

cutremur, cu minte trează și veghetoare, ca să fie primită rugăciunea ta de Domnul"⁶²⁴.

"Rugăciunea este însoțirea și unirea omului cu Dumnezeu, susținătoarea lumii, pod de trecere peste ispite, lucrarea îngerilor, veselia ce va să fie, izvorul virtuților, pricinuitoarea harismelor, luminarea minții și hrana sufletului"⁶²⁵. "Cu rugăciunea se hrănește și se întreține sufletul, pentru că prin rugăciune este unit cu Dumnezeu și Dumnezeu cu adâncimea Lui nesfârșită îi dă viață nesfârșită și sufletului"⁶²⁶. "Rugăciunea hrănește sufletul pentru că aduce puterea lui Dumnezeu în el, căci prin dialogul cu Dumnezeu i se comunică sufletului puterea și viața dumnezeiască. Dacă ar fi o simplă lucrare a omului, rugăciunea nu ar putea hrăni sufletul cu ceva ce nu este în el însuși"⁶²⁷. "Rugăciunea se spune că este pâinea îngerilor. Ea a fost pâinea Maicii Domnului în Sfânta Sfintelor. De aceea sihaștrii pierduți în rugăciune uită zile întregi să mănânce. Din puterea Duhului dumnezeiesc s-au creat și se susțin chiar lucrurile materiale în raționalitatea lor plasticizată. El are deci și puterea de hrănire, nu numai a sufletului, ci și a trupului nostru"⁶²⁸.

"Încredințarea pe care o dă rugăciunea este experiența întâlnirii cu Dumnezeu și a luminii ce iradiază din El peste tot și peste toate"⁶²⁹. "Rugăciunea este semnul sigur al prezenței Duhului Sfânt în inima omului"⁶³⁰.

⁶²⁴ Filocalia vol. IV, p. 237.

⁶²⁵ Filocalia vol. IX, p. 403.

⁶²⁶ Filocalia vol. X, p. 496, nota 600.

⁶²⁷ Filocalia vol. VIII, p. 74, nota 117.

⁶²⁸ Filocalia vol. X, p. 496, nota 600.

⁶²⁹ Filocalia vol. IX, p. 396, nota 871.

⁶³⁰ Filocalia vol. X, p. 450, nota 564.

Necesitatea rugăciunii

"Pomenește-L pe Dumnezeu, ca și El să te pomenească totdeauna și pomenindu-te și izbăvindu-te, vei lua de la El toată fericirea. Nu uita de Dumnezeu, împrăștiindu-te în cele deșarte, ca să nu uite nici El de tine în vremea războaielor tale. Fii ascultător Lui în vremea când îți merge bine, prin rugăciunea neîncetată către El, făcută din inimă, ca să ai îndrăzneală față de El în necazuri"⁶³¹.

"Precum trupul nostru este mort în lipsa sufletului, la fel și sufletul care nu se mișcă prin rugăciune este mort și nenorocit. Trebuie să socotim lipsirea lui de rugăciune mai amară decât orice moarte, cum bine ne învață profetul Daniel, care voia mai bine să moară decât să fie lipsit de rugăciune (Daniel 6,11)"⁶³². "Dacă te lipsești de rugăciune ești ca și cum ai scoate peștele din apă. Precum viața peștelui este în apă, așa este rugăciunea pentru tine. Precum peștele trăiește în apă, așa putem noi să ne înălțăm prin rugăciune la ceruri și să ajungem aproape de Dumnezeu"⁶³³.

"Rugăciunea deschide orizontul nesfârșitelor perspective de viață; ea face străvezii măsurile la care ajunge un om"⁶³⁴. "Rugăciunea este trăirea anticipată a vieții viitoare"⁶³⁵.

⁶³¹ Filocalia vol. X, p. 52.

⁶³² Filocalia vol. VIII, pp. 73-74.

⁶³³ Filocalia vol. VIII, p. 75. "Sunt multe lucruri bune care se cer unui creștin, dar lucrarea rugăciunii trebuie să fie înaintea tuturor, pentru că fără aceasta nu se poate săvârși nici un alt lucru bun. Fără rugăciune nu se poate găsi calea spre Dumnezeu, nici nu poți înțelege adevărul, nici să-ți luminezi inima cu lumina lui Hristos și să te unești cu El" (Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, p. 12). "Sigur că Dumnezeu nu are nevoie de păcătoasa noastră rugăciune, totuși, din dragostea Lui pentru noi, Se bucură când ne rugăm" (Ibidem, p. 121).

⁶³⁴ Filocalia vol. VIII, p. 78.

⁶³⁵ Filocalia vol. VIII, p. 78. "O singură înălțare a minții la Dumnezeu și o umilă metanie cu plecare de genunchi la pământ, spre cinstirea lui

"Rugăciunea ne ține cu gândul la Dumnezeu și despărțiți de diavol și de ispitele lui"⁶³⁶.

Puterea rugăciunii

"Precum unirea cu focul face fierul cu neputință de pipăit, tot așa rugăciunile dese fac mintea mai puternică în războiul împotriva vrăjmașului"⁶³⁷. "Mare este puterea rugăciunii făcută cu îndrăzneală, «căci mult poate rugăciunea stăruitoare a dreptului» (Iacov 5,16)"⁶³⁸. "Curăția adevărată îl face pe credincios să câștige îndrăzneală în ceasul rugăciunii"⁶³⁹. "Este îndeobște cunoscută îndrăznirea sfinților în rugăciune, dar ea este deosebită de îndrăzneala obraznică. Ea este îndrăzneala încrederii în iubirea lui Dumnezeu"⁶⁴⁰. Astfel "rugăciunea este forța eliberatoare de toate ispitele vrăjmașului, prin întâlnirea efortului de eliberare al omului cu Dumnezeu, ca izvor a toată puterea și eliberarea"⁶⁴¹.

"Nici un lucru nu este mai mare, mai ostenitor și mai pizmuit de draci în luptele nevoinței, decât a se arunca cineva pe sine înaintea crucii lui Hristos și a se ruga ziua și noaptea"⁶⁴². De aceea "sufletul este împrejmuț și îngrădit cu ziduri de către

Dumnezeu, sunt mai scumpe decât toate comorile lumii" (Nicodim Aghioritul, Războiul nevăzut, Editura Arta Grafică, 1991, p. 47), pentru că "Dumnezeu pe care nu-L încap cerurile, intră în sufletul viu prin rugăciune" (Filocalia vol. VIII, p. 75).

⁶³⁶ Filocalia vol. XII, p. 255, nota 514.

⁶³⁷ Filocalia vol. IV, p. 164.

⁶³⁸ Filocalia vol. X, p. 250. "Rugăciunea este atât de tare și de puternică, încât poți să te rogi și să faci ce vrei, căci rugăciunea te va povățui spre adevărata și dreapta lucrare" (Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, p. 194).

⁶³⁹ Filocalia vol. X, p. 487.

⁶⁴⁰ Filocalia vol. IX, p. 406, nota 893.

⁶⁴¹ Filocalia vol. VI, p. 35, nota 33. Prin rugăciune îi pui sabia în mâna lui Dumnezeu, să lupte El cu vrăjmașul și să biruie pentru tine.

⁶⁴² Filocalia vol. X, p. 135.

duhurile răutății și legat cu lanțurile întunericii, neputând din pricina întunericii din jurul său să se roage cum vrea, căci este legat în ascuns, fiind orb cu ochii din lăuntru. Deci când va începe să se roage lui Dumnezeu și să vegheze prin rugăciune, se va izbăvi prin rugăciune de întuneric, căci altfel nu poate să se izbăvească. Atunci sufletul poate cunoaște că înăuntru, în inimă, este o luptă, o împotrivire ascunsă și un război al gândurilor duhurilor răutății"⁶⁴³. "De aceea când te rogi și din cauza învârtosării inimii tale nu simți puterea celor spuse, dracii o simt și auzindu-te tremură, deci nu înceta să te rogi și cu încetul Dumnezeu va înmuia învârtosarea inimii tale"⁶⁴⁴.

Nu numai sfinții primesc ajutor în lupta cu viclenii diavoli, ci "fiecare poate striga prin rugăciune către Dumnezeu pentru a fi ascultat și pentru a primi ajutor în vremea năvălirii dracilor vicleni, prin care să nimicească pe tot potrivnicul"⁶⁴⁵.

"În orice ispită și în orice război te vei afla, folosește rugăciunea ca armă nebiruită și vei învinge prin harul lui Hristos. Dar să ai rugăciune curată, ridicând mâini cuvioase, fără mânie și fără gânduri străine"⁶⁴⁶. "Drept aceea, de vrei să te izbăvești de toate patimile, apucă-te de rugăciune"⁶⁴⁷. "În orice patimă te-ai afla, nimic nu este mai de folos decât să chemi numele lui

⁶⁴³ Filocalia vol. IV, pp. 126-127.

⁶⁴⁴ Filocalia vol. XI, pp. 629-630.

⁶⁴⁵ Filocalia vol. III, p. 221. "Rugăciunea alungă duhurile și patimile rele" (Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Membru al Academiei Române, Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama, Editura Scripta, București, 1993, p. 176).

⁶⁴⁶ Filocalia vol. IV, p. 229.

⁶⁴⁷ Filocalia vol. IV, p. 23. "Sfântul Ioan Gură de Aur zice: «Rugăciunea, chiar când este rostită de noi, cei plini de păcate, ne curăță numaidecât»" (Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, p. 124). "Roagă-te și nu încerca să birui patimile

Dumnezeu"⁶⁴⁸. Prin rugăciune nu se îndepărtează numai patimile trupești, ci și cele sufletești, pentru că "mintea zăbovind prin rugăciune la Dumnezeu, izbăvește și partea pasională a sufletului de patimi"⁶⁴⁹. "Precum doctorul pune pansamentul cu medicament pe rană și prin aceasta lucrează fără să știe bolnavul cum, așa și numele lui Dumnezeu chemat de noi, înlătură fără să știm noi cum, toate patimile"⁶⁵⁰.

"Numele lui Dumnezeu chemat de noi aduce lucrarea lui Dumnezeu în noi, dar eliberează și lucrarea noastră. În chemarea numelui Lui ne arătăm iubirea și încrederea față de Dumnezeu, iar aceasta este și o lucrare a noastră. Iar Dumnezeu răspunde iubirii și încrederii noastre ce iradiază din noi spre El cu iubirea Lui, deci cu ajutorul și cu lucrarea Lui și ea ne vindecă de bolile patimilor"⁶⁵¹.

"Cei mai mulți dintre noi nu știm că toate gândurile nu sunt nimic altceva decât simple năluciri ale lucrurilor sensibile și lumești. Dacă stăruim mult timp în rugăciune cu trezvie, rugăciunea golește cugetarea de toată nălucirea materială a gândurilor rele"⁶⁵². "Rugăciunea este lepădarea gândurilor"⁶⁵³, "încât te poți concentra la înțeleșurile rugăciunii"⁶⁵⁴, "iar mintea

doar cu propriile puteri. Rugăciunea le va dărâma, în timp: «Căci Cel ce este în voi este mai mare decât cel ce este în lume»" (Ibidem, p. 195).

⁶⁴⁸ Filocalia vol. XI, p. 327. "Rugăciunea pare că-l renaște pe om. Puterea ei este atât de mare, încât nimic, nici o putere pătimasă nu-i poate sta împotrivă" (Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, p. 194).

⁶⁴⁹ Filocalia vol. IV, p. 23.

⁶⁵⁰ Filocalia vol. XI, p. 421.

⁶⁵¹ Filocalia vol. XI, p. 422, nota 587 b.

⁶⁵² Filocalia vol. IV, p. 97. "Dacă vrei să-ți alungi gândurile și să-ți cureți mintea, atunci izgonește-le cu rugăciunea, căci în afară de rugăciune nimic nu le poate opri" (Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, p. 195).

⁶⁵³ Filocalia vol. IX, p. 168, nota 327.

⁶⁵⁴ Filocalia vol. X, p. 131, nota 128.

cunoaște marele câștig al rugăciunii și al trezviei"⁶⁵⁵. "Numai pentru că în rugăciune se trăiește «vederea» lui Dumnezeu, rugăciunea poate goli mintea de toate chipurile lucrurilor"⁶⁵⁶.

"Mare armă este rugăciunea, mare asigurare" ⁶⁵⁷. "Rugăciunea este mai tare decât toate armele creștinului, pentru că în ea este Dumnezeu, sau în ea omul este plin de Dumnezeu"⁶⁵⁸. "Părinții definesc rugăciunea drept armă duhovnicească și spun că nu trebuie să ieșim fără ea la război, ca să nu fim luați în robie și duși în țara vrăjmașului"⁶⁵⁹.

"Cei ce se roagă lui Dumnezeu, dacă se întăresc în această deprindere, vor primi nu numai iertarea păcatelor și izbăvirea de toate cursele vrăjmașului, ci și daruri cerești"⁶⁶⁰. "Rugăciunea este cheia împărăției cerurilor"⁶⁶¹. Cel ce o are pe aceasta cum trebuie, vede bunătațile rânduite pe seama prietenilor ei"⁶⁶².

"Îngerii nu au glas material, ci cu mintea lor aduc doxologie neîncetată lui Dumnezeu. Aceasta este lucrarea lor și ei îi este închinată toată ființa lor"⁶⁶³. "Sfinții îngeri ne îndeamnă

⁶⁵⁵ Filocalia vol. IV, p. 97.

⁶⁵⁶ Filocalia vol. VIII, p. 254, nota 530.

⁶⁵⁷ Filocalia vol. VIII, p. 76.

⁶⁵⁸ Filocalia vol. VIII, p. 75, nota 121.

⁶⁵⁹ Filocalia vol. IV, p. 223. Una dintre cele mai puternice arme ale creștinului, care îl apără de ispite și îl unește cu Dumnezeu, este rugăciunea. Cel ce nu se roagă, este lipsit de o armă importantă împotriva vrăjmașului. Fericitul Augustin spune: "Cel ce se așterne la rugăciune, pune capăt păcatului, iar cel ce pune capăt rugăciunii, începe a păcătui".

⁶⁶⁰ Filocalia vol. IV, p. 154.

⁶⁶¹ "Rezultatul final al rugăciunii este acela de a ne face fii ai lui Dumnezeu, și ca fii vom locui pururea în casa Tatălui nostru" (Arhimandritul Sofronie, Rugăciunea - experiența vieții veșnice, Editura DEISIS, Sibiu, 1998, pp. 59-60).

⁶⁶² Filocalia vol. IV, pp. 317-318.

⁶⁶³ Filocalia vol. VIII, p. 552.

la rugăciune și stau de față împreună cu noi, bucurându-se și rugându-se pentru noi"⁶⁶⁴.

"Rugăciunea curată unește omul întreg cu Dumnezeu și-l face să petreacă împreună cu îngerii, să guste dulceața bunătăților veșnice ale lui Dumnezeu, îi dă visterii de taine mari și, aprinzându-l de iubire, îl înduplecă să îndrăznească să-și pună sufletul pentru prietenii săi, ca unul ce s-a ridicat mai presus de hotarele puținătății trupești"⁶⁶⁵. "Prin rugăciune curată, omul se face deopotrivă cu îngerii"⁶⁶⁶.

"Rugăciunea este o îndeletnicire comună îngerilor și oamenilor și în privința rugăciunii, nimic nu deosebește o fire de alta. Ea ne desparte de animale, ea ne unește cu îngerii"⁶⁶⁷.

Rugăciunea formală

"Omul care caută încă rugăciunea, este asemenea femeii în durerile nașterii; iar cel care a ajuns-o, este asemenea celei care a născut și este plină de bucurie pentru naștere"⁶⁶⁸. "Cel ce se roagă trupește și nu are cunoștință duhovnicească, este ca orbul care striga în urma lui Iisus: «Fiul lui David, miluiește-mă» (Luca 18,38)"⁶⁶⁹. De aceea Evagrie Ponticul ne sfătuiește: "Nu te ruga

⁶⁶⁴ Filocalia vol. I, p. 102.

⁶⁶⁵ Filocalia vol. VI, pp. 261-262.

⁶⁶⁶ Filocalia vol. VIII, p. 639.

⁶⁶⁷ Filocalia vol. VIII, p. 74.

⁶⁶⁸ Filocalia vol. IV, p. 331.

⁶⁶⁹ Filocalia vol. I, p. 271. Comparația lui Marcu Ascetul este foarte bună. Cel ce se roagă formal lui Dumnezeu, este asemenea orbului din Evanghelie, care nu îl vedea pe Iisus, Fiul lui Dumnezeu, până ce Acesta nu i-a deschis ochii. Orbul credea în dumnezeirea Mântuitorului, pentru că Iisus i-a zis: "Credința ta te-a mântuit" (Luca 18,42), la fel cum crede în Dumnezeu și cel ce se roagă din buze, căci credința îl mână la rugăciune, dar pentru că nu

împlinind numai formele cele din afară, ci îndeamnă-ți mintea spre simțirea rugăciunii duhovnicești cu multă frică"⁶⁷⁰. Astfel "mai de folos este un «Sfinte Dumnezeu» rostit cu luare aminte înainte de culcare, decât o priveghere de patru ceasuri săvârșită cu neatenție"⁶⁷¹.

"Nu cumva socotind că te rogi să umbli departe de rugăciune și să te ostenești fără câștig, alergând în deșert. Aceasta se întâmplă la rostirea cu gura a rugăciunii, când mintea este purtată în altă parte și este împărțită între patimi și lucruri, încât se întinează și înțelesul rostirii. Dar aceasta se întâmplă și cugetării, căci adeseori străbătând aceasta cuvintele rugăciunii, mintea nu o însoțește și nu se ațintește spre Dumnezeu, cu Care se face convorbirea rugăciunii, ci este abătută pe furiș de anumite gânduri. Atunci cugetarea spune din obișnuință cuvintele, iar mintea lunecă de la cunoștința lui Dumnezeu. Ca urmare și sufletul se arată fără înțelegere și fără așezare, întrucât mintea s-a împrăștiat în niscai năluciri sau spre cele ce este furată, sau voiește. Iar nefiind de față cunoștința în rugăciune și cel ce se roagă neînfățișându-se Celui Căruia i se roagă, cum se va îndulci sufletul? Și cum se va veseli inima care se face că se roagă, dar nu are rugăciune adevărată? Scriptura zice: «Veselească-se inima celor ce caută pe Domnul» (Ps. 104,3). Dar pe Domnul îl caută

este atent la ceea ce spune, Dumnezeu nu i se descoperă. Dacă un astfel de om și-ar intensifica rugăciunea, dar și-ar spori și atenția la rugăciune, Dumnezeu i-ar deschide sau i-ar lumina ochii inimii (Efes. 1,18), asemenea orbului din Evanghelie.

⁶⁷⁰ Filocalia vol. I, p. 95. Să nu ne rugăm numai din buze. O astfel de rugăciune nu are valoare. Mântuitorul a spus în acest sens despre evrei: "Poporul acesta Mă cinstește cu buzele, dar inima lui este departe de Mine" (Mat. 15,8). "Dacă te rogi gândindu-te la altceva, Dumnezeu nu va asculta o astfel de rugăciune" (Cuviosul Siluan Athonitul, Între iadul deznădejzii și iadul smereniei, Editura, DEISIS, Alba-Iulia 1994, p. 64). Sfântul Ciprian spune: "Cum puteți pretinde ca Dumnezeu să ia aminte la rugăciunea voastră, dacă voi înșivă nu luați aminte la ea?".

⁶⁷¹ Filocalia vol. VI, p. 97.

cel ce se apropie de El cu tot cugetul și cu inima fierbinte, și înlătură tot gândul lumii pentru cunoștința și dragostea lui Dumnezeu, care răsare din rugăciunea neîncetată și curată"⁶⁷².

"În minte se deapănă amintirea lui Dumnezeu ca Persoană, este adusă sau ținută prezența Lui ca Persoană, pe când în cugetare se înșiră înțelesurile cuvintelor rugăciunii care se referă la diferite însușiri și binefaceri ale lui Dumnezeu. Dar pomenirea aceluiași Dumnezeu cu mintea în starea de rugăciune și meditarea la diferitele înțelesuri ale Lui cuprinse în cuvintele rugăciunii trebuie să meargă împreună. Când cugetarea se desparte de minte și mintea de căldura inimii, rugăciunea nu mai este o experiență emoțională a prezenței lui Dumnezeu ca Persoană iubitoare și vrednică de nesfârșită iubire"⁶⁷³.

"Dacă se roagă cineva numai cu gura, iar mintea îi rătăcește, nu-i folosește, căci «dacă unul zidește și altul strică, ce folos au, fără numai că se ostenesc?» (Înț lui Iisus Sirah 34,25). Ci precum lucrează cu trupul, așa este dator să lucreze și cu mintea, ca să nu se afle drept, în ceea ce privește trupul, iar cu inima plin de toată trândăvia și necurăția. Aceasta o întărește și Apostolul, zicând: «Dacă mă rog cu limba, adică cu gura, glasul meu se roagă, dar mintea mea este neroditoare. Atunci ce voi face? Mă voi ruga deci cu gura, dar mă voi ruga și cu mintea» (I Cor. 14,14-15)"⁶⁷⁴. "Cel ce se roagă numai cu gura se roagă aerului, nu lui Dumnezeu, fiindcă Dumnezeu ia seama la minte,

⁶⁷² Filocalia vol. VII, pp. 56-57. "Într-un schit era un călugăr tânăr osârduitor la ascultarea sa, dar leneș la rugăciune și la împlinirea poruncilor. Într-o zi satana s-a arătat unui bătrân cu viață sfântă și i-a zis: Tânărul acesta împlinește voile mele și mă strânge în brațe ca să nu mă duc de la el, și în tot ceasul zice către Dumnezeu: Doamne, izbăvește-mă de cel rău!" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 349).

⁶⁷³ Filocalia vol. VII, p. 58, nota 29.

⁶⁷⁴ Filocalia vol. VII, pp. 179-180.

nu la gură. Deci oamenii «trebuie să se închine lui Dumnezeu în duh și adevăr» (Ioan 4,24); sau cum s-a spus: «Vreau să grăiesc cinci cuvinte cu mintea, decât zeci de mii de cuvinte într-o limbă străină» (I Cor. 14,19)⁶⁷⁵.

"Există o rugăciune făcută numai cu buzele, neînsoțită de cugetare, apoi o rugăciune care este însoțită de cugetare, dar cugetarea rămâne la înțelesul logic al cuvintelor și, în sfârșit, o rugăciune în care mintea însăși se cufundă în experiența prezenței lui Dumnezeu"⁶⁷⁶.

"Domnul le-a spus ucenicilor Săi: «Când stați de vă rugați, iertați toate păcatele greșităilor voștri, ca și Tatăl vostru Cel din ceruri să vă ierte vouă greșelile voastre» (Mc. 11,25). Înfricoșător este cuvântul Domnului, că de nu vezi inima ta curată față de toți oamenii, să nu ceri nimic de la Dumnezeu, căci îi aduci ocară, odată ce tu ești păcătos și având vreo supărare față de omul asemenea ție, spui Celui ce cunoaște inimile: «Iartă-mi păcatele mele». Unul ca acesta nu se roagă cu mintea, ci cu buzele, într-o neștiință. Fiindcă cel ce voiește cu adevărat să se roage lui Dumnezeu cu mintea, în Duhul Sfânt și cu inima curată, își cercetează, înainte de a se ruga, inima sa, de este neîmpovărată de vreo grijă față de orice om, sau nu. Și dacă nu o face, se amăgește pe sine, căci în acest caz nu este cine să-l asculte pe el, pentru că nu mintea lui se roagă, ci împlinește o obișnuință a programului de rugăciune. Dar cel ce voiește să lucreze în chip curat, va cerceta întâi mintea lui, ce are în ea. Astfel, de zici: «Miluiește-mă», miluiește și tu pe cel ce te roagă; iar de zici: «Iartă-mă», iartă și tu, nevrednicul. Iar de zici: «Nu-ți aduce aminte de păcatele mele», nici tu să nu refuzi să ierți păcatele aproapelui tău. Și dacă zici: «Nu-ți aduce aminte de relele ce le-am făcut, fie cu voia, fie silit» - deși silă nu există -

⁶⁷⁵ Filocalia vol. V, p. 40.

⁶⁷⁶ Filocalia vol. VII, p. 57, nota 27.

nu trebuie să gândești ceva împotriva vreunui om. Dacă nu ai ajuns să faci acestea, în zadar te rogi, căci Dumnezeu nu te va asculta când spui: «Iartă-mă»⁶⁷⁷.

"Rugăciunea este lucrătoare când cel ce se roagă aduce rugăciunea sa lui Dumnezeu împreună cu faptele poruncilor, deci când rugăciunea lui nu pornește de pe limbă numai ca un cuvânt simplu și ca un sunet gol al vocii, zăcând leneșă și fără consistență, ci când este lucrătoare, vie și însuflețită prin împlinirea poruncilor, căci rugăciunea își împlinește consistența când o umplem de virtuți. Această umplere face rugăciunea dreptului tare, încât toate le poate, lucrând prin porunci"⁶⁷⁸. "Cuvintele grăite către Dumnezeu numai prin simpla rostire, nu sunt ascultate, neavând drept glas faptele celor ce le grăiesc. Iar dacă se rostesc cu glas prin împlinirea poruncilor, dracii se mistuiesc de puterea acestui glas, iar oamenii zidesc cu râvnă templul dumnezeisc al inimii, prin sporirea în faptele dreptății"⁶⁷⁹.

Cum să ne rugăm

"Dacă vrei să te rogi în duh, să nu iei nimic de la trup și nu vei avea nici un nor care să-ți facă umbră în vremea rugăciunii"⁶⁸⁰. "Când te rogi, alungă din minte și înțelesurile simple ale lucrurilor omenești și vederile tuturor celor create, ca nu cumva, încărcat cu închipuirile celor mărunte, să cazi de la Cel neasemănat mai înalt și mai bun decât toate cele ce sunt"⁶⁸¹.

⁶⁷⁷ Filocalia vol. XII, p. 143.

⁶⁷⁸ Filocalia vol. III, p. 306. "Este absurd să spui o rugăciune dimineața, iar în cursul zilei să te porți ca un sălbatic" (Diacon Gheorghe Băbuț, *Pelerinul român*, Editura Pelerinul Român, Oradea, 1992, p. 73).

⁶⁷⁹ Filocalia vol. III, p. 304.

⁶⁸⁰ Filocalia vol. I, p. 108.

⁶⁸¹ Filocalia vol. II, p. 112. "Rugăciunea trebuie să izvorască dintr-o inimă curată și să fie făcută cu atenție" (Mitropolit Dr. Nicolae Mladin, Prof. Diac. Dr. Orest Bucevski, Prof. Dr. Constantin Pavel, Prof. Diac. Dr. Ioan

"Când te așezi la rugăciune și la pravilă, în locul cugetării la cele ale lumii, pe care ai văzut-o și ai auzit-o, te vei afla cugetând la dumnezeieștile Scripturi pe care le-ai citit. Prin aceasta uiți amintirea celor dintâi și așa vine mintea ta la curăție. Aceasta este ceea ce s-a scris că sufletul este ajutat de citire când stă la rugăciune și că rugăciunea aduce lumină în citire"⁶⁸².

"Însă nu trebuie să așteptăm să ne rugăm numai când avem mintea adunată, ci să luptăm să ne adunăm mintea prin rugăciune"⁶⁸³. "Când te rogi lui Dumnezeu și mintea ți se împrăștie, luptă-te până te vei ruga fără împrăștiere și supraveghează-ți mintea ca să nu se împrăștie. Iar dacă împrăștierea stăruie din pricina slăbiciunii tale, caută să ajungi la străpungerea inimii până la sfârșitul rugăciunii și spune plin de pocăință: «Doamne miluiește-mă și-mi iartă toate greșelile mele» și vei lua iertare de toate greșelile și de împrăștierea ce ți s-a întâmplat în rugăciune"⁶⁸⁴.

"Avem datoria să ne rugăm neconținut și să nu slăbim, pentru a dobândi câștig de la Dumnezeu și izbăvire de cel viclean"⁶⁸⁵. "Cel ce se roagă nu trebuie să se oprească niciodată

Zăgrean: Teologia Morală Ortodoxă, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, Vol. II, p. 53).

⁶⁸² Filocalia vol. X, p. 131.

⁶⁸³ Filocalia vol. IX, p. 119, nota 211.

⁶⁸⁴ Filocalia vol. XI, p. 433.

⁶⁸⁵ Filocalia vol. IV, p. 84. "Rugăciunea trebuie să însoțească permanent pe om în urcușul său" (Preot Prof. Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, *Ascetica și Mistica Ortodoxă*, Editura DEISIS, Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul, Alba-Iulia, 1993, vol. II, *Mistica*, p. 74). Nu este suficient să ne rugăm numai duminica la biserică și dimineața și seara acasă. Nu este destul să consacram un timp anume pentru rugăciune, ci fiecare moment din viață

din urcușul spre înălțime, care duce la Dumnezeu. Căci precum ca un urcuș din putere spre putere trebuie înțeleasă înaintarea în lucrarea virtuților și ca un și mai mare urcuș din slavă în slavă sporirea în cunoștințele duhovnicești ale contemplației și trecerea de la litera Sfintei și dumnezeieștii Scripturi la duhul ei, tot așa trebuie să facă și cel ce a ajuns în locașul rugăciunii: să-și ridice mintea de la cele omenești și cugetul sufletului spre cele dumnezeiești; ca mintea să poată urma Celui ce a străbătut cerurile, lui Iisus Fiul lui Dumnezeu, Celui ce este pretutindeni și

noastră trebuie să fie însoțit de rugăciune, ca astfel întreaga noastră viață să fie o permanentă rugăciune către Dumnezeu. Mântuitorul ne îndeamnă în acest sens: "Privegheați în toată vremea rugându-vă" (Luca 21,36), iar Sfântul Pavel spune și el: "Rugați-vă neîncetat" (I Tes. 5,17). Cel ce se roagă dimineața și seara, este ca și cum ar vrea să treacă o apă. Construieste piloni podului, dar pod pentru a trece apa nu are. Toată ziua să ne rugăm lui Dumnezeu, cu rugăciuni scurte și dese, în orice loc ne-am afla. Prin rugăciune credinciosul intră în contact cu Dumnezeu, de aceea nu trebuie să se roage doar duminica la biserică și dimineața și seara acasă, iar în rest să uite de Dumnezeu și de rugăciune. Toată ziua omul trebuie să se roage, înainte de orice faptă, în timpul ei și după ea. Un om care se roagă treizeci de minute dimineața și o oră seara, și în rest nu se roagă, mai bine ar împărți acel timp afectat rugăciunii pe durata întregii zile. El din șasesprezece ore acordă o oră și jumătate lui Dumnezeu, în două etape. Mai bine este să-i acorde lui Dumnezeu o oră și jumătate în zece-douăzeci de etape pe parcursul zilei, ori poate patruzeci de etape mai scurte și efectul va fi mult mai puternic asupra vieții lui, decât o rugăciune lungă în două etape. "Dacă cineva numai când stă la rugăciune se roagă, atunci unul ca acesta nicidecum nu se roagă" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 449). "Nu este de ajuns consacrarea unui timp pentru rugăciune, căci fiecare act, fiecare gest, chiar și un surâs, trebuie să devină un imn de adorare, o ofrandă, o rugăciune. Trebuie să oferim lui Dumnezeu nu ceea ce avem, ci ceea ce suntem" (Kallistos Ware, Rugăciunea lui Iisus, p. 37). "Adevărata rugăciune înseamnă o atitudine constantă, o stare de spirit care modelează în mod liturgic întreaga noastră ființă. A *avea* este un simbol, realitatea înseamnă *a fi*. Potrivit duhovnicilor, nu este de ajuns să *ai* rugăciunea, să cunoști regulile sau obișnuința, trebuie să *ajungi*, să *fi* rugăciune întrupată" (Paul Evdochimov, Rugăciunea în Biserica de Răsărit, Traducere: Carmen Bolocan, Editura Polirom, Iași, 1996, p. 30).

toate le străbate din grijă pentru noi, ca și noi, urmându-I Lui, să străbatem toate cele de după El și să ajungem la El"⁶⁸⁶.

"Lauda rugăciunii însă nu stă doar în cantitate, ci în calitatea ei"⁶⁸⁷. "În rugăciune este bună cantitatea, atunci când este stăpânită de stăruință și luare-aminte. Dar ceea ce dă viață sufletului este calitatea; aceasta pricinuieste și roada. Iar calitatea rugăciunii stă în a se ruga cineva cu duhul și cu mintea. Și se roagă cineva cu mintea, când privește la înțelesul ce se află în

⁶⁸⁶ Filocalia vol. II, pp. 185-186. Avem un exemplu foarte grăitor în acest sens în Pateric: "În pustia Egiptului trăia un călugăr bătrân cu viață sfântă, văzător cu duhul. Odată bătrânul a șezut la masă cu mai mulți frați, iar pe când mâncau ei, bătrânul a luat aminte cu duhul și a văzut că unii mănâncă miere, unii pâine, iar unii baligă. S-a minunat bătrânul în sinea lui și s-a rugat lui Dumnezeu, zicând: «Doamne, descoperă-mi taina aceasta, că aceleași bucate sunt puse pe masă înaintea tuturor fraților, dar când aceștia mănâncă, bucatele se văd schimbate». Dumnezeu i-a grăit, zicând: «Cei ce mănâncă miere, sunt cei ce cu frică, cu cutremur și cu bucurie duhovnicească șed la masă și neîncetat se roagă și rugăciunea lor se înalță la Dumnezeu ca tămâia. Cei ce mănâncă pâine, sunt cei ce mulțumesc pentru împărtășirea celor dăruite lor de către Dumnezeu; iar cei ce mănâncă baligă, sunt cei ce cârtesc și zic: mîncarea aceasta este bună, aceasta nu este bună». Deci nu trebuie să cugetăm în acest mod, ci să-L proslăvim neîncetat pe Dumnezeu și să-I înălțăm laude, ca să se plinească cuvântul cel zis de Apostol: «Ori de mâncați, ori de beți, ori altceva de faceți, toate spre slava lui Dumnezeu să le faceți» (I Cor. 10,13)" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 303).

⁶⁸⁷ Filocalia vol. I, p. 111. "Roagă-te cum poți tu, dar roagă-te adeseori, căci din rugăciunea deasă se naște rugăciunea de calitate" (Diacon Gheorghe Băbuș, *Pelerinul român*, Editura Pelerinul Român, Oradea, 1992, p. 67). "Rugăciunea deasă, chiar atunci când nu iei seamă de cărarea pe care o faci, nu va rămâne fără rod" (Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, p. 195). "Mare este lucrarea rugăciunii. Iar râvna pentru repetarea deasă este cheia care deschide comorile ei binefăcătoare. Să ne rugăm prin urmare, cât mai des cu putință, închinându-ne întreaga viață rugăciunii! Practica deasă ne învață să fim cu luare-aminte, cantitatea ne va conduce negreșit la calitate" (Ibidem, p. 197).

dumnezeiasca Scriptură și primește prin aceasta urcușuri de înțelesuri în inima sa, prin cugetări vrednice de Dumnezeu. Sufletul fiind răpit de acestea în chip înțelegător în văzduhul luminii, este luminat și curățit tot mai mult și se ridică întreg spre ceruri, unde vede frumusețile bunătăților rânduite sfinților"⁶⁸⁸. "Unde se vede roada Duhului, acolo este și calitatea rugăciunii. Și unde este calitatea aceasta, acolo este foarte bună și cantitatea cântării. Iar unde nu se arată roada, este seacă și calitatea. Și dacă aceasta este uscată, de prisos este și cantitatea, care deși înseamnă deprinderea trupului, totuși nu aduce celor mai mulți nici un câștig"⁶⁸⁹.

"Trebuie știut că nu locul rugăciunii se caută, ci modul ei. Ieremia era în noroi și se ruga lui Dumnezeu. Daniel era în groapa cu lei și îl îmblânzea pe Dumnezeu. Moise era pe mare și Dumnezeu îi zicea: Ce strigi către Mine? Tâlharul era pe cruce și i s-a deschis cerul. Deci și tu oriunde ai fi, roagă-te cu conștiința curată și Dumnezeu te aude, căci al Lui este pământul și plinirea Lui, de aceea a spus Apostolul: «Vreau deci ca bărbații să se roage în tot locul» (I Tim. 2,8)"⁶⁹⁰.

⁶⁸⁸ Filocalia vol. VI, pp. 274-275.

⁶⁸⁹ Filocalia vol. VI, p. 275.

⁶⁹⁰ Filocalia vol. IX, pp. 245-246, nota 506. Dacă ai de făcut o călătorie lungă și te rogi pe drum, după ce călătoria se încheie, pe lângă voiaj, rămâi și cu rugăciunea. Pentru viața veșnică, drumul acela nu are nici o valoare, sau are o importanță foarte mică, dar rugăciunea din timpul călătoriei are o importanță capitală. Orice loc este potrivit pentru rugăciune. "Pretutindeni, oriunde te-ai afla, poți să ridici un jertfelnic lui Dumnezeu în mintea ta prin mijlocirea rugăciunii" (Pelerinul rus, traducere din limba rusă de Arhim. Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, p. 195). Astfel mulți L-au descoperit pe Dumnezeu în temniță sau la ocnă. Alții au mărturisit că numai datorită rugăciunii au supraviețuit în pușcărie sau în necazuri grele. Rugăciunea trebuie să-l însoțească pe om mereu și în tot locul.

"Rugăciunea trebuie făcută de către cei începători în cele duhovnicești nu numai cu mintea, ci și cu buzele"⁶⁹¹. Sfântul Isaac Sirul spune în acest sens: "Toată rugăciunea în care nu se trudește trupul și nu se mișcă inima, se socotește ca un făt lepădat, căci rugăciunea aceasta este fără suflet"⁶⁹². "Rugăciunea este o faptă de putere arătată în trup și prin trup, nu o stare și o lucrare a sufletului rupt de trup"⁶⁹³. Astfel "măinile sfinților înălțate la rugăciune, se văd ca niște flăcări"⁶⁹⁴.

"Nu este suficient să ne rugăm numai cu sufletul, iar trupul să-l lăsăm neobservat, ci trebuie să aducem și trupul în stare de rugăciune: să-l îngenunchem, să-l facem să stea liniștit, cuviincios"⁶⁹⁵. "Cu altă simțire se roagă omul în genunchi decât stând în picioare. Natura acestei simțiri dă expresia umilinței în fața lui Dumnezeu"⁶⁹⁶.

"Nu ocoli plecările genunchilor - ne îndeamnă Teolipt, mitropolitul Filadelfiei - căci plecarea genunchilor închipuie căderea păcatului de la noi și prilejuiește mărturisirea lui; iar ridicarea înseamnă pocăința, închipuind făgăduința unei vieți întru virtute"⁶⁹⁷. "Prin îngenunchere se exprimă umilința față de Dumnezeu"⁶⁹⁸. "Ridicarea după îngenunchere exprimă făgăduința celui ce s-a căit de a duce de aici înainte o viață dreaptă prin virtuți. Cel ce s-a ridicat nu trebuie să uite că s-a ridicat nu pentru a duce iarăși o viață străină de Dumnezeu, ci

⁶⁹¹ Filocalia vol. XI, p. 201.

⁶⁹² Filocalia vol. X, p. 382.

⁶⁹³ Filocalia vol. VII, p. 246, nota 30. "Numai implicând activ trupul, rugăciunea poate aparține cu adevărat omului în totalitatea sa" (Kallistos Ware, Rugăciunea lui Iisus, p. 43).

⁶⁹⁴ Filocalia vol. VIII, p. 126, nota 253.

⁶⁹⁵ Filocalia vol. IX, p. 244, nota 501.

⁶⁹⁶ Filocalia vol. VII, p. 65, nota 39.

⁶⁹⁷ Filocalia vol. VII, p. 65.

⁶⁹⁸ Filocalia vol. VII, p. 65, nota 41.

pentru o viață activă dăruită lui Dumnezeu, pentru a nu mai păcătui. El menține în starea lui în picioare pomenirea numelui lui Hristos și prin aceasta se menține în legătură cu El"⁶⁹⁹.

"Osteneala trupească este foarte folositoare celor începători și nedesăvârșiți în vârsta duhovnicească. Celor desăvârșiți le este de prisos, ca unora ce le ajunge să lucreze numai cu mintea și cu partea fără formă a sufletului. Cei prunci duhovnicește au nevoie de metanii și de îndelungata întindere a mâinilor și de starea în picioare de toată noaptea și de altele, ca să se obișnuiască mintea la rugăciune împreună cu trupul. Iar celor desăvârșiți, le ajunge lucrarea minții, ca unora ce au dobândit rugăciunea neîncetată și neconținută, deși la înfățișare nu sunt văzuți de noi făcând acestea. La început trebuie să ne obosim săvârșind gesturile trupești ale rugăciunii: metanii, întinderea mâinilor spre cer, rostirea cuvintelor. Acestea atrag și mintea mai mult la rugăciune și întăresc simțirea ei de rugăciune, până ce ea, obișnuindu-se, poate să săvârșească și singură rugăciunea cu luare aminte, nefurată de gânduri. Nu numai sufletul înrăurește trupul, ci și invers. Căci în oarecare măsură chiar la gesturile ce par foarte trupești, participă și sufletul. Odată cu mâinile întinse spre cer, se întinde și mintea; odată cu plecarea trupului în metanii, se pleacă și mintea în fața slavei lui Dumnezeu"⁷⁰⁰. "Cei ce nu mai rostesc cuvintele cu gura când se roagă, bine fac dacă sunt în sporire, căci aceștia nu au trebuință să rostească rugăciunea, ci de tăcere, de rugăciune neîncetată și de vedere, dacă au ajuns la luminare. Ei fiind uniți cu Dumnezeu, nu au nevoie să-și desfacă mintea de la El și s-o arunce în tulburare"⁷⁰¹.

⁶⁹⁹ Filocalia vol. VII, p. 65, nota 40.

⁷⁰⁰ Filocalia vol. IX, p. 408, nota 901.

⁷⁰¹ Filocalia vol. VII, p. 180.

"Nu te lipsi de rugăciune chiar când ai capul acoperit. Ia seama numai să nu te rogi cu nepăsare"⁷⁰². De asemenea "cu trupul poți lucra și cu sufletul să te rogi"⁷⁰³.

"Te poți pleca la rugăciune și poți cădea la picioarele lui Dumnezeu chiar șezând sau rămânând culcat, căci te pleci cu mintea nevăzută înaintea Celui nevăzut și cazi cu ea în fața Lui"⁷⁰⁴. "Dacă te rogi șezând, dar cu străpungere de inimă, nu este o piedică a plăcea lui Dumnezeu în slujirea ta"⁷⁰⁵. "Fie că stai în picioare, fie că șezi, fie că te întinzi pe pat, inima ta să vegheze la rugăciune, fie noaptea, fie ziua și atunci vrăjmașii care îți războiesc sufletul se depărtează rușinați"⁷⁰⁶. "Dar dacă cineva se roagă stând în picioare, însă are mintea împrăștiată, osteneala aceasta i se socotește ca nimic"⁷⁰⁷.

"Rugăciunea este cererea acelor lucruri, pe care Dumnezeu obișnuiește să le dea oamenilor spre mântuire"⁷⁰⁸. De aceea în rugăciune "nu cere cele trecătoare, ci cere iubirea lui Dumnezeu, care va ține și se va dăruia veșnic prin nesfârșirea ei"⁷⁰⁹. "Cere numai dreptatea și împărăția lui Dumnezeu, adică

⁷⁰² Filocalia vol. XI, p. 431.

⁷⁰³ Filocalia vol. VIII, p. 550.

⁷⁰⁴ Filocalia vol. XI, p. 486, nota 696.

⁷⁰⁵ Filocalia vol. XI, p. 483.

⁷⁰⁶ Filocalia vol. XI, pp. 485-486.

⁷⁰⁷ Filocalia vol. XI, p. 483.

⁷⁰⁸ Filocalia vol. III, p. 208. "În rugăciune «este absurd să ceri să ți se împlinească un capriciu sau ceea ce ți-ai procura prin munca ta»" (Diacon Gheorghe Băbuș, *Pelerinul român*, Editura Pelerinul Român, Oradea, 1992, p. 73).

⁷⁰⁹ Filocalia vol. X, p. 231, nota 245. "Cum trebuie făcută rugăciunea în cereri trebuie să predomină cererile duhovnicești față de cele materiale. Atitudinea trebuie să fie de smerenie și încredere. Smerenia, că stăm în fața lui Dumnezeu și că suntem nevrednici de har, dar că fără el nu putem face nimic bun; încredere, căci știm că Dumnezeu este plin de iubire față de toți, și că ne

virtutea și cunoștința și toate celelalte se vor adăuga ție"⁷¹⁰. Dar "înainte de toate, să începem rugăciunea noastră cu o mulțumire sinceră"⁷¹¹ adresată lui Dumnezeu, pentru toate darurile Sale revărsate cu îmbelșugare asupra noastră.

"Dumnezeu cunoaște cele de care ai trebuință mai înainte de a le cere de la El (Mat. 6,8) și împlinește cererile inimii tale (Ps. 36,4), dacă nu îl împiedici"⁷¹². "Dumnezeu cunoaște cele de care avem trebuință înainte de a le cere. Totuși voiește să le cerem și nu ni le dă dacă nu le cerem, pentru că trebuie să venim și noi la conștiința că avem nevoie de ele, și să ne dăm seama că numai de la El le putem primi. Dumnezeu vrea o legătură afectuoasă cu noi, în care trebuie să fim și noi parteneri activi"⁷¹³.

"Dacă vrei să te rogi pentru multe lucruri, odată ce Dumnezeu știe de care lucruri avem nevoie, roagă-te zicând: «Stăpâne, Doamne Iisuse Hristoase, călăuzește-mă după voia Ta». Iar de vrei să te rogi împotriva patimilor, spune: «Tămăduiește-mă după voia Ta». Iar dacă te rogi împotriva

ajută totdeauna. Spiritul va fi cel al Ghetsimanilor - nu cum vreau eu - ci făcă-se voia Ta, Doamne" (Nicolae Mladin, *Prelegeri de Mistică Ortodoxă*, Editura Veritas, Târgu-Mureș, 1996, p. 155).

⁷¹⁰ Filocalia vol. I, p. 96. În rugăciune să cerem de la Dumnezeu cele de folos acestei vieți, dar cu precădere cele necesare vieții viitoare, care este veșnică, nu trecătoare, ca viața de acum. Mântuitorul ne-a spus referitor la aceasta: "Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui, și toate acestea se vor adăuga vouă" (Mat. 6,33).

⁷¹¹ Filocalia vol. IX, p. 405.

⁷¹² Filocalia vol. XI, p. 147.

⁷¹³ Filocalia vol. XI, p. 507, nota 730. Unii și-au pus întrebarea: "Dacă Dumnezeu știe de ce avem nevoie, de ce mai trebuie să ne rugăm?". Tocmai pentru a-i dovedi lui Dumnezeu că vrem cu adevărat ceea ce cerem și pentru că Domnul vrea să știe încotro înclină voința noastră: spre binele sau spre răul nostru.

ispitelor, să spui: «Tu știi ce îmi este de folos, ajută slăbiciunii mele și fă sfârșit ispitelor mele după voia Ta»⁷¹⁴.

"În rugăciunea curată și stăruitoare, ceea ce cerem spunem cu de-amănuntul, nu ca să-L învățăm pe cunoscătorul de inimi Dumnezeu, ci ca să ne străpungem la inimă printr-unele ca acestea; și înmulțim cuvintele cu sânguință, ca unii ce dorim să rămânem cât mai mult cu El, mulțumindu-I pentru așa de mari binefaceri"⁷¹⁵.

"Mintea nu trebuie să spună multe cuvinte în rugăciune, pentru că nu este bine să se risipească în multe gânduri și de aceea nici cuvintele limbii nu trebuie să fie multe"⁷¹⁶. Sfântul Ioan Scărarul ne atrage atenția: "Nu face pe deșteptul în cuvintele rugăciunii tale. Nu te porni la vorbărie, ca nu cumva prin căutarea cuvintelor să ți se împrăstie mintea"⁷¹⁷. Un cuvânt al

⁷¹⁴ Filocalia vol. XI, p. 430.

⁷¹⁵ Filocalia vol. V, p. 185.

⁷¹⁶ Filocalia vol. XII, p. 283, nota 575. "L-au întrebat unii pe avva Macarie: cum suntem datori să ne rugăm? Le-a zis lor bătrânul: nu este trebuință a vorbi multe, ci a întinde adeseori mâinile și a zice: Doamne, precum vrei și precum știi, miluiește! Iar de îți stă război asupra, zi: Doamne, ajută-mi! Și El știe ce îți este de folos și face milă cu noi" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 143). Ca să nu ne fugă gândul de la rugăciune, să nu rostim rugăciuni lungi, ci scurte, ca: "Doamne ajută", "Doamne miluiește", "Doamne apără". La rugăciunea scurtă ne stă gândul și în loc să rostim puține rugăciuni lungi, mai bine să spunem multe rugăciuni scurte, sau să repetăm des aceeași rugăciune scurtă.

⁷¹⁷ "Cu Dumnezeu nu este nevoie să fii politicos. Toarnă înaintea Dmnlui ceea ce este în inima ta așa cum este" (Celălalt Noica, Ediție îngrijită de Pr. Eugen Drăgoi și Pr. Ninel Țugui, Editura Anastasia, 1994, p. 59). În rugăciunea către Dumnezeu nu trebuie să găsim formule elegante și cuvinte alese. Mintea trebuie să-L caute pe Dumnezeu, iar nu să scotocească în adâncul memoriei după termeni savanți sau formule pretențioase și din acest motiv să se îndepărteze de Dumnezeu. Domnul nu așteaptă cuvinte meșteșugite și

vameșului L-a făcut pe Dumnezeu îndurător și un cuvânt spus cu credință a mântuit pe tâlharul de pe cruce. Multa vorbire în rugăciune pricinuieste minții năluciri și împrăștiere, iar un singur cuvânt o adună"⁷¹⁸.

"În rugăciune nu căuta să se facă voile tale, căci acestea nu coincid întru totul cu voia lui Dumnezeu, ci roagă-te mai bine precum ai fost învățat, zicând: «Facă-se voia Ta» în mine. Și în tot lucrul așa să-L rogi pe Dumnezeu, ca să se facă voia Lui. Căci El voiește ceea ce este bine și folositor sufletului tău. Dar tu nu ceri întotdeauna aceasta"⁷¹⁹.

"În rugăciune trebuie să urmărim în mod principal să se unească voia noastră cu voia lui Dumnezeu, să ne deschidem iubirii Lui față de noi, să se deschidă granița noastră față de El și granița Lui față de noi; să ne comunice din iubire cât mai mult

frumos formulate, ci vrea inima noastră. "Dă-mi, fiule, Mie inima ta, și ochii tăi să simtă plăcere pentru căile Mele", spune Dumnezeu la Pilde 23,26. În altă parte Domnul a zis: "Eu nu Mă uit ca omul; căci omul se uită la față, iar Domnul se uită la inimă" (I Regi 16,7). De aceea să-i spunem lui Dumnezeu ce avem în inimă, așa cum este și Domnul ne va asculta.

⁷¹⁸ Filocalia vol. IX, p. 405. "Duhovnicii ne sfătuiesc să ne ocupăm timpul de rugăciune cu psalmi și cu lectură. Ei condamnă vorbele multe. O singură vorbă de-a vameșului a trezit mila lui Dumnezeu; un singur cuvânt plin de credință l-a mântuit pe tâlhar. Rugăciunea domnească este foarte scurtă, dar conține unicul necesar" (Paul Evdochimov, Rugăciunea în Biserica de Răsărit, Traducere: Carmen Bolocan, Editura Polirom, Iași, 1996, p. 29).

⁷¹⁹ Filocalia vol. I, p. 95. Când ne rugăm, să o facem cu smerenie și încredere că vom primi de la Dumnezeu ceea ce cerem. Dar să lăsăm în seama Lui împlinirea rugăciunii noastre, pentru că El știe mai bine decât noi ce ne este nouă de folos. Dacă dorim un anumit lucru, să zicem: "Doamne, dacă îmi este de folos, dă-mi-l. Dacă nu, să nu mi-l dai". Să spunem: "Doamne, nu-mi da ceea ce cred eu că este bine pentru mine, ci dă-mi cea ce știi Tu că îmi este de folos. Nu-mi da după voia mea, ci facă-se voia Ta". Mântuitorul ne-a învățat în rugăciunea "Tatăl nostru" să-i spunem lui Dumnezeu: "Facă-se voia Ta", deci să ne abandonăm în voia Domnului. Hristos așa a făcut în Ghetsimani, când i-a spus lui Dumnezeu Tatăl: "Nu voia Mea, ci voia Ta să se facă" (Luca 22,42).

din Sine fără să ne desființeze, ci întărindu-ne, ca și noi să ne deschidem acestei iubiri a Lui. Îi spunem în rugăciune lui Dumnezeu ce simțim că ne trebuie, dar lăsăm să ne împlinească aceea după cum El știe și voiește, arătându-se și în aceasta unirea noastră cu El fără desființarea noastră sau a Lui ca persoană. În rugăciune Îl cerem propriu-zis pe El să vină în noi, căci prin El ne vine totul"⁷²⁰.

Evagrie Ponticul mărturisește: "De multe ori, rugându-mă, am cerut să mi se împlinească ceea ce am socotit eu că este bine, și am stăruit în cerere, silind fără discernământ voia lui Dumnezeu; nu i-am lăsat Lui ca să rânduiască mai bine ceea ce știe că îmi este de folos. Iar primind, m-am scârbit pe urmă foarte mult, că n-am cerut mai bine să se facă voia lui Dumnezeu. Căci lucrul nu mi-a folosit așa cum credeam"⁷²¹.

"Când te rogi lui Dumnezeu nu spune: «Doamne, înlătură aceasta și dă-mi aceea», ci spune: «Doamne, Dumnezeul meu, cunoști mai bine decât mine ce îmi este de folos. Ajută-mi și nu îngădui să păcătuiesc față de Tine și să fiu pierdut în păcatele

⁷²⁰ Filocalia vol. XI, p. 430, nota 602.

⁷²¹ Filocalia vol. I, pp. 95-96. Dacă nu primim ceea ce am cerut în rugăciune, înseamnă că nu ne este de folos. Scriptura spune despre aceasta: "Cereți și nu primiți, pentru că cereți rău" (Iac. 4,3). Primim în schimb altceva, ce nu am cerut și nici nu ne-am gândit să cerem, dar constatăm că este cel mai bun lucru pentru noi. Dumnezeu cunoaște aptitudinile noastre mai bine decât noi înșine și ne dă ceea ce nici nu ne așteptam să primim. Acel lucru însă este cel mai util vieții noastre și folositor pentru mântuire. De aceea să ne abandonăm în voia lui Dumnezeu și în purtarea Lui de grijă atunci când ne rugăm.

mele, pentru că sunt păcătos și slab»⁷²², iar "Dumnezeu te va ajuta mai mult decât ai fi cerut"⁷²³ tu în rugăciune.

"Să nu credem că Dumnezeu nu aude rugăciunea noastră atunci când îi cerem ceva și nu ne împlinește. Nouă ni se pare că El nu ne aude, când de fapt noi nu-L auzim pe El, căci ne închidem față de voia Lui, sau față de ceea ce vrea El de la noi. El ne aude întotdeauna, căci nu este departe de noi, dar noi socotim că nu ne aude, pentru că noi nu vrem să-L auzim pe El"⁷²⁴. "Dumnezeu îi vede pe toți oamenii, dar pe Dumnezeu îl văd numai cei ce nu contemplă nimic în afară de El în vremea rugăciunii. Și câți îl văd pe Dumnezeu, sunt și auziți de El, iar câți nu sunt auziți, nu-L văd pe El"⁷²⁵.

"Pentru orice lucru trebuie să te rogi de trei ori - ne îndeamnă Sfântul Ioan - și după aceasta ia seama spre ce înclină inima ta măcar cât un fir de păr și aceea să faci, căci este vădită înștiințarea lui Dumnezeu și ea se arată neîndoielnic inimii. Dacă după a treia rugăciune nu îți vine înștiințare de sus, cunoaște că este din vina ta și ocărăște-te pe tine și Dumnezeu se va milostivi de tine"⁷²⁶.

⁷²² Filocalia vol. XII, p. 264. "Dacă în rugăciune ceri lui Dumnezeu ceva și nu ești sigur dacă ceea ce ceri este plăcut Domnului, cere-o cu socoteală că o voiești numai dacă o voiește și Dumnezeu" (Nicodim Aghioritul, Războiul nevăzut, Editura Arta Grafică, 1991, p. 102).

⁷²³ Filocalia vol. XI, p. 552.

⁷²⁴ Filocalia vol. XII, p. 59, nota 78. Mântuitorul a spus: "Cel ce are poruncile Mele și le păzește, acela este care Mă iubește" (Ioan 14,21). Dacă noi îl iubim pe Dumnezeu și împlinim voia Lui și Dumnezeu ne împlinește voia noastră exprimată în rugăciune. Însă noi când îl iubim pe Dumnezeu, nu vrem să facem altceva decât voia Lui. Cel care nu împlinește voia lui Dumnezeu, cere de la Acesta cele ce nu îi sunt de folos, de aceea Dumnezeu nu i le dă, pentru că știe că îi sunt spre pierzare, iar nu spre mântuire.

⁷²⁵ Filocalia vol. IV, p. 337.

⁷²⁶ Filocalia vol. XI, pp. 372-373.

Adevărata rugăciune

"Rugăciunea înseamnă mișcarea neconținută a minții în jurul lui Dumnezeu; fapta ei stă în învârtirea sufletului în jurul lucrărilor dumnezeiești; iar sfârșitul ei este lipirea cugetării de Dumnezeu și înălțarea la un singur duh cu El, după regula și cuvântul Apostolului (I Cor. 6,17)"⁷²⁷.

"Rugăciunea îl însoțește pe om pe toate treptele urcușului duhovnicesc, până la unirea cu Dumnezeu și se deosebește cu fiecare stare a omului. Dar rugăciunea adevărată este rugăciunea ca tăcere tainică"⁷²⁸.

"Rugăciunea desăvârșită stă în a grăi lui Dumnezeu nehoiărind cu gândul și în a-ți aduna toate gândurile în chip neîmprăștiat împreună cu simțurile"⁷²⁹. "În timpul rugăciunii adevărate omul este adunat în sine, încât poate lua aminte la Dumnezeu, dorind și așteptând mila Lui"⁷³⁰.

⁷²⁷ Filocalia vol. VI, pp. 277-278. "Dintre toate apropierea de Dumnezeu, rugăciunea este cea mai bună și nu în ultimă instanță este singurul mijloc autentic în acest scop" (Arhimandritul Sofronie, Rugăciunea - experiența vieții veșnice, Editura DEISIS, Sibiu, 1998, p. 60). "Rugăciunea ne înalță la Dumnezeu și ne unește întreaga ființă cu El. În rugăciune credinciosul se ridică peste lume, ca să se concentreze în Dumnezeu. Iar Dumnezeu revarsă în sufletul rugător harurile sale, prin care îl transformă după asemănarea Lui. Cel ce stă de vorbă cu Dumnezeu nu se poate să nu se transforme prin această comuniune cu El. În rugăciune rațiunea se luminează, inima se bucură, voința se unește cu voia lui Dumnezeu, ființa întreagă se purifică, se eliberează de tot ceea ce este lumesc, ca să ancoreze în Dumnezeu. Rugăciunea este calea progresului duhovnicesc, Ea este viața sufletului nostru" (Mitropolit Dr. Nicolae Mladin, Prof. Diac. Dr. Orest Bucevschi, Prof. Dr. Constantin Pavel, Prof. Diac. Dr. Ioan Zăgăran: Teologia Morală Ortodoxă, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, Vol. II, p. 54).

⁷²⁸ Filocalia vol. III, p. 477, nota 146.

⁷²⁹ Filocalia vol. XI, p. 191.

⁷³⁰ Filocalia vol. X, p. 177.

"Când Moise a încercat să se apropie de rugul aprins, a fost împiedicat până nu și-a dezlegat încălțăminte de picioarelor. Cum nu te vei dezlega și tu de orice cuget pătimăș, dacă vrei să vezi pe Cel mai presus de orice simțire și înțelegere și să vorbești cu El?"⁷³¹, ne atrage atenția Evagrie Ponticul. Drept aceea "fericită este mintea care în vremea rugăciunii s-a lipsit cu desăvârșire de orice gând"⁷³².

"Nu poți avea rugăciune curată când ești prea alipit de lucrurile lumii"⁷³³, pentru că "nu poate dobândi prietenie față de rugăciune cel ce nu s-a lepădat de toată materia"⁷³⁴. "Mintea pătimășă nu poate intra înăuntrul porții înguste a rugăciunii, înainte de a părăsi grijile lumii, ci se va frământa mereu cu durere pe lângă pridoarele aceleia"⁷³⁵. "Starea de rugăciune este o dispoziție nepătimășă, câștigată prin deprindere, care răpește mintea înțeleaptă prin dragoste desăvârșită spre înălțimea spirituală"⁷³⁶. "Când ai ajuns în vremea rugăciunii să nu-ți mai tulbure mintea vreo idee din cele ale lumii, să știi că te afli în hotarele nepătimirii"⁷³⁷. De aceea "cei împătimiti să ne rugăm cu stăruință lui Dumnezeu, căci toți cei neîmpătimiti au înaintat din împătimitire la nepătimitire"⁷³⁸.

⁷³¹ Filocalia vol. I, p. 92.

⁷³² Filocalia vol. I, p. 108.

⁷³³ Filocalia vol. IX, p. 132, nota 244.

⁷³⁴ Filocalia vol. IV, p. 316.

⁷³⁵ Filocalia vol. IV, p. 314.

⁷³⁶ Filocalia vol. I, p. 98. "Omul cel mai lucid de pe lume este omul care se roagă" (Denis de Rougemont, Partea diavolului, Editura Anastasia, 1994, p. 175).

⁷³⁷ Filocalia vol. II, p. 76.

⁷³⁸ Filocalia vol. IX, p. 410. Un exemplu de astfel de rugăciune avem în Pateric: "Doamne, învrednicește-mă a Te iubi, precum am iubit mai înainte

"Rugăciunea adevărată curățește mintea de orice gând, în afară de Dumnezeu"⁷³⁹ "și o pregătește spre contemplarea Lui și a lucrurilor"⁷⁴⁰. "Dacă mintea, petrecând de la început în gânduri lumești a câștigat atâta dragoste de ele, câtă prietenie nu ar dobândi față de rugăciune, petrecând neconținut în ea? Căci în cele ce zăbovește, în acelea și obișnuiește a se lărgi"⁷⁴¹. Sfântul Grigorie Palama ne atrage atenția: "O, omule, iată că îți face bucurie o vorbire zadarnică"⁷⁴², atunci câtă bucurie trebuie să îți provoace rugăciunea, care este vorbire cu Dumnezeu? Drept aceea "când mintea ta, cuprinsă de mult dor către Dumnezeu, pleacă oarecum câte puțin din trup și se depărtează de toate gândurile care vin din simțire sau din amintire, umplându-se de evlavie și de bucurie, atunci socotește că te-ai apropiat de hotarele adevăratei rugăciuni"⁷⁴³.

"Cel ce iubește cu adevărat pe Dumnezeu, acela se și roagă cu totul neîmprăștiat. Și cel ce se roagă cu totul neîmprăștiat, acela și iubește pe Dumnezeu cu adevărat. Nu se roagă însă neîmprăștiat cel ce-și are mintea pironită de ceva din cele pământești. Așadar nu iubește pe Dumnezeu cel ce are mintea legată de ceva din cele pământești"⁷⁴⁴.

"Oricine dorește să fie permanent și neîncetat împreună cu ceea ce iubește, depărtează toate cele ce-l împiedică de la convorbirea

păcatul și a-Ți sluji Ție, precum am slujit mai înainte satanei celui înșelător!" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 271).

⁷³⁹ Filocalia vol. X, p. 130, nota 123. "Trebuie să rostești rugăciunea, să nu taci și să poți fi liniștit; rugăciunea se va curăți prin ea însăși de părtășia ei cu cele lumești" (Pelerinul rus, traducere din limba rusă de Arhim. Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, p. 183). "Este vital să locuim în rugăciune spre a contracara influența distructivă și persistentă a lumii exterioare" (Arhimandritul Sofronie, Rugăciunea - experiența vieții veșnice, Editura DEISIS, Sibiu, 1998, p. 70).

⁷⁴⁰ Filocalia vol. II, p. 74.

⁷⁴¹ Filocalia vol. IV, p. 316.

⁷⁴² Filocalia vol. VII, p. 237.

⁷⁴³ Filocalia vol. I, p. 99.

⁷⁴⁴ Filocalia vol. II, p. 78.

și împreuna petrecere cu lucrul iubit. Deci este evident că și cel ce-L iubește pe Dumnezeu dorește să fie pururea cu El și să vorbească cu El. Iar aceasta se întâmplă prin rugăciunea curată. Să ne îngrijim deci de ea cu toată puterea, căci ea ne unește cu Stăpânul. La aceasta a ajuns cel ce a zis: «Dumnezeule, Dumnezeul meu, pe Tine Te caut dis-de-dimineață. Înselat-a de Tine sufletul meu, suspinat-a după Tine trupul meu» (Ps. 62,1-2). Căci nu îl caută pe Dumnezeu de dimineață decât cel ce și-a depărtat mintea de la tot păcatul și neîncetat este rănit de dragostea lui Dumnezeu"⁷⁴⁵.

"Plinătatea rugăciunii se arată în harul lacrimilor"⁷⁴⁶. De aceea "omul aflat în rugăciune, aprinzându-se de dorința bunătăților cerești, îndată sloboade din ochi rodul rugăciunii și lacrimile încep să-i curgă sub lucrarea de lumină făcătoare a Duhului. Gustul acestora este atât de dulce, încât cel ce s-a făcut părtaș de ele uită uneori și de hrana trupească. Acesta este rodul rugăciunii, care răsare în sufletele celor ce se roagă, din calitatea rugăciunii"⁷⁴⁷.

"Rugăciunea este maica și totodată fiica lacrimilor"⁷⁴⁸.
"Rugăciunea iese din lacrimi de durere pentru păcate"⁷⁴⁹ "și din

⁷⁴⁵ Filocalia vol. IV, p. 249. "Cine nu vrea să zăbovească pururea în rugăciune, acela nu vrea să fie cu Dumnezeu" (Arhim. Ilie Cleopa, Despre vise și vedenii, Editura Bunavestire, Bacău, 1994, p. 269) și nu îl iubește pe Acesta, căci "cum poți să-l iubești pe Dumnezeu fără să te rogi?" (Cuviosul Siluan Athonitul, Între iadul deznădejzii și iadul smereniei, Editura, DEISIS, Alba-Iulia 1994, p. 66). "Rugăciunea este pentru viața religioasă cea mai fierbinte expresie a iubirii de Dumnezeu. Cine iubește pe Dumnezeu este imposibil să nu se roage, precum cine iubește omenește caută cu aprindere cele mai frumoase și mai suave expresii pentru obiectul dragostei lui" (Nichifor Crainic, Sfînțenia - împlinirea umanului, Trinitas, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993, p. 53).

⁷⁴⁶ Filocalia vol. X, p. 186.

⁷⁴⁷ Filocalia vol. VI, p. 275.

⁷⁴⁸ Filocalia vol. VII, p. 236.

⁷⁴⁹ Filocalia vol. VII, p. 236, nota 11.

pocăința înaintea lui Dumnezeu"⁷⁵⁰, "iar rugăciunea, ca expresie a simțirii puternice a micimii și a păcătoșeniei față de Dumnezeu, naște lacrimile. Acestea merg împreună și numai însoțirea lor mărește calitatea rugăciunii și calitatea ființei fiecăruia și scoate sufletul din împietrire"⁷⁵¹.

"Lacrimile ce însoțesc rugăciunea sunt semn că Dumnezeu s-a atins de inima celui ce se roagă înmuind-o, și această atingere este atât de simțită, încât echivalează cu o adevărată «vedere» a lui Dumnezeu de către cel ce se face părtaș de ea. Atingerea lui Dumnezeu de inima celui ce se roagă are acest efect al înmuierii ei, pentru că este o atingere făcută cu milă și cu iubire; are caracterul atingerii celei mai iubitoare și mai milostive Persoane"⁷⁵².

Rugăciunea de după rugăciune

În rugăciunea adevărată "nu este nici o separație între pomenirea lui Dumnezeu și trăirea prezenței Lui. Mintea pătrunde astfel tot mai adânc în bunătățile lui Dumnezeu ascunse celor ce nu se află în legătură stăruitoare cu El prin pomenire neîncetată. Dar a pătrunde în cele ascunse ale lui Dumnezeu înseamnă a pătrunde totodată în cele ascunse ale minții, în acel altar deschis în interior spre înălțimile dumnezeiești, în puterile neștiute ale minții de a sesiza acele înălțimi puse în lucrare prin rugăciune. Căci cu acele puteri vede ea tainic pe Acela din Care îi vin revărsări de cunoștință și de iubire. Căci ele sunt puteri pe care mintea le are cu acest rost de a primi în ele în mod unitar pe Dumnezeu, când prin rugăciune Îi liturghisește singură lui Dumnezeu singur, detașată adică de toate, înălțată într-o supremă

⁷⁵⁰ Filocalia vol. VII, p. 252, nota 41.

⁷⁵¹ Filocalia vol. VII, p. 236, nota 11.

⁷⁵² Filocalia vol. VII, p. 236, nota 12.

intimitate cu El. În această liturghie mintea este, pe de o parte, întreagă în Dumnezeu, pe de alta, în fața Lui, precum Dumnezeu este, pe de o parte, în minte, pe de alta, în fața ei, așa cum două persoane care se iubesc la maximum sunt, pe de o parte, într-o interioritate reciprocă, pe de alta, una în fața alteia, într-un mod maxim. Mintea este într-o comunicare cu Dumnezeu în cunoștință și în dragoste mereu sporită"⁷⁵³.

În rugăciunea adevărată, "cuvintele rugăciunii îl ating pe Dumnezeu, pentru că mintea însăși îl atinge. Nu mai este nici un interval între mintea care vorbește cu Dumnezeu în rugăciune și El Însuși. Dar dispariția intervalului nu se datorează unui act de depășire fizică a Lui, ci unei alipiri depline a cugetării, a înțelegerii și a iubirii de Dumnezeu. Dumnezeu umple cu prezența Sa înțelegerea și simțirea minții. Înțelegerea este totodată experiență a prezenței Celui înțeles și ea este neîntreruptă. Ea este o lumină a cunoștinței care învăluie sufletul ca un nor luminos, care-l pătrunde în întregime și-l face întreg luminos. Dar sufletul are conștiința clară că această lumină nu se naște din el, ci izvorăște din Dumnezeu cel personal, infinit și transcendent"⁷⁵⁴.

"Rugăciunea curată și nematerială este rugăciunea fără gânduri și chipuri împrumutate de la lucruri. Această rugăciune nu mai are nimic care să se intercaleze între minte și Dumnezeu, care să întrerupă dialogul ei cu El, care să facă mintea să se mărginească după chipul lucrurilor și să nu mai vadă prin indefinitul ei infinitatea dumnezeiască"⁷⁵⁵. "Rugăciunea curată s-a curățit chiar și de înțelesurile logice ale cuvintelor, întrucât cel ce se roagă s-a întâlnit față în față cu Dumnezeu ca de la persoană la persoană, fără intervalul nici unor gânduri între ele.

⁷⁵³ Filocalia vol. VII, p. 63, nota 36.

⁷⁵⁴ Filocalia vol. VII, pp. 55-56, nota 24.

⁷⁵⁵ Filocalia vol. VI, p. 274, nota 51.

Mai bine-zis, în această rugăciune cugetarea sau înțelegerea este ridicată la Dumnezeu ca la unicul și singurul conținut viu, personal, indefinit și infinit al ei. Ea a ieșit din starea de separație de Dumnezeu; de aceea nu mai este numai o minte care cugetă la Dumnezeu, ci o persoană plină de dragoste față de altă persoană, care este Dumnezeu, dragoste care se produce și se manifestă din plin numai în întâlnirea unei persoane cu o alta, în cazul de față a întâlnirii persoanei umane cu Dumnezeu ca Persoană"⁷⁵⁶.

"Starea cea mai înaltă a rugăciunii este aceea în care mintea a ajuns în afară de trup și de lume și a devenit cu totul imaterială și fără formă în vremea rugăciunii. Prin urmare cel ce păstrează nevătămată această stare, cu adevărat se roagă neîncetat"⁷⁵⁷, iar "harul rugăciunii îi desface mintea de toate înțeleșurile lumii. Atunci mintea întreținându-se cu Dumnezeu, golită de toate, ajunge să ia formă dumnezeiască"⁷⁵⁸. "Aceasta este rugăciunea mai presus de orice largime, care le este proprie numai acelor care sunt plini în toată simțirea și încredințarea lor de harul Duhului Sfânt"⁷⁵⁹.

"Rugăciunea aceasta este tăcere tainică, în timpul căreia mintea se face, prin negarea lucrurilor în sens de depășire, vrednică de unirea cea mai presus de înțelegere și cunoștință, căci rugăciunea înfăptuiește unirea celui ce se roagă cu

⁷⁵⁶ Filocalia vol. VII, pp. 57-58, nota 28. "Cea mai înaltă asemănare cu Dumnezeu o atinge sufletul în rugăciune. Căci în rugăciune adevărată el se unește cu Dumnezeu și s-a curățit de orice alt gând. Prezența lui Dumnezeu în sufletul care se roagă neîncetat, deci în sufletul sfântului este neîncetată" (Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Teologia Dogmatică Ortodoxă, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978, vol. I, p. 263).

⁷⁵⁷ Filocalia vol. II, p. 93.

⁷⁵⁸ Filocalia vol. II, p. 39.

⁷⁵⁹ Filocalia vol. I, p. 422.

Dumnezeu"⁷⁶⁰, iar "sfârșitul rugăciunii este răpirea minții la Domnul"⁷⁶¹. "În unirea cu Dumnezeu, sufletul se poate ridica chiar mai presus de rugăciune"⁷⁶².

"În vremea în care mintea este răpită la Dumnezeu, ce văd ochii înțelegerii? Și, oare, poate mintea atunci să-și înalțe, împreună cu inima, și rugăciunea? Nu poate, pentru că atunci când vine harul Sfântului Duh în om, prin mijlocirea rugăciunii, încetează rugăciunea. Atunci mintea este luată întreagă în stăpânire de harul Sfântului Duh și nu mai poate să pună în lucrare puterile ei, ci rămâne în nelucrare și se supune numai Sfântului Duh și unde voiește Duhul Sfânt, acolo o duce, fie în văzduhul nematerial al luminii dumnezeiești, fie la altă vedere de negrăit, sau adeseori la o grăire dumnezeiască. Scurt vorbind,

⁷⁶⁰ Filocalia vol. III, p. 103. Cuvintele trec prin filtrul rațiunii, ori extazul mistic depășește rațiunea și cuvintele devin sărace, neputincioase, gândirea este copleșită și nu poate exprima în forme umane comuniunea Dumnezeu - om. În rugăciunea adevărată "orice mișcare încetează, rugăciunea însăși își schimbă firea, sufletul se roagă în afara rugăciunii. Aceasta este isihia, liniștirea duhului, odihna lui, care este mai presus de orice cuvânt, pacea care este mai presus de orice pace. Este «fața către față» deschisă înspre veșnicie, când Dumnezeu vine în suflet și sufletul migrează în Dumnezeu" (Paul Evdokimov, Femeia și mântuirea lumii, Traducere Gabriela Moldoveanu, Editura, Asociația filantropică medicală creștină Christiana, București, 1995, p.106).

⁷⁶¹ Filocalia vol. VII, p. 310.

⁷⁶² Filocalia vol. VII, p. 249, nota 35. Aceasta este așa numita rugăciune de după rugăciune. În această rugăciune, exprimată în tăcere, omul este copleșit de iubirea și de prezența lui Dumnezeu în el, nu-și mai poate manifesta în cuvinte sentimentul covârșitor din suflet și este purtat către Dumnezeu de extazul mistic. El se găsește în Dumnezeu, dar înaintează tot mai mult în Acesta, având în același timp sentimentul împlinirii sale ca ființă în comuniunea harică cu Dumnezeu. În această comunicare directă Dumnezeu - om, cuvintele înstrăinează, ele se interpun între om și Dumnezeu. Cuvintele reprezintă o realitate, când realitatea aceea este prezentă, cuvintele nu-și mai găsesc locul, rostirea lor nu mai are sens.

precum voiește Mângâietorul sau Duhul Sfânt, așa mângâie pe robii săi. Precum îi trebuie fiecăruia, așa îi dă și harul Său"⁷⁶³.

"Când sufletul, odihnindu-se de toate cele din afară, se va uni cu rugăciunea, aceasta învăluind sufletul îl face întreg arzător, după cum focul face fierul. Sufletul este același, dar nu mai poate fi atins de atingerile din afară, cum nu poate fi nici fierul arzător"⁷⁶⁴.

"Două sunt stările cele mai înalte ale rugăciunii curate. De una au parte cei ce se îndeletnicesc cu făptuirea, iar de cealaltă cei ce se îndeletnicesc cu contemplația. Cea dintâi se naște în suflet din frica lui Dumnezeu și din nădejdea cea bună; cea de a doua din dragostea dumnezeiască și din curăția cea mai deplină. Semnele prin care cunoaștem că am ajuns la măsura celei dintâi le avem în aceea că mintea se adună din toate ideile lumii și își face rugăciunea neîmprăștiată și netulburată, de parcă Însuși Dumnezeu ar fi în fața ei, precum și este. Iar semnele celei de a doua stau în aceea că mintea este răpită în avântul rugăciunii de lumina dumnezeiască și nemărginită și nu se mai simte nici pe sine nici altceva din cele ce sunt, decât numai pe Cel ce lucrează prin dragoste această iluminare în ea"⁷⁶⁵.

"Numai puțini oameni se învrednicesc de rugăciunea curată, iar cei mai mulți nicidecum nu au parte de ea. Precum din zeci de mii de oameni, de abia se află unul care împlinește puțin poruncile și ajunge la curăția sufletului, tot așa din mii de oameni, de abia se învrednicește unul să ajungă cu multă pază la rugăciunea curată, să spargă hotarul ei și să se împărtășească de

⁷⁶³ Filocalia vol. VIII, p. 542. "Trebuie să ne rugăm până ce Duhul Sfânt se pogoară peste noi. Când a venit să ne viziteze, trebuie să încetăm să ne rugăm, ne sfătuiește Sfântul Serafim" (Paul Evdochimov, Rugăciunea în Biserica de Răsărit, Traducere: Carmen Bolocan, Editura Polirom, Iași, 1996, p. 30).

⁷⁶⁴ Filocalia vol. VIII, pp. 125-126.

⁷⁶⁵ Filocalia vol. II, pp. 79-80.

taina acesteia. Iar la taina de după ea, abia ajunge unul din neam în neam, prin harul lui Dumnezeu"⁷⁶⁶.

Rugăciunea este darul lui Dumnezeu

"Sfinții Părinți nu socotesc gândul la Dumnezeu sau pomenirea Lui, deci rugăciunea, ca despărțite de El, ci văd în gândul la Dumnezeu, în pomenirea Lui, în credința în El, însăși lucrarea și prezența Lui. Sălășluirea lui Dumnezeu în om înseamnă a avea pe Dumnezeu implantat în sine prin pomenire"⁷⁶⁷. "În rugăciune, pe de o parte vorbim cu Dumnezeu, pe de alta, Dumnezeu vorbește în noi cu El Însuși"⁷⁶⁸. "Rugăciunea este întâlnire între persoana umană, care are totul de la Dumnezeu, și Persoana lui Dumnezeu, care dă totul"⁷⁶⁹.

"Dumnezeu dă rugăciunea celui ce se roagă. Prin urmare cheamă-L pe El, zicând: «Vie împărăția Ta», căci așa ne-a învățat să spunem"⁷⁷⁰. "Dumnezeu îi dă rugăciunea celui ce o cere"⁷⁷¹, pentru că "nu minte Cel ce a spus: «Cereți și vi se va da» (Luca 11,9)"⁷⁷², dar "rugăciunea curată nu o poate dobândi cel ce nu stăruie cu inima curată pe lângă Dumnezeu, căci El este Cel ce dă rugăciunea celui ce se roagă"⁷⁷³. "Dacă nu ai primit încă darul rugăciunii, stăruie cu putere și-l vei primi. Prin urmare nu slăbi, nici nu te descuraja dacă nu ai primit, căci vei primi pe

⁷⁶⁶ Filocalia vol. X, p. 174.

⁷⁶⁷ Filocalia vol. X, p. 307, nota 359 a.

⁷⁶⁸ Filocalia vol. IX, p. 404, nota 890.

⁷⁶⁹ Filocalia vol. VII, p. 57, nota 27.

⁷⁷⁰ Filocalia vol. I, p. 99.

⁷⁷¹ Filocalia vol. IX, p. 418, nota 930.

⁷⁷² Filocalia vol. XI, p. 229.

⁷⁷³ Filocalia vol. IV, p. 223. "Harul rugăciunii este dăruit omului după ani lungi petrecuți în rugăciunea activă" (Placide Deseille, Nostalgia Ortodoxiei, Editura Anastasia, 1995, p. 182).

urmă. Îndrăznește așadar, stăruind încordat în sfânta rugăciune"⁷⁷⁴.

"Numai focul Duhului învie rugăciunea sau învie sufletul prin rugăciune și înalță rugăciunea sau sufletul în stare de rugăciune la cer, sau la Dumnezeu, ca apoi să coboare iarăși de și mai sus în sufletul ridicat în foișorul de sus, făcându-l și mai aprins la rugăciune și comunicându-Se din rugăciunea unuia celorlalți. Rugăciunea nu se produce fără Duhul Sfânt și Duhul Sfânt nu coboară în suflet și nu înalță sufletul decât prin rugăciune. Rugăciunea este forma de înviere și de înălțare a sufletului prin Duhul. Ea este forma de lucrare a Duhului în suflet, căci prin ea se unește sufletul cu Dumnezeu și aceasta

⁷⁷⁴ Filocalia vol. I, p. 103. "Atât desăvârșirea, cât și dreapta săvârșire a rugăciunii depășesc puterile noastre, precum spune Sfântul Apostol Pavel: «Noi nu știm să ne rugăm cum trebuie» (Rom. 8,26)" (Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, p. 12). "Repetarea deasă a rugăciunii ține fără nici o îndoială de voința noastră slobodă, pe câtă vreme osârdia, desăvârșirea, ca și curăția rugăciunii este un dar de sus" (Ibidem, p. 197). "Ca să ne rugăm într-un fel oarecare, stă în puterea noastră; dar ca să te rogi curat este un dar de sus! Prin urmare, jertfește lui Dumnezeu ceea ce îți stă în putere; adu-I la început drept jerfă măcar cantitatea, adică un număr cât mai mare de rugăciuni, și puterea lui Dumnezeu se va revărsa în neputința ta. Rugăciunea va deveni o deprindere și făcându-se una cu firea, va ajunge o rugăciune curată, luminoasă, înflăcărată, așa cum se cuvine" (Ibidem, p. 196). "Partea omului în rugăciune este cantitatea. Deasa rostire a rugăciunii îi este dată și îi este lăsată în voia lui. Asta o învață și Părinții Bisericii. Sfântul Macarie cel Mare spune: «A te ruga des atârnă de voia ta, iar a te ruga cu adevărat este lucrarea Duhului Sfânt». Prea cuviosul Isihie spune că rugăciunea deasă aduce deprinderea, care mai târziu se face una cu firea" (Ibidem, p. 179). "Atâta vreme cât omul n-a primit încă harul rugăciunii, ea atârnă de propriul său efort" (Placide Deseille, Nostalgia Ortodoxiei, Editura Anastasia, 1995, p. 181).

vine din lucrarea Duhului Sfânt, care se face punte vie între suflet și Dumnezeu, făcându-l pe om transparent"⁷⁷⁵.

"Se întâmplă uneori că cineva începe să se roage și îndată inima lui se umple de lucrarea dumnezeiască, iar sufletul se veselește împreună cu Domnul, căci «în ce chip se veselește mirele de mireasă, așa Se va veseli de tine Dumnezeuul tău» (Isaia 62,5). Se întâmplă uneori că unul ca acesta este ocupat toată ziua, dar îngăduindu-i-se un singur ceas de rugăciune, în timpul acestuia îndată omul dinăuntru este răpit și este cuprins de adâncul nemărginit al veacului ce va să vină și o plăcere negrăită și nemăsurată îl stăpânește atunci, încât mintea lui înălțată și răpită întreagă se umple de uimire și în sufletul lui se așterne în vremea aceea uitarea oricărui cuget pământesc. Aceasta din pricină că gândurile lui se umplu de Dumnezeu și sunt duse ca niște roabe spre lucruri nemărginite și necuprinse, încât în acel

⁷⁷⁵ Filocalia vol. VIII, p. 125, nota 250. "Rugăciunea creștină nu este pur omenească; ea este rugăciune «în Duhul». Duhul lui Dumnezeu sălășluit în noi ne face fii ai lui Dumnezeu și în stare să ne rugăm lui Dumnezeu ca niște fii. El se roagă în noi și astfel strigăm: «Ava Părinte» (Rom. 8,15; Gal. 4,6) și «pentru că nu știm cum să ne rugăm, Însuși Duhul se roagă pentru noi cu suspine negrăite» (Rom. 8,26). Totodată, rugăciunea creștină se înalță la Tatăl «în numele lui Hristos», adică în unire cu Hristos (Rom. 1,8; 7,25; 15,30; 16,27). Este și firesc: în Iisus Hristos am dobândit împăcarea cu Tatăl, deci prin El avem îndrăzneala să ne adresăm Tatălui. Rugăciunea noastră se înalță în Duhul, prin Hristos la Tatăl. Aceasta nu înseamnă că rugăciunea nu se adresează tuturor persoanelor Sfintei Treimi, ci că ea izvorăște din comuniunea harică stabilită cu Hristos în Duhul" (Mitropolit Dr. Nicolae Mladin, Prof. Diac. Dr. Orest Bucevski, Prof. Dr. Constantin Pavel, Prof. Diac. Dr. Ioan Zăgrean: Teologia Morală Ortodoxă, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, Vol. II, pp. 50-51). "Când Duhul își stabilește lăcașul într-un om, acela nu se mai poate opri din rugăciune, fiindcă Duhul nu încetează să se roage în el. Fie că doarme, fie că veghează, rugăciunea nu se desparte de sufletul său" (Placide Deseille, Nostalgia Ortodoxiei, Editura Anastasia, 1995, p. 183).

ceas omului îi vine să plece și cu sufletul la Dumnezeu, deodată cu rugăciunea"⁷⁷⁶.

Ispitele la rugăciune

"Cel ce clatină bățul împotriva câinilor, îi întărată împotriva sa. La fel îi întărată pe draci cel ce se silește să se roage curat"⁷⁷⁷, pentru că "diavolul nu așteaptă să fie chemat ca să vină la noi, ci îi ajunge să ne vadă că ne rugăm lui Dumnezeu"⁷⁷⁸. "Diavolul pizmuiește foarte tare pe omul care se roagă și se folosește de tot meșteșugul ca să-i întineze scopul"⁷⁷⁹. Iar "cei ce se roagă mai stăruitor, aceia sunt mai tulburați de ispite înfricoșate și sălbaticе"⁷⁸⁰.

"Cunoscând vrăjmașul că rugăciunea nouă ne este apărătoare, iar lui vătămătoare, și silindu-se să ne despartă de ea, ne împinge la pofta științelor lumii acesteia și ne îndeamnă să ne ocupăm cu ele. Să nu ascultăm însă de el, ca nu cumva depărtându-ne de la legile plugăriei noastre, să culegem spini și măracini în loc de smochini și struguri, pentru că oare: «N-a dovedit Dumnezeu nebună înțelepciunea lumii acesteia?» (I Cor. 1,20)"⁷⁸¹. "Cunoștința lucrurilor folosește omului în vreme de ispită și trândăvie, dar în vreme de rugăciune îl păgubește"⁷⁸².

"Dracii știind că rugăciunea ne este folositoare și apărătoare a minții, iar lor vătămătoare, se silesc cu toată puterea să ne insufle o anumită neplăcere pentru stăruirea în rugăciune"⁷⁸³. Din acest motiv "pe cei începători, legea

⁷⁷⁶ Filocalia vol. V, p. 358.

⁷⁷⁷ Filocalia vol. IV, p. 332.

⁷⁷⁸ Filocalia vol. XI, p. 422, nota 587 b.

⁷⁷⁹ Filocalia vol. I, p. 97.

⁷⁸⁰ Filocalia vol. IV, p. 152.

⁷⁸¹ Filocalia vol. IV, p. 144.

⁷⁸² Filocalia vol. I, p. 311.

⁷⁸³ Filocalia vol. IV, p. 164.

rugăciunii îi apasă ca un stăpân aspru; dar celor înaintați ea le este ca dragostea care împinge pe un flămând la ospăț bogat"⁷⁸⁴.

Uneori vrăjmașul ne împrăștie mintea când ne rugăm și nu ne lasă să fim atenți la cuvintele rugăciunii. "De vezi că vrăjmașul uneltește să îți stărnească război chiar din cuvintele rugăciunii - ne sfătuiește Sfântul Varsanufie - nu trebuie să cauți înțelesul exact al celor citite, ci spune-le cu trezvie și fără împrăștiere, căci chiar dacă le citești numai, vrăjmașii cunoscând înțelesul lor nu ți se pot împotrivi, iar rugăciunea îți este de folos spre nimicirea vrăjmașilor"⁷⁸⁵.

"Ce vrea diavolul să lucreze în om? Lăcomia pântecelui, desfrânarea, iubirea de argint, ținerea de minte a răului, mânia și celelalte patimi, ca îngroșându-se mintea prin ele, să nu se poată ruga cum trebuie, căci stârnindu-se patimile părții iraționale, nu lasă mintea să se miște cu bună judecată"⁷⁸⁶. De aceea diavolul "îl atâta la plăcere pătimasă pe cel ce se roagă și așa îi pângărește mintea"⁷⁸⁷. "Diavolul caută pururea să împingă la păcat sufletul nostru prin cugetări pătimase. Dar când vede că mintea nu-l primește, se rușinează; iar când o găsește ocupată cu contemplația duhovnicească, se întoarce și se rușinează tare și degrabă"⁷⁸⁸.

"Când stăm la rugăciune, diavolul ne aduce aminte unele lucruri de trebuință și născoceste tot felul de meșteșugiri ca să ne atragă ca printr-un câpăstru de la rugăciune, prin vreun motiv socotit

⁷⁸⁴ Filocalia vol. IV, p. 318.

⁷⁸⁵ Filocalia vol. XI, p. 425. "Nu părăsi rugăciunea, chiar dacă este rece, uscată, ori făcută în clipe de acedie ori lene. Toate acestea ne ajută să înaintăm" (Dan Ciachir, Cronica Ortodoxă, Editura Timpul, Iași, 1994, vol. I, p. 301).

⁷⁸⁶ Filocalia vol. I, p. 98.

⁷⁸⁷ Filocalia vol. I, p. 97.

⁷⁸⁸ Filocalia vol. II, p. 83.

de noi binecuvântat"⁷⁸⁹. "Când te văd dracii râvnind cu adevărat la rugăciune, îți strecoară gândurile unor lucruri așa zise trebuincioase; și după puțină vreme îți fură amintirea lor, ca mișcându-se mintea spre căutarea lor și neaflându-le, să se descurajeze și să se întristeze foarte. Apoi când revine iarăși în rugăciune, îi aduce aminte cele căutate și cele amintite mai înainte, ca mintea căutând să le ia la cunoștință, să piardă rugăciunea, care aduce roade"⁷⁹⁰.

"Știind viceanul diavol sigur că cel ce se roagă fără împrăștiere lui Dumnezeu, va putea izbândi multe, se silește să împrăște mintea, folosind pricini întemeiate sau neîntemeiate. Dar noi știind aceasta, să ne oștim împotriva dușmanului nostru; și când stăm la rugăciune și plecăm genunchii să nu îngăduim nicidecum nici unui gând să intre, nici alb, nici negru, nici din dreapta, nici din stânga, nici scris, nici nescris, afară de cererea către Dumnezeu și de iluminarea și de raza de lumină ce-i vine părții conducătoare a sufletului din cer"⁷⁹¹. "Să nu lăsăm în vremea rugăciunii să intre în suflet nici gând bun, nici rău, nici din vreo carte, nici auzit de la cineva. Să avem în minte numai cererea ce o adresăm lui Dumnezeu"⁷⁹², pentru că "atunci când

⁷⁸⁹ Filocalia vol. IX, p. 210. "Nici măcar gândurile nevinovate nu mai trebuie să tulbure mintea în vreme ce se roagă, în vremea rugăciunii desăvârșite" (Preot Prof. Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, *Ascetica și Mistica Ortodoxă*, Editura DEISIS, Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul, Alba-Iulia, 1993, vol. II, *Mistica*, p. 75). "În rugăciune și gândurile bune care risipesc atenția de la rugăciune sunt rele" (Nicolae Mladin, *Prelegeri de Mistică Ortodoxă*, Editura Veritas, Târgu-Mureș, 1996, p. 156). Când ne rugăm, să alungăm orice gânduri din minte, pentru că și gândurile bune devin atunci rele, întrucât ne risipesc atenția de la rugăciune.

⁷⁹⁰ Filocalia vol. I, p. 93.

⁷⁹¹ Filocalia vol. VIII, pp. 390-391.

⁷⁹² Filocalia vol. VIII, p. 391, nota 714.

mintea se roagă, iar în ea se amestecă vreun gând străin sau vreo abatere spre altceva, atunci rugăciunea nu este curată"⁷⁹³.

"Dacă te îngrijești de rugăciune, pregătește-te împotriva năvălirii dracilor și rabdă cu bărbăție biciuirile lor, căci vor veni asupra ta ca fiarele sălbătice și tot trupul ți-l vor chinui"⁷⁹⁴. "Cel ce are grijă de rugăciunea curată, va pătimi de la draci ocări, loviri, strigăte și vătămări. În vremea unor astfel de ispite, folosește-te de rugăciunea scurtă și stăruitoare. De te vor amenința dracii, arătându-se deodată din văzduh ca să te înspăimânte și să-ți atragă mintea de la rugăciune, să nu te înfricoșezi de ei și să nu ai nici o grijă de amenințarea lor, căci ei se tem de tine și încearcă să vadă dacă le dai atenție, sau îi disprețuiești cu desăvârșire"⁷⁹⁵.

"Când diavolul cel prea viclean, făcând multe, nu poate împiedica rugăciunea dreptului, o lasă pentru puțină vreme mai domol și pe urmă îl războiește iarăși pe cel ce se roagă"⁷⁹⁶. "Vrăjmașul se străduiește să aducă război asupra ta, dar să nu i te împotrivești - ne îndeamnă Sfântul Ioan - căci aceasta o dorește el și nu va înceta să te războiască"⁷⁹⁷.

"Dacă totuși diavolul vede că îi stai tare împotriva și nu i te supui, atunci te săgetează la inimă cu arma lui cea mai tare și mai veninoasă, adică îți aduce din săgeata lui focul mâniei în inimă și îndată te umpli și te aprinzi de mânie. Căci știe vrăjmașul că nici un lucru rău ca mânia și iuțimea, nu alungă așa de tare"⁷⁹⁸ "starea ta cea bună dobândită prin rugăciune"⁷⁹⁹. Dar

⁷⁹³ Filocalia vol. X, p. 174.

⁷⁹⁴ Filocalia vol. I, p. 104.

⁷⁹⁵ Filocalia vol. I, p. 105.

⁷⁹⁶ Filocalia vol. I, p. 97.

⁷⁹⁷ Filocalia vol. XI, pp. 202-203. Câștigul diavolului în această ispită este că în loc să te rogi lui Dumnezeu, te războiești cu el.

⁷⁹⁸ Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 277.

⁷⁹⁹ Filocalia vol. I, p. 97.

tu nu te lăsa biruit nici de această ispită, ci "aleargă la Dumnezeu, aruncând înaintea Domnului neputința ta și El va putea nu numai să-l depărteze pe vrăjmaș, ci chiar să-i ia puterea de a lucra"⁸⁰⁰. "Aproape este Domnul de toți cei ce Îl cheamă întru adevăr. El va face voia celor ce se tem de El și cererile lor le va asculta și îi va mântui pe ei (Ps. 144,18-19). Lipește-te deci de Domnul și El va alunga de la tine pe stăpânii dinăuntru și pe robii lor din afară"⁸⁰¹.

"Când în sfârșit, mintea se roagă cu curăție și fără patimă, nu mai vin asupra ei dracii din partea stângă (cu ispite trupești), ci din cea dreaptă (cu ispite sufletești, cum este mândria), care îi vorbesc despre slava lui Dumnezeu și îi aduc în închipuire diverse arătări și înfățișări plăcute simțirii, încât să-i pară că a ajuns la scopul rugăciunii în mod desăvârșit. Unul ca acesta nefiind supărat de patimi trupești și necurate, ci trăind în curăție, socotește că nu se mai petrece în el nici o lucrare potrivnică. De aceea socotește lucrarea săvârșită în el de diavolul drept arătare dumnezeiască"⁸⁰².

⁸⁰⁰ Filocalia vol. XI, p. 203. "Un frate oarecare s-a mâniat pe alt frate și stând la rugăciune cerea de la Dumnezeu răbdare și să ia de la el fără de ispită, acea mânie. Rugându-se astfel, a văzut ca un fum ieșind din gura lui și îndată i-a trecut mânia" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 77).

⁸⁰¹ Filocalia vol. XI, p. 212.

⁸⁰² Filocalia vol. I, p. 101. "La un călugăr cu viață îmbunătățită a venit un pâlc de diavoli, strălucind în chipul unei cete de îngeri, cu o căruță și cai de foc și cu o mulțime de ostași înarmați, întocmai ca alaiul unui împărat. Apropiindu-se de el, cel mai strălucitor dintre demoni i-a zis: omule, tu ai isprăvit toate faptele cele bune, vino acum și te închină mie și te voi lua în căruța aceasta și te voi înălța de pe pământ la cer, ca pe Ilie Tezviteanul și te voi așeza la un loc cu dânsul. Călugărul auzind acestea, a zis în sinea lui: Eu în toate zilele și nopțile mă închin Împăratului și Dumnezeului meu. Cine este

"Rugăciunea este simțirea neîntreruptă a prezenței lui Dumnezeu, dar nu vederea unui chip al Lui, căci chipul are caracter mărginit și acesta nu corespunde lui Dumnezeu"⁸⁰³. De aceea Evagrie Ponticul ne îndeamnă: "Nu dori să vezi îngeri, sau pe Hristos în chip sensibil, ca să nu-ți ieși cu totul din minte, luând lupul drept păstor și închinându-te dracilor vrăjmași"⁸⁰⁴. Drept aceea "dacă i se va arăta vreunui nevoitor fie vreo lumină, fie vreo formă cu chip de foc, fie glas, să nu primească nicidecum o astfel de vedere, căci este amăgire vădită a vrăjmașului, care se poate preface în înger al luminii (II Cor. 11,14)"⁸⁰⁵.

acesta care-mi zice să mă închin lui? I-a zis apoi celui care-i zicea să i se închine: eu îl am pe Domnul Iisus Hristos; Împăratul, Dumnezeul și Mântuitorul meu, căruia pururea mă închin ziua și noaptea. Iar ție ți se închină cei ce sunt cu tine. Auzind acestea, diavolul îndată a pierit și s-a făcut nevăzut cu căruța cu cai și cu toate oștile lui" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, pp. 334-335).

⁸⁰³ Filocalia vol. VIII, p. 151, nota 318.

⁸⁰⁴ Filocalia vol. I, p. 107. "Un călugăr bătrân se nevoia pentru mântuire, dar diavolul ca să-l tulbure, îi apărea aieva în chilia lui și bătrânul îl hulea. Văzând diavolul că de multe ori este batjocorit de acest bătrân, i s-a arătat o dată zicând: eu sunt Hristos! Văzându-l bătrânul și-a închis ochii. Diavolul i-a zis: pentru ce îți închizi ochii? Uită-te la mine, că eu sunt Hristos. Bătrânul i-a răspuns: eu nu vreau să-L văd pe Hristos cu ochii mei în lumea aceasta. Auzind acestea, diavolul s-a făcut nevăzut" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 334).

⁸⁰⁵ Filocalia vol. I, pp. 386-387. Când oamenii cu viață sfântă se rugau lui Dumnezeu, aveau uneori vedenii de la diavoli, care li se înfățișau ca îngeri de lumină, pentru a-i distrage de la rugăciune. Aceștia însă refuzau aceste vedenii, pentru că spune Sfântul Pavel: "Cine ne va despărți pe noi de iubirea lui Hristos? Nici îngerii, nici stăpânirile și nici o altă făptură nu va putea să ne despartă pe noi de dragostea lui Dumnezeu" (Rom. 8,35 și 8,38-39). Când ne rugăm, orice este străin de Dumnezeu nu are ce căuta între Domnul și noi. În Pateric există două istorioare în acest sens: "Unui călugăr i s-a arătat într-o noapte diavolul în chip de înger luminat și i-a zis: eu sunt Gavriil și am fost

Evagrie Ponticul ne atrage atenția asupra încă unei amăgiri diavolești în timpul rugăciunii: "Cu dreptate este să nu-ți rămână necunoscut nici vicleșugul acesta, că pentru o vreme se despart dracii între ei înșiși. Și dacă vrei să ceri ajutor împotriva unora, vin ceilalți în chipuri îngerești și alungă pe cei dintâi, ca tu să fii înșelat de ei, părăndu-ți că sunt îngeri"⁸⁰⁶. "Dar îndată prin această nouă înfățișare, te amăgește vicleanul cu păcatul slavei deșarte"⁸⁰⁷.

"Chiar dacă ni s-ar trimite vreodată de către bunătatea lui Dumnezeu vreo vedere și nu am primi-o, Dumnezeu nu s-ar supăra pentru aceasta, căci știe că facem aceasta pentru vicleșugurile diavolilor"⁸⁰⁸. "Dumnezeu nu se supără pe cel ce ia

trimis la tine să-ți aduc o veste bună. Monahul i-a răspuns: cred că ai fost trimis la alții, căci eu sunt păcătos și nu sunt vrednic să văd îngeri. Auzind acestea, vicleanul a pierit îndată dinaintea călugărului și s-a făcut nevăzut" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 334). "Unui frate care își citea pravila și se ruga lui Dumnezeu, după obiceiul său, pe la miezul nopții i-a apărut vicleanul diavol în chip de înger luminat și a început să-l fericească, zicând: fericit ești robule și ostașule cel bun al lui Dumnezeu, că nu te lenevești să te scoli din somnul tău la rugăciunea și la slujba lui Dumnezeu. Și l-a întrebat fratele: dar cine ești tu, de ai venit la mine să mă fericești și să mă lauzi așa? Acela i-a răspuns: eu sunt îngerul lui Dumnezeu și am venit la tine să te păzesc și să te izbăvesc de toate cursele și înșelăciunile vrăjmașului și să te povățuiesc spre toate faptele cele bune și plăcute lui Dumnezeu. Fratele i-a zis: dacă tu ai fi cine spui că ești, adică îngerul lui Dumnezeu, n-ai veni la mine noaptea, să-mi tulburi pravila și rugăciunea, ci ai veni ziua. Deci eu nu cred că ești îngerul lui Dumnezeu, deși ești atât de strălucitor, ci mi se pare că ești îngerul întunericului, căci pentru aceea te arăți tu noaptea, iar nu ziua. Vicleanul vrăjmaș auzind acestea, nu a mai putut răbda, nici nu a mai putut zice altceva decât atât: o, călugăr rău, fii blestemat! Și zicând aceasta, s-a făcut nevăzut" (Ibidem).

⁸⁰⁶ Filocalia vol. I, p. 104.

⁸⁰⁷ Filocalia vol. IX, p. 109, nota 186.

⁸⁰⁸ Filocalia vol. I, p. 406. Dacă ni se arată diavolul ca înger de lumină și ne laudă pentru viața noastră curată, și noi acceptăm laudele care sunt

aminte la sine cu de-amănuntul de teama amăgirii, chiar dacă acesta nu ar primi nici ceea ce trimite El, fără multă întrebare și cercetare; ci mai degrabă îl laudă ca pe un înțelept, fiindcă și diavolul obișnuiește să-și arate, mai ales în cei începători, amăgirea lui"⁸⁰⁹.

meritate, am căzut în păcatul mândriei. Dacă ni se arată înger adevărat și noi îl respingem, Dumnezeu nu se supără, ci se bucură de smerenia noastră, căci ne considerăm nevrednici să vedem îngeri, dar Dumnezeu ne apreciază și atenția noastră în lupta cu diavolul, pentru că și acesta obișnuiește să se arate în chipul îngerului de lumină, celor ce se roagă. "Aparițiile lui Dumnezeu sunt rare și sosesc ca o stare de grație care înfrânge rezistența instinctivă a misticilor" (Paul Evdokimov, Iubirea nebună a lui Dumnezeu, Traducere, prefată și note de Teodor Baconsky, Editura Anastasia, București, p. 58).

⁸⁰⁹ Filocalia vol. VII, p. 198. Rugăciunea este convorbirea omului cu Dumnezeu, iar diavolul care a fost foarte apropiat de Dumnezeu, dar prin libertatea lui rău întrebuițată s-a îndepărtat de Acesta, îl pizmăiește foarte mult pe om, când îl vede că se roagă lui Dumnezeu. Cunosând roadele rugăciunii, vrăjmașul întrebuițează toate mijloacele și meșteșugurile născocite de el, pentru a-l îndepărta pe om de rugăciune, iar prin aceasta de Dumnezeu și de autentică viață spirituală. Ispitele aduse de către diavol asupra celor ce se roagă sunt foarte multe. Vom prezenta doar cele mai frecvente ispite. În primul rând diavolul îl îndeamnă pe om să nu se roage. Unui om păcătos, diavolul îi aduce în minte părerea că este atât de ticălos, încât să nu îndrăznească cumva să se roage, căci Dumnezeu îl va pedepsi pentru îndrăzneala lui nerușinată. Vom relata în acest sens dialogul dintre un păcătos și un om duhovnicesc. Cel plin de păcate a spus: "Nu pot să mă rog, îmi tot vine în gând că în clipa în care voi începe să mă rog, Dumnezeu mă va preface imediat într-o pocitură. Interlocutorul i-a răspuns: Aceste gânduri ți le trimite diavolul. Dumnezeu este nemărginit de milostiv, suferă împreună cu păcătoșii și iartă îndată pe cei ce se pocăiesc" (Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, p. 153). Dacă ești păcătos, tocmai de aceea roagă-te, pentru ca Dumnezeu să-ți ierte păcatele. Faptul că te rogi, dovedește că îți pare rău de păcatele tale. Oricât de mare păcătos ai fi, puterea și iubirea lui Dumnezeu sunt mai mari decât păcatul. De asemenea diavolul le oferă oamenilor tot felul de alternative în locul rugăciunii, numai să renunțe la aceasta. Dintre alternativele oferite, unele, cum sunt științele, nu sunt păcătoase, dar dacă în timpul pe care ar trebui să-l dedicăm rugăciunii, ne

ocupăm cu științele profane sau cu cercetarea științifică, acestea devin rele, pentru că ne împiedică de la rugăciune, care este convorbirea cu Dumnezeu. Rugăciunea duce la cunoașterea lui Dumnezeu și a tainelor Lui, care sunt infinit mai presus decât cunoașterea lumii și a tainelor ei. Astfel raționamentul: "Decât să mă rog lui Dumnezeu mai bine citesc o carte bună" vine de la diavol și este foarte păgubitor pentru suflet. Diavolul le aduce apoi în minte celor ce vor să se roage, părerea că rugăciunea este foarte grea. În acest sens Paul Evdokimov mărturisește: "Cred că nu există lucru mai greu decât rugăciunea. Când omul vrea să înceapă să se roage, atunci dușmanii săi încearcă să-l împiedice. Rugăciunea cere să te lupti până la ultima răsuflare" (Paul Evdochimov, *Rugăciunea în Biserica de Răsărit*, Traducere: Carmen Bolocan, Editura Polirom, Iași, 1996, p. 33). "Orice gen de activitate mentală cere mult mai puțină încordare decât rugăciunea. Putem fi în stare să lucrăm zece sau douăsprezece ore, dar sunt suficiente numai câteva clipe de rugăciune și, iată, suntem deja epuizați" (Arhimandritul Sofronie, *Rugăciunea - experiența vieții veșnice*, Editura DEISIS, Sibiu, 1998, p. 60). Vom prezenta și un exemplu din Pateric despre greutățile aduse de diavol asupra omului în momentul rugăciunii: "Era un călugăr care atunci când voia să-și facă pravila, îl apuca răceala și era cuprins de friguri. Dar el zicea în sine: iată, sunt bolnav și voi muri, deci să-mi fac pravila înainte de a muri. Iar după ce își termina pravila, încetau și frigidurile. Și având mereu în minte gândul morții, își făcea întotdeauna pravila și așa a biruit pe vicleanul" (Patericul, *Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 100*). Altă ispită diavolească în timpul rugăciunii este împrăștierea minții, care nu mai este atentă la cuvintele sau la sensul rugăciunii. Diavolul le aduce apoi în minte celor ce se roagă tot felul de gânduri. Acestea pot fi întinate, care aduc în mintea celui ce se roagă anumite păcate trupești, încercând să-l ațâțe la păcat și să-l îndepărteze prin aceasta de la rugăciune. Amăgitorul ispitește însă și cu gânduri aparent bune. Îi poate aduce în minte celui ce se roagă dorința de a face milostenie cuiva, sau îi sugerează un lucru bun pe care ar putea să-l facă, etc. Acesta este practic un șiretlic, pentru a-i atrage atenția de la rugăciunea celui ce se roagă. Amăgitorul aduce vedenii înfricoșătoare de draci asupra celor ce se roagă, pentru a-i speria și a-i alunga din rugăciune, sau pentru a-i face să se războiască cu el în loc să se roage lui Dumnezeu. Dacă prin aceste ispite nu reușește să tulbure pe cei ce se roagă, atunci diavolul le aprinde inima de mânie, tulburându-i și îndepărtându-i în acest fel de rugăciune. Dacă nu reușește nici cu mânia, aduce vedenii înșelătoare sub formă de îngeri sau alte chipuri minunate în mintea celor ce se roagă, pentru a-i momi cu slava deșartă, încredințându-i că au ajuns la un înalt nivel spiritual, încât văd chiar arătare de

înger. În această ispită, pe lângă slava deșartă, cel ce se roagă, în loc să fie în convorbire cu Dumnezeu, comunică cu diavolul, și în cele din urmă dacă este slab, poate dobândi mare încredere în el, încât ascultă orbește de el, iar diavolul își bate joc de acesta. Vom relata în acest sens două pilde din Pateric: "Un sihastru oarecare viețuia în pustie cu multă înfrânare, postire, privegheri și alte osteneli pentru mântuirea sa, încât se socotea pe sine că a ajuns la măsura părinților celor de demult. După o vreme vrăjmașul a început să-l amăgească și să-l înșele cu năluciri, arătându-i-se adeseori în chip de înger, ca și cum ar fi fost trimis de la Dumnezeu pentru înălțimea viețuirii lui, ca să-l povățuiască și să-l învețe cele ce i se cad lui. Și arătându-i-se multă vreme în chip de înger luminat, i-a arătat și i-a spus multe lucruri neștiute, iar el nesocotind vicleșugul vrăjmașului, s-a încredințat că este înger și îi slujește pentru viața sa plăcută lui Dumnezeu. Tatăl acestui sihastru trăia undeva între-un sat și după ce multă vreme nu și-a văzut feciorul, s-a hotărât să meargă la el, să-l mai vadă o dată înainte de moarte, fiindcă nu avea alt copil în afară de el. Luându-și traista și o secure în mână, a pornit la drum și a ajuns în pustia unde trăia fiul său și s-a apropiat de locul unde era chilia sihastrului. Diavolul sub formă de înger, care se arăta mereu sihastrului, i-a apărut călugărului și i-a zis: păzește-te și ia aminte că diavolul a luat înfățișarea tatălui tău și vine la tine cu o traistă și cu o secure în mână, voind să te omoare. Deci, ia-ți și tu degrabă securea în mână și ieși înaintea lui și apropiindu-te de dânsul, apucă mai înainte de-l lovește cu securea și-l omoară. Iar el încrezându-se în cele spuse de drac și ascultându-l, a ieșit și văzându-și tatăl venind cu securea în mână, precum amăgitorul îi spusese, s-a apropiat de el și lovindu-l cu muchea securii în cap, l-a omorât. Dar îndată duhul cel necuratul l-a apucat și l-a chinuit și pe el, până l-a omorât" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, pp. 331-332). "Un bărbat a plecat în pustie și s-a călugărit, luând cu sine și pe copilul lui. Acestui călugăr i se arăta adeseori diavolul în chip de înger luminat și îi spunea multe lucruri neștiute și îl învăța despre cele viitoare. Iar întrucât toate se împlineau după cum îi fuseseră spuse de vrăjmaș, fratele era încredințat că îngerul lui Dumnezeu este trimis la el, ca să-l învețe și să-l povățuiască spre lucrurile și faptele cele folositoare și plăcute lui Dumnezeu. Odată a început amăgitorul să-i povestească despre patriarhul Avraam, cum i-a poruncit Dumnezeu să-l junghie pe Isaac, fiul său cel iubit, drept jertfă bine primită lui Dumnezeu. Avraam auzind aceasta, nimic n-a cârtit, ci îndată l-a luat pe Isaac și l-a dus fără nici o milă, să-l junghie după poruncă și pentru acest lucru Dumnezeu l-a binecuvântat pe Avraam și l-a făcut mare și slăvit. Iar diavolul a continuat: deci și tu, fă acum acest lucru, care este foarte iubit de Dumnezeu și bine plăcut Lui, mai vârtos decât toate bogățiile lumii. Ia deci pe

fiul tău și-l du în cutare loc, și-l junghie acolo cu cuțitul și așa vei fi binecuvântat de Dumnezeu și vei fi chiar mai slăvit decât Avraam. Călugărul nepricepând și necunoscând vicleșugul vrăjmașului, a făcut după cum acesta i-a spus. Și-a luat copilul și l-a dus la locul unde i-a arătat lui vicleanul vrăjmaș, a scos cuțitul, l-a ascuțit, a apucat copilul și a vrut să-l așeze pe pământ cu fața în sus, pentru a-l junghia. Dar copilul fiind priceput, a cunoscut ce vrea să-i facă tatăl său și smucindu-se din mâinile lui, a fugit și numai așa a scăpat cu viață" (Ibidem, pp. 332-333). Dacă nici prin această ispită nu reușește să amăgească pe omul aflat în rugăciune, diavolul îi apare acestuia sub forme înfricoșătoare, încercând să-i abată mintea de la rugăciune. Cel ce se roagă cere ajutorul lui Dumnezeu pentru a fi izbăvit din această ispită și atunci un pâlț de draci ia chipul îngerilor de lumină și se face că alungă dracii cei dintâi, iar cel ce se roagă are încredințarea că cei din urmă sunt într-adevăr îngeri. Cel supus unei asemenea ispite poate cădea în mândrie, socotind că este foarte înalt din punct de vedere spiritual, de vreme ce îngerii îi slujesc lui, sau poate să se încreadă în diavoli sub chipul îngerilor și să fie amăgit ulterior de aceștia. În altă ispită diavolul ia chip de înger luminos și ne îndeamnă la rugăciune peste puterile noastre, știind că suntem obosiți și nu ne stă mintea la rugăciunea. În Pateric avem o relatare referitoare la aceasta: "Un călugăr se nevoia pentru mântuire, păzindu-și pravila și rânduiala lui. Vrăjmașul voind să-l amăgească și să-l înșele, într-o noapte când fratele s-a culcat, a luat înfățișarea unui înger luminat și mergând la el, l-a deșteptat, zicând: scoală-te robul lui Dumnezeu, la rugăciunea și pravila ta! Fratele deșteptându-se din somn, l-a văzut pe diavol că strălucea luminat, dar acesta s-a făcut îndată nevăzut. Sculându-se fratele, s-a apucat de rugăciune și de pravila lui obișnuită, socotind că cel ce l-a deșteptat este îngerul lui Dumnezeu. A doua noapte când s-a culcat fratele și abia a adormit, iarăși a venit vicleanul și l-a deșteptat, zicând: scoală-te robul lui Dumnezeu, la rugăciunea și pravila ta! Și așa i-a făcut vrăjmașul în multe nopți, cum adormea călugărul, venea și-l deștepta. Odată s-a dus fratele la un călugăr bătrân și i-a zis: părinte, de o vreme încoace, în fiecare noapte când mă culc și adorm, îndată vine un înger și mă deșteaptă la rugăciune. L-a întrebat bătrânul: dar în ce chip vine la tine îngerul și cum te deșteaptă? Fratele i-a răspuns: după ce mă culc și adorm, îndată vine la mine îngerul strălucind luminat și mă deșteaptă, zicând: scoală-te robul lui Dumnezeu, la rugăciunea și pravila ta! Iar eu deșteptându-mă și deschizând ochii, îl văd pe dânsul strălucind luminat, dar îndată fuge și se face nevăzut. Așa îmi face în fiecare noapte și nu mă lasă să dorm câtuși de puțin. I-a zis bătrânul: fiule, acela nu este un înger care-ți dorește binele și mântuirea, ci este vicleanul diavol, care îți dorește pieirea și vrea să te amăgească până vei dobândi mare încredere în el,

apoi te va înșela și te va pierde, precum i-a pierdut și pe mulți alții. Deci, tu, fiule, nu-l asculta, ci când va mai veni la tine să te deștepte, spune-i așa: când îmi va veni vremea de sculat, mă voi scula și fără de tine, iar pe tine nu te ascult și nici nu te voi asculta. Primind acest sfat de la călugărul cel bătrân, fratele s-a dus la chilia sa. Iar dacă a venit noaptea și fratele s-a culcat, îndată ce a adormit, a și venit vicleanul la dânsul și l-a deșteptat, după cum se obișnuise, zicând: scoală-te robul lui Dumnezeu, la rugăciunea și pravila ta! Iar fratele i-a răspuns după cum îl învățase bătrânul: când îmi va veni vremea de sculat, mă voi scula fără deșteptarea ta, iar pe tine nu te ascult, nici nu te voi asculta. Auzind acestea, vicleanul a oftat, zicând: o, călugăr nebun, fără de minte și blestemat, ai mers la bătrânul cel rău și mincinos și te-a înșelat. La acel bătrân s-a dus ieri un frate și l-a rugat foarte mult ca să-i facă un bine, să-l împrumute cu un galben, fiindu-i de mare trebuință, dar bătrânul n-a vrut să-l împrumute, ci a mințit zicând că nu are, deși avea un galben. Deci, din aceasta să știi că acela este un bătrân rău și mincinos și te-a înșelat pentru că ești prost și fără de minte. Zicând acestea, vicleanul s-a făcut nevăzut. După ce s-a făcut ziuă, fratele s-a dus din nou la bătrân și i-a mărturisit că i-a zis vicleanului diavol precum l-a învățat și ce i-a răspuns lui vicleanul și cum i-a spus că un frate a venit de l-a rugat să-i facă bine, să-l împrumute cu un galben și nu l-a împrumutat, zicând că nu are, deși avea un galben. L-a întrebat apoi pe bătrân dacă este adevărat ceea ce i-a spus diavolul. Bătrânul i-a răspuns: cu adevărat, așa este fiule! A venit la mine un frate și a cerut să-i dau un galben împrumut și am un galben, însă am zis că nu am, pentru că știam că nu îi este de folos lucrul pentru care îmi cerea galbenul, ci îi era pentru vătămarea sufletului. De aceea am socotit mai bine să spun o minciună și să-l izbăvesc pe frate de vătămarea sufletească. Astfel nu i-am dat galbenul, zicând că nu am. Ci tu, fiule, păzește-te și cunoaște-l pe vicleanul vrăjmaș, care umblă să te înșele! Și mult fiind învățat și întărit de acel bătrân, fratele s-a înapoiat la chilia sa" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, pp. 335-337). Ispitele diavolilor aduse asupra omului aflat la rugăciune (precum și în alte împrejurări ale vieții), sunt foarte multe, diverse și meșteșugit făurite, pentru a ne atrage în capcanele lor. Să nu ne temem însă de aceste ispite, ci să ne sporim atenția, rugându-ne cu mai mult foc lui Dumnezeu și Acesta ne va izbăvi de toate uneltirile vrăjmașului.

"Precum lucrul rugăciunii este mai mare decât altele, tot așa cel ce are dragoste față de ea, are nevoie de mai multă osteneală și grijă, ca să nu fie furat pe nevăgate de seamă de păcat. Căci cei ce se străduiesc după un bine mai mare, sunt atacați de cel viclean cu o ispită mai mare. De aceea unul ca acesta are nevoie de mai multă trezvie, ca prin stăruința în rugăciune, să-i răsară zi de zi mai multe roade de dragoste, smerită cugetare, simplitate, bunătate și pe lângă acestea, de dreaptă socoteală, care să-i facă lui însuși arătată sporirea și întărirea în cele dumnezeiești, iar pe alții să-i îndemne la aceeași râvnă"⁸¹⁰.

Să așteptăm cu răbdare răspunsul la rugăciunea noastră

"Dacă îți ceri un lucru lui Dumnezeu și te supune la multă răbdare, întrucât nu te ascultă repede, nu te întrista, căci nu ești tu mai înțelept decât Dumnezeu. Aceasta ți se întâmplă fie pentru că ești nevrednic să primești ceea ce ceri, fie pentru că nu sunt căile inimii tale pe potrivă cererilor tale, ci dimpotrivă, fie pentru că nu ai ajuns la măsura de a primi darul pe care îl ceri. Nu trebuie să te întinzi la măsuri mari înainte de vreme, ca să nu fie disprețuit darul lui Dumnezeu prin repeziciunea cu care l-ai primit. Căci tot ce se dobândește ușor se și pierde repede, iar tot lucrul aflat cu osteneală se și păzește cu multă luare aminte"⁸¹¹. "Din economie Dumnezeu nu dăruiește repede darurile Sale celor ce cer, căci primindu-le, aceștia uită îndată pe Cel ce le-a dat"⁸¹².

"Să nu ne întristăm când cerem ceva de la Dumnezeu timp îndelungat și nu suntem auziți, căci Domnul ar vrea ca toți oamenii să ne facem nepătimitori într-o clipă, dar ca un înainte

⁸¹⁰ Filocalia vol. V, p. 310.

⁸¹¹ Filocalia vol. IX, pp. 410-411, nota 905.

⁸¹² Filocalia vol. IX, p. 410, nota 904.

știutor, cunoaște că aceasta nu ne este de folos. Toți cei care cer și nu primesc de la Dumnezeu cele cerute, fără îndoială că nu le primesc pentru una din aceste pricini: sau pentru că cer înainte de vreme, sau pentru că cer cu nevrednicie și domici de slavă deșartă, sau pentru că primindu-le se vor fâli, sau după dobândirea lucrului cerut vor cădea în nepăsare"⁸¹³.

"Nu te îndurera, dacă nu capeți îndată de la Dumnezeu ceea ce ceri. Căci vrea să-ți facă și mai mult bine, lăsându-te să stăruie către El în rugăciune. Fiindcă ce este mai presus decât a vorbi cu Dumnezeu și a fi răpit la împreună petrecerea cu El?"⁸¹⁴. "Nu socoti că zăbovind mult timp în rugăciune nu ai dobândit nimic, căci iată ai și dobândit. Căci ce bine este mai înalt decât acela de a te uni cu Dumnezeu și de a stăruie neîntrerupt în unirea cu El?"⁸¹⁵.

Rugăciunea pentru alții⁸¹⁶

"Comuniunea Bisericii este ajutată în mod deosebit de rugăciunile unora pentru alții. Nimeni nu se mântuiește singur, nimeni nu face bucurie lui Dumnezeu dacă se prezintă Lui numai cu rugăciunile pentru sine. Dumnezeu ne vrea uniți întreolaltă, mai ales când vrem să ne prezentăm în fața Lui, dat fiind că El este Dumnezeul iubirii și vrea să ne adune pe toți în Sine. De aceea în această silință de a ne uni unii cu alții, arătată mai ales în rugăciune, El Însuși este lucrător. Numai în iubirea față de altul arătată prin rugăciune ne desăvârșim fiecare. Căci numai cerând rugăciunea altora ne smerim, eliberându-ne de mândrie,

⁸¹³ Filocalia vol. IX, p. 332.

⁸¹⁴ Filocalia vol. I, p. 96.

⁸¹⁵ Filocalia vol. IX, p. 410.

⁸¹⁶ "Ești mai aproape de Dumnezeu când te rogi pentru alții decât când te rogi numai pentru tine" (Preot Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Spiritualitate și comuniune în Liturgia Ortodoxă, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1986, p. 388).

precum în rugăciunea pentru altul ne eliberăm de invidia care nu se bucură de binele altuia. De aceea, numai rugându-ne unii pentru alții, ne răspunde Dumnezeu cu împlinirea rugăciunilor noastre"⁸¹⁷.

"Rugăciunea nu are efect deplin în izolare. Dacă mă rog singur pentru mine și nu vreau să cer și rugăciunea altora pentru mine, dau dovadă de mândrie, iar Dumnezeu celor mândri le stă împotrivă. Dacă nu mă rog și pentru alții, dau dovadă de egoism. Dar dacă rugăciunea pentru altul nu este însoțită de rugăciunea aceluia, iarăși rămâne fără rezultat. Aceasta în cazul în care acela mi-a cerut să mă rog pentru el, dar el nu însoțește rugăciunea mea cu a lui. Când însă eu mă rog pentru altul care se află încă în valurile necredinței, rugăciunea poate să aibă efect asupra lui, dar el trebuie să afle într-un fel că eu mă rog pentru el și să fie cât de cât transpus într-o sensibilitate de dragostea mea pentru el. Numai însoțită de iubirea a două sau mai multor persoane, rugăciunea are efect. Rugăciunea are și un rost de unificare a persoanelor, un rost de extensiune și de susținere a Bisericii ca și comuniune de dragoste în Dumnezeu"⁸¹⁸.

"În relația dintre cel ce se roagă și cel pentru care acela se roagă, nu este activ numai cel ce se roagă, ci și cel pentru care acela face rugăciune. Cel pentru care se face rugăciunea se roagă

⁸¹⁷ Filocalia vol. XI, p. 19. Sfântul Iacov ne îndeamnă: "Rugați-vă unul pentru altul" (Iac. 5,16). Când ne rugăm pentru alții, suntem mai aproape de Dumnezeu decât atunci când ne rugăm pentru noi înșine. Rugăciunea pentru noi are o doză de egoism, pornește din interese personale. Rugăciunea pentru alții este generoasă, pornește din iubire, de aceea Dumnezeu ascultă această rugăciune și îi place. Sunt unii care se roagă pentru ei înșiși, dar pentru alții nu se roagă. Argumentează că sunt păcătoși și Dumnezeu nu le ascultă rugăciunea. Dacă Dumnezeu nu ascultă rugăciunea pentru vrednicia ta, atunci cu siguranță o va asculta pentru dragostea ta, întrucât tu arăți iubire pentru persoana pomenită în rugăciune și Dumnezeu este iubire.

⁸¹⁸ Filocalia vol. XI, p. 267, nota 358.

și el pentru cel ce se roagă pentru el, ca acela să fie ascultat. Desigur, el se roagă în interesul său. Dar întrucât rugăciunea sa contribuie la ascultarea de către Dumnezeu a celui ce se roagă pentru el, rugăciunea lui îl folosește și pe cel ce se roagă pentru el, făcându-l ascultat de Dumnezeu, atrăgând atenția lui Dumnezeu asupra lui. Amândoi se folosesc din această rugăciune reciprocă. Este o relație care întărește dragostea fiecăruia către celălalt. Este un curent care pornește de la fiecare și se îndreaptă spre celălalt. Rugăciunea lor se îndreaptă spre Dumnezeu, dar în folosul fiecăruia dintre ei. Amândoi se întâlnesc în Dumnezeu"⁸¹⁹. "Astfel când mă rog pentru tine nu o fac numai pentru folosul tău, ci și pentru mine, căci folosindu-te pe tine prin rugăciunile mele, câștig și eu din iubirea cu care le fac. Și astfel ceea ce îți este ție spre câștig, mă folosește și pe mine și deci trebuie să mă bucur și pe mine, mai ales datorită constatării că rugăciunea mea a fost ascultată. În această împlinire a tuturor în rugăciune stă folosul tuturor"⁸²⁰.

"Cine se roagă pentru altul, câștigă și el însuși, căci săvârșește un act de iubire și sporește în ea, ridicându-se la o stare superioară. Rugându-se pentru altul, se roagă și pentru sine, căci prin însuși faptul că se roagă, se pune în legătură cu Dumnezeu, de la care vin bunătatea și puterea. Deci rugându-te pentru altul continuu, te rogi și pentru tine continuu. Dar câți pot face aceasta? Apoi cine poate să aibă mereu în minte pe toți în mod continuu? Doar cel desăvârșit îi poate avea virtual pe toți în gând. În orice caz rugăciunea cuiva pentru altul îl unește cu acela în cugetul lui. Astfel rugăciunea este un mijloc de unire între oameni"⁸²¹. De aceea "dacă îți spune cineva: «Roagă-te pentru mine», zi în inima ta: «Dumnezeu să ne miluiască pe noi» și

⁸¹⁹ Filocalia vol. XI, p. 183, nota 229.

⁸²⁰ Filocalia vol. XI, p. 239, nota 304 b.

⁸²¹ Filocalia vol. XI, pp. 285-286, nota 394.

ajunge, pentru că a-l pomeni totdeauna nu îți este dat ție, ci celor desăvârșiți, care se pot ruga neîncetat unii pentru alții"⁸²².

"Rugăciunea cuiva pentru altul nu trebuie să rămână singură. Focul se face puternic când este întreținut de mulți cărbuni. Rugăciunea este mai tare când este a mai multora. Comuniunea dă putere rugăciunii, iar rugăciunea comună întărește comuniunea. Cel ce se roagă sporește în sine când știe că rugăciunea lui este însoțită de a altora. Înălțarea spre Dumnezeu este mai avântată când se face de mai mulți, așa cum păsările se înalță mai mult în văzduh, când zboară în stol. În căldura ce și-o comunică cei ce se roagă împreună este simțită mai puternică prezența lui Dumnezeu. Granițele lor se înlătură, dar căldura comuniunii nu îi desființează ca persoană, ci fiecare se umple de căldura comună"⁸²³.

"Rugăciunile unora pentru alții răsar din unitatea între cei ce sunt uniți în Dumnezeu. Dacă îl simt pe celălalt în interiorul meu, nu se poate să nu simt și strâmtorările și necazurile de care suferă el și aceasta să nu mă împingă la rugăciunea către Dumnezeu pentru el, odată ce ne simțim cuprinși în dragostea Lui. Dar interioritatea aceasta reciprocă o trăim și cu cei plecați din viața aceasta. Deci nu putem să nu ne rugăm și pentru cei pe care îi știm că au plecat apăsăți de slăbiciuni și nu putem să nu gândim că și cei plecați cu mare putere și dragoste duhovnicească față de noi se roagă pentru noi, mai ales că au cu mult mai simțită în ei prezența plină de dragoste a lui Dumnezeu. Apoi nu ar putea fi uniți în Biserică cei ce cred cu adevărat, dacă nu s-ar ruga unii pentru alții"⁸²⁴.

"Sunt unii care pot să câștige îndurarea lui Dumnezeu pentru oameni și nu sunt respinși. Domnul împlinește voia lor,

⁸²² Filocalia vol. XI, p. 285.

⁸²³ Filocalia vol. XI, p. 251, nota 324.

⁸²⁴ Filocalia vol. XI, pp. 328-329, nota 467.

căci rugăciunile lor se suie la El ca niște fulgere ce luminează asemenea razelor soarelui și de ele se veselește Tatăl, se bucură Fiul și are plăcere Duhul Sfânt"⁸²⁵. "Întotdeauna avem nevoie de rugăciunea altora, care sunt mijlocitori pentru noi, mai ales când sunt mai curați decât noi, deși nu suntem scutiți de rugăciunile noastre. Mijlocitorii numai duc rugăciunile mai aproape de Dumnezeu, adăugând și simțirea lor la ele; nu le înlocuiesc. În mod deosebit ne ajută lucrarea de mijlocire a preoților, având concentrată în ea lucrarea întregii comunități a Bisericii, în care cu siguranță sunt mulți mai buni decât noi"⁸²⁶.

"Rugăciunile altora pentru noi ne duc în împărăția lui Dumnezeu, dar numai propriile fapte bune ne stabilizează acolo, dând stabilitate în bine persoanei noastre"⁸²⁷.

"Rugăciunea celui ce se clatină din pricina păcatelor nu străbate cu putere la Dumnezeu, ci rămâne în șovăieli, contrar rugăciunii celui întărit în curăție și iubire de Dumnezeu și de oameni. Păcătosul se gândește mai mult la plăcerile păcatelor sale, la egoismul său și nu se comunică în întregime lui Dumnezeu"⁸²⁸. "Când vine ispita asupra celui nedrept, el nu are încredere să cheme pe Domnul, nici să aștepte mântuirea de la El, deoarece în vreme de tihnă s-a depărtat de la voia Lui. De aceea cere ajutor înainte de a începe războiul - îi îndeamnă Sfântul Isaac Sirul pe cei păcătoși - și caută pe Tămăduitor înainte de a te îmbolnăvi. Roagă-te înainte de a veni necazurile asupra ta și în ziua întristării Îl vei afla pe El și El te va auzi pe tine. Cheamă-L și roagă-L înainte de a te rostogoli; și înainte de a te ruga pregătește-ți făgăduințele, adică merindea lor. Corabia

⁸²⁵ Filocalia vol. XI, p. 217. Astfel de persoane sunt sfinții. De aceea când ne rugăm Maicii Domnului sau unui sfânt să ne ajute, rugăciunea noastră către Dumnezeu este dublată de cea a sfântului și este mai puternică.

⁸²⁶ Filocalia vol. IX, pp. 142-143, nota 267.

⁸²⁷ Filocalia vol. XI, p. 237, nota 303 b.

⁸²⁸ Filocalia vol. XI, p. 585, nota 842.

lui Noe a fost pregătită în vremuri liniștite și lemnele pentru ea au fost adunate înainte cu 100 de ani, iar în vremea urgiei cei nedrepți au pierit, dar dreptului Noe, Dumnezeu i-a fost acoperământ"⁸²⁹.

"Rugăciunea dreptului nu îi folosește celui care are nevoie de ea, dacă se desfată cu păcatele mai mult decât cu virtuțile. De pildă marele Samuel plângea odinioară pentru Saul care păcătuse, dar nu putea să-l facă milostiv pe Dumnezeu, neavând ca ajutor îndreptarea cuvenită a păcătosului. De aceea Dumnezeu, oprind pe slujitorul Său de la plânsul de prisos, i-a zis: «Până când vei plânge pentru Saul pe care l-am lepădat, ca să nu mai fie rege peste Israel?» (I Regi 16,1). De asemenea Ieremia, care suferea tare pentru poporul iudeilor înebunit de amăgirea dracilor, nu este auzit când se roagă, întrucât nu are ca putere a rugăciunii întoarcerea necredincioșilor iudei de la rătăcire. De aceea Dumnezeu i-a zis: «Nu te ruga pentru acest popor și nu înălța rugăciune și cerere pentru el, nici nu mijloci înaintea Mea, că nu te voi asculta» (Ieremia 7,16). Este cu adevărat o mare nesimțire, ca să nu zic nebunie, să ceară mântuire prin rugăciunile dreptilor, acela care își desfată sufletul cu cele stricăcioase. Cel ce are trebuință de rugăciunea dreptului, nu trebuie să o lase nelucrătoare și inertă, ci dacă urăște cu adevărat cele rele, să o facă lucrătoare și tare, într-aripând-o prin propriile sale virtuți. Prin urmare, mult poate rugăciunea dreptului când este lucrătoare, fie prin dreptul care o face, fie prin cel ce îl roagă pe drept să o facă. Când este lucrătoare prin dreptul care o face, îi dă lui îndrăzneală către Cel ce poate să împlinească cererile dreptilor, iar când este lucrătoare

prin cel ce îl roagă pe drept să o facă, îl scutește pe acesta de ticăloșia de mai înainte, schimbându-i dispoziția spre virtute"⁸³⁰.

⁸²⁹ Filocalia vol. X, pp. 54-55.

"Dacă omul păcătos nu se străduiește cât poate și nu își unește străduința sa cu rugăciunea sfinților, nu are nici un folos de rugăciunile sfinților pentru el. Căci dacă sfinții se înfrânează și se roagă pentru el, iar el se dedă plăcerilor și leneviei, ce-i folosesc rugăciunile sfinților? Dacă s-ar putea ca păcătosul să se mântuiască fără nici o luare aminte, doar prin rugăciunile sfinților, nu ar fi nici o piedică pentru Dumnezeu să facă aceasta cu toți păcătoșii din lume. Așadar când sfântul se roagă pentru un păcătos, acesta nefiind în stare să-și plătească singur datoriile, trebuie să conlucreze și el după puterea lui, prin pocăință. El aduce puțin din partea sa, iar sfinții aduc mult prin rugăciunea lor"⁸³¹.

"Omul duhovnicesc îl ia asupra lui pe cel încă slab, dar nu-l ia și nu-l poate duce ca pe un obiect la mântuire, la starea eliberată de patimi, de persoană deplin realizată. Ci ajutat de cel care-l poartă, acesta trebuie să facă și el tot ce poate pentru a se

⁸³⁰ Filocalia vol. III, pp. 306-307. "Cel care cere altora să se roage pentru el, dar el nu se roagă și nu săvârșește lucrul bun nu are folos: «Ce folos a avut Saul de la Samuel? Ce a câștigat poporul evreiesc din rugăciunile profeților? Căci precum cineva ce-și scoate proprii ochi ar dori să se bucure de lumina soarelui, pe care o revarsă razele sale peste ochii cei nevătămați, tot așa se agață de nădejdi imposibile și deșarte acela care dorește rugăciunile celor sfinți, dar - neglijând darurile cele dumnezeiești și abătându-se de la poruncile cele luminoase și dătătoare de fericire - zădărnicește puterea de înrăuire, cea de natură sfântă, a rugăciunii»" (Dionisie Pseudo Areopagitul, Ierarhia cerească. Ierarhia bisericească, Traducere și studiu introductiv de Cicerone Iordăchescu, Institutul European, Iași, 1994, p. 132).

⁸³¹ Filocalia vol. XI, pp. 584-585. "Dacă cineva își trăiește viața ignorând cu totul poruncile lui Dumnezeu, chiar dacă sfinții se roagă pentru el, nu dobândește nici un folos, pentru că unul zidind și altul surpând, ce folos au, fără numai osteneli?" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 347).

elibera de robia patimilor, pentru a ajunge la starea de om adevărat, de persoană realizată, liberă"⁸³².

"Cel ce se roagă pentru cineva care nu face și el ceva pentru a dobândi ceea ce cere acela pentru el de la Hristos, se va întoarce cu mâna goală și rușinat de la Hristos. Pentru că acela nu se deschide pentru a-și însuși cele cerute pentru el. Deci chiar și din grija de a nu vedea rușinat pe fratele tău, căruia i-ai cerut să se roage pentru tine, fă și tu ceva ca să nu fie rușinat. Nu poți sta în crâșmă chefuind când un prieten intervine la cineva să te angajeze în slujba lui, luându-te oarecum pe garanție. Dacă Dumnezeu va vedea când altul cere ceva pentru tine că nu ești vrednic să-ți dea, nu îți va da"⁸³³. De aceea Sfântul Varsanufie i-a spus unui păcătos care i-a cerut să se roage pentru el: "Să nu faci deșartă rugăciunea mea către Dumnezeu pentru tine"⁸³⁴.

"Nu pregeta să te rogi și pentru cei cu totul fără de grijă când ți se cere - ne îndeamnă Sfântul Ioan Scărarul - roagă-te nu pentru ca să fie mântuiți (căci aceasta este cu neputință, dacă ei nu conlucrează cu rugăciunea ta), ci ca să fie mișcați de Dumnezeu la sânguință"⁸³⁵, pentru că "cei deveniți ca pietrele, adică simple obiecte fără simțire, nu se mântuiesc nici prin rugăciunile altora"⁸³⁶.

Rugăciunea și celelalte virtuți

"Milostenia este aripa rugăciunii. Dacă nu vei face aripă rugăciunii tale, nu se va urca la înălțime. Când rugăciunea ta va fi înaripată, va zbura la cer, căci precum flacăra se stinge dacă nu

⁸³² Filocalia vol. XI, p. 310, nota 439.

⁸³³ Filocalia vol. XI, p. 231, nota 291.

⁸³⁴ Filocalia vol. XI, pp. 266-267.

⁸³⁵ Filocalia vol. IX, p. 446.

⁸³⁶ Filocalia vol. IX, p. 142, nota 267.

are untdelemn, la fel și rugăciunea piere dacă nu are milostenie"⁸³⁷.

Alături de rugăciune avem nevoie și de post, pentru că "de multă hrană se îngreunează stomacul și prin aceasta se tulbură mintea, încât nu mai poate zice rugăciunea cu tărie și curăție"⁸³⁸. "Postul este simbolul zilei, pentru că este văzut; iar rugăciunea este simbolul nopții, pentru că este ascunsă"⁸³⁹.

"Rugăciunea și răbdarea pot susține împreună urcușul continuu"⁸⁴⁰ spre Dumnezeu.

"Rugăciunea este convorbirea cugetării cu Domnul, cuvintele rugăciunii străbătând la Dumnezeu împreună cu mintea întinsă întreagă spre El. Căci înțelegerea rostind neconținut numele Domnului și mintea urmărind atentă și cu limpezime chemarea numelui dumnezeiesc, lumina cunoștinței lui Dumnezeu umbrește tot sufletul ca un nor luminos"⁸⁴¹. "Rugăciunea dă cunoștință sufletului despre el însuși, prin faptul că se face oglindă în care el însuși se privește. Dar rugăciunea se face oglindă sufletului prin faptul că i-o ține în față Dumnezeu, sau harul Duhului. Sufletul singur nu și-o poate ține. Rugăciunea, ca și oglinda, are un suport obiectiv. De aceea sufletul, văzându-se pe sine în rugăciune, are totodată conștiința că este ținut în legătură cu Dumnezeu. Sufletul se cunoaște însă în rugăciune cu toate stările și pornirile lui bune și rele. Dar vede în același timp și simplitatea lui fără chip, dacă s-a ridicat la curăția de toate legăturile cu lucrurile. Absorbirea în vederea acestei taine

⁸³⁷ Filocalia vol. IX, p. 413, nota 916.

⁸³⁸ Filocalia vol. VII, p. 194. "Să ne rugăm lui Dumnezeu cu lacrimi și să postim, că Domnul are de unde da, dacă are cui da" (Arhim. Ioanichie Bălan, Părintele Paisie Duhovnicul, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993, p. 100).

⁸³⁹ Filocalia vol. IV, p. 315.

⁸⁴⁰ Filocalia vol. XI, p. 58, nota 51.

⁸⁴¹ Filocalia vol. VII, p. 55.

negrăite a sale, produce în el o tăcere despre toate, o tăcere despre el însuși și o copleșitoare uimire"⁸⁴².

"Omul smerit se apropie de Dumnezeu stăruind în rugăciune, din multa dorință a ajutorului Acestuia. Și cu cât se apropie mai mult de Dumnezeu prin voința lui, cu atât se apropie și Dumnezeu de el cu darurile Sale și datorită marii lui smerenii, Domnul nu va ridica de la el harul Său"⁸⁴³. Dar "rugăciunea celui care nu se socotește pe sine păcătos înaintea lui Dumnezeu, nu este bine primită"⁸⁴⁴, pentru că "rugăciunea fără străpungere este lipsită de calitate"⁸⁴⁵. "Rugăciunea iubitorului de slavă deșartă este nerăsplătită, căci acesta o lucrează pentru lauda oamenilor"⁸⁴⁶. "Să ne ținem deci de rugăciune și de smerenie, care împreună cu trezvia ne înarmează împotriva dracilor ca o sabie de foc. Iar cei ce viețuim așa, putem să prăznuim în fiecare

⁸⁴² Filocalia vol. VIII, p. 258, nota 543.

⁸⁴³ Filocalia vol. X, p. 114. Sfântul Siluan Athonitul mărturisește: "Odinioară credeam că Domnul nu face minuni decât ca răspuns la rugăciunile sfinților, dar acum am înțeles că Domnul face minuni și pentru cel păcătos, de îndată ce sufletul lui se smerește, căci atunci când omul învață smerenia, Domnul ascultă rugăciunile lui" (Cuviosul Siluan Athonitul, Între iadul deznădejdi și iadul smereniei, Editura, DEISIS, Alba-Iulia 1994, p. 248).

⁸⁴⁴ Filocalia vol. X, p. 490. "Rugăciunea nu este desăvârșită, dacă omul este conștient de sine și își dă seama că se roagă" (Paul Evdochimov, Rugăciunea în Biserica de Răsărit, Traducere: Carmen Bolocan, Editura Polirom, Iași, 1996, p. 31).

⁸⁴⁵ Filocalia vol. VII, p. 236.

⁸⁴⁶ Filocalia vol. IX, pp. 269-270. "Cu cât mai smerită este părerea noastră despre noi înșine, cu atât mai ușor se înalță rugăciunea noastră spre Dumnezeu. De îndată ce ne pierdem smerenia, orice efort ascetic este anulat. Dacă mândria, critica sau neprietenia lucrează în noi, Domnul stă departe de noi" (Arhimandritul Sofronie, Rugăciunea - experiența vieții veșnice, Editura DEISIS, Sibiu, 1998, pp. 135-136).

zi și în fiecare ceas din inimă, în chip tainic, o sărbătoare a bucuriei"⁸⁴⁷.

"Toate virtuțile ajută mintea să câștige dragostea dumnezeiască, dar mai mult ca toate rugăciunea curată, căci prin aceasta zburând către Dumnezeu, iese afară din toate cele ce sunt"⁸⁴⁸. "Iubirea de Dumnezeu vine din convorbirea cu El"⁸⁴⁹. Dar "cu cât ceri lucruri mai înalte de la Dumnezeu, cu atât trebuie să te silești să le poți primi. Cu cât ceri mai multă iubire de la El, cu atât trebuie să te faci mai capabil să o primești, să o înțelegi prin iubirea ta. Cine cere lucruri mici de la Dumnezeu, nu știe ce lucruri mari poate El dăru"⁸⁵⁰.

"Lucrarea duhovnicească poate să se facă și fără fapta trupului. Fericit este deci cel ce socotește lucrarea nematerială mai bună decât fapta cea materială, căci prin ea a împlinit lipsa faptei, trăind viața ascunsă a rugăciunii, cea arătată lui Dumnezeu"⁸⁵¹. Dar faptele bune trupești nu se pot face fără

⁸⁴⁷ Filocalia vol. IV, p. 103.

⁸⁴⁸ Filocalia vol. II, pp. 62-63. "Cel ce voiește ca să-i asculte degrabă Dumnezeu rugăciunea, să se roage pentru vrăjmașii săi din suflet; și prin această ispravă, ori pentru ce se va ruga lui Dumnezeu îl ascultă pe el" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 77).

⁸⁴⁹ Filocalia vol. X, p. 197.

⁸⁵⁰ Filocalia vol. X, p. 232, nota 246.

⁸⁵¹ Filocalia vol. IV, p. 315. Un creștin poate are o fire miloasă, ar face milostenie, dar nu are bani. Altul ar posti, dar este bolnav cu trupul și nu este în stare să postească. Pentru rugăciune însă nu avem nevoie de bani, de timp special, sau de condiții deosebite. Rugăciunea o poate face și bogatul și săracul și sănătosul și bolnavul, de aceea nu avem nici o scuză dacă nu ne rugăm. "Așadar, pe când celelalte virtuți își au fiecare timpul lor, rugăciunii i se cere să fie neîntreruptă, neconținută. Când este vorba de rugăciune, Evanghelia ne poruncește să o spunem necurmat: «Rugați-vă nîncetat». Se cuvine, deci, să ne rugăm totdeauna, să ne rugăm în orice vreme, în orice loc" (Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, p. 177).

rugăciune, de aceea "fiecare creștin trebuie să se roage înainte de orice acțiune"⁸⁵², căci "rugăciunea are stăpânire asupra tuturor faptelor bune"⁸⁵³. "Lucrul de căpetenie al oricărei sânguințe și cea mai înaltă dintre fapte este stăruința în rugăciune, prin care dobândim și celelalte virtuți, Dumnezeu pe care-L chemăm, întinzându-ne o mână de ajutor"⁸⁵⁴.

"Rugăciunea este numită virtute, deși este maica virtuților, căci le naște pe acelea prin împreună lucrarea lui Dumnezeu"⁸⁵⁵. "Când cineva se va învrednici de stăruirea în rugăciune, a ajuns la vârful tuturor virtuților"⁸⁵⁶, căci "precum cel mai de preț dintre toate simțurile este vederea, așa cea mai dumnezeiască dintre toate virtuțile este rugăciunea"⁸⁵⁷. Iar "precum toate bogățiile urmează unei împărătese care intră într-o cetate, așa toate virtuțile intră împreună cu rugăciunea într-un suflet"⁸⁵⁸.

⁸⁵² Filocalia vol. XI, p. 693. Sfântul Siluan ne spune: "Orice acțiune înainte sau după care nu poți spune o rugăciune, este mai bine să nu o faci" (Cuviosul Siluan Athonitul, Între iadul deznădejzii și iadul smereniei, Editura DEISIS, Alba-Iulia, 1994, p. 18).

⁸⁵³ Filocalia vol. VIII, p. 381. Dacă vrem ca Dumnezeu să ne asculte rugăciunea și noi suntem datori să-L ascultăm pe El, împlinindu-i poruncile. Dumnezeu ascultă și împlinește mai repede rugăciunea însoțită de fapte bune. Pe de altă parte, din rugăciune izvorăsc toate faptele bune: "Învață-te să agonisești mai întâi rugăciunea, și vei împlini ușor faptele bune" (Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, p. 13).

⁸⁵⁴ Filocalia vol. V, p. 309. "Odată cu rugăciunea, vine și credința și împlinirea poruncilor și mântuirea" (Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, p. 179).

⁸⁵⁵ Filocalia vol. I, p. 294.

⁸⁵⁶ Filocalia vol. VIII, p. 96. "Din rugăciune izvorăsc toate faptele bune" (Arhim. Ioanichie Bălan, Părintele Paisie Duhovnicul, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993, p. 73).

⁸⁵⁷ Filocalia vol. I, p. 111.

⁸⁵⁸ Filocalia vol. VIII, p. 76.

Rugăciunea și teologia

"Dacă ești teolog, roagă-te cu adevărat - ne îndeamnă Evagrie Ponticul - și dacă te rogi cu adevărat, ești teolog"⁸⁵⁹, conchide acesta. "Rugăciunea nu este simplă meditație, ci luptă, încordare a întregii ființe"⁸⁶⁰, iar "frumusețea rugăciunii nu se descoperă prin ceea ce ne spun alții despre ea"⁸⁶¹.

"Rugăciunea este mai presus de teologie, ca gândire și vorbire despre Dumnezeu. Căci rugăciunea trebuie să se mențină în conștiința strânsă a prezenței în fața lui Dumnezeu, pe când gândirea despre Dumnezeu și vorbirea despre El, lunecă subiectiv din fața lui Dumnezeu, din conștiința prezenței în fața Lui; ea se mișcă liber, scăpând din conștiința că stă în fața lui Dumnezeu ca Subiect și din convorbirea cu El și socotindu-L ca obiect, față de care se comportă liber. Dar strâmtimea rugăciunii este mai presus de largimea gândirii teologice, este o mai accentuată trăire în densitatea nesfârșită a prezenței lui Dumnezeu. Ea trăiește pe Dumnezeu neasemănat mai intens și mai adânc, pentru că îl trăiește ca Subiect revendicator, iubitor, veșnic nou în manifestările puterii și iubirii Lui; nu-L reduce la niște legi permanente ale unui obiect, care devine și el absent pentru conștiința gândirii teologice. În rugăciune Dumnezeu este

⁸⁵⁹ Filocalia vol. I, p. 99.

⁸⁶⁰ Filocalia vol. VII, p. 247, nota 31. "Erudiția cere multă osteneală, dar rugăciunea este incomparabil mai greu de dobândit" (Arhimandritul Sofronie, Rugăciunea - experiența vieții veșnice, Editura DEISIS, Sibiu, 1998, p. 70). "Rugăciunea nu se deprinde la birou, printre fișe, tratate și tomuri, ci în genunchi, pe lespedeza bisericii" (Dan Ciachir, Cronica Ortodoxă, Editura Timpul, Iași, 1994, vol. I, p. 267).

⁸⁶¹ Filocalia vol. IX, p. 418. "Cei care vorbesc despre rugăciune fără să fi gustat din ea, seamănă cu un om care merge prin deșert pe o mare căldură și, ars de sete, desenează un izvor din care țâșnește apa și se imaginează pe sine pe cale să-și potolească setea, în timp ce arșița îi usucă buzele" (Placide Deseille, Nostalgia Ortodoxiei, Editura Anastasia, 1995, pp. 63-64).

simțit, adică experiat, atins de întreaga ființă, ca printr-un simț, în intensitatea prezenței Lui, nu gândit ca realitate neexperiată. În rugăciune omul experiază iradierea harului sau a energiei lui Dumnezeu asupra lui"⁸⁶².

b. Rugăciunea lui Iisus

Metoda rugăciunii lui Iisus

"Mintea poate gândi la Dumnezeu fără de glas. Aceasta cere o deosebită concentrare a minții la Dumnezeu. O rugăciune rostită prin cuvinte poate deveni adesea o rugăciune formală, numai cu buzele, o rugăciune care se repetă prin obișnuință, mintea omului despărțindu-se de ea și lăsându-se prinsă în alte gânduri. O rugăciune pur gândită ține însă mintea întreagă concentrată în ea. În această rugăciune mintea este și rămâne strâns lipită de Dumnezeu. Puterea acestei strânse alipiri de Dumnezeu îi vine însă minții din simțirea unei mari iubiri a inimii față de El. Toată simțirea de care este capabil credinciosul

⁸⁶² Filocalia vol. VIII, pp. 150-151, nota 316. "Ocupația cu științele toată viața împiedică intrarea în suflet a adevăratei înțelepciuni. Începutul aceleia este frica de Dumnezeu din care se naște rugăciunea continuă și îndurerată și păzirea poruncilor lui Dumnezeu Prin aceasta, împăcându-ne cu Dumnezeu, frica se prefăce în iubire, iar durerea rugăciunii în bucurie, răsărind în noi floarea iluminării din care răzbate ca un miros cunoașterea tainelor lui Dumnezeu. Cel stăpânit de iubirea înțelepciunii deșarte și frământat de teoriile și de întortocherile științelor nu poate să-și însușească nici măcar începutul acestei înțelepciuni, căci sufletul lui este ocupat și cufundat în tot felul de cugetări. numai dacă-și va spăla sufletul prin rugăciune neîntreruptă de toate preocupările, făcându-și-l tăbliță curată, își va înscrie pe el Duhul Sfânt însemnele Sale" (Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Membru al Academiei Române, Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama, Editura Scripta, București, 1993, p. 32). "În rugăciune îi vorbim direct lui Dumnezeu, câtă vreme în cugetare credinciosul se simte singur, în afara unei relații directe cu Dumnezeu" (Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Trăirea lui Dumnezeu în Ortodoxie, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1993, p. 109).

prin inima lui se varsă sau se îndreaptă spre Dumnezeu"⁸⁶³. Astfel "Moise tăcea, iar Dumnezeu i-a zis: «Ce strigi către Mine? » (Ieș. 14,15). Aceasta îl arată pe el rugându-se, iar pentru că se ruga tăcând, desigur se ruga cu mintea"⁸⁶⁴. "Numai rugăciunea făcută cu mintea îndulcește cu adevărat sufletul și inima, umplându-le de puterea și de bunătatea lui Dumnezeu"⁸⁶⁵.

Cel ce vrea să practice rugăciunea lui Iisus, are nevoie în primul rând de un părinte duhovnicesc iscusit, pentru că "tot cel ce se îndeletnicește cu rugăciunea lui Iisus pe baza celor auzite sau citite din cărți, se pierde, ca unul ce nu și-a găsit povățuitor"⁸⁶⁶.

"În rugăciunea lui Iisus o dată cu inspirarea aerului se spun cuvintele: «Doamne Iisus Hristoase, Fiul lui Dumnezeu», iar o dată cu expirarea se spun cuvintele: «Miluiește-mă pe mine, păcătosul»"⁸⁶⁷. Sfântul Simeon Noul Teolog ne dă metoda rugăciunii lui Iisus: "Șezând într-o chilie liniștită și într-un colț retras, ia aminte să faci ceea ce-ți spun: închide ușa și ridică-ți

⁸⁶³ Filocalia vol. VII, pp. 53-54, nota 18.

⁸⁶⁴ Filocalia vol. VII, p. 247. Moise nu cunoștea și nu practica rugăciunea lui Iisus, pentru că Fiul lui Dumnezeu încă nu se întrupase, dar el nu se ruga numai din buze, ci ajunsese chiar în Vechiul Testament la un nivel mai înalt al rugăciunii. Moise este legiuitorul Legii Vechi și este o prefigurare a lui Hristos, Legiuitorul Legii Noi. Tot așa rugăciunea lui Moise săvârșită cu mintea, este o prefigurare a rugăciunii lui Iisus. Această rugăciune se aude la Dumnezeu mai mult decât celelalte rugăciuni, pentru că rugăciunile rostite din buze pot cădea în formalism, ori Mântuitorul a spus: "Poporul acesta Mă cinstește cu buzele, dar inima lui este departe de Mine" (Mat. 15,8).

⁸⁶⁵ Filocalia vol. VII, p. 57, nota 27.

⁸⁶⁶ Filocalia vol. VII, p. 192. "În vremea când te îndeletnicești cu lucrarea lăuntrică a inimii, ai nevoie de un îndrumător adevărat și priceput. Dacă unul ca acesta lipsește, trebuie să-l cauți cu sârguință" (Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, p. 208). "Fără sfatul unui duhovnic nu este bine să te îndeletnicești cu rugăciunea lui Iisus, și nicidecum nu poți spori" (Ibidem, p. 15).

⁸⁶⁷ Filocalia vol. VII, p. 24, nota 13.

mintea de la tot ceea ce este deșert sau vremelnic. Apoi întoarce-ți partea de jos a obrazului sau barba spre piept, ca să iei aminte cu mintea și ochii tăi sensibili la tine însuși. Și ține-ți puțin respirația, ca să îți ții și mintea și să afli locul unde îți este inima și acolo să fie în întregime și mintea ta. La început vei afla un întuneric și o grosime de nestrăbătut, dar stăruind și făcând acest lucru ziua și noaptea, vei afla, o, minune, o bucurie nesfârșită. Căci îndată ce mintea află locul inimii, vede ceea ce nu crede. Vede văzduhul ce se află în mijlocul inimii și se vede pe sine în întregime luminoasă și plină de puterea de deosebire. Și de aici înainte, îndată ce mijește un gând, încă înainte de a se alcătui și de a lua chip îl izgonește cu chemarea lui Iisus Hristos și-l face să se mistuie. De acum mintea, în ciuda ei față de draci, ridică împotriva lor mânia cea după fire și îi lovește, izgonind acești vrăjmași cunoscuți cu mintea. Celelalte le vei învăța, cu ajutorul lui Dumnezeu, prin păzirea minții, ținând pe Iisus în inimă. Șezi deci în chilia ta și aceasta te va învăța pe tine toate”⁸⁶⁸.

⁸⁶⁸ Filocalia vol. VIII, pp. 536-537. Un pelerin rus relatează cum s-a deprins cu rugăciunea lui Iisus. "Duhovnicul mi-a spus la început: să faci cel puțin câte trei mii de rugăciuni în fiecare zi. Am început să împlinesc cele trei mii de rugăciuni, așa cum mă învățase bătrânul. Primele două zile mi-a fost mai greu, mai târziu însă, această îndeletnicire mi-a devenit atât de ușoară și dorită, încât apăruse un fel de nevoie să rostesc rugăciunea lui Iisus. Apoi mi-a poruncit bătrânul să fac câte șase mii de rugăciuni zilnic. După o vreme m-am deprins așa de bine cu rugăciunea, încât, dacă o întrerupeam, simțeam că îmi lipsea ceva, parcă pierdeam ceva. Când începeam să spun rugăciunea, mi se umplea sufletul de bucurie și deveneam mai ușor. Apoi duhovnicul mi-a spus: iată, acum te-ai deprins cu rugăciunea. Menține-o și sporește această deprindere la douăsprezece mii pe zi, fără să pierzi timpul. În prima zi am reușit să termin, seara târziu, pravila mea de douăsprezece mii de rugăciuni. A doua zi am săvârșit-o ușor și cu plăcere" (Pelerinul rus, Traducere din limba

rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, pp. 17-18). "După o vreme, într-o zi dis-de-dimineață, parcă m-a deșteptat rugăciunea. Am început să citesc rugăciunile de dimineață, dar limba nu le rostea ușor, și toată dorința mea tindea de la sine să zică rugăciunea lui Iisus. Când am început-o, câtă ușurință, câtă bucurie am simțit, iar limba și gura parcă o rosteau fără să le silesc! Am petrecut ziua în bucurie de parcă lepădasem toate grijile, parcă nu eram pe pământ; am terminat cu ușurință cele douăsprezece mii de rugăciuni, seara devreme. Atunci duhovnicul mi-a zis: săvârșește rugăciunea cât voiești, cât se poate de mult, consacră rugăciunii tot timpul cât ești treaz și silește-te să chemi numele Domnului Iisus Hristos fără să mai numeri rugăciunile, lăsându-te smerit în voia lui Dumnezeu și așteptând ajutorul Lui" (Ibidem, pp. 18-19). "Primind aceste îndrumări, am petrecut toată vara rostind rugăciunea lui Iisus neîncetat, cu gura; am fost foarte liniștit. În somn, adesea visam că rostesc rugăciunea. Iar ziua, dacă mi se întâmpla să mă întâlnesc cu cineva, îmi era atât de drag, ca și când mi-ar fi fost rudă. Gândurile mi s-au liniștit cu totul, de la sine, și nu mă mai gândeam la nimic altceva în afară de rugăciune, spre care mintea începea să se plece ascultând-o; inima începea din când în când, tot de la sine, să simtă un fel de plăcere și o anumită căldură. Când se întâmpla să merg la biserică, slujbele lungi din mănăstiri mi se păreau scurte, nemaifiind, ca înainte, obositoare, peste puterile mele. Singuraticul meu bordei mi se înfățișa ca un prea frumos palat și nu știam cum să-i mulțumesc lui Dumnezeu că a trimis unui ticălos păcătos ca mine, un atât de vrednic duhovnic ca povățuitor" (Ibidem, p. 20). "Rugăciunea se săvârșea atât de ușor și de dulce în inima mea, încât mi se părea că în acest răstimp uitasem de toate, chiar și de mine însumi, și nu mă mai gândeam decât la Iisus Hristos" (Ibidem, p. 139). Pelerinul relatează în continuare: "Chemarea numelui lui Iisus Hristos mă veselește pe cale și mi se pare că toți oamenii au devenit mai buni față de mine, parcă toți au început să mă iubească" (Ibidem, p. 20). "De atunci călătoresc săvârșind neîncetat rugăciunea lui Iisus, lucrul cel mai de preț și mai mângâietor din tot ceea ce am pe lume. Uneori merg până la șaptezeci de verste pe zi, dar nu simt că merg, ci simt numai rugăciunea. Când mă pătrunde frigul puternic, spun mai cu stăruință rugăciunea și degrabă mă încălzesc. Dacă mă biruie foamea, chem mai des numele lui Iisus Hristos și nu mai am nevoie să mănânc. Când mă îmbolnăvesc, sau mă dor picioarele sau spatele, iau aminte la rugăciune și nu mai simt durerea. Dacă mă supără cineva, este destul să-mi aduc aminte de mângâierea rugăciunii lui Iisus, pentru ca jignirea și supărarea să treacă și toate să fie uitate. Am devenit parcă un alt om, nu mă îngrijesc de nimic, nu mă preocupă nimic, n-aș privi la nimic din cele lumești și aș vrea să fiu mereu singur" (Ibidem, p. 21).

Puterea rugăciunii lui Iisus

"Precum soarelui îi este cu neputință să lumineze fără lumină, tot așa este cu neputință să se curățească inima de întinăciunea gândurilor de pierzare, fără pomenirea numelui lui Iisus"⁸⁶⁹. "Precum fără o corabie mare nu este cu putință a traversa marea, tot așa fără chemarea numelui lui Iisus Hristos nu este cu putință a izgoni momeala gândului celui rău din minte"⁸⁷⁰. "Precum oriîncotro întorci sabia cu două tăișuri, aceasta taie cu ascuțișul ei cele ce se nimeresc în preajma ei, tot așa lucrează și rugăciunea lui Iisus, fiind întoarsă spre gândurile cele rele, spre patimi sau spre păcat"⁸⁷¹. "Gândurile împlântate și fixate în inimă fără voia noastră, se șterg prin rugăciunea lui Iisus, făcută cu trezvie din adâncurile de înțelegere ale inimii"⁸⁷².

"Oricând și ori de câte ori se întâmplă să se înmulțească în noi gândurile cele rele, să aruncăm în mijlocul lor chemarea numelui Domnului nostru Iisus Hristos și le vom vedea îndată împrăștiindu-se ca fumul în văzduh, iar mintea rămânând singură, să înceapă iarăși lucrarea atenției și a chemării neîncetate a numelui lui Iisus. Și ori de câte ori pătimim aceasta în urma împrăștierii, să facem așa"⁸⁷³.

"Păzește-ți mintea cu mare osârdie și când îți vine un gând străin, împotrivește-i-te îndată și cheamă pe Hristos pentru

⁸⁶⁹ Filocalia vol. IV, p. 101. "Prin rostirea repetată a numelui lui Dumnezeu, gândurile și imaginile lipsite de consistență sau pătate de păcat sunt înlocuite cu amintirea lui Iisus" (Kallistos Ware, Rugăciunea lui Iisus, p. 35).

⁸⁷⁰ Filocalia vol. IV, p. 92. "Oricât te-ai istovi, dacă nu-L vei avea întotdeauna pe Dumnezeu în minte și rugăciunea lui Iisus în inimă, tot nu te vei liniști niciodată din partea gândurilor și totdeauna vei fi lesne înclinat spre păcat" (Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, pp. 37-38).

⁸⁷¹ Filocalia vol. VIII, pp. 590-591.

⁸⁷² Filocalia vol. IV, p. 91.

⁸⁷³ Filocalia vol. IV, p. 81.

izgonirea lui. Și dulcele Iisus, încă vorbind tu, îți va grăi: Iată sunt aici ca să-ți dau ajutor. Iar tu, după ce s-au liniștit toți acești vrăjmași, ia seama din nou la minte, prin rugăciune, căci iată alte valuri mai multe ca înainte dau năvală unul după altul și sufletul îți este asaltat de ele. Dar Iisus trezit de ucenic, ceartă ca un Dumnezeu vântul cel rău, iar tu, bucurându-te de un răgaz din partea acestora, fie de un ceas, fie de o clipă, preamărește pe Cel ce te-a mântuit"⁸⁷⁴.

"Poftele păcătoase preocupate de plăceri egoiste țin sufletul nu numai închis în limitele lui, ci și în zona cea mai de suprafață, unde se produc acele plăceri. Scăpată de ele, cugetarea pătrunde prin rugăciunea neîncetată, deci stăruitoare, sau prin pomenirea neîncetată a numelui lui Iisus făcută cu căldura umilinței, în partea cea mai dinlăuntru și capabilă de cea mai mare simțire a sufletului sau în inimă, care este casa lui Hristos, deschizând această casă pentru Hristos prin însăși intrarea sa în ea. Numai deschizând sau actualizând aceste potențe de simțire ale inimii, cugetarea se întâlnește acolo cu Hristos. Numai acolo Hristos, Soarele mai presus de simțuri și de înțelegere, îi dăruiește sufletului care L-a primit la botez cu credință razele Lui dătătoare de lumină, de căldură duhovnicească, de pace, de iubire, de bucurie"⁸⁷⁵ și "îndulcindu-se sufletul întreg de acea dulceață negrăită, nu mai poate cugeta la nimic, deoarece atunci se veselește de o bucurie neobosită"⁸⁷⁶.

"Pe oamenii care petrec în lume și sunt aproape de materiile patimilor, dracii îi războiesc și îi luptă cu războiul lucrurilor. Pe cei din pustie însă, datorită rarității lucrurilor, îi supără cu gândurile. Războiul prin lucruri are nevoie de vreme, de loc și de iscusință, cel al minții însă este cu mult mai cumplit

⁸⁷⁴ Filocalia vol. IV, p. 130.

⁸⁷⁵ Filocalia vol. VII, p. 53, nota 17.

⁸⁷⁶ Filocalia vol. VIII, p. 168.

decât cel dintâi, dar este mai ușor de oprit. Drept ajutor în această luptă netrupească ni s-a dat rugăciunea curată, din care pricină s-a și rânduiește ca ea să se facă neîncetat. Ea întărește mintea pentru luptă, ca una care poate să se săvârșească fără trup"⁸⁷⁷. "Rugăciunea neîncetată împiedică orice rău, căci nu dă loc diavolului în noi"⁸⁷⁸.

"De va voi cineva să surpe atacurile vrăjmașilor și să se împotrivescă oricărei patimi sau gând viclean numai cu rugăciunea rostită și cu împotrivirea cea din afară, fără rugăciunea inimii, acela va fi biruit degrabă și de multe ori. Căci diavolul aici îl biruiește pe cel ce i se împotrivesc, aici i se supune, făcându-se că este biruit de împotrivirea aceluia. Prin aceasta își bate joc de el, făcându-l să alunece în slava deșartă și în neatenție"⁸⁷⁹. "Mintea noastră cea slabă, câtă vreme cheamă pe Iisus Hristos împotriva duhurilor răutății, le izgonește ușor și cu știință măiastră pune pe fugă puterile nevăzute și războinice ale vrăjmașului. Dar când îndrăznește nesăbuită să se rezeme cu totul pe sine, se rostogolește"⁸⁸⁰. "După ce am început să viețuim cu atenție la minte, dacă împreună smerenia cu trezvia și însoțim rugăciunea cu împotrivirea, vom merge bine pe drumul cugetării, înfrumusețând, măturând, împodobind și curățind casa inimii noastre de răutăți, călăuziți de numele cel sfânt și închinat al lui Hristos, ca de un sfeșnic de lumină. Dacă ne vom încrede însă numai în trezvia sau atenția noastră, repede vom cădea răsturnându-ne, fiind împinși de vrăjmași, și ne vor răpune viclenii și înșelătorii, și tot mai mult ne vom prinde în mrejele

⁸⁷⁷ Filocalia vol. IV, p. 225.

⁸⁷⁸ Filocalia vol. XI, p. 698.

⁸⁷⁹ Filocalia vol. VIII, p. 591.

⁸⁸⁰ Filocalia vol. IV, p. 63.

gândurilor rele, ba chiar vom fi sfâșiați cu ușurință de către ei, neavând ca suliță puternică numele lui Iisus Hristos"⁸⁸¹.

"Dacă vreunul din cei neputincioși vrea să se împotrivească dracilor, aceștia își râd de el, ca de unul ce vrea să li se împotrivească aflându-se sub puterea lor. Certarea lor este cu puțință numai celor mari, care au putere, ca sfântul Arhanghel Mihail (Iuda 9). Nouă, celor slabi, nu ne este dat decât să alergăm la numele lui Iisus, căci patimile sunt draci după Scriptură și aceștia ies în numele lui Iisus (Fapte 8,7)"⁸⁸².

Isihie Sinaitul ne sfătuiește: "Este bine să se știe că noi, cei greoi și povârniți spre pământ cu trupul și cu cugetul, nu putem în nici un alt chip să biruim pe vrăjmașii cei netrupești și nevăzuți, care ne doresc răul și sunt iscusiți în a ni-l face, căci sunt ageri, ușori și încercați în războiul pe care îl poartă contra noastră din vremea lui Adam până astăzi, decât numai prin necontenita trezvie a minții și prin chemarea numelui lui Iisus Hristos, Dumnezeuul și Făcătorul nostru. De aceea rugăciunea lui Iisus să ne fie mijlocul de a scăpa de toate ispitele vrăjmașului"⁸⁸³. "Cu adevărat mare bun este ca cel ce voiește să-și curățească inima să cheme necontenit numele Domnului Iisus împotriva vrăjmașilor netrupești. Iată cum are temeiuri în mărturiile Scripturii cuvântul dobândit de mine prin experiență: «Rugați-vă neîncetat» (I Tes. 5,17). Domnul Hristos de asemenea spune: «Cel ce rămâne în Mine și Eu în el, acela aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteți face nimic. Dacă cineva nu rămâne în Mine se aruncă afară ca mlădița și se usucă» (Ioan 15,5-6). Mare bun este rugăciunea, căci ea cuprinde toate

⁸⁸¹ Filocalia vol. IV, p. 96.

⁸⁸² Filocalia vol. XI, p. 327.

⁸⁸³ Filocalia vol. IV, p. 68.

bunurile, ca una ce curățește inima, în care Dumnezeu se face văzut celor credincioși"⁸⁸⁴.

"«Diavolul umblă răcnind ca un leu, căutând pe cine să înghită» (I Petru 5,8), împreună cu slujitorii săi. Prin urmare, să nu înceteze niciodată atenția inimii, trezvia, împotrivirea și rugăciunea către Iisus Hristos, Dumnezeul nostru, căci ajutor mai mare, afară de Iisus, nu vei afla în toată viața ta, fiindcă numai Domnul singur cunoaște, ca Dumnezeu, vicleniile, meșteșugurile și înșelăciunile dracilor"⁸⁸⁵.

"Dacă dracii L-au rugat pe Domnul Iisus să nu-i trimită în adânc și au primit împlinirea cererii lor (Lc. 8,31-32), cu atât mai vârtos este ascultat creștinul, când se roagă să primească izbăvirea de uneltirile diavolilor"⁸⁸⁶. Drept aceea "cheamă numele lui Iisus, zicând: «Iisuse ajută-mi!» și te va asculta, căci este aproape de cei care îl cheamă"⁸⁸⁷.

"A chema numele lui Dumnezeu înseamnă a chema pe Dumnezeu Însuși. Dumnezeu vine când este chemat, căci atunci I se deschide inima. Deci unde este chemat Dumnezeu, este de față Dumnezeu Însuși"⁸⁸⁸. "Prin chemarea numelui lui Iisus ni se împărtășește însăși puterea Lui, căci prin chemarea numelui lui Iisus, I ne adresăm cu iubire Lui Însuși și El răspunde acestei iubiri"⁸⁸⁹.

"Dracii au obiceiul să vorbească cu sufletul și să-l învețe păcatul prin gânduri, ascunzându-se de el. Dar rugăciunea lui Iisus omoară și prefăce în cenușă amăgirile diavolilor, căci Iisus Fiul lui Dumnezeu chemat de noi neconținut și fără lenevire, nu

⁸⁸⁴ Filocalia vol. IV, p. 73.

⁸⁸⁵ Filocalia vol. IV, p. 67.

⁸⁸⁶ Filocalia vol. IV, p. 163.

⁸⁸⁷ Filocalia vol. XI, p. 62.

⁸⁸⁸ Filocalia vol. XI, p. 441, nota 625.

⁸⁸⁹ Filocalia vol. VIII, p. 26, nota 25.

le îngăduie acestora să-și facă început intrării în cugetarea noastră, nici să ne grăiască niscui cuvinte în inimă"⁸⁹⁰.

"Fără chemarea deasă a numelui lui Iisus Hristos, nu este cu putință să ne curățim inima noastră de gânduri pătimase și să izgonim pe vrăjmașii spirituali din ea"⁸⁹¹. "Ceea ce stinge și împrăștie îndată orice intenție a vrăjmașilor, orice gând, nălucire, formă și închipuire, este chemarea numelui Domnului Iisus"⁸⁹². "Chemarea cu dragoste fierbinte a numelui lui Iisus desparte sufletul de lucrarea vrăjmașului și-l arde pe acesta"⁸⁹³. "Iar când după moarte sufletul va zbura în văzduh, având în porțile cerului pe Hristos cu sine și pentru sine, nu se va teme nici acolo de vrăjmașii săi, ci va grăi către ei cu îndrăznire din porți, ca și acum (Ps. 126,5). Numai să nu slăbească până la ieșirea lui din trup să strige către Domnul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, ziua și noaptea și El va face izbăvirea lui degrabă"⁸⁹⁴.

"Cel ce L-a sălășluit în pieptul lui pe Domnul Iisus prin rugăciune neîncetată, nu va osteni urmându-I Lui"⁸⁹⁵. "Chemarea deasă a numelui lui Iisus este începutul și izvorul tuturor virtuților. Dar cele dintâi dintre aceste virtuți sunt pacea și iubirea, desigur nu într-un grad desăvârșit de la început. Ele sunt nedespărțite și strâns împletite cu chemarea numelui lui Iisus, deci și cu puterea Lui, căci chemarea acestui nume produce prin ea însăși pacea de orice grijă, de orice frică, de orice mânie, o înfrânare de la acestea și o uitare de ele. Dar, în același timp, cine cheamă numele lui Iisus, o face cu iubire și cu încredere față de El. Desigur, iubirea este și virtutea cea mai înaltă, la care se ajunge prin toate celelalte. Dar dacă nu ar fi în toate, de la

⁸⁹⁰ Filocalia vol. IV, p. 102.

⁸⁹¹ Filocalia vol. IV, p. 64.

⁸⁹² Filocalia vol. IV, p. 96.

⁸⁹³ Filocalia vol. VIII, p. 123, nota 242.

⁸⁹⁴ Filocalia vol. IV, p. 95.

⁸⁹⁵ Filocalia vol. IV, p. 94.

început, o oarecare iubire față de Hristos, nu s-ar putea ajunge la iubirea desăvârșită față de El"⁸⁹⁶.

"David cel prea mare în făptuire a zis către Domnul: «Puterea mea prin Tine o voi păzi» (Ps. 58,10). Așadar puterea de a păzi în noi liniștea minții din care se nasc toate virtuțile, ne vine din ajutorul Domnului care a dat poruncile și care chemat de noi neîncetat, alungă de la noi pe vrăjmași. De aceea să nu dormim spre moarte prin negrijă, ci să biciuim pe vrăjmași cu numele lui Iisus; și cum a zis un oarecare înțelept: să se lipească numele lui Iisus de răsuflarea ta și atunci vei cunoaște folosul liniștirii"⁸⁹⁷.

"Precum dacă închizi mirul mai mult într-un vas, cu atât vasul răspândește mai multă mireasmă, tot așa este și cu rugăciunea: cu cât o întipărești mai mult în inima ta, cu atât o umple pe aceasta mai mult de harul dumnezeiesc. Fericiți și norocoși sunt cei ce se obișnuiesc cu acest lucru ceresc, căci cu el biruiesc orice ispită de la dracii cei răi, precum și David a biruit pe îngâmfatul Goliat (I Regi17,51). Cu ea sting poftele fără rânduială ale trupului, precum cei trei tineri au stins văpaia cuptorului (Dan. 3,25-26). Cu această lucrare a rugăciunii minții îmblânzesc patimile, precum Daniel a îmblânzit leii sălbatici (Dan. 6,18 ș. u.). Cu ea coboară roua Sfântului Duh în inima lor, precum a coborât Ilie ploaia în Carmel (III Regi 18,45)"⁸⁹⁸.

⁸⁹⁶ Filocalia vol. VIII, p. 26, nota 26. "Începutul lucrării poruncilor stă în chemarea numelui Lui Iisus Hristos, din care izvorăște pacea și iubirea" (Preot Prof. Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, *Ascetica, și Mistica Ortodoxă*, Editura DESIS, Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul, Alba-Iulia, 1993, vol. I, *Ascetica*, p. 115).

⁸⁹⁷ Filocalia vol. IV, pp. 81-82.

⁸⁹⁸ Filocalia vol. VIII, p. 551.

Cine este dator să practice rugăciunea lui Iisus și o poate împlini

"Sfântul Grigorie Teologul i-a spus prietenului său Iov că suntem datori să dăm ascultare îndemnurilor sfinților de a ne ruga întotdeauna, dar să învățăm și pe ceilalți oameni: călugări și mireni, înțelepți și simpli, bărbați, femei și copii și să-i îndemnăm să se roage neîncetat. Auzind acestea, bătrânului Iov i se păru un lucru nou și a început să se împotrivească și să spună că pentru a se ruga cineva totdeauna trebuie să fie pustnic și călugăr în afara lumii și a grijilor din ea, și nu mirean care are atâtea griji și treburi. Sfântul Grigorie îi dădu și alte mărturii și dovezi cu neputință de respins, dar bătrânul Iov nu se lăsă înduplecat. Dumnezeuiescul Grigorie, ocolind vorba multă și cearta, tăcu și plecă în chilia lui, ca și bătrânul Iov. Dar mai pe urmă, pe când Iov se ruga singur în chilia lui, i se arătă un înger trimis de Dumnezeu, care voiește mântuirea tuturor oamenilor și după ce-l muștră mult că i s-a împotrivit Sfântului Grigorie în lucruri vădite de care atârnă mântuirea creștinilor, îi porunci din partea lui Dumnezeu să ia aminte bine în viitor și să se păzească să mai spună ceva potrivnic unui astfel de lucru prea folositor sufletului, pentru că se împotrivește voinței lui Dumnezeu; nici cu mintea să nu mai voiască să primească vreun gând potrivnic, sau să cugete altfel de cum i-a spus Dumnezeuiescul Grigorie. Atunci, acel prea simplu bătrân Iov merse îndată la Sfânt și căzu la picioarele lui, cerând iertare pentru împotrivirea lui și îi dezvălui toate câte i le-a spus îngerul Domnului"⁸⁹⁹.

⁸⁹⁹ Filocalia vol. VIII, pp. 546-547. Doi oameni vorbeau despre rugăciunea lui Iisus. Unul dintre ei a zis: "Îndemnul de a te ruga cât mai des se poate împlini numai în anumite împrejurări prielnice. Prin urmare, acest mijloc sigur de mântuire nu este la îndemâna tuturor bunilor râvnitori. Interlocutorul i-

"Mulți socotesc că rugăciunea neîncetată a lui Iisus a fost proprie numai bărbaților celor sfinți și fără de patimă. De aceea, ținându-se de obiceiul de acum, adică numai de citirea și rostirea unor rugăciuni, săvârșesc numai rugăciunea cea din afară. Ei nu înțeleg că acest fel de rugăciune rostită ne-au dat-o Sfinții Părinți numai până la o vreme, pentru neputința și pruncia minții noastre. Aceasta pentru ca deprinzându-ne prin citire și rostire, să urcăm la treapta lucrării celei cu mintea, nu să petrecem până la sfârșit în aceasta. Căci ce este mai copilăresc decât aceasta? Pentru că citind și rostind numai cu buzele rugăciunea cea din afară, rămânem la o părere bucuroasă despre noi înșine, socotind că facem un lucru mare și mângâindu-ne numai cu numărul (adică cu cât facem), iar prin aceasta hrănim pe fariseul dinăuntru. Dar Sfinții Părinți luându-ne de la aceste neputințe ale prunciei noastre, ca pe niște prunci de la sânul celei ce ne hrănește cu lapte, ne arată treapta coborâtă a acestei lucrări, asemănând

a răspuns: o inimă învățată cu rugăciunea lăuntrică se poate ruga fără nici o piedică întotdeauna, în tot felul de îndeletniciri, fie ale trupului, fie ale minții, în mijlocul oricărei agitații. Când nu ne putem retrage în singurătate, nu trebuie să căutăm scuze prin care să ne îndreptăm rugăciunea făcută rar, căci cantitatea, numărul, deasa rostire stau în puterea fiecăruia, atât a celui sănătos, cât și a celui bolnav și sunt lăsate la libera lui voie. Patriarhul Fotie care din slujba de senator a trecut la scaunul de patriarh, în tot timpul cât a condus întinsa turmă cuvântătoare ce ținea de Constantinopol, și-a petrecut viața chemând neîncetat numele Domnului, ba chiar a ajuns, prin această chemare, la rugăciunea inimii, care se săvârșește singură. Tot astfel Calist din Muntele Athos a învățat rugăciunea neîncetată trecând printr-o ascultare plină de osteneți și de griji, cum este bucătăria. La fel s-a întâmplat cu Lazăr, cel cu inimă curată, care fiind însărcinat cu o necontenită muncă în folosul fraților, rostea neîncetat, în toiul îndeletnicirilor zgomotoase, rugăciunea lui Iisus și astfel se liniștea. Repetarea deasă a rugăciunii, acest mijloc de mântuire, stă în puterea și în voia omului și în orice vreme în orice stare și în orice loc este cu putință și potrivit să te rogi și să treci de la rugăciunea deasă făcută cu gura la rugăciunea făcută cu mintea, iar de la această rugăciune, la rugăciunea inimii, care deschide împărăția lui Dumnezeu înlăuntru nostru" (Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, pp. 185-187).

rostirea cu glas a rugăciunii cu graiul limbilor păgânilor, căci rugăciunea noastră se cade a fi îngerească, după cum ne este și viețuirea, iar nu trupească sau păgânească. Rostirea cu glas ne-a fost dată pentru lenevirea și pentru nedestoinicia noastră, ca să ne ridice la rugăciunea cea adevărată"⁹⁰⁰.

"Să nu socotească cineva că numai preoții și călugării sunt datori să se roage neîncetat și totdeauna, iar mirenii nu. Toți creștinii sunt datori să se afle totdeauna în rugăciune, căci Apostolul Pavel poruncește tuturor creștinilor: «Rugați-vă neîncetat» (I Tes. 5,17)"⁹⁰¹.

Atitudinea celui ce săvârșește rugăciunea lui Iisus trebuie să fie de smerenie

"Rugăciunea trebuie să fie însoțită de lacrimi de umilință sau de străpungere. Rugăciunea lui Iisus este o rugăciune plină de simțirea păcătoșeniei proprii și a pocăinței pentru păcate, de aceea se cere în ea mila lui Hristos: «Doamne, Iisuse Hristoase,

⁹⁰⁰ Filocalia vol. VIII, pp. 588-589. "Îngerii nu au glas material, ci cu mintea lor aduc lui Dumnezeu doxologie neîncetată. Dacă te rogi totdeauna cu mintea ta, te faci asemenea cu sfinții îngeri" (Kallistos Ware, Rugăciunea lui Iisus, pp. 69-70). "Rugăciunea curată este o tăcere care este și rugăciune. Intellectul «fără formă» n-are altă formă decât numele lui Iisus, care se infuzează în tăcere și răspândește secretul său ca lumină și face intelectul să sesizeze abisul lui ca Dumnezeu" (Sfântul Dionisie Areopagitul, Opere complete, Traducere, introducere și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Paideia, București, 1996, p. 63, nota 5). "Cugetarea nu mai are alt conținut decât rugăciunea lui Iisus. Dar aceasta nu înseamnă o îngustare a cugetării, ci o adâncire și o lărgire a ei în oceanul nesfârșit de înțelesuri, de lumini ale lui Dumnezeu pătruns în umanitatea lui Hristos și prin ea în gândirea și viața noastră. Pe calea acestei rugăciuni ajungem să înțelegem «care este lărgimea și lungimea și adâncimea și înălțimea iubirii lui Hristos, cea mai presus de cunoștință, ca să ne umplem de toată plinătatea lui Dumnezeu» (Efes. 3,18-19)" (Filocalia vol. VIII, p. 123, nota 243).

⁹⁰¹ Filocalia vol. VIII, p. 546.

Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine păcătosul». Numai simțirea puternică a păcătoșeniei și a pocăinței pentru păcatele săvârșite și cererea continuă a milei lui Hristos, care aduce în suflet prezența Lui, șterge din cugetare chipurile ispititoare ale fostelor păcate"⁹⁰².

"Rugăciunea lui Iisus prin cuvintele: «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu», înalță mintea în chip nematerial și cu totul negrăit spre Însuși Domnul cel pomenit, iar prin «miluiește-mă pe mine» o face să se întoarcă la ea însăși, nesuferind să nu se roage pentru sine"⁹⁰³.

"Chiar de rostirea numelui lui Dumnezeu se simte nevrednic cel ce luptă împotriva păcatelor sale, dar unește în rostirea lui sentimentul de nevrednicie cu cel de trebuință a rostirii acestui nume. Nu pot Doamne să nu te chem, dar totodată mă simt nevrednic să o fac. Te chem, simțind că în chemarea Ta pun ceva din încrederea că această chemare a Ta de către mine, Te va face să mă ascuți. Dar faptul că Domnul Iisus a venit la noi pentru a ne ajuta să scăpăm de patimile noastre, ne dă totuși curajul să-L chemăm"⁹⁰⁴.

⁹⁰² Filocalia vol. VII, pp. 51-52, nota 15. "La rugăciunea lui Iisus trebuie să spunem - Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine păcătosul - deci suntem datori să invocăm numele lui Dumnezeu cu conștiința că suntem păcătoși" (Celălalt Noica, Ediție îngrijită de Pr. Eugen Drăgoi și Pr. Ninel Țugu, Editura Anastasia, 1994, p. 156). Prin cuvintele: "«Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine păcătosul», se pare că ne interesăm doar de noi înșine. Dar în măsura în care mă consider păcătos în mod sigur mă gândesc la toate păcatele pe care le-am făcut față de frații mei, deci mă rog și pentru relații mai bune cu aceștia sau pentru ca ei să nu rămână pe veci atinși de nedreptățile mele față de ei" (Preot Dumitru Stăniloae, Rugăciunea lui Iisus și experiența Duhului Sfânt, Editura DEISIS, Sibiu, 1995, p. 38). "Rugăciunea lui Iisus nu este o fugă de lume sau o negare a acesteia, ci, dimpotrivă, o slujire intensă a lumii" (Kallistos Ware, Rugăciunea lui Iisus, p. 53).

⁹⁰³ Filocalia vol. VIII, p. 384.

⁹⁰⁴ Filocalia vol. XII, p. 189, nota 394.

Rugăciunea lui Iisus trebuie să fie continuă și permanentă

"Adevăratul credincios trebuie să spună neîncetat, fie că mănâncă, fie că merge pe drum, fie că face altceva: «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine păcătosul»"⁹⁰⁵. De aceea Sfinții Părinți ne îndeamnă: "Fie că mănânci, fie că bei, fie că ești pe drum, fie că te întâlnești cu cineva, să nu uiți niciodată să rostești rugăciunea lui Iisus cu o cugetare trează și cu mintea nerătăcită. Chiar când te afli în cea mai necesară trebuință, să nu înceteze mintea ta să se roage în ascuns, căci astfel poți înțelege adâncurile dumnezeieștii Scripturi și puterea ascunsă în ea și să-i dai minții o lucrare neîncetată, ca să împlinești cuvântul Apostolului care poruncește: «Rugați-vă neîncetat» (I Tes. 5,17). Ia aminte deci cu tot dinadinsul și păzește-ți inima ca să nu primească gânduri rele sau deșarte și nefolositoare. Ci totdeauna, fie că ești culcat, fie că ești în picioare, fie că mănânci, fie că bei, fie că te întâlnești cu cineva, inima ta să se îndeletnicească pe ascuns cu rugăciunea: «Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine păcătosul». Iar când rostești această rugăciune cu gura, ia de asemenea aminte să nu zici alte cuvinte cu gura și la altele să-ți rătăcească mintea"⁹⁰⁶.

"Să cunoști fără greșală că rugăciunea neîncetată este aceea care nu se isprăvește din suflet toată ziua și toată noaptea.

⁹⁰⁵ Filocalia vol. VIII, pp. 62-63.

⁹⁰⁶ Filocalia vol. IV, p. 186-187. Pelerinul rus povestește despre sine: "Dacă lucrăm ceva, rugăciunea mergea de la sine în inimă și lucrul sporea, dacă ascultam sau citeam ceva cu luare-aminte, rugăciunea nu înceta nicidecum și simțeam în același timp și una și cealaltă, ca și cum m-aș fi dedublat sau ca și cum aș fi avut două suflete într-un singur trup" (Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, p. 43).

Ea nu se arată privitorilor în ridicarea mâinilor sau în înfățișarea trupului și în sunetul limbii, ci se face cunoscută celor ce știu să înțeleagă în meditația cugetării, în lucrarea minții și în pomenirea lui Dumnezeu cu umilință stăruitoare"⁹⁰⁷. Drept aceea "fie că mănânci sau bei, ești treaz sau dormi, fie că faci oricare alt lucru - ne spun Sfinții Părinți - ține-te de rugăciune!"⁹⁰⁸.

"Rugăciunea care nu se întrerupe nici în somn este ca o răsuflare neîntreruptă. În cel ce s-a obișnuit să unească rugăciunea cu răsuflarea, această unire rămâne și când el nu o mai urmărește cu voia. Rugăciunea îi imprimă o bunătate în toată ființa. Este o bunătate care se răspândește ca o bună mireasmă. Este o mireasmă a curăției"⁹⁰⁹.

"Treapta cea mai înaltă a desăvârșirii este cea a rugăciunii neîncetate. Cei care se roagă ziua și noaptea sunt cei ce ajung să realizeze în viața lor porunca Apostolului de a se ruga neîncetat și de a stăruii în rugăciune"⁹¹⁰. "Prin practicarea rugăciunii

⁹⁰⁷ Filocalia vol. VI, pp. 276-277.

⁹⁰⁸ Filocalia vol. VIII, p. 613. "Cei care, printr-o îndelungată deprindere sau din mila lui Dumnezeu, au dobândit rugăciunea inimii, din rugăciunea minții, aceștia nu-și curmă rugăciunea neîncetată, nu numai în vremea unei cugetări adânci, ci nici chiar în timpul somnului, ceea ce o mărturisește Înțeleptul: «Eu dorm, dar inima mea veghează»" (Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, p. 89).

⁹⁰⁹ Filocalia vol. X, p. 450, nota 564 a. Pelerinul rus mărturisește: "M-am obișnuit atât de bine cu rugăciunea inimii, încât neconștient mă ocupam cu lucrarea ei și, în sfârșit, am simțit că rugăciunea este vie și că se rostește de la sine fără nici o efortare. Aceasta nu numai în stare de veghe, ci chiar și în somn, neîncetând nici o clipă" (Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, p. 43).

⁹¹⁰ Filocalia vol. V, p. 431, nota 11. "Cuvintele Apostolului - rugați-vă neîncetat - trebuie înțelese în sensul unei rugăciuni făcute cu mintea, căci mintea poate fi întotdeauna adâncită în Dumnezeu, rugându-I-se neîncetat"

neîncetate se întipărește în inimă pomenirea neconținută a lui Dumnezeu și se fixează în ea cugetarea lui Dumnezeu, o dată cu puterea lui Dumnezeu"⁹¹¹.

"Precum cel ce voiește să curețe aurul, dacă lasă să înceteze focul din cuptor chiar și numai pentru scurtă vreme, face iarăși să se așeze zgura pe aurul curățit, tot așa și cel ce uneori pomenește pe Dumnezeu alteori nu, ceea ce pare să fi câștigat prin rugăciune, pierde prin întreruperea ei"⁹¹². "Taina rugăciunii nu se săvârșește în vreme și în loc hotărât, căci de hotărâști cele ale rugăciunii în ceasuri, timpuri și locuri, timpul rămas în afară își revărsă veninul în alte lucruri ale deșertăciunii"⁹¹³.

Rugăciunea lui Iisus "nu este pentru o zi sau două, ci pentru un timp îndelungat, căci este nevoie de multă vreme și de multă luptă pentru ca dușmanul să fie scos din inimă și Hristos să se sălășluiască acolo"⁹¹⁴. "Mintea trebuie să aibă ca lucru și îndeletnicire neîncetată rugăciunea: «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine păcătosul!». Să nu mai contenească niciodată din aceasta, căci aceasta, ținând mintea neîmprăștiată, o face să nu poată fi prinsă și atinsă de momelile vrăjmașului și o ridică la dragostea și dorul dumnezeiesc în fiecare zi"⁹¹⁵.

(Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, p. 9).

⁹¹¹ Filocalia vol. VII, p. 22, nota 12. "Rugăciunea lăuntrică neîncetată este o năzuință necurmată a duhului către Dumnezeu. Pentru ca să izbutești în această dulce îndeletnicire, trebuie să-L rogi mai des pe Domnul, ca El să te învețe cum să te rogi neîncetat. Roagă-te mai mult și mai stăruitor, iar rugăciunea îți va descoperi singură în ce chip poate ajunge neîncetată. Însă pentru aceasta este nevoie de timp" (Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, pp. 8-9).

⁹¹² Filocalia vol. VIII, p. 128.

⁹¹³ Filocalia vol. VI, p. 277.

⁹¹⁴ Filocalia vol. VIII, p. 112.

⁹¹⁵ Filocalia vol. VII, pp. 31-32.

"Rugăciunea lui Iisus cheamă și aduce pe Hristos, Soarele luminii cunoscute cu mintea, Cel ce alungă întunericul patimilor. Rugăciunea aceasta trebuie făcută fără nici cea mai mică întrerupere până la sfârșitul vieții"⁹¹⁶, "ca nu cumva găsim vrăjmașul mintea fără pomenirea numelui lui Dumnezeu, să-i strecoare grozăviile lui"⁹¹⁷.

"Numai patimile au interes să țină nemărturisite gândurile rele care le hrănesc. Sufletul eliberat de patimi nu mai are interes să țină în sine gândurile rele. Dar numai rugăciunea neîncetată făcută cu părerea de rău a umilinței și a străpunerii inimii, ținând sufletul lipit de Dumnezeu, îl dezlănțește de patimile în care stăpânește uitarea de El. Rugăciunea scurtă, ținând sufletul lipit de Dumnezeu numai scurt timp, alungă patimile și gândurile ce le hrănesc numai pentru scurt timp. De aceea este necesară rugăciunea neîncetată și fără sfârșit, pentru a dezrădăcina patimile și a alunga gândurile rele în toată vremea"⁹¹⁸.

"Nu despărțiți inima voastră de Dumnezeu - ne îndeamnă Calist și Ignatie Xanthopol - ci stăruți și păziți-o pe ea totdeauna cu pomenirea numelui Domnului nostru Iisus Hristos până ce se va sădi numele Domnului în inimă și aceasta nu va mai gândi la nimic altceva decât să se preamărească Hristos în voi"⁹¹⁹.

"Rugăciunea neîncetată a lui Iisus este modul prin care cugetarea minții urcă la cunoștința lui Dumnezeu și în aceasta se actualizează puterea și dispoziția ei iubitoare, care în relație cu alte persoane nu se actualizează decât în parte. Iubirea de Dumnezeu este așa de puternică, încât copleșește sau oprește simțirea plăcerilor trupului și pofta trupului după ele, iar sufletul

⁹¹⁶ Filocalia vol. VII, p. 50, nota 13.

⁹¹⁷ Filocalia vol. V, p. 71.

⁹¹⁸ Filocalia vol. VII, p. 67, nota 41.

⁹¹⁹ Filocalia vol. VIII, p. 63.

este atras neîncetat de frumusețea lui Hristos și o caută pe ea, de aceea îl cheamă numai pe El"⁹²⁰.

"Chemarea deasă a numelui lui Dumnezeu prin cugetarea neocupată de alte gânduri, deci cu toată intensitatea, și prin simțirea fierbinte îndreptată numai spre El, unind mintea cu Dumnezeu prin iubire și cunoaștere o îndumnezeiește, căci este străbătută întreagă de prezența dumnezeiască. Este depărtat astfel orice gând care s-ar interpune între mintea ce cheamă pe Dumnezeu și Dumnezeu Însuși"⁹²¹.

"Pe cel ce se nevoiește cu păzirea poruncilor, stăruiește în raiul rugăciunii și șade lângă Dumnezeu prin pomenirea Lui neîncetată, Dumnezeu îl scoate din lucrările iubitoare de plăcere ale trupului și din toate mișcările simțurilor și făcându-l mort patimilor și păcatului, îl împărtășește de viața dumnezeiască. Căci precum cel ce doarme se aseamănă cu mortul, dar este viu, și cel dintâi lucru se datorează lucrării trupului, iar cel de al doilea împreună-lucrării sufletului, așa este și cel ce petrece în Duhul. El este mort trupului și lumii, dar viețuiește cugetării adusă de Duhul"⁹²². "Dar fără pomenirea continuă a numelui lui Iisus, toată sânguinta noastră este zadarnică. Deci atenția și împotrivirea trebuie să fie unite cu rugăciunea neîncetată"⁹²³.

⁹²⁰ Filocalia vol. VII, p. 70, nota 1.

⁹²¹ Filocalia vol. VII, p. 71, nota 3.

⁹²² Filocalia vol. VII, p. 73. "Rugăciunea deasă sau neîncetată este mijlocul cel mai puternic și unic pentru dobândirea tuturor faptelor de evlavie, pentru luminarea sufletului și este pe măsura puterilor omenești" (Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, pp. 184-185). "Numai repetarea deasă și neîncetată a rugăciunii (oricum s-ar rosti la început) este singurul mijloc puternic, atât pentru săvârșirea rugăciunii launtrice, cât și pentru mântuirea sufletului. Deasa repetare a rugăciunii este temelia care ține toată clădirea lucrării de mântuire, așa cum o întărește Sfântul Simeon Noul Teolog: «Acela, zice el, care se roagă neîncetat și-a unit astfel, într-un singur mănunchi, toate faptele bune»" (Ibidem, p. 175).

⁹²³ Filocalia vol. IV, p. 55.

"Nu te poți ruga neîncetat când ești prea alipit de lucrurile lumii"⁹²⁴, iar "fără rugăciunea neîncetată nu te poți apropia de Dumnezeu"⁹²⁵. Dar "dacă întreaga ta viață va fi nelipsită de rugăciune, de această maică a bunătăților, nu vei adormi până nu vei primi pe Mire, care te va duce în împărăție și te va umple de slavă și de veselie negrăită, căci rugăciunea înlătură toate piedicile, netezește cărarea virtuții și o face ușoară celui ce o caută"⁹²⁶.

Rugăciunea inimii⁹²⁷

Calist și Ignatie Xanthopol ne îndeamnă: "Șezând într-o cameră liniștită și adunându-ți mintea, introdu-o pe unde intră suflarea în inimă și silește-o să coboare cu suflarea în inimă. Iar mintea intrând acolo, după ce se unește cu sufletul, se umple de plăcere și de bucurie nespusă. Așadar, obișnuiește-ți mintea ca să nu mai iasă de acolo repede, căci, la început stă cu greu acolo din pricina închiderii și strâmtorării. Dar, după ce s-a obișnuit, nu-i mai plac umblările pe afară, căci «împărăția cerurilor este înăuntrul nostru» (Luca 17,21). Celui ce o privește acolo și o caută prin rugăciunea curată, cele de afară i se par triste și urâte. Și ajungând acolo, nu trebuie să taci și să-ți lași mintea să stea în nelucrare, ci dă-i rugăciunea: «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă» ca lucrare și gândire neîncetată și

⁹²⁴ Filocalia vol. IX, p. 132, nota 244.

⁹²⁵ Filocalia vol. X, p. 79.

⁹²⁶ Filocalia vol. VII, p. 60.

⁹²⁷ Rugăciunea inimii nu este altceva decât rugăciunea lui Iisus coborâtă în inimă. Rugăciunea aceasta are trei etape. Întâi cuvintele acestei rugăciuni se rostesc cu buzele. Apoi mintea preia rugăciunea și o cultivă fără a mai fi nevoie de rostirea cu gura a cuvintelor acestei rugăciuni. Cea mai desăvârșită și ultima etapă este atunci când această rugăciune coboară în inimă, ca centru spiritual al ființei noastre, și continuă să se săvârșească neîntrerupt acolo.

niciodată să nu se oprească din aceasta, căci aceasta ținând mintea nerătăcită, o face cu neputință de prins și de atins de atacurile dușmanului și o ridică la iubirea și la dorul de Dumnezeu"⁹²⁸. "Numele Domnului Iisus, coborând în adâncul

⁹²⁸ Filocalia vol. VIII, pp. 60-61. "Mulți oameni socotesc că este nefolositor să te ocupi cu rugăciunea lui Iisus, săvârșită des, cu gura, și să rostești mereu aceleași cuvinte, numind-o chiar o îndeletnicire mașinală și lipsită de rost, cu care se ocupă oamenii simpli; ei nu cunosc taina care se descoperă într-un sfârșit, tocmai datorită acestei practici *mașinale*. Ei nu pot înțelege cum acest strigăt făcut cu gura, des, se preface pe nesimțite într-un adevărat strigăt pornit din inimă, cum pătrunde adânc înăuntru, cum devine cel mai plăcut și parcă ceva firesc pentru suflet, îl luminează, îl hrănește și îl duce la unirea cu Dumnezeu" (Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, p. 191). "Cel ce a luat hotărârea să rostească neîncetat rugăciunea lui Iisus, la început simte o greutate și se luptă cu lenea, dar, cu cât o spune mai mult și cu cât merge mai departe pe calea lui, cu atât se obișnuiește pe nesimțite cu această îndeletnicire. În cele din urmă, gura și limba lui capătă o mișcare de sine atât de puternică încât, de la o vreme, încep să spună singure, în chip nestăvilit, fără ajutorul unei deosebite strădanii, rostind rugăciunea fără glas. Odată cu aceasta, mușchii gâtului se potrivește atât de bine cu mișcarea, încât cel ce se roagă începe să simtă că săvârșirea rugăciunii este o însușire de căpetenie, de totdeauna și personală. Și ori de câte ori n-o mai rostește, simte că parcă-i lipsește ceva. Și tocmai această deprindere se preface într-un fel de temelie, în înțelesul că însăși mintea începe să coboare și să asculte lucrarea pe care gura o face de la sine, ceea ce o îndeamnă spre luare-aminte, iar ea, la rândul ei, devine, în cele din urmă, un izvor de dulceață și de adevărată rugăciune, făcută în inimă" (Ibidem, pp. 192-193). Pelerinul rus relatează cum a ajuns de la rugăciunea lui Iisus rostită cu buzele, la rugăciunea inimii: "La un moment dat am simțit că rugăciunea lui Iisus începe singură să treacă, și nu știu cum, în inimă, adică inima, în timpul bătailor ei obișnuite, parcă a început să rostească înlăuntrul ei cuvintele rugăciunii. De pildă zicea: la o bătaie, *Doamne*, la a doua, *Iisuse*, la a treia *Hristoase*, ș.a.m.d. Am încetat să spun rugăciunea cu gura și am început să ascult cu stăruință cum grăiește inima" (Ibidem, p. 23). "Când am început să mă rog cu inima, tot ce mă înconjură mi se arăta într-un chip fermecător: pomii, pământul, văzduhul, lumina, toate parcă îmi vorbeau, zicând că ele pentru om există, mărturisind dragostea lui Dumnezeu față de om; am înțeles

inimii, umilește balaurul care stăpânește peste întinderile ei, iar sufletul îl mântuiește și îl face viu. Deci, stăruie într-o rostire a numelui Domnului Iisus, ca inima să primească pe Domnul și Domnul să cuprindă inima și cei doi să fie una"⁹²⁹.

"Dacă ne vom obișnui mintea să coboare în inimă odată cu intrarea aerului în timpul rugăciunii lui Iisus, vom afla cu siguranță că mintea nu începe să coboare înainte de a fi renunțat la orice gând și de a se fi făcut unitară și de a se fi golit, nemaifiind stăpânită de nici o amintire, decât de chemarea numelui Domnului nostru Iisus Hristos"⁹³⁰. "Mintea ce se adună în vremea rugăciunii în inimă, este ca un soț ce se întoarce acasă dintr-o călătorie. Acolo, în căldura inimii, se simte bine mintea și cugetarea ei; acolo a găsit realitatea cea mai adevărată"⁹³¹. Dar "ceea ce se trimite în inimă nu este mintea ca esență, ci lucrarea ei"⁹³².

În rugăciunea inimii "avem o paralelă între un act corporal și unul spiritual: inspirarea aerului și trimiterea înăuntru

că toate se roagă, că toate dau slavă lui Dumnezeu. Am înțeles din toate acestea ceea ce *Filocalia* numește «cunoașterea graiurilor făpturii» și am văzut mijlocul prin care se poate vorbi cu făpturile lui Dumnezeu" (Ibidem, p. 33).

⁹²⁹ Filocalia vol. VIII, p. 63.

⁹³⁰ Filocalia vol. VIII, p. 61.

⁹³¹ Filocalia vol. X, p. 353, nota 438. "Rugăciunea lui Iisus sau rugăciunea minții este respirația religioasă a inimii, precum aerul este respirația plămânilor" (Nichifor Crainic, Sfințenia - împlinirea umanului, Trinitas, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993, p. 134). "Mintea este liturghisitorul, iar inima este altarul pe care aduce lui Dumnezeu jertfa tainică a rugăciunii" (Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Membru al Academiei Române, Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama, Editura Scripta, București, 1993, p. 33).

⁹³² Filocalia vol. VII, p. 25, nota 13. "Suntem chemați să coborâm, nu din, ci cu mintea în inimă. Țelul urmărit nu este rugăciunea inimii, ci rugăciunea minții în inimă" (Kallistos Ware, Rugăciunea lui Iisus, p. 40).

a minții. Este o paralelă în care un act de gândire voluntar se repetă paralel cu săvârșirea involuntară a unui act de repetiție neîntreruptă, luând prilej de la săvârșirea regulată a acestuia. Dar nu este numai o paralelă. Respirația este un act care întreține nu numai viața trupului ca o unitate separată de suflet și de gândire, ci dă puțință și vieții spirituale. Este un act care condiționează viața totală a ființei umane, care face posibilă gândirea. Ca atare, gândirea este legată de respirație și de aceea poate face din inspirație un act conștient. Aceasta înseamnă, pe de o parte, că inima prin care se întreține viața trupului, datorită aerului inspirat și expirat, întreține și cugetarea, iar cugetarea, la rândul ei, poate face respirația conștientă, o poate pătrunde, o poate face să nu fie străină nici o clipă de conștiință. În aceasta poate să constea unul din aspectele strânsei legături dintre inimă și minte. Când mintea se împrășteie în gânduri variate nu mai este unită conștient cu respirația și cu inima ca centru al vieții întreținut prin respirație, adică nu le mai spiritualizează pe acestea. În acest caz pierde și mintea, și pierde și inima. Când mintea, adică gândirea ei, se concentrează în inimă prin ritmicitatea respirației, amândouă câștigă respirația ritmică (și bătaia ritmică a inimii am putea spune) aduce aminte cugetării să pomenească pe Dumnezeu, iar pomenirea lui Dumnezeu repetată ritmic o dată cu respirația ține atentă gândirea la respirație și la inimă, și le încadrează pe acestea în conștiința ocupată cu pomenirea lui Dumnezeu, le sfințește"⁹³³. În rugăciunea lui Iisus, "însuși actul respirației este imprimat de amintirea lui Dumnezeu"⁹³⁴.

"Șezând în casă - ne îndeamnă Teolipt mitropolitul Filadelfiei - pomenește pe Dumnezeu ridicându-ți mintea de la toate și aruncând-o spre Dumnezeu fără de glas. Și toată simțirea inimii vars-o înaintea Lui și lipește-te prin dragoste de El, căci

⁹³³ Filocalia vol. VII, p. 26, nota 13.

⁹³⁴ Filocalia vol. VII, p. 28, nota 13.

pomenirea lui Dumnezeu este vederea lui Dumnezeu care atrage privirea și dorirea minții spre El și o învăluie în lumina din jurul Lui. Întorcându-se mintea spre Dumnezeu, după ce oprește toate înțeleșurile care dau chipul lucrurilor, îl privește în afară de orice chip. Și în neștiința care covârșește orice cunoștință din pricina slavei neapropiate, i se umple vederea de lumină. Fără să cunoască pe Cel văzut, din pricina neputinței de a-L cuprinde, îl cunoaște din pricina adevărului Celui ce există propriu-zis și este singur mai presus de existență. Hrănindu-și dragostea și întărindu-și sânguința cu bogăția bunătății ce izvorăște de acolo, se învrednicește de odihnă și fericire nesfârșită"⁹³⁵.

"Rugăciunea este slujbă adusă lui Dumnezeu și deci sărbătoare. Este sărbătoare pentru că este oprire de la lucrurile lumii și ocupare cu cele dumnezeiești, care este propriu-zis o odihnă în ele și bucurie și lumină. Dar cea mai deplină sărbătoare este rugăciunea care se face în inimă și este lucrată acolo de Duhul Sfânt, căci atunci nu mai este nici grija rostirii cuvintelor rânduite, iar experiența lui Dumnezeu este mai puternică"⁹³⁶.

⁹³⁵ Filocalia vol. VII, pp. 53-55.

⁹³⁶ Filocalia vol. VIII, p. 380, nota 702. "Rugăciunea lui Iisus devine rugăciune mintală când nu mai este nevoie de cuvinte, nici de metode, ci mintea este ocupată de ea neîncetat împreună cu inima" (Preot Prof. Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, *Ascetica și Mistica Ortodoxă*, Editura DEISIS, Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul, Alba-Iulia, 1993, vol. II, *Mistica*, p. 105). "Pe o treaptă înaintată a rugăciunii se poate renunța chiar și la rugăciunea lui Iisus. Nu trebuie reținut decât conținutul. Ne adresăm lui Dumnezeu și exprimăm prin însăși ființa noastră lauda adusă lui Dumnezeu, uimirea în fața lui Dumnezeu, recunoștința, smerenia, este vorba de o expresie dincolo de cuvinte. Este rugăciunea curată, rugăciunea întregii ființe, care manifestă ieșirea emoțională în afara lucrurilor, în afara gândurilor, în afara sinei proprii, spre

Rugăciunea lui Iisus este darul lui Dumnezeu

"Dacă trupul veghează deplin în timp ce sufletul pomenește neîncetat numele lui Iisus, sau cade în somn adânc, în vreme ce sufletul pomenește acest nume, se află și el sub lucrarea Duhului și este atras și el în adâncul iubirii lui Dumnezeu, nefiind tulburat de nici o ispită"⁹³⁷, pentru că "Iisus se roagă în rugăciunea noastră și noi ne rugăm în rugăciunea Lui"⁹³⁸.

"Lucrarea Sfântului Duh are o gradație, după măsurile la care ajunge omul. El se roagă cu cei ce se află la nivelul rugăciunii, cu conlucrarea lor, dar vine întreg în cei ce au ajuns la rugăciunea neîncetată; apoi și mai mult când oprește lucrarea rugăciunii lor și îi ridică în starea de contemplare. Atunci aceștia uită că ei sunt aici și Dumnezeu în fața lor, cum se simt în rugăciune. Atunci uită cu totul de ei, scufundându-se în Dumnezeu prin contemplare"⁹³⁹. "Însă cei ridicați din rugăciunea neîncetată la contemplație, nu sunt ridicați pentru totdeauna, ci numai din când în când. Din aceea vedere revin mereu iarăși la rugăciunea neîncetată"⁹⁴⁰.

"Cel ce s-a învrednicit de stăruirea în rugăciune, a ajuns la capătul tuturor virtuților și s-a făcut locaș al Duhului Sfânt"⁹⁴¹.

întâlnirea cu Dumnezeu" (Preot Dumitru Stăniloae, Rugăciunea lui Iisus și experiența Duhului Sfânt, Editura DEISIS, Sibiu, 1995, p. 58).

⁹³⁷ Filocalia vol. VIII, p. 168, nota 362.

⁹³⁸ Filocalia vol. IX, p. 404, nota 890. "Scopul invocării numelui lui Iisus, ca de altfel a oricărei rugăciuni creștine, este identificarea rugăciunii noastre cu rugăciunea pe care Iisus, marele Preot, o înalță în noi către Dumnezeu Tatăl; este identificarea vieții noastre cu viața Sa, suflul nostru unindu-se suflului dumnezeiesc ce susține universul" (Kallistos Ware, Rugăciunea lui Iisus, p. 50).

⁹³⁹ Filocalia vol. X, p. 452, nota 570.

⁹⁴⁰ Filocalia vol. X, p. 452, nota 570 a.

⁹⁴¹ "Rugăciunea nu este teorie care se învață în școală. Rugăciunea inimii, adică cea făcută cu simțirea inimii, este o dăruire a Duhului Sfânt, un dar de sus, pe care îl primesc numai cei vrednici de el" (Arhim. Ioanichie

Când Duhul se sălășluiește în vreun om, acela nu mai încetează din rugăciune, pentru că «Duhul Însuși se roagă pururea pentru noi» (Rom. 8,26). Acela nici când veghează sau doarme, rugăciunea lui nu se întrerupe din suflet. Ci fie că mănâncă, bea și orice altceva face, ba chiar și în somnul adânc, bunele miresme și respirațiile rugăciunii se mișcă în inima lui fără osteneală. Atunci nu se mai desparte de rugăciune și în toată viața lui, chiar dacă rugăciunea încetează în afară, se săvârșește în el în chip ascuns"⁹⁴².

Ispitele la rugăciunea lui Iisus

Sunt unii care spun că pentru a dobândi cineva rugăciunea inimii, este suficient ca "mintea să iubească pomenirea numelui lui Iisus Hristos. Acesta lucru nu este adevărat, mai ales pentru cei ce viețuiesc după voia lor. Căci mintea lor fiind necurățită din pricina negrijii și a mândriei, dacă nu se curățește mai înainte, își nălucește mai degrabă chipuri rușinoase de gânduri și nu rugăciunea. Iar duhurile necurate din inima lor, tulburate de înfricoșătorul nume al lui Iisus, umblă răcnind să răpună pe cel ce le biciuiește"⁹⁴³. De aceea "nu trebuie să se înceapă rugăciunea neîncetată a lui Iisus înainte de lucrarea curățirii de patimi"⁹⁴⁴. "În ceea ce privește rugăciunea lui Iisus și

Bălan, Părintele Paisie Duhovnicul, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993, p. 56).

⁹⁴² Filocalia vol. VIII, p. 96.

⁹⁴³ Filocalia vol. VII, p. 181.

⁹⁴⁴ Filocalia vol. VIII, p. 537, nota 931. "De îndată ce încercăm cu toată puterea a ne ruga în duh și adevăr, devenim deodată conștienți de dezintegrarea noastră lăuntrică, de lipsa de unitate și integritate" (Kallistos Ware, Rugăciunea lui Iisus, p. 32). „Prin rugăciunea lui Iisus, patimile care dorm în noi se pot redeștepta și redeveni active. E ca și când o rază de lumină intră într-o cameră și pune în evidență toată murdăria de acolo. Nu lumina produce murdăria din cameră, ci ea doar o descoperă. De aceea, în momentul

pe cei ce voiesc să înceapă această sfântă rugăciune, mai întâi se cuvine să păzească lucrarea sfintelor porunci și să fie fără grijă și fără de gânduri; se mai cuvine să aibă dragoste frățească și nepătimasă deopotrivă către tot sufletul și către Dumnezeu din tot sufletul; apoi să aibă smerită înțelepciune și să fie pașnici cu oamenii și cu toată zidirea lui Dumnezeu; în sfârșit să se curățească de patimi și de mândrie și în locul mândriei să se îmbrace cu smerenia și cu toate faptele cele bune. Abia după ce vor împlini cu fapta toate cele zise mai sus, să îndrăznească să înceapă să zică și rugăciunea lui Iisus"⁹⁴⁵.

"Mintea nu poate fi ținută în pomenirea lui Iisus numai prin efort intelectual, ci trebuie pus în acord cu acesta efortul practic de a nu mai căuta păcatele prin plăceri, ci de a păstra curăția minții prin fapte bune, curate"⁹⁴⁶. "Dacă amintirea păcatului vine cu ușurință, de la sine, pomenirea lui Hristos cere efort, cere o înfrânare a minții de la amintirea păcatului, căci prin această pomenire ea luptă împotriva amintirii păcatului și alungă orice alt gând"⁹⁴⁷. Iar "dacă la început se cere o forțare a minții pentru a-L pomeni cât mai des pe Iisus și pentru a nu se lăsa

acela, avem nevoie de cineva care poate să înțeleagă și să tălmăcească ceea ce se întâmplă cu noi și să ne ajute să vindecăm rănilor și patimile din noi". (Celălalt Noica, Ediție îngrijită de Pr. Eugen Drăgoi și Pr. Ninel Țugui, Editura Anastasia, București, 1994, p. 154).

⁹⁴⁵ Filocalia vol. VIII, p. 622. "Nu este nimic automat sau «magic» în rugăciunea lui Iisus. Câtă vreme nu ne ostenim să păzim poruncile Lui, în zadar chemăm numele Lui. Nu este suficient să rostim sunetul cuvântului omenesc, ci esențial este să-L iubim pe Cel pe Care îl chemăm" (Arhimandritul Sofronie, Rugăciunea - experiența vieții veșnice, Editura DEISIS, Sibiu, 1998, p. 121).

⁹⁴⁶ Filocalia vol. VIII, p. 231, nota 494.

⁹⁴⁷ Filocalia vol. VIII, p. 112, nota 222. "Sfântul Grigorie Sinaitul ne atrage atenția: «Să știi că nimeni nu-și poate ține mintea în frâu prin propriile sale puteri și, de aceea, când te năpădesc gânduri necurate, cheamă numele lui Iisus, de mai multe ori, și atunci gândurile se vor liniști de la sine»" (Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, p. 180).

furată de alte gânduri, care să se așeze ca un zid între ea și Dumnezeu, cu vremea această pomenire, deci legătura nemijlocită a minții cu Dumnezeu, sau trezvia conștiinței devine o stare permanentă, care nu mai cere o forțare atât de grea"⁹⁴⁸.

"După ce mintea noastră începe să simtă harul Preasfântului Duh în rugăciune, Satana caută și el să ne mângâie sufletul printr-o simțire plăcută în aparență, aducând peste noi o adiere asemenea unui somn foarte ușor. Dar dacă mintea va fi găsită ținând în pomenire fierbinte sfântul nume al Domnului Iisus și va folosi preasfântul și slăvitul nume al Lui, ca pe o armă împotriva înșelăciunii, se va depărta amăgitorul viclean, însă de aici înainte se va aprinde statomnic împotriva sufletului, iar urmarea va fi că mintea cunoscând cu de-amănuntul înșelăciunea celui viclean, va câștiga și mai multă experiență în a deosebi lucrarea lui Dumnezeu de lucrarea diavolului din sufletul nostru. Mângâierea cea bună, de la Dumnezeu, vine sau în vreme de veghe a trupului sau ca o arătare în somn a vreunui bun viitor, însă numai când cineva, stăruind în pomenirea fierbinte a numelui lui Iisus Hristos, s-a lipit de dragostea lui Dumnezeu. Iar mângâierea amăgitoare vine întotdeauna când cel ce se nevoiește este furat de o toropeală ușoară, amestecată cu o jumătate de pomenire a numelui lui Iisus. Cea dintâi, ca una ce este de la Dumnezeu, îndeamnă în chip vădit sufletele nevoitorilor spre dragoste, umplându-le de multă bucurie. Cea de a doua, obișnuind să învâluie sufletul într-o adiere amăgitoare, încearcă să fure prin somnul trupesc simțirea minții sănătoase, care

⁹⁴⁸ Filocalia vol. VIII, p. 114, nota 224. Sfinții Părinți spun: "Nu asculta vorbele lipsite de practică și de tâlc ale unei lumi deșarte, care caută să ne încredințeze că simpla chemare a numelui lui Iisus, chiar atunci când este făcută cu toată stăruința, însă cu răceală, rămâne o poliloghie nefolositoare. Nu! Puterea numelui lui Dumnezeu și deasa Lui chemare își vor aduce roadele la timpul lor" (Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, p. 182).

păstrează pomenirea numelui lui Iisus. Deci dacă mintea se va afla stăruiind cu luare aminte în pomenirea numelui Domnului Iisus, va risipi adierea dulce a vrăjmașului și se va porni cu bucurie la război împotriva lui, având la îndemână ca armă, pe lângă har, experiența dobândită"⁹⁴⁹.

"Când te rogi - ne spune Isihie Sinaitul - cu cât ești mai atent la cugetare, cu atât te vei ruga cu mai mult dor lui Iisus și cu cât ești mai neatent în cugetare, cu atât te vei depărta mai mult de Iisus. Precum primul lucru luminează desăvârșit văzduhul minții, așa căderea din trezvie și din dulcea chemare a numelui lui Iisus îl întunecă cu totul"⁹⁵⁰. Drept aceea Filotei Sinaitul ne îndeamnă: "Unește rugăciunea cu trezvia, căci trezvia curățește rugăciunea, iar rugăciunea pe cea care o curățește, fiindcă trezvia veghind neîntrerupt, recunoaște diavoli care se apropie și împiedicându-le puțin intrarea, cheamă în ajutor pe Domnul Iisus Hristos, ca să alunge pe vrăjmașii cei vicleni. Iar rugăciunea îi împiedică, împotrivindu-li-se, și Iisus cel chemat, izgonește dracii împreună cu nălucirile lor"⁹⁵¹. "Rugăciunea neconținută a lui Iisus împreună cu trezvia încordată, nimicesc cu totul din inimă uitarea, care obișnuiește să stingă paza minții, precum apa stinge focul. Rugăciunea are nevoie de trezvie, precum lampa de lumina feștilei"⁹⁵². "Precum este cu neputință să se scrie slove în aer, căci acestea trebuie scrise pe vreun lucru, ca să se păstreze multă vreme, la fel trebuie să lipim rugăciunea lui Iisus Hristos de trezvia ostenitoare, ca virtutea prea frumoasă a trezviei să rămână statornic împreună cu El și prin El să ni se păstreze nerăpită în veac"⁹⁵³. "Trezvia și rugăciunea lui Iisus se susțin una

⁹⁴⁹ Filocalia vol. I, p. 402.

⁹⁵⁰ Filocalia vol. IV, p. 79.

⁹⁵¹ Filocalia vol. IV, p. 130.

⁹⁵² Filocalia vol. IV, p. 82.

⁹⁵³ Filocalia vol. IV, p. 105.

pe alta, căci atenția supremă vine din rugăciunea neîncetată; iar rugăciunea din trezvia și atenția supremă"⁹⁵⁴.

⁹⁵⁴ Filocalia vol. IV, p. 80. Este foarte important ca cel ce vrea să dobândească rugăciunea inimii să aibă un povățuitor duhovnicesc iscusit, cu ajutorul căruia să biruiască cursele diavolului, căci amăgitorul ispitește în mai multe moduri pe cel ce practică rugăciunea lui Iisus. La început, pentru a-l descuraja pe cel ce vrea să se roage, și în acest fel să-l îndepărteze de rugăciune, diavolul îi descoperă toate păcatele pe care acesta le are și îi face cunoscută dezintegrarea lui sufletească pricinuită de păcat. În același timp îl face să creadă pe cel începător că rugăciunea este foarte grea. Sfinții Părinți însă ne atrag atenția: "Dacă cineva cheamă numele dumnezeiesc al lui Iisus Hristos, chiar dacă la început o face fără nici o căldură sufletească și osândire de sine, ci numai de silă, totuși, măcar în acest răstimp, el nu mai are vreme pentru plăcerile simțite și păcătoase" (Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, p. 181). Dacă acesta se curățește de patimi și stăruiește în rugăciune, chiar dacă i se pare grea la început, după o vreme vicleanul îl face să o simtă și mai grea. Astfel pelerinul rus se confesează: "În rugăciunea lui Iisus lucrurile au mers parcă mai ușor la început. Mai târziu însă, am simțit o mare greutate, lene, plictiseală, o somnolență care mă biruia și felurite gânduri care năvăleau ca un nor asupra mea" (Ibidem, p. 16). Dacă cel ce se roagă biruiește și această ispită, amăgitorul îi înfățișează tot felul de vedenii mincinoase, pentru a-l îndepărta de adevărata rugăciune. Stăruind însă cu multă atenție în chemarea numelui lui Iisus, cel ce se roagă primește de la Dumnezeu puterea de a birui toate ispitele vrăjmașului.

⁹⁵⁵ "Postul este înfrânarea benevolă de la mâncare și băutură din motive religios-morale. Înfrânarea aceasta poate fi ajunare sau reținere totală de la orice fel de mâncare și băutură, și post propriu-zis, sau renunțare numai la anumite mâncări și băuturi și gustarea celor permise cu cumpăt. Renunțările acestea nu se fac din concepția că hrana sau băutura respectivă (carnea, vinul etc.) ar fi necurate și ar spurca pe cei ce le iau din motive religios-morale, ci pentru că prin înfrânarea trupului, sufletul se ridică spre Dumnezeu. În primul rând, postul aduce potolirea poftelor trupești, înfrângând puterea lor asupra trupului și asupra sufletului. În al doilea rând, el este un exercițiu al voinței, care-și arată dominația asupra instinctului de hrană și asupra poftelor și plăcerilor legate de acest instinct. În al treilea rând, postul este expresia pocăinței pentru păcate. În al patrulea rând, el se aduce ca o jertfă bineprimită lui Dumnezeu. Și, în sfârșit, postul sprijină rugăciunea; el face ca spiritul, eliberat de tulburarea poftelor trupești, să se înalțe cu ușurință spre Dumnezeu. La aceasta se adaugă considerația că postul este necesar și indicat și din punct de vedere medical: el purifică trupul de toxine, îl înnoiește și-l ferește de diferite boli. Zilele de post sunt perioade nu numai de înfrânare de la mâncare și băutură, ci și de pocăință, de luptă împotriva patimilor, de exercitarea virtuților (în special a milosteniei) și de intensificare a rugăciunilor. Postul extern este completat cu postul intern, postul de bucate cu postul de păcate și însoțit de rugăciune. De aceea, vremea postului este vreme de pocăință, vreme de purificare și spiritualizare, vreme de comuniune mai vie cu Dumnezeu. El este lepădare de omul cel vechi și îmbrăcare în omul cel nou. De postul extern (de bucate) sunt scutiți copiii până la 7 ani, bătrânii (de la 60 de ani), bolnavii, cei ce prestează munci grele sau sunt în călătorii lungi și oboseitoare. Scutirea acestora nu este însă obligatorie; dacă vor, pot și ei să postească. De post intern însă nu este scutit nimeni. Acesta este obligatoriu pentru toți creștinii" (Mitropolit Dr. Nicolae Mladin, Prof. Diac. Dr. Orest Bucevschi, Prof. Dr. Constantin Pavel, Prof. Diac. Dr. Ioan Zăgrea: Teologia Morală Ortodoxă, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, Vol. II, pp. 55-56).

Valoarea postului⁹⁵⁶

"Postul este înfrânarea benevolă de la mâncare și băutură din motive religios-morale"⁹⁵⁷.

"Este cu neputință ca cel ce și-a săturat stomacul, să se poată lupta în cuget cu dracul curviei"⁹⁵⁸, de aceea "trebuie să ne domolim trupul, ca nu cumva prin pomirile lui, să se rostogolească pe panta plăcerilor"⁹⁵⁹. Astfel "începutul oricărei lupte împotriva păcatului și al poftei îl constituie postul"⁹⁶⁰, căci "acesta vestejește pofta"⁹⁶¹. "Postul este o pedagogie spre supunerea trupului și spre slăbirea pomirii lui spre patimi, căci zice Apostolul: «Când sunt slab, atunci sunt tare» (II Cor.

⁹⁵⁶ Postul este dovada noastră că renunțăm la lume și la bucuriile ei, pentru a ne deschide lui Dumnezeu și lumii spirituale. Dacă nu renunțăm la unele mici plăceri ale vieții, cum sunt mâncărurile de dulce, atunci cum vom renunța la lume cu toate plăcerile și tentațiile ei? Cel ce nu postește, își dovedește lui însuși că nu se desprinde de lume pentru a urma lui Hristos, este asemenea bogatului din Evanghelie, care nu a vrut să-și vândă averile și să urmeze lui Hristos. Nu putem fi și cu lumea și cu Dumnezeu. Trebuie să alegem ori pe Dumnezeu, ori lumea. Hristos a zis clar: "Nici o slugă nu poate să slujească la doi stăpâni. Fiindcă sau pe unul va urî și pe celălalt îl va iubi; sau de unul se va ține și pe celălalt îl va disprețui. Nu puteți să slujiți lui Dumnezeu și lui mamona" (Lc. 16,13).

⁹⁵⁷ **Mitropolit Dr. Nicolae Mladin, Prof. Diac. Dr. Orest Bucevski, Prof. Dr. Constantin Pavel, Prof. Diac. Dr. Ioan Zăgrean:** *Teologia Morală Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, Vol. II, p. 55.

⁹⁵⁸ Filocalia vol. I, p. 119.

⁹⁵⁹ Filocalia vol. I, p. 432.

⁹⁶⁰ Filocalia vol. X, p. 432. "Văzută în mod negativ și de jos, asceza este «războiul nevăzut», neîncetat, fără odihnă; în mod pozitiv și văzută de sus, este iluminare, dobândire de daruri, stare harismatică" (Paul Evdokimov, Femeia și mântuirea lumii, Traducere Gabriela Moldoveanu, Editura, Asociația filantropică medicală creștină Christiana, București, 1995, p. 93). Aspectul negativ al postului este înfrânarea, lupta cu ispitele diavolești de orice fel, aspectul pozitiv este progresul spiritual.

⁹⁶¹ Filocalia vol. II, p. 74.

12,10)"⁹⁶². Adică atunci când sunt slab trupește, sunt puternic duhovnicește⁹⁶³.

"Cei ce se cârmuiesc pe ei înșiși bine și cu dreaptă socoteală, țin seama de trup și de pornirile lui"⁹⁶⁴, pentru că "mult folosește foamea la înfrânarea simțurilor"⁹⁶⁵, iar "din pântecele flămând și umilit nu se ivesc niciodată gânduri spurcate"⁹⁶⁶. Nevoitorul "care se îndeletnicește cu cele duhovnicești, nu lasă vreme trupului spre trezirea patimilor"⁹⁶⁷.

"Marele drum spre tot lucrul bun este postul cu dreaptă socoteală și cel ce nu are grijă de el clatină tot binele, pentru că porunca postirii a fost dată omului încă din rai, ca să se păzească de desfătarea gustării din pomul oprit"⁹⁶⁸.

"Moise a primit tablele legii în muntele Sinai, postind"⁹⁶⁹. "Mântuitorul a postit când s-a arătat în lume, căci după botez L-a dus pe El Duhul în pustie și a postit acolo patruzeci de zile și patruzeci de nopți"⁹⁷⁰. "De aceea postul este mijlocitorul legii

⁹⁶² Filocalia vol. XI, p. 115.

⁹⁶³ "Postul cu trupul este el însuși un act de creștere spirituală. Este o încordare a voinței și o reasezare a domniei spiritului asupra trupului" (Preot Prof. Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, *Ascetica, și Mistica Ortodoxă*, Editura DESIS, Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul, Alba-Iulia, 1993, vol. I, *Ascetica*, p. 149).

⁹⁶⁴ Filocalia vol. XI, p. 199.

⁹⁶⁵ Filocalia vol. X, p. 191.

⁹⁶⁶ Filocalia vol. X, p. 351.

⁹⁶⁷ Filocalia vol. VIII, p. 601.

⁹⁶⁸ Filocalia vol. X, p. 433.

⁹⁶⁹ Filocalia vol. X, p. 434, nota 545.

⁹⁷⁰ Filocalia vol. X, pp. 433. "La începutul Vechiului Testament, Adam a întrerupt postul din rai. La începutul Noului Testament, Adam cel nou, Hristos, a început cu postirea. Adam a fost ispitit și a cedat ispitei; Hristos a fost ispitit, dar El a biruit acea ispită. Consecința căderii lui Adam este izgonirea din rai și moartea. Roadele biruinței lui Hristos sunt călcarea morții și reîntoarcerea noastră în rai" (Alexander Schmemmann, *Postul cel mare*,

vechi și al celei noi, căci fiecare din acestea ni s-a dat premergând și mijlocind postul"⁹⁷¹. Iar "toți cei ce îi urmează lui Hristos, își pun începutul nevoițelor lor pe temelia postului, căci este arma lucrată de Dumnezeu. Dacă Cel ce a dat legea a postit, care dintre cei ce păzesc legea nu trebuie să postească? Și care dintre cei ce nesocotesc postul nu se va osândi?"⁹⁷².

"Când diavolul vede pe vreunul dintre oameni că postește, îndată se înfricoșează și își aduce aminte de înfrângerea lui cea din pustie de către Mântuitorul și puterea lui se frânge și este ars de vederea armei date nouă de către Domnul. Ce armă este mai puternică decât ea? Și ce dă mai multă îndrăzneală inimii în lupta împotriva duhurilor răutății, decât foamea răbdată pentru Hristos?"⁹⁷³.

"Este cu puțință ca cineva să trăiască și fără să mănânce, atunci când vrea Dumnezeu. Doar cum a isprăvit Ilie calea de patruzeci de zile în puterea unei singure mâncări? Și cum a petrecut Moise patruzeci de zile pe munte, vorbind cu Dumnezeu, fără să guste mâncare omenească? Ce raționament omenesc ar putea explica mulțumitor această minune? Cum a putut natura trupului să se cheltuiască atâta vreme, fără să se întregească ceea ce se împărăștia din puterea lui în fiecare zi? Această nedumerire o dezleagă cuvântul lui Dumnezeu, care zice: «Nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu tot cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu» (Deut. 8,3; Mat. 4,4)"⁹⁷⁴.

"Primul izvor, maica, rădăcina și temelia tuturor virtuților, sunt postul și înfrânarea"⁹⁷⁵. "Postul este începutul

Traducere de Andreea și Laurențiu Constantin, Ediția a II-a, Editura DORIS, București, 1998, p. 120). "Dar este extrem de semnificativ faptul că Hristos postea când l-a întâlnit pe satana" (Ibidem, p. 124).

⁹⁷¹ Filocalia vol. X, p. 434, nota 545.

⁹⁷² Filocalia vol. X, pp. 433-434.

⁹⁷³ Filocalia vol. X, p. 434.

⁹⁷⁴ Filocalia vol. I, p. 192.

⁹⁷⁵ Filocalia vol. VIII, p. 83.

nevoinței și apărătorul a toată virtutea. El este strălucirea neprihănirii și începutul căii viețuirii creștine, este maica rugăciunii și izvorul neprihănirii, este învățătorul liniștirii și înainte mergătorul tuturor faptelor bune"⁹⁷⁶.

"Stomacul gol face cugetul nostru un loc pustiu ce are pace din partea gândurilor și liniște de orice tulburare din partea lor. Dar stomacul plin și sătul este un loc al vedeniilor și un balcon al nălucirilor necuvenite, chiar de am fi singuri în pustie, căci săturarea pofteste multe"⁹⁷⁷. "În pântecele plin nu este cunoștința lui Dumnezeu"⁹⁷⁸.

Postul este de la mâncare, dar și de la băutură, deci inclusiv de la apă. "Orice fel de hrană umple pântecele naște sămânța desfrânării, iar nu numai aburii vinului fac mintea să se moleșească ci și săturarea de apă, precum și prisosul a orice fel de hrană o moleșesc și o fac somnoroasă"⁹⁷⁹. De aceea "dacă vrea să sporească duhovnicește, cel tânăr să nu se gândească nici la săturarea de apă, pentru că puținătatea apei ajută la sporirea cumpătării. După ce vei proba acest lucru, vei lua singur încredințarea prin experiență"⁹⁸⁰, pentru că "setea este mai bună decât toate faptele trupești"⁹⁸¹.

⁹⁷⁶ Filocalia vol. X, p. 433. "Asceza este canonul durerii și al suferinței, la capătul căreia se așteaptă explozia de bucurie a biruinței spiritului. Asceza este patima, crucificarea și moartea în Hristos cu credința învierii întru El" (Nichifor Crainic, Sfințenia - împlinirea umanului, Trinitas, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993, p. 28).

⁹⁷⁷ Filocalia vol. X, p. 352.

⁹⁷⁸ Filocalia vol. X, p. 128.

⁹⁷⁹ Filocalia vol. I, p. 118.

⁹⁸⁰ Filocalia vol. I, p. 371.

⁹⁸¹ Filocalia vol. V, p. 51.

Postul cumpătat⁹⁸²

Mult folosește foamea la înfrânarea simțurilor, dar "înfrânarea să nu o slăbim cu lipsa de măsură. Dacă ar fi fost bine să avem trupurile slabe și să zăcem abia vii, negreșit așa ne-ar fi creat Dumnezeu de la început, dar de vreme ce ne-a făcut așa cum suntem, greșesc cei ce nu păzesc precum este ceea ce a fost făcut"⁹⁸³.

"Postul măsurat de fiecare zi este mai folositor și mai ajutor spre curăție, decât cel aspru de trei sau patru zile, sau chiar întins până la o săptămână. Căci cel ce întinde peste măsură postul, tot peste măsură se folosește adeseori și de hrană. Din pricina aceasta se întâmplă uneori ca din covârșirea postirii să slăbească trupul și să se facă mai trândav spre lucrul cel duhovnicesc, iar alteori, prin prisosul mâncării, se îngreunează și face să se nască în suflet nepăsare și moleșire"⁹⁸⁴.

"Nu tuturor le este potrivită mâncarea verdețurilor sau a legumelor și nici posmagul nu-l pot folosi toți ca hrană. Unul mâncând o pâine întreagă este încă flămând, iar altul se satură cu o jumătate de pâine, sau chiar mai puțin. De aceea există o singură regulă pentru înfrânare: să nu se amăgească nimeni cu săturarea pântecelui și să nu se lase furat de plăcerea gâtlejului, pentru că nu numai mulțimea felurilor, ci și cantitatea mâncărilor face trupul să se aprindă"⁹⁸⁵. "Dacă ajunezi până seara, atunci să nu mănânci până te sature, ca să nu zidești iarăși cele ce le-ai dărmat o dată"⁹⁸⁶. "Postul cu măsură înseamnă să

⁹⁸² Nicodim Aghioritul ne înțeapă: "Fii înțelept și cumpătat în acele virtuți din afară ce pot vătăma și slăbi corpul, cum ar fi: postul, privegheările și altele. Acestea trebuiesc dobândite puțin câte puțin" (Nicodim Aghioritul, Războiul nevăzut, Editura Arta Grafică, 1991, p. 92).

⁹⁸³ Filocalia vol. VIII, pp. 600-601.

⁹⁸⁴ Filocalia vol. I, pp. 117-118.

⁹⁸⁵ Filocalia vol. I, p. 118.

⁹⁸⁶ Filocalia vol. IV, p. 44.

mănânce omul fără să se sature, pentru ca să biruiască lăcomia pântecelui"⁹⁸⁷.

"Nu pentru toți oamenii este potrivit același regim alimentar, nici măcar unul asemănător, ci să se rânduiască fiecăruia alt regim, după starea lui"⁹⁸⁸. "Să se rânduiască în privința mâncării ceea ce i se potrivește fiecăruia"⁹⁸⁹. "Trebuie să

⁹⁸⁷ Filocalia vol. V, p. 50.

⁹⁸⁸ Filocalia vol. IX, p. 455. Nu pot posti toți oamenii la fel. De exemplu "un monah pe nume Isaac, mânca pâinea cu cenușa cădelniței din vremea Liturghiei" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 115). O astfel de nevoiță nu poate fi impusă nimănui, dar dacă cineva și-o impune singur, și o poate duce, va avea de la Dumnezeu mare răsplătă. În Limonariu există un alt exemplu de mare nevoiță ascetică: "În pustia Egiptului trăia un călugăr tânăr care a făgăduit lui Dumnezeu că nu va bea în viața lui apă, vin sau altă băutură. Se hrănea numai cu cicoare și cu alte ierburi care îi potoleau setea. După o vreme călugărul s-a îmbolnăvit și era aprins de febră, încât o sete cumplită îl chinuia, iar toți cei din jurul lui l-au sfătuit să bea apă, pentru a-și mai alina suferința. Fratele însă nu a vrut să-și calce legământul. A venit un medic să-l consulte și l-a rugat și acesta să bea un pic de apă, dar monahul a refuzat. Atunci la îndemnul medicului, ceilalți călugări au luat o albie mare și au turnat în ea patru vedre de apă caldă. L-au băgat pe bolnav în albie și l-au ținut acolo vreme de un ceas. După ce l-au scos de acolo, în albie rămăsese ceva mai mult de o vadră de apă" (Ioan Moshu, Limonariu sau Livada duhovnicească, traducere și comentarii de Pr. Prof. Dr. T. Bodogae și D. Fecioru, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, Alba Iulia, 1991, p. 175). Abstenența de la apă și lichide este mai grea decât cea de la mâncare. Celui ce vrea să se nevoiască asemenea tânărului monah din Egipt, nu îi este deloc ușor, dar pentru o asemenea nevoiță și răsplata lui Dumnezeu este pe măsură.

⁹⁸⁹ Filocalia vol. IX, p. 455. "Cantitatea exactă de hrană care se consumă în post de către fiecare credincios, ritmul și calitatea ei, nu trebuie discutate la modul general; acestea depind de capacitățile noastre individuale și de conjuncturile exterioare ale vieții noastre" (Alexander Schmemmann, Postul cel mare, Traducere de Andreea și Laurențiu Constantin, Ediția a II-a, Editura DORIS, București, 1998, p. 126).

fim ucigători de patimi, nu ucigători de trup" ⁹⁹⁰ .
"Creștinismul nu este împotriva trupului zidit de Dumnezeu și destinat învierii și vieții veșnice, ci împotriva patimilor care îl umplu de dezordine și a petrecerii sufletului și a trupului într-o existență lipsită de viață adevărată și de lumină. Postul este tocmai în favoarea trupului, nu în defavoarea lui" ⁹⁹¹ .

⁹⁹⁰ Filocalia vol. VIII, p. 88. "Unii au întrebuințat asprimea postului chinuindu-și trupul lor. Noi nu ne-am învățat să fim omorători de trupuri, ci de patimi" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 206). "Asceza înseamnă, în spiritul cugetării răsăritene, frână și disciplinare a biologicului, nu luptă de exterminare. Ba mai mult, asceza înseamnă «sublimarea» acestui element de afectivitate trupească, nu abolirea lui. Creștinismul nu mântuie omul de o anumită parte a ființei lui, ci îl mântuie în întregime" (Preot Prof. Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, *Ascetica*, și *Mistica Ortodoxă*, Editura DESIS, Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul, Alba-Iulia, 1993, vol. I, *Ascetica*, p. 78). "Cultura ascetică asigură echilibrul desăvârșit, ea nu este niciodată o simplă distrugere a patimilor, ci stăpânirea și convertirea lor. Un adevărat ascet este un îndrăgostit împătimit de Dumnezeu și de făptura Lui" (Paul Evdokimov, *Taina iubirii*, Asociația medicală creștină Christiana, București, 1994, p. 104).

⁹⁹¹ Filocalia vol. VIII, p. 88, nota 168. Noi nu postim pentru că ne urâm trupul, ci pentru că îl iubim și vrem să îl vedem mântuit, împreună cu sufletul. "Lupta noastră nu este împotriva trupului și a sângelui, ci împotriva începătoriilor, împotriva stăpâniilor, împotriva stăpânitorilor acestui veac" (Efes. 6,12). Noi nu luptăm să omorâm trupul, ci pe diavolul care se folosește de simțurile trupului, pentru că "nimeni vreodată nu și-a urât trupul său, ci fiecare îl hrănește și îl încălzește, precum și Hristos Biserica, pentru că suntem mădulare ale trupului Lui, din carnea Lui și din oasele Lui" (Efes. 5,29-30). "Asceza aspiră la adevărata fire, la «pătimirea nepătimitoare», lupta ei nu este niciodată împotriva trupului, ci împotriva perversiunii acestuia, împotriva concupiscentei ilegiteime, care este împotriva firii" (Paul Evdokimov, *Taina iubirii*, Asociația medicală creștină Christiana, București, 1994, p. 78). "Problema ascezei este, cum poate fi omorâtă împătimirea, substanța patimilor, nu cum să omorâm ființa noastră autentică și lumea în care ne aflăm" (Preot Prof. Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, *Ascetica*, și *Mistica Ortodoxă*, Editura DESIS, Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul, Alba-Iulia, 1993, vol. I, *Ascetica*,

"Este nevoie de o asceză trupească moderată, pentru că importantă este curățirea de patimile sufletești și dobândirea virtuților: smerenia, bunătatea, răbdarea ocărilor, rugăciunea și celelalte"⁹⁹².

"Unii dintre cei care nu pot să postească, pentru că sunt bolnavi cu trupul, au întrebat: «Cum putem să ne izbăvim de diavoli și de patimi fără post?» Nu numai prin înfrânarea de la mâncări se pot zdrobi și izgoni gândurile rele și cei ce le strecoară, ci și prin strigarea inimii. Astfel Scriptura zice: «Strigat-am către Domnul în strâmtorarea mea, și El m-a auzit; din pânțele iadului am strigat către El, și El a luat aminte la glasul meu» (Iona 2,3). De aceea «până ce va trece fărâdelegea - adică tulburarea păcatului - voi striga către Dumnezeu Cel Preaînalt» (Ps. 56,2-3), ca dăruindu-mi cea mai mare binefacere, să nimicească cu puterea Lui însăși momeala păcatului și să surpe idolii cugetării pătimase. Dacă deci nu ai primit darul înfrânării, cunoaște că Domnul vrea să te asculte prin rugăciune și nădejde când te rogi. Deci cunoscând judecata lui Dumnezeu, nu te descuraja din cauza neputinței nevoinței, ci mai degrabă stăruiește în lucrarea izbăvirii de vrăjmași prin rugăciune și răbdare, împreunate cu mulțumirea. Deci dacă te vor alunga

p. 108). "Pentru ascet, lumea este devastată de răul păcatului și renunțarea la lume este renunțarea la păcat; lupta împotriva lumii este lupta împotriva păcatului" (Nichifor Crainic, *Nostalgia Paradisului*, Editura Moldova, Iași, 1994, p. 219). "Lepădarea de lume în asceză nu are atât un sens exterior, cât unul lăuntric: lepădarea de lumea care există în tine, de păcatul care te desfigurează. Sfântul se leapădă de lumea din afară prin lepădarea de reaua întrebuintare a gândurilor despre lume. Tocmai de aceea, lupta cea mai crâncenă a ascezei creștine este lupta cu sine însuși, adică cu propriile idei pătimase în legătură cu lumea" (Ibidem, p. 222-223). "Asceza nu înseamnă numai lepădarea de lumea exterioară, ci în plus, lepădarea de sine însuși, care este lucrul cel mai greu și mai eroic" (Ibidem, p. 222). "Ascetul nu urăște și nu disprețuiește lumea ca făptură cosmică a lui Dumnezeu, ci păcatul din lume" (Ibidem, p. 221).

⁹⁹² Filocalia vol. XI, p. 257, nota 334.

gândurile neputinței și ale suferinței din cetatea postirii, fugi în alta, adică în rugăciune și mulțumire"⁹⁹³.

"Când sârguindu-te pentru virtutea postirii, nu o poți dobândi din pricina neputinței tale, și cu inima zdrobită te întorci cu mulțumire către Dumnezeu, însuși faptul de a mulțumi milostivirii Lui ți se va pune la socoteală, numai să te arăți pururea smerit înaintea Domnului și să nu te înalți față de nici un om"⁹⁹⁴.

Postul exagerat

"Când dracul lăcomiei pânteceului, luptând mult și adeseori, dar neizbutind să strice înfrânarea întipărită, atunci îl împinge pe om la pofta nevoinței celei mai de pe urmă. Astfel, omul urmărind înfrânarea fără măsură, va pierde și pe cea măsurată, de la o vreme trupul nemaiputând-o păstra din pricina slăbiciunii"⁹⁹⁵.

⁹⁹³ Filocalia vol. IV, pp. 162-163. "Sfântul Ioan Carpatul spune că dacă nu ai puterea trebuincioasă unei înfrânări și unei nevoințe lucrătoare, atunci să știi că Domnul vrea să te mântuiască prin rugăciune" (Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, p. 184). "De la cel ce este bolnav cu trupul, nu cere Dumnezeu post, înfrânare de la mâncare și băutură, sau altă osteneală de nevoie a trupului, decât răbdare, mulțumire și rugăciune duhovnicească și să-i fie mintea și gândul pururea la Dumnezeu" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 301).

⁹⁹⁴ Filocalia vol. IV, p. 144.

⁹⁹⁵ Filocalia vol. I, pp. 84-85. "Nu trebuie să ne îmbolnăvim trupul trăind într-o asceză extremistă, ci să facem toate cu măsură, cu dreaptă socoteală" (Celălalt Noica, Ediție îngrijită de Pr. Eugen Drăgoi și Pr. Ninel Țugui, Editura Anastasia, 1994, p. 125). Dacă ținem un post prea sever, ne putem îmbolnăvi, și pentru a ne reface, mâncăm la sfârșitul postului de dulce. Dacă nu posteam atât de sever, duceam postul până la capăt, așa din prea multă râvnă, l-am ratat. "Trebuie postit cu măsură ca trupul să nu se slăbească înainte

"Toate trecerile peste măsură sunt vătămătoare, atât întinderea peste măsură a postului, cât și îmbuibarea pântecelui; atât privegherea peste măsură, cât și săturarea de somn. Am cunoscut pe unii - spune Sfântul Ioan Casian - care nu au fost biruiți de îmbuibarea pântecelui, dar au fost doborâți de postirea cea peste măsură și s-au rostogolit spre patima îmbuibării pântecelui"⁹⁹⁶. De aceea "să nu îți tulburi mintea cu postul prelungit"⁹⁹⁷. "Dacă nu poți ajuna două zile, ajunează măcar până seara, iar de nu poți până seara, păzește-te măcar să nu te sature"⁹⁹⁸. Dar același Sfânt Ioan Casian spune: "Mai mult m-am primejduit din pricina îmbuibării pântecelui și a somnului decât din pricina nemâncării și a privegherii fără măsură"⁹⁹⁹.

Sensul duhovnicesc al postului

Postul este de la mâncare, băutură, somn, gânduri și fapte rele. Astfel este post de bucate și de păcate.

"Este cu neputință să îți umpli pe nesăturate trupul cu mâncăruri, dar să te îndulcești și duhovnicește. Cu cât își va sluji cineva mai mult pântecele, cu atât se va lipsi pe sine mai mult de bunătățile duhovnicești. Și cu cât își va asupri mai mult trupul, cu atât se va umple mai mult de hrana și de mângâierea duhovnicească"¹⁰⁰⁰.

de vreme" (Cuviosul Siluan Athonitul, Între iadul deznădejzii și iadul smereniei, Editura, DEISIS, Alba-Iulia 1994, p. 229).

⁹⁹⁶ Filocalia vol. I, pp. 164-165.

⁹⁹⁷ Filocalia vol. V, p. 49.

⁹⁹⁸ Filocalia vol. X, p. 305. "Valoarea postului nu vine din durata lui, ci depinde de perspectiva spirituală în care postești" (Celălalt Noica, Ediție îngrijită de Pr. Eugen Drăgoi și Pr. Ninel Țugu, Editura Anastasia, 1994, p. 142).

⁹⁹⁹ Filocalia vol. I, p. 165.

¹⁰⁰⁰ Filocalia vol. VI, p. 28. "Un trup sătul este o piedică către rugăciunea curată, iar Sfântul Duh nu vine când pântecele nostru este plin"

"Postul subțiază firea cărnii și întărește duhul în om și prin aceasta omul intră în legătură cu Dumnezeu, care este Duh. Postul face străveziu pe om pentru lumea Duhului și bun mijlocitor al Lui"¹⁰⁰¹. Dar "postul trupesc nu este nimic fără cel duhovnicesc, pentru că Mântuitorul a spus foarte clar: «Nu ceea ce intră în gură îl spurcă pe om, ci ceea ce iese din gură» (Matei 15,11)"¹⁰⁰². Astfel "nu-ți pune toată silința și nădejdea numai în postul trupesc, ci postind cu măsură și după puterea ta, silește-te în lucrarea minții. De ai putere să te îndestulezi numai cu pâine și apă, bine este, căci nu întăresc celelalte bucate trupul, cum îl întăresc pâinea și apa. Dar să nu-ți pară că ai realizat ceva deosebit postind astfel, ci nădăjduiește a câștiga din post întreaga cumpătare și așa îți va fi postul cu folos"¹⁰⁰³.

"Toată lucrarea trupească, adică postul, privegherea, citirea Scripturilor și celelalte se fac pentru a se curăți mintea"¹⁰⁰⁴, pentru că "de hrana multă se îngreunează stomacul și prin aceasta se tulbură mintea și nu mai poate zice rugăciunea cu tărie și curăție"¹⁰⁰⁵.

"Nu-ți închina toată atenția ta trupului, ci hotărăște-i lui nevoința după putere. Toată mintea ta întoarce-o spre cele

(Cuviosul Siluan Athonitul, Între iadul deznădejzii și iadul smereniei, Editura, DEISIS, Alba-Iulia 1994, pp. 228-229).

¹⁰⁰¹ Filocalia vol. X, p. 434, nota 545. "Asceza este pentru a ne dezvăța puțin câte puțin de lumea asta, în măsura în care, dezvățându-ne de ea, o învățăm pe cealaltă. Depărtându-ne de lumea aceasta intrăm în trăiri tainice, trăiri ale inimii, care sunt ale lumii celeilalte" (Celălalt Noica, Ediție îngrijită de Pr. Eugen Drăgoi și Pr. Ninel Țugui, Editura Anastasia, 1994, p. 80).

¹⁰⁰² Filocalia vol. XI, p. 113. "Postirea ca efort fizic este total lipsită de sens fără omologul său duhovnicesc" (Alexander Schmemmann, Postul cel mare, Traducere de Andreea și Laurențiu Constantin, Ediția a II-a, Editura DORIS, București, 1998, p. 125).

¹⁰⁰³ Filocalia vol. VIII, p. 602.

¹⁰⁰⁴ Filocalia vol. V, p. 86.

¹⁰⁰⁵ Filocalia vol. VII, p. 194.

dinăuntru, căci nevoița trupească la puțin folosește, iar evlavia spre toate este de folos"¹⁰⁰⁶.

"Când pecetea postului s-a întipărit în gura omului, gândirea lui este străbătută de străpungere, din inima lui izvorăște rugăciunea și pe fața lui este așternută tristețea. Atunci gândurile murdare stau departe de el, în ochii lui nu se vede veselie și el este dușmanul poftelor și al întâlnirilor deșarte. Niciodată nu a văzut cineva vreun postitor cu dreaptă socoteală robit de pofta păcatului"¹⁰⁰⁷.

"Dar dacă împlinești nevoițele tale fără gândul actual la Dumnezeu, este ca și când ar lucra un automat. Tu nu înaintezi atunci sufletește. Drumul făcut numai pe dinafară, este ca și când nu l-ai face"¹⁰⁰⁸ și Dumnezeu nu îți ajută pentru acest post formal.

Orice păcat, înainte de a fi săvârșit cu fapta, este săvârșit cu gândul. De aceea "postul exterior, adică: înfrânarea de la anumite mâncări nu este suficientă"¹⁰⁰⁹. "Postul ni s-a rânduit nu

¹⁰⁰⁶ Filocalia vol. IV, p. 76. Una este a posti și alta a mânca de post. A posti înseamnă să consumi alimente de post fără să te sature, pentru a-ți domoli trupul, dar să dublezi acest efort ascetic prin echivalentul lui spiritual, abținerea de la păcate. A mânca de post înseamnă să consumi alimente de post, dar poți face aceasta până la îmbuibare și fără să fi preocupat de latura spirituală a postului. De aceea să postim, nu numai să mâncăm alimente de post. "Nu există post fără postire. Se pare, totuși, că mulți oameni, astăzi, fie nu iau în serios postirea, iar dacă o fac, înțeleg greșit scopurile sale duhovnicești. Pentru unii, postirea constă într-o «renunțare» simbolică la ceva; pentru alții, ea este o respectare scrupuloasă a prescripțiilor alimentare. Dar în ambele cazuri, araeori postirea se referă la întreaga nevoiță a postului" (Alexander Schmemmann, Postul cel mare, Traducere de Andreea și Laurențiu Constantin, Ediția a II-a, Editura DORIS, București, 1998, p. 119).

¹⁰⁰⁷ Filocalia vol. X, p. 433.

¹⁰⁰⁸ Filocalia vol. X, p. 124, nota 114.

¹⁰⁰⁹ Filocalia vol. IV, p. 54. Asceza slăbește trupul și eventual împiedică păcatul cu fapta, dar avem nevoie de trezvie, adică de atenție

numai spre domolirea trupului, ci și spre trezvia minții, ca nu cumva întunecându-se de mulțimea bucatelor, să nu fie în stare să se păzească de gânduri. Deci nu trebuie pusă toată strădania numai în postul cel trupesc, ci și în cel duhovnicesc, precum a spus Mântuitorul: «Curăță întâi partea dinăuntru a paharului și a blidului, ca să fie curată și cea din afară» (Mat. 23,26)¹⁰¹⁰.

"Pentru curățirea desăvârșită a sufletului nu este suficientă numai reținerea de la bucate, dacă nu se adaugă la ea și celelalte virtuți"¹⁰¹¹, ca: rugăciunea¹⁰¹², căința sinceră pentru păcate, milostenia, blândețea, iubirea aproapelui și a vrăjmașilor¹⁰¹³, precum și smerenia. Astfel "dacă cineva postește tot timpul și se predă pe sine la mari osteneli, dar nu este smerit, toate ostenelile lui sunt zadarnice"¹⁰¹⁴. De asemenea "postitorul nemilostiv este un pom neroditor"¹⁰¹⁵. Chiar "dacă cineva se înfrânează de la mâncăruri și băuturi, dar prin gânduri rele își întărește mânia, se aseamănă cu o corabie care călătorește pe mare, având pe diavolul drept câmaci"¹⁰¹⁶.

duhovnicească deosebită, pentru că numai aceasta se opune păcatului din cugetare. Iar dacă nu săvârșim păcatul cu gândul, nu îl vom săvârși nici cu fapta. Se cuvine de fapt ca cel ce vrea să se mântuiască să omoare nu numai păcatul prin voință, ci și voința însăși pentru păcat și să învie nu numai voința pentru virtute, ci și însăși virtutea pentru voință.

¹⁰¹⁰ Filocalia vol. I, p. 120. "Trupul, poate fi uscat repede prin post, sufletul însă nu este deloc ușor de supus, ca el să rămână mereu smerit și aceasta ia multă vreme" (Cuviosul Siluan Athonitul, Între iadul deznădejzii și iadul smereniei, Editura, DEISIS, Alba-Iulia 1994, p. 72).

¹⁰¹¹ Filocalia vol. I, p. 119.

¹⁰¹² "Nici rugăciunea fără asceză, nici asceza fără rugăciune n-ar putea subzista" (Nichifor Crainic, Sfîntenia - împlinirea umanului, Trinitas, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993, p. 127).

¹⁰¹³ "Nici o asceză fără dragoste nu apropie de Dumnezeu" (Paul Evdokimov, Ortodoxia, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p. 26).

¹⁰¹⁴ Filocalia vol. XII, p. 86.

¹⁰¹⁵ Filocalia vol. X, p. 303.

¹⁰¹⁶ Filocalia vol. I, p. 74.

Ispitele postului

Ispita care îi păste pe cei ce postesc este mândria, sau slava deșartă¹⁰¹⁷. De aceea Sfântul Pavel a spus: "Cel ce mănâncă să nu disprețuiască pe cel ce nu mănâncă; iar cel ce nu mănâncă să nu osândească pe cel ce mănâncă" (Rom. 14,3). "Postul este numai o unealtă, ducând spre cumpătare pe cei ce voiesc. Deci cei care se nevoiesc nu se cade să se mândrească cu postul, ci să aștepte cu credință în Dumnezeu rezultatul lui"¹⁰¹⁸.

"Dacă cineva postește amestecând în postul lui ceva voit de el sau caută slava omenească și vreun câștig din el, postul acesta îi face scârbă lui Dumnezeu. Și israeliții posteau, dar pentru că săvârșeau nedreptatea în zilele de post și își împlineau voile lor, Dumnezeu i-a osândit prin proorocul Isaia, zicând: «Nu acest post îmi place Mie» (Isaia 58,5)"¹⁰¹⁹.

"Postul iubitorului de slavă deșartă este nerăsplătit și rugăciunea lui neavenită, căci pe amândouă le lucrează pentru

¹⁰¹⁷ "Sunt destui asceți mândri pentru asceza lor" (Preot Prof. Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, *Ascetica, și Mistica Ortodoxă*, Editura DESIS, Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul, Alba-Iulia, 1993, vol. I, *Ascetica*, p. 72).

¹⁰¹⁸ *Filocalia* vol. I, p. 409. Postul nu este scop în sine, nu este țintă, ci mijloc de a ajunge la țintă. "Asceza înseamnă exercițiu și nici un exercițiu fie de natură corporală, fie de natură psihologică, nu este un scop în sine, ci un mijloc în vederea unui progres urmărit" (Nichifor Crainic, *Sfințenia - împlinirea umanului*, Trinitas, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993, p. 85).

¹⁰¹⁹ *Filocalia* vol. XI, pp. 404-405. "Postirea sau abstenența de la mâncare nu este exclusiv o practică creștină. Ea a existat și încă există și în alte religii și chiar în afara vreunei religii, ca de exemplu, în anumite terapii specifice. Asăzi, oamenii postesc pentru tot felul de motive, incluzându-le uneori și pe cele politice" (Alexander Schmemmann, *Postul cel mare*, Traducere de Andreea și Laurențiu Constantin, Ediția a II-a, Editura DORIS, București, 1998, p. 120).

lauda oamenilor. Nevoitorul iubitor de slavă deșartă pierde îndoit: își topește și trupul și nici nu ia vreo răsplată"¹⁰²⁰.

"Cel care postește și se reține de la hrana care aprinde patimile, dar o face pentru slavă deșartă, din zgârcenie, pentru a fi lăudat de oameni, sau pentru a le plăcea lor și nu pentru a plăcea lui Dumnezeu"¹⁰²¹, acesta nu este bineplăcut lui Dumnezeu. "Astfel există unii topiți de post și totuși plini de păcate"¹⁰²².

"Meșterii nici unui meșteșug nu se laudă vreodată cu uneltele lor, ca și când ele ar fi sfârșitul meșteșugului lor, ci fiecare așteaptă să isprăvească lucrul cu ajutorul lor, ca din el să arate cu adevărat meșteșugul lor"¹⁰²³.

¹⁰²⁰ Filocalia vol. IX, pp. 269-270.

¹⁰²¹ Filocalia vol. III, p. 173. "Ar trebui să postim pentru Dumnezeu" (Alexander Schmemmann, Postul cel mare, Traducere de Andreea și Laurențiu Constantin, Ediția a II-a, Editura DORIS, București, 1998, p. 125) și nu pentru oameni.

¹⁰²² Filocalia vol. VIII, p. 601. Cei care postesc, abținându-se de la anumite mâncări de dulce, dar cad în mândrie, se feresc de păcatele trupești, săvârșind în schimb păcatele sufletești. Aceștia nu înțeleg că postul nu este strict trupeș, nu este un regim alimentar, pentru că postul este de bucate și de păcate, iar cele două aspecte ale postului (material și spiritual) trebuie îmbinate, pentru a bineplăcea lui Dumnezeu.

¹⁰²³ Filocalia vol. VIII, p. 602.

RĂBDAREA

a. Virtutea răbdării

Însușirile răbdării

"Răbdarea este capacitatea firească de a suporta greutăți și neplăceri fizice sau morale"¹⁰²⁴. "Răbdarea este piatră neclintită în fața vânturilor și a valurilor vieții și cel ce o are pe ea nu slăbește și nu se întoarce înapoi în vremea revărsării lor"¹⁰²⁵. "A avea răbdare înseamnă a sta neclintit în împrejurări aspre și a răbda relele; a aștepta sfârșitul încercării și a nu da drumul mâniei la întâmplare; a nu grăi cuvânt neînțelept, nici a gândi ceva din cele ce nu se cuvin unui închinător al lui Dumnezeu. Căci zice Scriptura: «Până la o vreme va suferi cel îndelung-răbdător, după aceea îi va răsări veselie. Până la o vreme își va ascunde cuvintele sale, dar buzele celor credincioși vor grăi cumințenia lui» (Înt. lui Iisus Sirah 1,22-23)"¹⁰²⁶.

"Trebuie să avem răbdare în toate cele ce vin asupra noastră; pe care vrea Dumnezeu să le îngăduie spre învățarea, cercarea și cunoașterea slăbiciunii noastre. Să nu ne pierdem astfel nădejdea, orice rău ni s-ar întâmpla"¹⁰²⁷.

Teolipt, mitropolitul Filadelfiei, ne îndeamnă: "Leapădă cu totul orice bănuială ce se mișcă în inimă împotriva cuiva, ca

¹⁰²⁴ *Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996, p. 887.

¹⁰²⁵ *Filocalia* vol. V, p. 211.

¹⁰²⁶ *Filocalia* vol. II, p. 37.

¹⁰²⁷ *Filocalia* vol. V, p. 53.

pe una ce risipește dragostea și pacea; și primește orice necaz ce-ți vine din afară cu bărbăție, căci prilejuiește răbdarea mântuitoare. Iar răbdarea dăruiește locuință și odihnă în ceruri. Petrecând zilele astfel, vei trăi în viața de aici cu mulțumire, veselindu-te cu nădejtile fericite; iar la moarte te vei muta cu îndrăznire de la cele de aici și vei merge la locurile de odihnă pe care ți le-a gătit ție Domnul, răsplătind ostenele tale de aici, ca să împărațești împreună cu El"¹⁰²⁸. Mântuitorul a spus: "«Cel ce va răbda până la sfârșit acela se va mântui» (Mat. 10,22). Dacă deci omul nu are răbdare, nu va intra în împărăția cerurilor"¹⁰²⁹.

"Omul nu trebuie să-și spună singur că lucrul cutare este bun sau rău, ci să aștepte prin răbdare răspunsul de la Domnul, când nu are un povățuitor văzut. Iar Domnul i-l va spune, după răbdare multă, nu numai printr-un cuvânt șoptit în minte, ci mai ales printr-o experiență tainică, pentru că binele între timp a devenit o calitate, o stare proprie lui, care durează. Astfel răbdarea este văzută ca o metodă prin care se ajunge la cunoașterea a ceea ce este bine, dar la o cunoaștere prin experiența lăuntrică, dat fiind că este o metodă prin care cineva ajunge el însuși la calitatea binelui"¹⁰³⁰. "Astfel răbdarea este cea mai bună metodă de a vindeca voința egoistă a omului, în care se găsește o altă voință. Este o experiență pe care nu o poate trăi nimeni așa de mult ca cel ce practică răbdarea. Numai el trăiește acest efort"¹⁰³¹.

¹⁰²⁸ Filocalia vol. VII, p. 68.

¹⁰²⁹ Filocalia vol. XI, p. 47.

¹⁰³⁰ Filocalia vol. V, p. 428, nota 123.

¹⁰³¹ Filocalia vol. XI, p. 222, nota 281.

Răbdarea și celelalte virtuți

"Răbdarea este îmbinarea tuturor virtuților, căci nici una dintre virtuți nu stă fără ea. Chiar dacă i se pare cuiva că se împărtășește de toate virtuțile, dacă nu va răbda până la sfârșit și nu se va izbăvi de cursele diavolului, nu este vrednic să ajungă în împărăția cerurilor"¹⁰³².

"Virtuțile își țin cumpăna între ele și toate se adună într-una și se împlinesc într-o întocmire, și într-un singur chip al virtuții. Căci sunt virtuți propriu-zise și virtuți mai mari ca virtuțile, care cuprind și susțin pe cele mai multe sau chiar pe toate, cum sunt dragostea dumnezeiască, smerenia și răbdarea dumnezeiască. Fiindcă zice Domnul despre aceasta: «Întru răbdarea voastră veți dobândi sufletele voastre» (Lc. 21,19), dar nu a zis întru postirea voastră sau întru privegherea voastră. Iar prin răbdare înțeleg pe cea după Dumnezeu. Ea este împărăteasa virtuților, temelia bunătaților bărbătești. Căci ea este pacea în războaie, seninul în furtună, statornicia nestrămutată în cei ce au dobândit-o. Pe cel ce a dobândit-o pe aceasta în Hristos Iisus nu-l vor putea vătăma nici armele, nici sulile, nici câmpurile de bătaie, nici chiar războaiele dracilor, nici mulțimea întunecată a celor potrivnici"¹⁰³³.

¹⁰³² Filocalia vol. V, p. 208.

¹⁰³³ Filocalia vol. VII, p. 123.

b. Încercarea omului de către Dumnezeu prin necazuri, ca probă a răbdării¹⁰³⁴

Raiul se câștigă prin necazuri

"La fericirea veșnică din împărăția lui Dumnezeu se ajunge prin necazuri, sau prin taina de viață aducătoare a crucii"¹⁰³⁵, căci "împărtășirea de Hristos, deci de viața Lui înviată, stă în împărtășirea de patimile Lui"¹⁰³⁶. "Iar părtași ai patimilor lui Hristos nu ne putem face decât prin răbdarea necazurilor"¹⁰³⁷. "Dumnezeu îngăduie diferite încercări spre chinuirea trupului omului, pentru ca sufletul să se mântuiască"¹⁰³⁸, fiindcă "umilirea cea prin necazuri a trupului, este păzitoarea comorilor dumnezeiești din suflet"¹⁰³⁹. "Din

¹⁰³⁴ Părinți filocalici vorbesc adeseori despre necazurile sau încercările omului, pe care le consideră niște probe trimise sau îngăduite de Dumnezeu pentru curățirea păcatelor omului, pentru ferirea de păcate, sau pentru verificarea credinței acestuia. Necazurile nu sunt privite nici în Sfânta Scriptură ca ceva negativ, chiar Mântuitorul a spus: "În lume necazuri veți avea; dar îndrăzniți. Eu am biruit lumea" (Ioan 16,33). "Prin multe suferințe trebuie să intrăm în împărăția lui Dumnezeu" (Fapte 14,22). Necazurile sunt astfel chiar folositoare, pentru că "tot necazul dă pe față starea sufletului. De aceea, orice necaz ni se întâmplă, se numește încercare, dând celui părtaș la el cunoștința voilor lui ascunse" (Filocalia, vol. VIII, p. 54).

¹⁰³⁵ Filocalia vol. XI, p. 52, nota 37.

¹⁰³⁶ Filocalia vol. X, p. 491, nota 595.

¹⁰³⁷ Filocalia vol. XI, pp. 126-127.

¹⁰³⁸ Filocalia vol. III, p. 202. Pelerinul rus mărturisește: "Fie din pricina păcatelor de care era plin sufletul meu, fie din pricina unor tainice cerințe ale vieții duhovnicești, fie pentru o mai bună îndrumare și experiență, de la o vreme au început să apară în viața mea ispitele" (Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, p. 24).

¹⁰³⁹ Filocalia vol. III, p. 107. În necazurile sau încercările trupesti venite asupra noastră, pe care le răbdăm cu bărbăție și fără cârtire, sufletul își dovedește dominația asupra trupului și își agonisește câștig duhovnicesc.

necazuri multe și nespuse ni se împletește cununa"¹⁰⁴⁰ - ne spune Ioan Carpatiu - de aceea "cei ce seamănă întru lacrimi, vor secera întru bucurie (Ps. 125,5)"¹⁰⁴¹.

"Nu se poate apropia cineva de Dumnezeu fără necaz și nu poate păzi dreptatea sa neschimbată fără El. Și de va opri lucrurile care sporesc necazul, va opri și pe cele ce păzesc dreptatea lui și se va afla ca o comoară nepăzită și ca un luptător dezarmat și ca o corabie lipsită de vâslele ei și ca un rai al cărui izvor de apă a secat"¹⁰⁴².

"Avem nevoie de multă răbdare, până când prin multe necazuri vom intra în împărăția lui Dumnezeu"¹⁰⁴³, după cum a spus Sfântul Apostol Pavel: "Prin multe suferințe trebuie să intrăm în împărăția lui Dumnezeu" (Fapte 14,22). "De nu va învăța cineva ce este necazul - ne spune avva Dorotei - nu va afla ce este odihna"¹⁰⁴⁴, pentru că "necazul îi așteaptă pe cei ce vor să se mântuiască"¹⁰⁴⁵.

Același avvă Dorotei mărturisește: "Auzind că prin multe necazuri trebuie să intrăm noi în împărăția cerurilor, mă temeam pentru că nu aveam necazuri"¹⁰⁴⁶, căci "necazul nostru de acum,

Încercările reprezintă un test foarte greu pentru om, dar acesta dovedește fără tăgadă de cine ascultă omul, de Dumnezeu, care ne îndeamnă să răbdăm încercările: "În lume necazuri veți avea; dar îndrăzniți, Eu am biruit lumea" (Ioan 16,33), sau luăm aminte la trup (deci suntem conduși de el), care vrea să scape de suferință, căci îi este neplăcută. Nu putem să slujim și lui Dumnezeu și trupului, pentru că "nimeni nu poate să slujească la doi domni, căci sau pe unul îl va urî și pe celălalt îl va iubi, sau de unul se va lipi și pe celălalt îl va disprețui; nu puteți să slujiți lui Dumnezeu și lui mamona" (Mat. 6,24).

¹⁰⁴⁰ Filocalia vol. IV, p. 146.

¹⁰⁴¹ Filocalia vol. IV, p. 244.

¹⁰⁴² Filocalia vol. X, p. 426.

¹⁰⁴³ Filocalia vol. XI, p. 98.

¹⁰⁴⁴ Filocalia vol. IX, p. 484.

¹⁰⁴⁵ Filocalia vol. XI, p. 132.

¹⁰⁴⁶ Filocalia vol. IX, p. 496.

ușor și trecător, ne aduce, mai presus de orice măsură, slavă veșnică covârșitoare" (II Cor. 4,17). Și "nu sunt vrednice pătimirile vremii de acum, față de slava ce ni se va descoperi nouă (Rom. 8,18)"¹⁰⁴⁷.

Pentru a ne încuraja în necazuri, Simeon Metafrastul ne îndeamnă: "Socotește că slava și bucuria de bunătățile cerești sunt ascunse în necazuri, în pătimiri și în răbdare, căci și grâul aruncat în pământ, este de trebuință să cadă în putreziciune și necinste și apoi să primească rodul înmulțit"¹⁰⁴⁸.

Sfântul Isaac Sirul ne sfătuiește: "Primește cu bucurie amărăciunile, ca să te scuture puțin, și pe urmă te vei îndulci!"¹⁰⁴⁹, căci "necazurile vieții fac să fie încununați de Dumnezeu bărbații și luptătorii vrednici"¹⁰⁵⁰. "Cugetând în acest fel, vei găsi necazurile mai dulci ca mierea"¹⁰⁵¹, pentru că "Dumnezeu nu este nedrept ca să uite necazul tău" (Evrei 6,10).

"Fără o mare încercare, Dumnezeu nu dă un dar mare, pentru că potrivit cu înțelepciunea Lui, după încercări a rânduit și darurile"¹⁰⁵². "Deci răbdând mici și scurte necazuri în viață, după moarte ne vom bucura de cea mai mare plăcere și de fericirea veșnică"¹⁰⁵³. Astfel "încercarea este de folos pentru tot omul"¹⁰⁵⁴.

¹⁰⁴⁷ Filocalia vol. IV, p. 237. "Un lucru este mai presus de îndoială: va veni ceasul în care toate încercările și necazurile noastre vor dispărea în trecut. Atunci vom vedea că perioadele cele mai chinuitoare ale vieții noastre au fost cele mai rodnice din punct de vedere spiritual și ele ne vor însoți dincolo de hotarele acestei lumi, pentru a fi temelia Împărăției de nezdruccinat" (Arhimandritul Sofronie, Rugăciunea - experiența vieții veșnice, Editura DEISIS, Sibiu, 1998, p. 71).

¹⁰⁴⁸ Filocalia vol. V, p. 337.

¹⁰⁴⁹ Filocalia vol. X, pp. 391-392.

¹⁰⁵⁰ Filocalia vol. I, p. 28.

¹⁰⁵¹ Filocalia vol. X, p. 347.

¹⁰⁵² Filocalia vol. X, p. 242.

¹⁰⁵³ Filocalia vol. I, p. 28.

¹⁰⁵⁴ Filocalia vol. VIII, p. 54.

"Nu te feri de necazuri - ne îndeamnă Sfântul Isaac Sirul - căci prin ele intri la cunoștința adevărului¹⁰⁵⁵. Nu te teme de încercări, pentru că prin ele afli cele de cinste. Roagă-te să nu ajungi în ispite sufletești, dar pregătește-te cu toată puterea pentru încercările trupești. Căci fără acestea nu poți înainta spre Dumnezeu. Pentru că în lăuntru lor se află odihna dumnezeiască. Cel ce fuge de încercări, fuge de virtute"¹⁰⁵⁶.

"Cei mai mulți oameni vor să dobândească împărăția lui Dumnezeu fără ostenele și sudori. Ei fericesc pe bărbații sfinți și doresc să aibă cinstea și darurile lor, dar nu vor să fie părtași de necazurile, ostenele și pătimirile lor"¹⁰⁵⁷. "Aceștia voiesc să se mântuiască dormind, și de aceea se descurajează în necazuri, când ar trebui mai degrabă să mulțumească lui Dumnezeu, că sunt învredniciți de El să fie necăjiți puțin aici, pentru a afla odihnă în rai"¹⁰⁵⁸. "Să nu așteptăm o viață comodă, căci nu prin ea înaintăm spre împărăția cerurilor, cum nici Hristos nu și-a deschis-o Lui ca om printr-o viață comodă"¹⁰⁵⁹. "Căci de voim odihna în viață, vom auzi: «Fiule, adu-ți aminte că ai primit cele bune ale tale în viața ta» (Lc. 16,25)"¹⁰⁶⁰.

¹⁰⁵⁵ Abia când vom ajunge în rai vom înțelege de ce am suferit pe pământ, ce chinuri mari am ocolit prin suferințele de aici și vom da slavă lui Dumnezeu pentru înțelepciunea Sa și pentru marea Sa dragoste față de om, căci prin necazuri mici, suntem scutiți de pedepse mari. Sfântul Maxim Mărturisitorul spune în acest sens: "Prin necazuri fiind dezlegați de multele datorii ale păcatelor, oamenii intră în rai, adică în țara cunoștinței, unde vor cunoaște cauza osândirii și a relei pătimiri în care au fost ținuti în viața pământească" (Petru Florea, Opera exegetică a Sfântului Maxim Mărturisitorul, Editura Academiei, Tg-Mureș, 1998, p. 92).

¹⁰⁵⁶ Filocalia vol. X, pp. 234-235.

¹⁰⁵⁷ Filocalia vol. V, pp. 336-337.

¹⁰⁵⁸ Filocalia vol. IX, p. 598.

¹⁰⁵⁹ Filocalia vol. XII, p. 236, nota 478.

¹⁰⁶⁰ Filocalia vol. XI, p. 132.

"Toate căutările de ocolire a necazurilor, de viață comodă prin cele ce i se oferă omului de către lume, sunt împreunate cu egoismul care rupe pe om de om, care-l împiedică în înaintarea spre împărăția cerurilor, care este împărăția iubirii între el și Dumnezeu și între om și om. De aceea nu există alt drum spre împărăția cerurilor, decât suportarea cu răbdare a necazurilor"¹⁰⁶¹.

"Pe cât de mari și de nepovestite sunt bunătățile făgăduite de Dumnezeu, pe atât de mari osteneți și lupte împreunate cu nădejde și credință se cer pentru a le dobândi. Aceasta e vădit din ceea ce zice Domnul: «Oricine voiește să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie» (Marcu 8,34). Dar cei mai mulți dintre oameni sunt așa fără de minte, că vor să dobândească împărăția, să moștenească viața de veci și să împărătească împreună cu Hristos pururea, adică să aibă acest lucru mai presus de înțelegere, dar trăiesc după voile lor și urmează acestora, mai bine-zis diavolului, care seamănă în ei aceste lucruri deșarte și vădit vătămătoare"¹⁰⁶².

"Precum cânepa, dacă nu e bătută mult nu se poate folosi la scoaterea celor mai subțiri fire și cu cât se bate și se piaptână mai mult, cu atât se face mai curată și de mai bun folos, și precum vasul nou făcut, dacă nu e băgat în foc, nu poate fi folosit de oameni; și precum pruncul este încă neiscusit pentru lucrurile lumii, căci nu poate nici zidi, nici semăna, nici sădi, nici altul din lucrurile lumii, așa este adeseori și cu oamenii. Chiar dacă s-au împărtășit de harul dumnezeiesc și pentru pruncia lor sunt plini, prin bunătatea Domnului, de încredințarea dulceții și a odihnei Duhului, dacă nu sunt încă cercate, nici cercetate prin felurite necazuri de către duhurile rele, sunt stăpânite încă de pruncie și nu sunt destoinice pentru împărăția cerurilor. Căci zice

¹⁰⁶¹ Filocalia vol. XI, p. 17.

¹⁰⁶² Filocalia vol. V, p. 333.

dumnezeiescul apostol: «Dacă sunteți fără de certare, de care toți au parte, atunci sunteți fii nelegitimi și nu fii adevărați» (Evrei 12,8). Drept aceea și ispitele și necazurile sunt aduse asupra omului cu folos, ca să facă sufletul mai încercat și mai întărit. Și dacă rabdă până la sfârșit cu nădejde în Domnul, este cu neputință să nu dobândească făgăduința Duhului și izbăvirea de patimile răutății"¹⁰⁶³.

"Împărăția lui Dumnezeu este în lumea aceasta mereu în lăuntrul celor ce prin răbdarea necazurilor își descoperă inima și, în inimă, prezența lui Hristos cel înviat. Necazurile fac transparentă împărăția lui Dumnezeu în lumea aceasta, întrucât arată că lumea aceasta nu poate avea o durată și un sens în ea însăși"¹⁰⁶⁴.

Omul aflat în necaz, care nu cârtește, ia cunună de la Domnul. Spune Sfântul Pavel: "Foarte bucuros mă voi lăuda mai ales întru slăbiciunile mele, ca să locuiască în mine puterea lui Hristos. De aceea mă bucur în slăbiciuni, în defăimări, în nevoi, în prigoniri, în strâmtorări pentru Hristos, căci, când sunt slab, atunci sunt tare" (II Cor. 12,9-10).

"Mai cinstite sunt înaintea lui Dumnezeu necazurile cele pentru El, decât orice rugăciune și jertfă. Și mirosul sudorii lor este mai presus decât toate aromatele"¹⁰⁶⁵. Și "nimic nu aduce așa de mult mila lui Dumnezeu peste noi, ca încercările"¹⁰⁶⁶. "De aceea Dumnezeu ne înmulțește încercările, pentru a ne face să alergăm la El de frica lor"¹⁰⁶⁷, "și stăruind în rugăciune, să așteptăm ajutorul Lui"¹⁰⁶⁸, căci în necaz "strigăm mai tare către

¹⁰⁶³ Filocalia vol. V, p. 383.

¹⁰⁶⁴ Filocalia vol. X, p. 491, nota 595.

¹⁰⁶⁵ Filocalia vol. X, p. 291.

¹⁰⁶⁶ Filocalia vol. IX, p. 558.

¹⁰⁶⁷ Filocalia vol. V, p. 156.

¹⁰⁶⁸ Filocalia vol. X, p. 251.

Dumnezeu și ne deschidem poarta sufletului spre primirea ajutorului Lui"¹⁰⁶⁹.

Necazurile sunt urmarea păcatelor noastre

"Necazurile care vin asupra oamenilor, sunt roadele păcatelor proprii"¹⁰⁷⁰. Ioan Carpatiul întreabă retoric: "Ce crezi că este aceea pentru care rabzi necazuri? Desigur vreo pată oarecare"¹⁰⁷¹, pentru că "oricărui om care își împlinește voia lui, i se pregătesc necazuri aspre și încercări tari"¹⁰⁷².

"Când cineva se abate cu voia de la petrecerea cea după Dumnezeu și întristează Duhul dumnezeiesc, harul dumnezeiesc și toată lucrarea cea bună a Duhului se retrage, iar omul acela este predat necazurilor, ispitelor și duhurilor rele, până când va umbla iarăși drept, spre buna plăcere a Duhului"¹⁰⁷³.

"Oricărei desfătări îi urmează un necaz; și oricărui necaz pentru Dumnezeu îi urmează o desfătare"¹⁰⁷⁴. "De aceea, dacă nu vrei să pătimești rele, să nu vrei nici să faci rele - ne îndeamnă

¹⁰⁶⁹ Filocalia vol. X, p. 260, nota 284.

¹⁰⁷⁰ Filocalia vol. I, p. 291.

¹⁰⁷¹ Filocalia vol. IV, p. 175.

¹⁰⁷² Filocalia vol. X, p. 103. "Dar o boală este de la Dumnezeu când omul nu a ajuns la ea printr-o patimă și nu întreține patima: de exemplu de pe urma lăcomiei de mâncare, a desfrâului, a beției. O astfel de boală nu dă loc războiului, nemulțumirii, revoltei, supărării etc." (Filocalia vol. XI, p. 492, nota 707).

¹⁰⁷³ Filocalia vol. V, pp. 370-371. "Prin necazuri ne atrage Dumnezeu de la păcate, dar necazurile urmează de multe ori păcatelor" (Preot Prof. Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, *Ascetica și Mistica Ortodoxă*, Editura DEISIS, Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul, Alba-Iulia, 1993, vol. I, *Ascetica*, p. 174).

¹⁰⁷⁴ Filocalia vol. X, p. 276. "Chiar lucrul care ți-a adus bucurii să știi că îți va pricinui pe urmă și necazuri și vice-versa" (Pr. Prof. Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, *Ascetica și Mistica Ortodoxă*, Editura DEISIS, Alba-Iulia, 1993, vol. I, *Ascetica*, p. 176).

Sfântul Isihie Sinaitul - pentru că lucrul dintâi urmează fără abatere celui de al doilea. Căci ceea ce seamănă fiecare, aceea va și secera. Semănând deci omul cu voia cele rele, și secerând fără voie relele trimise de Dumnezeu, suntem siliți să ne minunăm de dreptatea lui Dumnezeu"¹⁰⁷⁵.

De cele mai multe ori necazurile se abat asupra oamenilor pentru curățirea păcatelor săvârșite de aceștia. "Părăsirile și încercările neașteptate din partea lui Dumnezeu, ne vin pentru îndreptarea vieții noastre"¹⁰⁷⁶. "De aceea a lăsat Domnul să se înmulțească nenorocirile, robirile și războaiele, ca, poate prin ele, să îndrepte, să taie, sau să tămăduiască, ca prin niște leacuri mai puternice păcatele noastre"¹⁰⁷⁷, căci prin necazuri, "pe cât sunt de departe răsăriturile de la apusuri, depărtat-a Dumnezeu de la noi fărădelegile (păcatele) noastre" (Ps. 102,12).

Sfântul Talasie Libianul ne îndeamnă: "Rabdă întâmplările de întristare și de durere, că prin acestea te curățește

¹⁰⁷⁵ Filocalia vol. IV, pp. 71-72.

¹⁰⁷⁶ Filocalia vol. IV, p. 59. "Dumnezeu nu poate fi iertător la infinit, fără apariția semnelor îndreptării" (Antonie Plămădeală, Preotul în Biserică, în lume, acasă, Sibiu, 1996, p. 95). "Nu Dumnezeu este vinovat pentru suferințele și necazurile ce se întâmplă în această lume" (Teodor M. Popescu, Meditații Teologice, Editura Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, București, 1997, p. 86). "Nouă, toate necazurile ne vin de la greșeli, nu de la Dumnezeu. El numai le îngăduie și spală cu ele vinovățiile noastre. Oamenii însă tare greu pricep că îndreptarea prin necazuri dovedește nu părăsirea lui Dumnezeu, ci milostivirea Lui. Ba chiar prin aceea știm că Dumnezeu are grijă de noi, dacă vom avea necazuri" (Ieromonah Arsenie Boca, Cărarea Împărăției, Editura Sfintei Episcopii Ortodoxe Române a Aradului, Arad, 1995, p. 55).

¹⁰⁷⁷ Filocalia vol. VII, p. 163. "Dumnezeu cunoaște și cele numite rele uneori ca bune. Rele sunt de exemplu războaiele, bolile pedagogice, morțile și cele asemenea, căci nouă ni se par rele, dar ele sunt puteri ale cauzei binefăcătoare, pentru că prin prin acestea s-a dat multora prilej de pocăință, de cunoaștere a lui Dumnezeu și de binecredincioșie" (Petru Florea, Opera exegetică a Sfântului Maxim Mărturisitorul, Editura Academos, Tg-Mureș, 1998, p. 88).

purtarea de grijă a lui Dumnezeu"¹⁰⁷⁸. Iar "cel ce suferă lovituri dureroase în trupul său, învață să cunoască rațiunile judecății, care-l curăță, prin osteneli fără de voie, de întinăciunile de mai înainte"¹⁰⁷⁹. "Cel ce suferă un necaz cu conștiința că acesta își are cauza în nepăsările vieții sale, îl înțelege. Astfel tâlharul răstignit de-a dreapta lui Hristos, a înțeles că suferea pentru nepăsarea de mai înainte față de bine"¹⁰⁸⁰.

"Fiecare încercare este leac pentru o boală ascunsă, dacă se suportă cu bărbăție și se câștigă un fel de nepăsare pentru ea"¹⁰⁸¹. "Este nepotrivit să mulțumim pentru sănătatea trupului, doctorilor care ne dau leacuri amare și neplăcute, iar lui Dumnezeu să nu-i mulțumim pentru cele ce ni se par nouă grele și să nu cunoaștem că toate ni se întâmplă cum trebuie, spre folosul nostru și după purtarea Lui de grijă"¹⁰⁸². "Precum leacurile curățesc necurăția sucurilor rele din trup, așa și asprimea necazurilor curățește cele rele din inimă"¹⁰⁸³.

"Să ne lăsăm certați fără voie și să primim cu mulțumirea cuvenită voia Celui ce ne ceartă pe noi, spre pedeapsa păcatelor pe care le-am făcut"¹⁰⁸⁴. "Să dăm slavă Stăpânului, care prin doctorii amare ne dă bucuria sănătății"¹⁰⁸⁵. "Oare nu ne este mai de folos fierbințeala decât gheena? Drept aceea să nu ne descurajăm în suferințe"¹⁰⁸⁶, ne îndeamnă Sfântul Varsanufie.

"Multă destoinicie și mult folos are cel ce rabdă cu tărie orice necaz, fie că vine de la oameni, fie de la draci, dacă știe că

¹⁰⁷⁸ Filocalia vol. IV, p. 16.

¹⁰⁷⁹ Filocalia vol. III, p. 422.

¹⁰⁸⁰ Filocalia vol. XII, p. 180, nota 371.

¹⁰⁸¹ Filocalia vol. VIII, p. 54, nota 73.

¹⁰⁸² Filocalia vol. I, p. 12.

¹⁰⁸³ Filocalia vol. X, p. 358.

¹⁰⁸⁴ Filocalia vol. III, p. 111.

¹⁰⁸⁵ Filocalia vol. VIII, p. 55.

¹⁰⁸⁶ Filocalia vol. XI, p. 110.

este dator să poarte ostenelile și să nu învinuiască pe nimeni decât pe el însuși. Căci cel ce învinovățește pe altul pentru necazurile sale, a alunecat din dreapta judecată a ceea ce se cuvine"¹⁰⁸⁷. "Când îți va veni vreo încercare pe neașteptate - ne spune Sfântul Maxim Mărturisitorul - nu învinovăți pe cel prin care a venit; ci întreabă pentru ce a venit? Și vei afla îndreptare. Deoarece fie prin acela, fie prin altul, trebuie să bei amărăciunea judecății lui Dumnezeu. Căci după pricina patimilor aflătoare în suflet, aduce și Doctorul sufletelor leacul prin judecățile Lui"¹⁰⁸⁸. Drept aceea "venind încercarea, nu căuta de ce și prin cine a venit - ne îndeamnă Calist și Ignatie Xanthopol - ci caută să o rabzi cu mulțumire și fără să ții minte răul"¹⁰⁸⁹.

¹⁰⁸⁷ Filocalia vol. IV, p. 146.

¹⁰⁸⁸ Filocalia vol. II, pp. 88-89. "Când te vei lovi de necazuri, învinuiește-te mai ales pe tine însuși, ca pe unul ce nu ai destulă răbdare și smerenie" (Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998, p. 148).

¹⁰⁸⁹ Filocalia vol. VIII, p. 54. "De-ți vei aduce aminte de cel ce te-a necăjit sau te-a necinstit sau te-a păgubit, dator ești să-ți aduci aminte de el ca de un doctor trimis de Hristos și să-l ai pe el ca un făcător de bine, că însuși necazul tău însemnează că-ți bolește sufletul. Că de nu boleai, nu pătimeai. Deci, dator ești să mulțumești fratelui și să te rogi pentru dânsul, că prin el cunoști boala ta și vei primi cele de la el ca pe niște doctorii trimise de la Dumnezeu. Iar de te scârbești asupra fratelui, zici ca și lui Dumnezeu: nu voiesc să primesc doctoriile tale, ci voiesc să putrezesc în rănilile mele. Deci, cel ce voiește să vindece de rănilile cele sufletești, dator este să sufere cele ce sunt aduse de doctor, în orice chip ar fi. Căci nici celui ce bolește trupește nu-i pare bine să se taie sau să se ardă, ci cu greață își aduce aminte de acestea. Însă încredințat fiind, că este cu neputință în alt chip a se izbăvi de boală, decât prin acestea, le suferă cu vitejie, mulțumind doctorului și știind că prin greață se va izbăvi din îndelungata boală. Fier arzător de bolnavi al lui Dumnezeu este cel ce te necinstește sau te ocărăște, dar te izbăvește de slava deșartă. Curățenie a lui Dumnezeu este cel ce îți aduce ție pagubă sau ocară, dar te izbăvește de lăcomie. De fugi de ispită folositoare, fugi de viața veșnică. Căci cine a dăruit

Avva Dorotei ne relatează două încercări din viața lui: "Un frate a venit odată după mine de la bolniță până la biserică, ocărându-mă. Iar eu mergând înaintea lui, nu i-am răspuns nici măcar un cuvânt. Ba și când a aflat starețul, spunându-i nu știu cine, și voia să-l certe, eu am stăruit zicând: «Nu, pentru Domnul, eu am greșit, ce vină are fratele?» La fel și alții oarecare dintre frați veneau în fiecare zi și scuturau saltelele de paie înaintea chiliei mele și vedeam atâta mulțime de ploșnițe intrând în chilia mea, căci din pricina căldurii erau nenumărate, încât nici nu mai izbuteam să le omor. Iar când mă duceam să mă culc, se adunau toate deasupra mea și, măcar că adormeam de mare oboseală, când mă trezeam îmi vedeam trupul întreg pișcat. Și niciodată nu am spus ceva vreunui dintre ei: «Nu face așa!» sau: «De ce faci așa?». Nici nu mă știu pe mine, cum am spus, să fi rostit vreodată vreun cuvânt care să rănească sau să supere pe cineva"¹⁰⁹⁰.

"Omul cuminte, gândindu-se la puterea tălmăduitoare a judecăților dumnezeiești, poartă cu mulțumire necazurile care-i vin prin ele, nefăcând pe nimeni vinovat pentru ele decât păcatele sale. Iar cel nebun, necunoscând providența atotînțeleaptă a lui Dumnezeu, păcătuiește și când este mustrat, socotind fie pe Dumnezeu, fie pe oameni ca pricinuitori ai relelor sale"¹⁰⁹¹.

"Precum cei predați în mâinile judecătorilor spre a fi pedepsiți pentru rele, dacă atunci când se apropie de chinuri se smeresc și-și mărturisesc îndată răul săvârșit, prin aceasta

sfântului Ștefan atâta slavă, pricinuită lui de cei ce l-au împrôșcat cu pietre, dacă nu răbdarea?" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, pp. 417-418).

¹⁰⁹⁰ Filocalia vol. IX, p. 524. "Caută să suporti cu răbdare imperfecțiunile și slăbiciunile altora, oricare ar fi ele, deoarece și tu ai numeroase imperfecțiuni și slăbiciuni pe care alții le suportă" (Arșavir Acterian, Cum am devenit creștin, Editura Harisma, București, 1994, p. 11).

¹⁰⁹¹ Filocalia vol. II, p. 89.

pedeapsa lor se micșorează și scapă cu chinuri mai mici, dar dacă rămân învârtosiți în ce privește mărturisirea, își adaugă la chinurile lor alte chinuri, și la sfârșit, după multe chinuri, când coastele lor s-au umplut de răni, mărturisesc fără de voie, dar nu mai au nici un folos, tot așa se întâmplă și cu noi: când suntem predați, din milă pentru păcatele noastre pe care le-am făcut fără socoteală, în mâinile Dreptului Judecător al tuturor și suntem puși în fața toiagului încercărilor, cât timp pedeapsa pentru ele ne este ușoară, dacă atunci când se apropie de noi toiagul Judecătorului, ne smerim și ne aducem aminte de nedreptățile săvârșite și le mărturisim în fața Lui, ne vom izbăvi degrabă prin încercări scurte; dar dacă ne învârtosăm în necazurile noastre și nu ne mărturisim ca vinovați de ele și vrednici să pătimim și mai multe decât acestea, ci învinovățim pe oameni, sau uneori și pe draci, sau dreptatea lui Dumnezeu, și ne înfățișăm pe noi ca nevinovați de astfel de fapte și nu socotim că Dumnezeu ne știe și ne cunoaște mai bine și că în tot pământul sunt judecățile Lui și că fără porunca Lui nu se pedepsește nici un om, atunci toate cele ce vin asupra noastră ne pricinuesc o mahnire neîncetată și necazurile noastre se fac cumplite și suntem legați unul după altul, ca de o funie, până ce ne cunoaștem pe noi și ne smerim și simțim nedreptățile noastre. Căci fără să simțim noi acestea, este cu neputință să venim la îndreptare"¹⁰⁹².

"Cel ce nu rabdă lucrurile supărătoare, nu suferă pe cele întristătoare și nu le îndură pe cele dureroase, umblă în afară de dragostea dumnezeiască și de scopul providenței"¹⁰⁹³. "Acesta, din pricina mândriei și a închipuirii deșarte, nu vrea să-și plătească datoriile pentru greșeli, primind cu bunăvoință necazurile, nevoile și strâmtorările îngăduite de Dumnezeu. De aceea este osândit la închipuirile mincinoase despre lucruri, la

¹⁰⁹² Filocalia vol. X, pp. 358-359.

¹⁰⁹³ Filocalia vol. II, p. 127.

încetarea totală a oricărei fapte bune, la lipsirea de învățăturile cele dumnezeiești, la învârtoșarea și nesimțirea totală față de cele bune și la cugetări pătimase și desfrânate, care sting amintirea lui Dumnezeu"¹⁰⁹⁴.

"Cel ce rabdă însă loviturile încercărilor fără voie, se face smerit la cuget"¹⁰⁹⁵, iar "smerenia și reaua pătimire îl slobozesc de tot păcatul. Cea dintâi taie patimile sufletului, cea de-a doua pe ale trupului"¹⁰⁹⁶. "Pe măsura smeritei tale cugetări, ți se dă ție și răbdarea în necazurile tale. Și după răbdarea ta se ușurează și greutatea necazurilor tale și vei dobândi mângâiere"¹⁰⁹⁷.

"Dumnezeu lasă să vină asupra noastră necazuri, pentru că vrea să ne întoarcă de la rău. Dacă noi căutăm să scăpăm de ele, o facem prin rugăciune, smerenie și pocăință. Iar acestea ajută pomirea noastră spre îndreptare, spre întoarcerea către Dumnezeu"¹⁰⁹⁸.

"Cel ce a păcătuit, nu poate scăpa de judecata lui Dumnezeu fără să rabde în această viață osteneli de bunăvoie,

¹⁰⁹⁴ Filocalia vol. III, p. 107. "Dumnezeu vrea să ajute pe toți, dar nu toți primesc purtarea Sa de grijă. Așa se face că sunt oameni păcătoși care n-au necazuri. Pe aceștia i-a lepădat Dumnezeu. Căci știindu-le firea, precum că nu au leac și nu pricep nimic din ocârmuirea Sa, îi lasă în păcatele lor. Nu fericiti, așadar, pe cei ce n-au necazuri în lumea aceasta. Căci, cunoscându-i Dumnezeu că n-au minte să-i înțeleagă căile, nu le mai rânduiește o îndreptare prin încercări în lumea aceasta, ci osânda în cealaltă" (Ieromonah Arsenie Boca, Cărarea Împărăției, Editura Sfintei Episcopii Ortodoxe Române a Aradului, Arad, 1995, pp. 55-56).

¹⁰⁹⁵ Filocalia vol. IV, p. 33.

¹⁰⁹⁶ Filocalia vol. II, p. 73.

¹⁰⁹⁷ Filocalia vol. X, pp. 247-248. Între răbdarea necazurilor sau a încercărilor îngăduite de Dumnezeu și smerenie este o strânsă legătură. Cel ce acceptă încercările ca pe o certare de la Dumnezeu pentru păcatele sale, se smerește, iar smerenia îl ajută să rabde bărbătește încercările, care datorită acestei răbdări, se ușurează.

¹⁰⁹⁸ Filocalia vol. XI, p. 616, nota 866.

sau necazuri fără de voie"¹⁰⁹⁹, pentru că "cel ce nu vrea să se pocăiască prin osteneli de bunăvoie, cade potrivit providenței dumnezeiești, în osteneli fără voie"¹¹⁰⁰ "și este certat mai aspru"¹¹⁰¹. "Veninul păcatului adunat în noi fiind mult, este nevoie și de foc mult care să-l curețe prin lacrimile de bunăvoie ale pocăinței și nevoinței, sau prin durerile fără de voie ale necazurilor. Fiindcă de petele păcatului ne curățim prin osteneli de bunăvoie sau prin necazuri fără de voie. Dacă premerg cele de bunăvoie, nu vin cele fără de voie. Dar dacă nu lucrează cele de bunăvoie curățirea părții din lăuntru a paharului și a blidului, împlinesc, în chip mai aspru, cele fără de voie readucerea noastră la starea străveche. Așa a rânduit Făcătorul"¹¹⁰². "Deci ne curățim fie prin pocăință și înfrânare de bunăvoie de la păcate, fie prin răbdarea fără cârtire și cu înțelegere a necazurilor ce ne vin"¹¹⁰³ ca urmare a păcatelor noastre.

"Desființarea păcatului se face astfel fie de bunăvoie, prin pocăință, fie fără de voie, prin vreo certare adusă de providența dumnezeiască. «Fiindcă dacă ne-am judeca pe noi înșine (adică ne-am pocăi), nu am mai fi judecați» (I Cor. 11,31). Dar fiind judecați de Domnul, suntem pedepsiți în această viață, ca să nu fim osândiți în veșnicie"¹¹⁰⁴. Sfântul Varsanufie ne îndeamnă în acest sens: "Poartă pătimirile și necazurile, căci ele sunt o certare

¹⁰⁹⁹ Filocalia vol. II, p. 93.

¹¹⁰⁰ Filocalia vol. IV, p. 30. Omul care a păcătuit înaintea lui Dumnezeu, trebuie să se pocăiască și să facă fapte vrednice de pocăință, pentru a scăpa de pedeapsa veșnică. Asupra celui care refuză însă să se pocăiască, Dumnezeu trimite anumite încercări și necazuri, pentru a-l face în acest fel să renunțe la viața în păcat. Dacă acesta se îndepărtează de păcat și acceptată cu mulțumire certarea lui Dumnezeu, primește iertarea păcatelor de la Domnul.

¹¹⁰¹ Filocalia vol. I, p. 288.

¹¹⁰² Filocalia vol. VI, p. 249.

¹¹⁰³ Filocalia vol. VI, p. 249, nota 9.

¹¹⁰⁴ Filocalia vol. II, p. 88.

îndreptătoare a lui Dumnezeu. Și El te va milui și-ți vor fi spre mântuirea sufletului tău"¹¹⁰⁵, căci "orice iertare de la Dumnezeu vine pentru reaua pătimire și pentru întristarea omului"¹¹⁰⁶, prin

¹¹⁰⁵ Filocalia vol. XI, p. 282. "Suferința este un mod de ispășire a păcatelor. Suferim la maturitate sau la bătrânețe pentru păcatele ce le-am făcut în tinerețe, dar suferim pe acest pământ și astfel scăpăm de suferința din iad. Suferim câțiva ani aici, dar scăpăm de osânda veșnică. Vom da un exemplu în acest sens: Doi călugări se nevoiau în deșertul Egiptului. Unul era bătrân, cu viață sfântă, și îl iniția pe celălalt în viața călugărească. Într-o zi ucenicul a luat binecuvântare de la bătrân și a plecat până în Alexandria, pentru a face niște cumpărături. Când a ajuns în Alexandria, a aflat că guvernatorul orașului murise și tocmai era înmormântarea lui. Guvernatorul murise liniștit, în patul lui, și la înmormântare participa tot orașul. Erau de față notabilitățile orașului, soldați, fanfară și un alai impresionant. Călugărul știa că guvernatorul fusese un mare păcătos. A asistat și el un pic la funeralii, apoi și-a văzut de treburile lui. Și-a făcut cumpărăturile și a doua zi s-a întors la chilia lui din deșert. Când a ajuns acolo, a descoperit cu stupeoare că bătrânul călugăr cu care viețuia, fusese sfârșit de un leu și așa și-a găsit sfârșitul. Fratele a început să se tânguie și se tot întreba cum poate fi Dumnezeu atât de nedrept, să lase un mare păcătos, pe guvernator, să moară liniștit în patul lui și să fie îngropat cu mare alai, iar bătrânul călugăr cu viață sfântă să fie omorât de un leu? Tânărul călugăr era tare tulburat și se tot ruga lui Dumnezeu să-i descopere de ce s-a întâmplat așa. După câteva zile, Dumnezeu i-a descoperit într-un vis că guvernatorul Alexandriei, care fusese un mare păcătos, a făcut și el o dată o faptă bună, a ajutat o femeie bătrână la un necaz și pentru aceasta Dumnezeu a lăsat să moară liniștit și să aibă parte de o înmormântare frumoasă, căci la Dumnezeu nimic nu se pierde. Bătrânul călugăr ducea o viață sfântă, dar în tinerețe săvârșise un păcat. Pentru acel păcat a trebuit să sufere o moarte violentă, și în acest fel a scăpat de flăcările iadului. De aceea, noi când facem o faptă bună, să nu așteptăm răsplata pe pământ, ci în cer. Dar atunci când săvârșim un păcat, să ne rugăm lui Dumnezeu să ne trimită o suferință pe pământ pentru iertarea lui, ca să nu suferim veșnic (Petru Florea, Suferința - Cruce pe calea mântuirii, Legea Românească, nr. 4/1999, pag. 6).

¹¹⁰⁶ Filocalia vol. IV, p. 30.

care "este desființată legea păcatului, căci prin felurite osteneli și dureri, se primește fericita viață viitoare"¹¹⁰⁷.

Necazurile ca probă a lui Dumnezeu

"Cei care nu slujesc în chip plăcut lui Dumnezeu și nu se nevoiesc cu sârguință pentru mântuirea sufletelor lor, ci se poartă cu trândăvie în nevoița pentru virtuți, sunt lăsați de Dumnezeu să cadă în încercări, ca să nu rămână nelucrători și din multa nelucrare să se aplece spre alte păcate și mai rele"¹¹⁰⁸. "Dumnezeu aruncă încercări peste cei nepăsători și leneși, ca să cugete la acestea și nu la cele deșarte"¹¹⁰⁹. De aceea, "dacă ne vine necazul, știm că spre cercarea noastră îl îngăduie Dumnezeu"¹¹¹⁰.

Dar "Domnul este aproape de inima întristată a celui ce strigă în necazul lui, spre El"¹¹¹¹. "Astfel povățuirea prin încercări este un toiag duhovnicesc. Ea învață pe cel ce se înalță fără minte să cugete cu smerenie"¹¹¹².

"Experiența duhovnicească o câștigă cel ce a trecut prin încercări. Numai cel ce a răbdât încercările și le-a biruit, poate învăța pe alții cum să biruie încercările ce le vin"¹¹¹³.

¹¹⁰⁷ Filocalia vol. III, p. 316. Prin încercări și necazuri li se iartă oamenilor păcatele. Acum însă ne vine tare greu să acceptăm această pedagogie dumnezeiască, întrucât suferim, iar omul întotdeauna caută să fugă de suferință, sau să o evite prin orice mijloace. Dar dacă răbdăm cu mulțumire încercările, fiind conștienți că ele ne-au venit pentru păcatele noastre, primim iertare sau dezlegare de păcate de la Dumnezeu și ne pregătim loc în rai.

¹¹⁰⁸ Filocalia vol. X, p. 50.

¹¹⁰⁹ Filocalia vol. X, p. 50.

¹¹¹⁰ Filocalia vol. XI, p. 412.

¹¹¹¹ Filocalia vol. X, p. 139.

¹¹¹² Filocalia vol. IV, p. 44.

¹¹¹³ Filocalia vol. V, p. 423, nota 25. Prin necazuri ne cunoaștem mai bine pe noi înșine, pentru că numai într-o astfel de situație conștientizăm cât

"Ispitele venite asupra omului sunt de două feluri, de la diavol și din îngăduința lui Dumnezeu. Cele de la diavol sunt vătămătoare sufletului. Despre ele a spus Apostolul Iacob: «Nimeni să nu zică, atunci când este ispitit: De la Dumnezeu sunt ispitit, pentru că Dumnezeu nu este ispitit de rele și El Însuși nu ispitește pe nimeni» (Iac. 1,13). Dar cel ispitit cu îngăduința lui Dumnezeu, este ispitit spre folosul sufletului"¹¹¹⁴.

"A pune pe seama lui Dumnezeu ispitele, nu înseamnă a socoti că El aduce necazurile sau ispitele spre păcătuire, ci numai că El le îngăduie. Și le îngăduie nu numai pentru că nu voiește să împiedice libertatea celor răi de a se manifesta, ci și pentru că știe că și din ele noi putem câștiga întărire, respingând ispita la păcat și suportând greutățile ce ni le face cineva. Dumnezeu a întocmit lucrurile în așa fel, încât și din răul ce ni se face, de pe urma păcatului ce a intrat în lume, noi ne putem folosi, întărindu-ne, dacă respingem încercările sau le suportăm cu gând bun, cu voința noastră. De aceea chiar și pentru ele trebuie să mulțumim lui Dumnezeu. Nu numai leacul dulce ne este de folos, ci și cel amar. Chiar și cele rele au fost făcute de Dumnezeu în așa fel, încât să le putem suporta spre folosul nostru"¹¹¹⁵.

Încercările venite din îngăduința lui Dumnezeu asupra omului păcătos, sunt percepute de acesta drept mânia lui Dumnezeu. Conform Sfântului Maxim Mărturisitorul, "mânia lui Dumnezeu are două înțelesuri. Pe de o parte prin ea se înțelege durerea pe care o simt cei povățuiți prin certare, pentru că ea însoțește necazurile ce sunt trimise asupra noastră. Prin aceasta Dumnezeu călăuzește adeseori mintea, care se mândrește cu virtutea și cu înțelepciunea, spre modestie și smerenie, dându-i

putem răbda sau ce atitudine avem în suferință. Astfel ne cunoaștem într-o ipostază în care nu am mai fost înainte de a suferi și dobândim încă o experiență în plus.

¹¹¹⁴ Filocalia vol. XI, p. 398.

¹¹¹⁵ Filocalia vol. IX, p. 558, nota 1106 d.

putința să se cunoască pe sine însăși și să-și mărturisească propria slăbiciune. Căci simțindu-și mintea slăbiciunea, leapădă închipuirea deșartă a inimii"¹¹¹⁶. Iar pe de altă parte, "mânia lui Dumnezeu este întreruperea revărsării darurilor dumnezeiești"¹¹¹⁷.

"Mânia însă nu îl ține vreme îndelungată pe Dumnezeu (Miheia 7,18) și El nu se abate cu patimă spre răzbunare, pentru că nu vrea să se răzbune pe om, ci îl ceartă din dragoste, întrucât voiește să se vindece chipul Lui din om. Prin aceasta Dumnezeu urmărește îndreptarea omului "¹¹¹⁸.

Răbdarea în necazuri

Cel aflat în necaz "trebuie să aibă răbdare în toate cele ce vin asupra lui; pe care vrea Dumnezeu să le îngăduie spre învățarea, spre cercarea și spre cunoașterea slăbiciunii sale. Să nu-și piardă nădejdea, orice rău i s-ar întâmpla"¹¹¹⁹, pentru că "meșteșugul diavolului este mai ales acela de a ne sădi moleșire în vremea necazului, ca să ne depărteze de la nădejdea către Domnul"¹¹²⁰. Iar "cel ce deznădăjduiește în mila lui Dumnezeu, s-a omorât pe sine sufletește, căci nu mai face nimic pentru a se ridica din răutatea păcatului, pentru a înainta în bine"¹¹²¹. "De-ți vine vreo boală și vreun necaz, nu te descuraja, ci mulțumește lui Dumnezeu că aceasta te face să te rogi și mai mult Lui și să nu-ți

¹¹¹⁶ Filocalia vol. III, p. 226.

¹¹¹⁷ Filocalia vol. III, p. 226.

¹¹¹⁸ Filocalia vol. X, p. 366.

¹¹¹⁹ Filocalia vol. V, p. 53. "Domnul ne iubește mai mult decât ne putem iubi noi înșine. Dar când sufletul este strâmtorat, el crede că Dumnezeu l-a uitat și că nu mai vrea măcar să se uite la el, și atunci suferă și se mistuie de durere" (Cuviosul Siluan Athonitul, Între iadul deznădejzii și iadul smereniei, Editura, DEISIS, Alba-Iulia 1994, p. 59).

¹¹²⁰ Filocalia vol. V, p. 382.

¹¹²¹ Filocalia vol. IX, p. 153, nota 288.

pui nădejdlile în puterile tale. Cu cât simți mai mult slăbiciunile tale, cu atât te vei apropia mai mult de Dumnezeu, punându-ți nădejdea în El"¹¹²². Așadar când te afli în necaz "să nu-ți pierzi nădejdea, uitând de ajutorul lui Dumnezeu, căci El poate face câte vrea. Ci nădăjduiește în El, și îți va face una din acestea: sau îți va pregăti îndreptarea prin niscăi încercări și alte mijloace, precum El știe, sau îți va dărui cu iubire de oameni o altă cale pe care nu o ști pentru a mântui sufletul tău, numai să nu părăsești pe Doctor"¹¹²³.

Adevăratului creștin "încercarea prin necazuri îi produce răbdare"¹¹²⁴. "Răbdarea este o tărie spirituală care micșorează tăria necazurilor. Prin faptul că nu le rabzi, nu le micșorează și nu le înlătură. Dar suportarea fără răbdare este îndoit sau însutit mai grea. Cu cât rabzi necazurile cu voia, cu atât pui un efort care le mărginește puterea; cu cât ești mai fără răbdare în ele, cu atât le mărești chiar prin aceasta, părându-ți de nesuportat, fără limită și de nestăpănit prin puterea ta. Necazul care-ți apare, când nu-l rabzi, ca nemărginit, îl mărginești, îl stăpânești prin răbdare, căci în ea este puterea lui Dumnezeu care-l mărginește. Propriu zis simți această putere cum îl limitează. Cu cât te încordezi mai mult în răbdare, cu atât puterea lui Dumnezeu îți ajută să biruești necazul"¹¹²⁵, pe când "toate primejdiile și necazurile care nu sunt întâmpinate cu răbdare, aduc chin îndoit"¹¹²⁶. Drept aceea cel aflat în necaz, "se cuvine să poarte necazurile care-i vin, sau bolile trupești, sau ocările și osândirile de la oameni; pe lângă acestea și uneltirile celor nevăzuți, cu curaj și răbdare"¹¹²⁷.

¹¹²² Filocalia vol. XII, p. 262, nota 541.

¹¹²³ Filocalia vol. V, p. 147.

¹¹²⁴ Filocalia vol. XI, p. 54.

¹¹²⁵ Filocalia vol. X, p. 246, nota 266.

¹¹²⁶ Filocalia vol. IX, p. 398, nota 876.

¹¹²⁷ Filocalia vol. V, p. 382.

"Prin răbdarea sa, Iov a fost mai mult decât slăvit, măcar că în ochii omenești ai prietenilor lui, el părea că suferă pe dreptate toate câte i-au venit"¹¹²⁸. Iar "săracul Lazăr, care zăcea la poarta bogatului în disprețuire multă și în durerea trupului, prin răbdare a slăvit foarte pe Dumnezeu"¹¹²⁹. "Răbdarea bolii și a necazurilor cu sentimentul că sunt o certare a lui Dumnezeu spre îndreptare, produce și ea o mutație treptată în ființa ta, împreună cu scăparea de păcate prin reținerea de la ele"¹¹³⁰.

"Cel ce rabdă necazuri în această viață, va ajunge și la bucurii. Și cel ce stăruie în cele neplăcute, nu va fi lipsit nici de cele plăcute"¹¹³¹, de aceea "este nevoie de multă răbdare, până când prin multe necazuri vom intra în împărăția lui Dumnezeu"¹¹³². "Cel ce primește necazurile de acum, în nădejdea bunătăților de mai târziu, a aflat cunoștința adevărului și se va izbăvi repede de mânie și întristare"¹¹³³. Astfel acesta "fiind probat prin toată osteneala și durerea și răbdând cu curaj toate încercările, se învrednicește în sfârșit de marile cinstiri și daruri ale Duhului și de bogăția dumnezeiască și ajunge moștenitor al împărăției cerești"¹¹³⁴. "Precum aurul ars în cuptor,

¹¹²⁸ Filocalia vol. XI, pp. 384-385.

¹¹²⁹ Filocalia vol. XI, p. 385.

¹¹³⁰ Filocalia vol. XI, p. 282, nota 388.

¹¹³¹ Filocalia vol. I, p. 104. "Cel ce va răbda până la sfârșit, acela se va mântui" (Mat 10,22).

¹¹³² Filocalia vol. XI, p. 98. Un monah l-a rugat pe Sfântul Varsanufie să facă rugăciune pentru el, căci este bolnav. După câteva zile Sfântul Varsanufie i-a zis monahului: "Când mă rugam lui Dumnezeu pentru tine, mi-a spus: Lasă-Mă să-l încerc spre folosul sufletului lui printr-o boală trupească, ca să cunoască până unde merge răbdarea lui și ce va moșteni prin rugăciuni și dureri" (Filocalia vol. XI, p. 487).

¹¹³³ Filocalia vol. I, p. 310.

¹¹³⁴ Filocalia vol. V, p. 370. "De ai fost păgubit, sau ocărat, sau prigonit de cineva, nu lua în seamă cele de față, ci așteaptă cele viitoare și vei afla că acela ți-a fost pricină de multe bunătăți nu numai în vremea de aici, ci și

în vreme ce este ținut cu cleștele și lovit cu ciocanul, se face bun și potrivit pentru diadema împărătească, așa și omul, când este ars de necazuri și bătut de ispite, dacă rabdă mulțumind se face fiu al Împăratului"¹¹³⁵. Drept aceea Sfântul Isaac Sirul ne îndeamnă: "Când ești ispitit, nu deznădăjdui, ci rabdă. Căci răbdarea necazului ce-ți vine prin ispită înseamnă începutul încununării"¹¹³⁶.

"Omul care rabdă necazurile cu inimă bună și cu mulțumire, va lua cununa nestricăciunii, virtutea și mântuirea"¹¹³⁷. De aceea cel înțelept "în timp ce suferă necazuri este încredințat și știe sigur că ele îi aduc cunună și le rabdă cu toată bucuria și le primește cu veselie, pentru că știe că Dumnezeu Însuși este Cel ce i le rânduieste, pentru niște câștiguri neștiute și printr-o economie nearătată"¹¹³⁸.

Teolipt, mitropolitul Filadelfiei, îi îndeamnă pe cei aflați în necazuri: "Leapădă cu totul orice bănuială ce se mișcă în inimă împotriva cuiva, ca pe una ce risipește dragostea și pacea; și primește orice necaz ce-ți vine din afară cu bărbăție, căci prilejuiește răbdarea mântuitoare. Iar răbdarea dăruiește locuință și odihnă în ceruri. Petrecând zilele astfel, vei trăi în viața de aici cu mulțumire, veselindu-te cu nădejtile fericite; iar la moarte te vei muta cu îndrăznire de la cele de aici și vei merge la locurile de odihnă pe care ți le-a gătit ție Domnul, răsplătind ostenelele

în veacul viitor" (Preot Prof. Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, *Ascetica și Mistica Ortodoxă*, Editura DEISIS, Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul, Alba-Iulia, 1993, vol. I, *Ascetica*, p. 176).

¹¹³⁵ Filocalia vol. XI, pp. 141-142.

¹¹³⁶ Filocalia vol. X, p. 278.

¹¹³⁷ Filocalia vol. I, p. 44.

¹¹³⁸ Filocalia vol. X, p. 357. "Fericit este bărbatul care rabdă ispita, căci făcându-se probat, va lua cununa vieții, pe care a făgăduit-o Dumnezeu celor ce îl iubesc pe El" (Iacov 1,12).

tale de aici, ca să împărățești împreună cu El"¹¹³⁹. De aceea "să fii gata să primești în fiecare zi orice necaz, socotind că acestea îți aduc izbăvire de multele datorii, și să mulțumești lui Dumnezeu. Căci «cele ce ochiul n-a văzut, urechea n-a auzit, și la inima omului nu s-au suit» (I Cor. 2,9), acestea sunt, după făgăduința cea nemincinoasă, cele ce vor fi date celor ce arată răbdare în necazuri, cu împreuna lucrare a harului; căci fără har nu se poate isprăvi nimic"¹¹⁴⁰.

"Odată ce ni s-a spus despre cărarea ce duce la viața de veci, că este foarte strâmtă și plină de necazuri, și din această pricină puțini merg pe ea, trebuie să răbdăm cu tărie toată ispita celui rău, pentru nădejdea care ne așteaptă în ceruri. Căci oricâte necazuri am răbda, fie cu mângâierea care vine încă de aici în suflete de la Duhul Sfânt, fie cu izbăvirea de întunericul patimilor răutății, fie cu mulțimea datoriilor de pe urma păcatelor noastre. «Căci pătimirile vremii de acum nu sunt vrednice de slava care ni se va descoperi» (Rom 8,18). Drept aceea, trebuie să le răbdăm toate pentru Domnul, murind ca niște ostași viteji pentru Împăratul nostru"¹¹⁴¹.

"Precum mucenicii, pătimind multe chinuri și arătând răbdare până la moarte, s-au făcut vrednici de cununi și de slavă, și cu cât au suferit mai multe și mai grele dureri, au dobândit mai multă slavă și îndrăznire către Dumnezeu, la fel și oamenii predați feluritelor necazuri, fie văzute și venite de la oameni, fie nevăzute și venite prin gândurile necuvenite sau născute de boli trupești, dacă le poartă cu răbdare până la sfârșit, dobândesc aceleași cununi ca și mucenicii și aceeași îndrăznire ca și ei. Căci precum aceia au răbdat mucenicia chinurilor prin oameni, așa aceștia prin duhurile răutății care au lucrat și în aceia. Și pe cât

¹¹³⁹ Filocalia vol. VII, p. 68.

¹¹⁴⁰ Filocalia vol. VI, p. 99.

¹¹⁴¹ Filocalia vol. V, p. 384.

rabdă și aceștia mai mult necazurile de la cei potrivnici, pe atât își câștigă de la Dumnezeu mai multă slavă nu numai pentru viitor, ci și aici, învrednicindu-se de mângâierea Duhului Sfânt"¹¹⁴².

Atitudinea în necazuri trebuie să fie de mulțumire

"Tot cel ce rabdă necazuri"¹¹⁴³, "conștient de relele pe care le-a săvârșit" ¹¹⁴⁴, "dacă recunoaște rațiunea providenței dumnezeiești care vrea să-l vindece"¹¹⁴⁵ "și primește cu mulțumire și cu bucurie necazul"¹¹⁴⁶, "își îndreaptă greșelile pentru care este certat" ¹¹⁴⁷ și "evită muncile silnice, ca unul ce își achită o datorie"¹¹⁴⁸. "Cel ce voiește să înlăture relele viitoare, este astfel dator să poarte cu plăcere pe cele de acum. Căci astfel împăcându-se înțelepțește cu lucrurile, va ocoli prin dureri mici, pedepse mari"¹¹⁴⁹.

"Când cineva se află în păcate, este lăsat de providența dumnezeiască cu bun rost în neajunsuri, în nevoi, în boli. Căci fără să știe acela, Dumnezeu îl curățește prin unele ca acestea. Și dacă acela, încercat în felul acesta, mulțumește, ia plată pentru mulțumire"¹¹⁵⁰.

"Când ne vin necazuri, să nu cârtim, ci să socotim că ne vin pentru păcatele noastre și suntem vrednici de ele și că ele ne

¹¹⁴² Filocalia vol. V, pp. 383-384.

¹¹⁴³ Filocalia vol. III, p. 106.

¹¹⁴⁴ Filocalia vol. III, p. 106.

¹¹⁴⁵ Filocalia vol. III, p. 112.

¹¹⁴⁶ Filocalia vol. III, p. 112.

¹¹⁴⁷ Filocalia vol. III, p. 112.

¹¹⁴⁸ Filocalia vol. III, p. 106. Necazurile sunt un mijloc de dovedire și întărire a credinței, cea mai sigură cale de evitare a osândei veșnice pentru păcatele noastre și prin ele ne apropiem de rai.

¹¹⁴⁹ Filocalia vol. I, p. 312.

¹¹⁵⁰ Filocalia vol. II, p. 228.

ajută să ne ferim de păcatele viitoare"¹¹⁵¹. Cel ce suferă necazuri și "primește cu smerită cugetare întâmplările dureroase, ca fiind vrednic de ele, ba mai bine-zis, se socotește pe sine vrednic de și mai multe decât cele câte-i vin și se bucură că s-a învrednicit în veacul acesta să se necăjească puțin, primește ușurare de muncile multe pe care și le-a pregătit sieși în veacul viitor"¹¹⁵². "În felul acesta nimic nu-i mai produce suferință și tristețe"¹¹⁵³, iar "așteptând necazuri și mai grele decât cele de față, le va simți pe acestea ușoare și prin aceasta se va simți deasupra lor, deci și odihnit"¹¹⁵⁴.

"Dacă și-a dezlegat cineva sufletul de dorirea și de poftele lucrurilor supuse simțurilor și l-a legat de Dumnezeu, nu numai că va disprețui banul și lucrurile din jurul lui și, păgubit de ele, se va arăta fără întristare, ca față de niște lucruri străine, ci și durerile venite asupra trupului său le va răbda cu bucurie și cu mulțumirea cuvenită. Căci el vede pururea, ca dumnezeiescul

¹¹⁵¹ Filocalia vol. XII, p. 237, nota 479. Când ai un necaz, o supărare, nu acuza pe nimeni, nu înjura, nu blestema, cum fac unii, ci roagă-te. Acel necaz este o încercare îngăduită de Dumnezeu, este un examen pentru tine, pe care îl treci dacă îl accepți creștinește, sau îl cazi, dacă te manifesti în mod necreștin și necivilizat.

¹¹⁵² Filocalia vol. V, p. 45.

¹¹⁵³ Filocalia vol. IX, p. 557, nota 1106 c.

¹¹⁵⁴ Filocalia vol. XI, p. 68, nota 69. Vom prezenta atitudinea unui sfânt față de suferință, este vorba de Ioan Gură de Aur. Acesta a fost exilat din Constantinopol, unde era patriarh, pentru că o mustrase pe împărăteasa Eudoxia pentru păcatele ei. Din exil sfântul a scris memorabilele cuvinte: "De va vrea împăratul să mă fierăstruiască, am pildă pe profetul Isaia. De va vrea să mă arunce în mare, îmi voi aduce aminte de profetul Iona. De îi este voia să mă bage în groapă, am pe Daniil băgat în groapa cu lei. De va vrea să mă ucidă cu pietre, am pe Ștefan întâiul mucenic care a pățimit aceasta. De va vrea să-mi ia capul, am pe Ioan Botezătorul. De va vrea să-mi ia averea, de o am, s-o ia, căci gol am ieșit din pântelele mamei mele, gol mă voi și duce din viață" (Acatistul Sfinților Trei Ierarhi, Acatistier, Editura Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, București, 1994, pp. 448-449).

Apostol, că «omul din afară se strică, cel din lăuntru însă se înnoiește din zi în zi» (II Cor. 4,16). Altfel nu se pot purta cu bucurie necazurile cele după voia lui Dumnezeu. Căci este de trebuință, în acestea, de cunoștință desăvârșită și de înțelepciune duhovnicească. Iar cel lipsit de acestea umblă în întunericul deznădejzii și al neștiinței, neputând să vadă câtuși de puțin lumina răbdării și a mângâierii"¹¹⁵⁵.

"Dacă vrem să răbdăm tot necazul și toate ispitele cu ușurință, să dorim moartea pentru Hristos și să o avem pururea înaintea ochilor. De altfel aceasta ne este porunca: «Să ne luăm crucea și să-i urmăm Lui», ceea ce înseamnă să fim aplecați și pregătiți să murim. Dacă vom avea această stare de spirit, vom răbda tot necazul văzut și nevăzut, cu multă ușurință, căci cel ce dorește chiar să moară pentru Hristos, cu greu se va teme de dureri și de necazuri. Noi de aceea socotim necazurile grele, pentru că nu dorim moartea pentru Hristos și nu atârnăm cu gândul pururea de El. Iar cel ce pofteste să-L moștenească pe El, să poftască, de asemenea, a râvni patimile Lui. Așadar, cei ce zic că iubesc pe Domnul, întru aceasta se fac vădiți, că răbdă nu numai cu vitejie, ci și cu inimă bună tot necazul care vine asupra lor, pentru nădejdea în El"¹¹⁵⁶.

"Omul legat prin lanțurile dragostei de Dumnezeu socotește ca nimic pătimirea. Căci el se desfată în dureri și înflorește în pătimirea neplăcută și când nu pătimește nimic întristător pentru Cel iubit, atunci socotește, mai degrabă, că pătimește, și fuge de tihnă ca de o pedeapsă"¹¹⁵⁷.

"Tot necazul care se suferă cu răbdare este bun și folositor, fiindcă cel cu cuget smerit se ocărăște și se învinovățește pe sine când îi vin necazuri, și nu pe altcineva. Și

¹¹⁵⁵ Filocalia vol. VI, p. 87.

¹¹⁵⁶ Filocalia vol. V, p. 385.

¹¹⁵⁷ Filocalia vol. vol. VIII, p. 56.

răbdând astfel, cere de la Dumnezeu dezlegare și aflând-o se bucură și rabdă cu mulțumire"¹¹⁵⁸. "Încercările îngăduite de Dumnezeu, venite asupra omului fără voia lui, sunt căi line, când mintea, bucurându-se și veselindu-se, rabdă cu inimă bună neputințele, necazurile și nevoile, desființând toată stăpânirea patimilor de bunăvoie, prin ostenele fără de voie, care-l duc fără să rătăcească, spre cununa chemării de sus"¹¹⁵⁹.

"Cel ce primește necazurile din timpul de față în așteptarea bunătaților de mai târziu, a aflat cunoștința adevărului și se va izbăvi ușor de mânie și de întristare. Își cunoaște mai bine complexitatea firii cel ce suportă necazuri, decât cel pentru care totul decurge lin, rămânând la suprafața ființei lui nepusă la încercare prin necazuri grele"¹¹⁶⁰.

"Necazul care nu este suferit cu răbdare, este fără folos"¹¹⁶¹, "pentru că cel ce nu primește cu mulțumire necazurile și încercările fără voie, aduse asupra lui cu îngăduința lui Dumnezeu, în vederea îndreptării, și nu se pocăiește, ci se

¹¹⁵⁸ Filocalia vol. V, p. 112.

¹¹⁵⁹ Filocalia vol. III, p. 175. Când omul păcătuiește, calcă în mod conștient voia lui Dumnezeu, iar pentru a-l ierta, Acesta îi trimite necazuri fără voia lui. Înțelegând că acestea îi vin pentru păcatele sale, omul se îndepărtează de păcat, acceptă fără cârtire necazurile trimise de Dumnezeu și astfel primește iertarea păcatelor. Ba mai mult, celor ce acceptă cu voia lor necazurile venite fără voie, Dumnezeu le sfocotește necazurile drept virtuți, datorită acceptării lor cu mulțumire și fără cârtire. "Omului care suferă cu mulțumire chinuri pentru păcatele sale și recunoaște, ca un vinovat, cauza pentru care pătimeste, suferința pentru păcate i se schimbă prin mulțumirea recunoscătoare în virtute, datorită acceptării ei de bunăvoie. Iar pentru atitudinea lui de mulțumire, Dumnezeu îi dă putere să rabde, și îi schimbă pătimirea lui fără voie, în virtute cu voia" (Sfântul Maxim Mărturisitorul, Ambigua, Traducere din grecește, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1983, p. 316).

¹¹⁶⁰ Filocalia vol. IX, p. 91, nota 153.

¹¹⁶¹ Filocalia vol. V, p. 112.

împotrivește hotărârilor dumnezeiești întemeiate pe judecățile Lui cele drepte, este osândit la înstrăinarea de cele dumnezeiești"¹¹⁶². "Cel ce nu mulțumește pentru certările de pe urma păcatelor sale, se curățește de păcate, dar încasează pedeapsa pentru nemulțumire"¹¹⁶³.

"De multe ori, aflându-se unii în necazuri, tăgăduiesc vina lor și învinovățesc pe alții. Dar Dumnezeu cel milostiv așteaptă că doar, doar se vor smeri în oarecare fel, ca să-i ierte și să-i izbăvească. Și nu numai de încercările lor îi izbăvește, ci le iartă și greșelile, miluindu-se de puțină mărturisire a inimii lor"¹¹⁶⁴.

"Dacă nu este ușor să aflăm pe cineva bineplăcut lui Dumnezeu, fără să fie încercat în viața aceasta, se cade să mulțumim lui Dumnezeu pentru tot ce ni se întâmplă"¹¹⁶⁵, pentru că "încercările ce ne vin pe neașteptate, ne învață cu bun rost să ne facem iubitori de osteneală"¹¹⁶⁶. "Pentru toate trebuie să-i mulțumim Domnului, căci nu avem nimic de la noi, ci toate de la Dumnezeu spre folosul nostru. Căci și cele grele ne sunt de folos spre întărirea noastră"¹¹⁶⁷.

¹¹⁶² Filocalia vol. III, p. 106. Atitudinea omului în necazuri este crucială. Dacă acesta rabdă necazurile cu bucurie, fiind conștient că le merită pentru păcatele lui, se îndepărtează de păcat, se smerește și Dumnezeu îi iartă păcatele prin încercări. Dacă însă omul este nemulțumit în necazuri, ca unul ce este pedepsit pe nedrept, dovedește că este mândru, pentru că nu își recunoaște păcatele pentru care i-au venit încercările, iar necazurile nu îi sunt spre folos, ci spre osândă, pentru că acesta cârtește împotriva lui Dumnezeu, ori "Dumnezeu celor mândri le stă împotrivă, iar celor smeriți le dă har" (Iacov 4,6).

¹¹⁶³ Filocalia vol. II, p. 228.

¹¹⁶⁴ Filocalia vol. X, pp. 359-360.

¹¹⁶⁵ Filocalia vol. VIII, p. 54.

¹¹⁶⁶ Filocalia vol. IV, p. 77.

¹¹⁶⁷ Filocalia vol. XI, p. 482, nota 688.

"Chiar în necazuri, omul se întâlnește cu binele dacă se folosește de ele prin libertate și cunoștință, spre bine. Ele i se dau, de aceea, pentru că se poate folosi de ele prin cunoștință și libertate. Ele îi largesc cunoștința, dar îl și fac să crească duhovnicește, să evite răul, în chip liber"¹¹⁶⁸.

"Oamenii având înțelegere și nefiind ca animalele, văd un sens în necazurile ce le vin. Nu se deprind să le suporte în chip simplu, fără să câștige prin aceasta o experiență, o cunoștință, să tragă o concluzie. Acesta este încă un motiv pentru care le primesc în chip liber, nu ca animalele ce le suportă fără libertate, pentru a câștiga o simplă deprindere în a împlini de frică voia stăpânului lor"¹¹⁶⁹. "Răbdarea necazurilor este semnul cunoștinței adevărate"¹¹⁷⁰.

Sfântul Varsanufie spune: "O, iubite frate, Domnul a răbdat crucea și tu nu te bucuri de necazurile a căror răbdare duce în împărăția cerurilor?"¹¹⁷¹. "Răbdarea necazurilor este cea mai mare binefacere a lui Dumnezeu către noi. Cel ce s-a învrednicit de acest mare dar, este dator să mulțumească lui Dumnezeu, fiindcă l-a împărtășit de o mare binefacere, căci s-a făcut următor al lui Hristos, al Sfinților Săi Apostoli, al mucenicilor"¹¹⁷².

"Dacă vei înțelege ce zice Scriptura - spune Marcu Ascetul - că «în tot pământul stăpânesc judecățile lui Dumnezeu» (Ps. 104,7), orice întâmplare ți se va face învățător spre cunoștința de Dumnezeu"¹¹⁷³. Iar Sfântul Apostol Pavel ne îndeamnă: "«Dați mulțumire pentru toate» (I Tes. 5,18), fie «în necazuri, în nevoi, în strâmtorări» (II Cor. 6,4), fie în neputințe și

¹¹⁶⁸ Filocalia vol. X, p. 251, nota 276.

¹¹⁶⁹ Filocalia vol. X, p. 250, nota 275.

¹¹⁷⁰ Filocalia vol. I, p. 296.

¹¹⁷¹ Filocalia vol. XI, pp. 215-216.

¹¹⁷² Filocalia vol. V, p. 149.

¹¹⁷³ Filocalia vol. I, p. 297.

osteneli trupești"¹¹⁷⁴. Sfântul Varsanufie ne atrage atenția: "Dacă ai avut sănătate trupească, dar spre încercare ți-a venit și o mică suferință, pentru ce nu-ți aduci aminte de Iov, care zice: «Dacă am primit de la Dumnezeu cele bune, nu voi primi oare și pe cele rele?» (Iov 2,10)"¹¹⁷⁵.

"De la cel bolnav cu trupul, Dumnezeu nu cere o slujire trupească, ci una duhovnicească, adică rugăciunea, căci zice apostolul: «Rugați-vă neîncetat» (I Tes. 5,17)"¹¹⁷⁶. Sfântul Varsanufie îi spune unui om bolnav, și prin el, tuturor celor aflați în suferință: "Boala aceasta nu ți-a venit decât ca să nu pleci la Dumnezeu fără rod. Deci dacă rabzi și mulțumești, ți se va socoti în loc de nevoință"¹¹⁷⁷. "Dumnezeu nu cere de la cel bolnav decât mulțumire și răbdare, pentru că acestea mijlocesc pentru neputința lui înaintea lui Dumnezeu"¹¹⁷⁸. "Răbdarea și mulțumirea aduse lui Dumnezeu îl scutesc pe cel bolnav înaintea Domnului de faptele bune trupești pe care nu le-a putut săvârși (post, nevoință), din cauza neputinței sale"¹¹⁷⁹. De aceea "să ne

¹¹⁷⁴ Filocalia vol. XI, p. 28. "De vei cădea în vreo boală, să nu te scârbești! Căci dacă Stăpânul vrea să pătimești cu trupul, tu cine ești de te necăjești? oare nu El poartă grijă de tine în toate? sau fără dânsul trăiești? rabdă, și roagă-l pe El, să-ți dea cele de folos! Aceasta este voia Lui, și deci șezi cu îndelungată răbdare!" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 480).

¹¹⁷⁵ Filocalia vol. XI, p. 110.

¹¹⁷⁶ Filocalia vol. XI, p. 246.

¹¹⁷⁷ Filocalia vol. XI, p. 361.

¹¹⁷⁸ Filocalia vol. XI, p. 159.

¹¹⁷⁹ Filocalia vol. XI, p. 159, nota 194. Unui bolnav răbdător în suferința sa, diavolul îi aduce în închipuire faptele bune pe care le-ar fi putut face dacă ar fi fost sănătos și nu le poate face datorită bolii sale. Dacă acest bolnav își pierde răbdarea, cade în cursa diavolului, iar boala nu îi este de folos, nici spre îndreptare. Să știm întotdeauna că nerăbdarea vine de la diavol

bucurăm de boală, fie că este spre îndreptarea noastră, fie că este dovada iubirii lui Dumnezeu, vrând să ne facă și mai buni. Numai bucurându-ne de ea, ne este de folos"¹¹⁸⁰. "Astfel celui ce suportă boala cu răbdare și mulțumește lui Dumnezeu, aceasta i se socotește în loc de nevoie, sau chiar mai mult și culege din răbdarea aceasta rodul mântuirii"¹¹⁸¹.

Dumnezeu nu îngăduie necazuri peste puterile noastre

"Niciodată n-a lăsat Dumnezeu pe omul care nădăjduiește într-Însul, să fie covârșit de încercări încât să deznădăjduiască"¹¹⁸². "Dumnezeu nu-l încearcă pe om peste puterea lui"¹¹⁸³ "căci este milostiv și cunoaște mai mult decât noi neputința noastră; și dacă pentru a ne încerca aduce asupra noastră câte o boală, avem pe apostolul care ne mângâie, zicând: «Credincios este Dumnezeu; El nu va îngădui ca să fiți ispitiți mai mult decât puteți, ci odată cu ispita, va aduce și scăparea din ea, ca să puteți răbda» (I Cor. 10,13)"¹¹⁸⁴. Sfântul Varsanufie se adresează celor aflați în necazuri: "Nu știți oare ce i-a spus Domnul Sfântului Pavel, care-i ceruse să ia de la el suferința?: «Îți este de ajuns harul Meu» (II Cor. 12,9)"¹¹⁸⁵. Drept aceea

și răbdarea de la Dumnezeu. Dacă Dumnezeu ți-a lăsat boala, înseamnă că aceasta îți este mai de folos decât ceea ce ai fi făcut tu dacă nu erai bolnav. Ba mai mult, dacă erai sănătos, poate nici nu ai fi făcut ceea ce gândești acum, ci ai fi păcătuit.

¹¹⁸⁰ Filocalia vol. XI, p. 189, nota 240.

¹¹⁸¹ Filocalia vol. XI, p. 115.

¹¹⁸² Filocalia vol. V, p. 382.

¹¹⁸³ Filocalia vol. XI, p. 389.

¹¹⁸⁴ Filocalia vol. XI, p. 110. "Dumnezeu vrea ca creștinul să se lepede cu totul de voia sa, de dorințele sale și de orice împătimitură pentru ele și să se predea cu totul în voia lui Dumnezeu. El rândăduiește toate întâmplările spre folosul și mântuirea omului, căci «El voiește ca toți oamenii să se mântuiască» (I Tim. 2,4). De aceea, îmbărbătează-te și crede că «odată cu ispita va aduce și scăparea din ea» (I Cor. 10,13)" (Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Sophia, 1998, p. 26).

¹¹⁸⁵ Filocalia vol. XI, p. 124.

"aruncă ancora nădejzii în Dumnezeu, care poate să mântuiască și așteaptă de la El sfârșitul cel de folos al încercărilor"¹¹⁸⁶. "În privința bolii nu te descuraja - spune Sfântul Ioan - căci nu te va părăsi Domnul, ci o va folosi cum singur El știe spre folosul tău, ca să nu suferi peste putere"¹¹⁸⁷.

"Toate necazurile au atât aspectul de încercări, cât și pe cel de ispite. Depinde de cum sunt folosite: pentru ieșirea din ele spre Dumnezeu, sau pentru căderea deplină. Voința omului este cea care le dă ultima calificare. Ele sunt o cumpănă pusă în fața omului, ca să o aplece fie într-o parte fie în alta. Fără ele, adică fără biruirea lor, nu poate înainta omul spre Dumnezeu. De aceea se dau pe măsura nivelului la care a ajuns omul, pe măsura capacității lui de a câștiga din ele"¹¹⁸⁸. "Dumnezeu nu-i cruță de necazuri pe cei iubiți, pentru că fără ele nu ar spori în virtutea răbdării și a smereniei. Dar dându-le necazuri, le dă și putere să rabde și să se smerească"¹¹⁸⁹.

"Nu este cineva care să nu se întristeze în timpurile de deprindere (de exercitare). Și nu este cineva căruia să nu i se pară amară vremea în care bea fierea încercărilor. Căci fără acestea nu poate ajunge cineva la băutura cea tare. Dar a răbda nu stă în puterea noastră. Căci cum ar putea vasul de lut să țină apa curgătoare, dacă nu l-ar fi întărit focul dumnezeiesc?"¹¹⁹⁰.

"Răbdarea necazurilor are un mare rol în înaintarea omului spre chipul lui real. Aceasta întărește pe om cu adevărat în spiritul lui, în vreme ce căutarea de a se sustrage de sub ele îl moleșește spiritual. Prin răbdarea necazurilor omul arată că tăria lui nu-i vine de la alipirea de lume, ci de la Dumnezeu cel

¹¹⁸⁶ Filocalia vol. VIII, p. 56.

¹¹⁸⁷ Filocalia vol. XI, p. 116.

¹¹⁸⁸ Filocalia vol. X, p. 244, nota 263.

¹¹⁸⁹ Filocalia vol. X, p. 248, nota 269.

¹¹⁹⁰ Filocalia vol. X, p. 252.

atotputernic și iubitor"¹¹⁹¹. "Potrivnicul pizmuiește răsplătirea noastră cu cele nădăjduite și de aceea vrea să sădească în sufletele noastre moleșeală și trândăvie, ca nu cumva, viețuind în chip bine-plăcut, să ne învrednicim de ele. Drept aceea, oricât de mult s-ar înarma cel rău împotriva noastră, dacă noi răbdăm atacurile cu curaj, toate uneltilor lui împotriva noastră se risipesc cu ajutorul lui Hristos, care luptă împreună cu noi. Să ne aducem aminte că și El a străbătut veacul acesta așa, ocarât, prigonit, batjocorit, iar la urmă a sfârșit prin moarte de ocară pe cruce"¹¹⁹².

"Dumnezeu ia toate grijile noastre, dacă avem încredere să i le încredințăm Lui spre purtare, căci virtual ni le-a luat când s-a răstignit pentru noi. În încercări Dumnezeu așteaptă să ne arătăm încrederea în El, căci greutățile noastre le va rezolva El; durerile ne sunt ușurate de compătimirea Lui; greșelile noastre ni le iartă El, dacă i-o cerem cu încredere; cu ispitele noastre luptă El în noi împreună cu noi. Tot ce ni se cere este încrederea în El. Propriu zis nouă ni se cere numai să nu rămânem nepăsători, ci să luptăm și noi, dar să știm că luptând, purtăm o cruce sub care este și El cu o putere nesfârșit mai mare decât a noastră. Prin cruce comunicăm cu El. El poartă crucea mai departe pentru toate ale noastre. Dar acum ni se cere să ne așezăm și noi sub ea, lângă El, primind comunicarea oferită de El. Greutatea cea mare o poartă El. Dar ne lasă și pe noi să o purtăm atât cât putem, întărindu-ne cu puterea Lui în purtarea ei"¹¹⁹³.

"Nu când ne merge bine se arată puterea noastră, prin care se slăvește Dumnezeu, ci când suportăm greutățile cu răbdare. De aceea îl slăvim pe Hristos nu numai pentru învierea Lui, ci și pentru crucea Lui și pentru coborârea Lui din iubire la noi prin întrupare"¹¹⁹⁴.

¹¹⁹¹ Filocalia vol. XI, p. 17.

¹¹⁹² Filocalia vol. V, pp. 384-385.

¹¹⁹³ Filocalia vol. XI, p. 477, nota 682.

¹¹⁹⁴ Filocalia vol. XI, p. 688, nota 939.

"Puterea răbdării necazurilor îi vine omului din legătura cu Hristos, care, fiind Fiul lui Dumnezeu făcut om, a suportat crucea din iubire pentru noi, nelăsându-se covârșit de durerile ei"¹¹⁹⁵. "Omul pătimind osteneli și încercări dobândește virtuțile, dar puterea pentru această pătimire o are din împreună-pățimirea lui Hristos cu el. Domnul Hristos repetă drumul pătimirii și slăvirii Sale cu fiecare din cei ce vor să urmeze Lui sau să-L imite pe El"¹¹⁹⁶.

Nu toate necazurile sunt urmarea păcatelor

"Necazurile sunt aduse peste unii oameni pentru ștergerea păcatelor săvârșite, peste alții pentru oprirea celor ce vor avea să le facă"¹¹⁹⁷. Sfântul Marcu Ascetul ne spune în acest sens: "Nu

¹¹⁹⁵ Filocalia vol. XI, p. 17.

¹¹⁹⁶ Filocalia vol. V, p. 427, nota 106. "Împreună cu tot omul, care suferă ca un vinovat chinuri pentru păcate, pătimește și Dumnezeu Cuvântul, și dacă cel ce pătimește suferă cu mulțumire și cunoaște pe Cuvântul care este împreună cu el, și mărturisește cauza pentru care pătimește și cere ca așa cum Cuvântul, fiind nevinovat, participă cu el la patima lui, așa să-i transmită Cuvântul prin Sine Însuși, lui, nevrednicului, fericirea proprie și mortificarea silită pe care i-o va socoti virtute, din pricina recunoștinței, când se va arăta lumina neapropiată a Împărăției, și credinciosul îi mulțumește că precum participă El cel nevinovat la pătimirea noastră a celor vinovați, așa vom participa noi cei fără merit, la slava Lui binemeritată. Astfel mortificarea din constrângere a mădurelor trupului suferită de el pentru păcate, i se schimbă prin mulțumire recunoscătoare în virtute, datorită primirii ei de bunăvoie. De aceea pătimește Hristos cel nevinovat, pentru noi cei vinovați, și de aceea noi trebuie să ne arătăm recunoștința pentru pătimirea Lui pentru noi. Prin aceasta dându-ne putere să răbdăm, El schimbă pătimirea noastră fără voie în virtute cu voia. Prin aceasta dezlegându-se de multele datorii ale păcatelor, cel ce suferă intră cu dreptate împreună cu Cuvântul în rai" (Petru Florea, Opera exegetică a Sfântului Maxim Mărturisitorul, Editura Academiei, Tg-Mureș, 1998, pp. 91-92).

¹¹⁹⁷ Filocalia vol. II, p. 89. Unii oameni sunt bătrâni și suferinzi, dar nu mor și ne întrebăm de ce nu mai mor odată? De ce îi chinuie Dumnezeu?

socoti că orice necaz vine peste oameni din pricina păcatelor, pentru că sunt unii bine plăcuți și totuși încercați"¹¹⁹⁸.

"Multe dintre necazuri ni se întâmplă spre îndrumarea noastră, spre ștergerea păcatelor trecute, spre îndreptarea neatenției prezente, sau spre ocolirea păcatelor viitoare. Cel ce socotește așadar că pentru una din acestea i-a venit încercarea, nu se răzvrătește când este lovit, ci privește spre Dumnezeu și-i mulțumește Lui, care a îngăduit încercarea, și se învinovățește pe sine și primește certarea cu inimă bună. Nebunul însă roagă pe Dumnezeu să-l miluiască; dar mila nu o primește, fiindcă nu a venit precum a voit el, ci precum doctorul sufletelor a socotit că îi este de folos. Și de aceea se face nepăsător și se tulbură și uneori se războiește aprins cu dracii, alteori hulește pe Dumnezeu; astfel arătându-se nemulțumit, nu primește decât băta"¹¹⁹⁹.

Pentru aceștia suferința este timp de pocăință pentru păcatele trupești. Și să vrea, nu mai pot săvârși aceste păcate. Acestora Dumnezeu le dă șansa de a-și ispăși păcatele pe pământ și prin aceasta se duc în rai. Alții mor tineri, iar noi gândim ce nedrept este Dumnezeu, să secere viața omului la jumătatea zilelor lui. Dar acele persoane atunci sunt mai pregătite pentru rai. Dacă ar mai trăi, s-ar îndepărta de Dumnezeu, care este vânător iscusit și ia la Sine pe om, când este cel mai apropiat de El.

¹¹⁹⁸ Filocalia vol. I, p. 287. "Necazurile se trimit pentru probare, pentru întărirea firii și pentru ferirea de greșeli viitoare. Ele pot veni chiar când nu am păcătuit noi: ne vin pentru păcatele altora (astfel avem exemplul cu orbul din Evanghelie: «Trecând Iisus, a văzut un om orb din naștere. Și ucenicii Lui L-au întrebat, zicând: Învățătorule, cine a păcătuit; acesta sau părinții lui, de s-a născut orb?» [Ioan 9,1-2]). Răbdarea lor este un semn de putere și de înțelepciune și ne înzestrează cu putere și cu înțelepciune, cel ce le primește fiind scutit de necazurile veșnice" (Pr. Prof. Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, *Ascetica și Mistica Ortodoxă*, Editura DEISIS, Alba-Iulia, 1993, vol. I, *Ascetica*, p. 175).

¹¹⁹⁹ Filocalia vol. II, pp. 37-38.

Necazurile sfinților

"Fericit este omul pe care Dumnezeu îl mustră" (Iov 5,17), "căci Domnul ceartă pe cel pe care-l iubeste și ca un părinte pedepsește pe feciorul care îi este drag" (Pilde 3,12).

"Dumnezeu trimite încercări oamenilor care îl iubesc, pentru a vedea dacă îl iubesc cu adevărat"¹²⁰⁰. "Nici un fiu nedeprins nu primește bogăția casei tatălui său înainte de a se putea folosi de ea. De aceea Dumnezeu îi încearcă mai întâi și-i supune la greutăți pe cei care-L iubesc pe El, apoi le arată darul"¹²⁰¹. "Care este fiul pe care nu-l ceartă tatăl? De rabzi necazul cu mulțumire, ajungi fiu"¹²⁰². Astfel "fericit este cel ce a fost învrednicit să fie încercat de Dumnezeu"¹²⁰³, căci "precum întâlnirea cu focul face aurul mai strălucitor, la fel îl face mulțimea încercărilor pe cel drept"¹²⁰⁴.

"Proba feluritelor necazuri este îngăduită, după iconomia lui Dumnezeu, să vină asupra oamenilor, ca să se dovedească cei ce iubesc cu adevărat pe Domnul. Iar semnul care a deosebit în toată vremea pe patriarhi, prooroci, apostoli și mucenici nu a fost altul, decât trecerea prin calea cea strâmtă a încercărilor și necazurilor, pentru a bine-plăcea astfel lui Dumnezeu. «Fiule! - zice Scriptura - Când vrei să te apropii să slujești Domnului Dumnezeu, gătește-ți sufletul tău spre ispită. Încordează inima ta și fii tare și să nu te tulburi în timpul încercării» (Înț. lui Iisus Sirah 2,1-2). Toate cele ce-ți vin, primește-le ca bune, știind că fără Dumnezeu nu se face nimic. Drept aceea omul care vrea să placă lui Dumnezeu, trebuie să se prindă înainte de orice de răbdare și de nădejde"¹²⁰⁵.

¹²⁰⁰ Filocalia vol. V, p. 397.

¹²⁰¹ Filocalia vol. X, p. 252.

¹²⁰² Filocalia vol. XI, p. 577.

¹²⁰³ Filocalia vol. X, p. 50.

¹²⁰⁴ Filocalia vol. XI, p. 154.

¹²⁰⁵ Filocalia vol. V, p. 382.

"Când afli pace neschimbată în calea ta, teme-te - spune Sfântul Isaac Sirul - pentru că ești departe de cărarea pe care pășesc picioarele oboseite ale sfinților. Căci cu cât pășești mai sigur pe calea ce duce spre cetatea Împărăției și te apropii de cetatea lui Dumnezeu, cu atâtă să ai mai mult ca semn tăria încercărilor ce te întâmpină. Și cu cât te apropii și înaintezi, cu atât se înmulțesc încercările împotriva ta. Când simți deci în sufletul tău încercări mai felurite și mai tari, să știi că în acele timpuri sufletul tău a primit cu adevărat în ascuns o altă treaptă mai înaltă și i s-a adăugat la starea în care se află un har nou. Căci după măsura harului aduce Dumnezeu peste om necazurile altor încercări"¹²⁰⁶.

"Semnul binefacerii ce-i vine de la Dumnezeu omului pornit pe calea înduhovnicirii, este că au început pentru el necazurile. Înseamnă că Dumnezeu are încredere în puterea lui de a le suporta"¹²⁰⁷, pentru că "fără răbdarea necazurilor nu se dobândesc virtuțile, nu se dobândește tăria duhovnicească"¹²⁰⁸.

"De va trăi cineva anii lui Matusalem"¹²⁰⁹ și nu va umbla pe calea dreaptă, pe care au umblat toți sfinții, adică cea a necinstirii lor de către oameni, a iubirii și a răbdării bărbătești, nu va înainta nici puțin nici mult pe calea spre împărăția lui Dumnezeu, și își va cheltui anii în zadar"¹²¹⁰. Drept aceea, "iubește necazurile - ne sfătuiește Sfântul Varsanufie - adu-ți aminte de răbdarea lui Iov și a celor ce i-au urmat și râvnește să mergi pe urmele lor. Nu uita de necazurile pe care le-a răbdat Sfântul Pavel"¹²¹¹, pentru că el "a avut parte de naufragii,

¹²⁰⁶ Filocalia vol. X, pp. 241-242.

¹²⁰⁷ Filocalia vol. XI, p. 55, nota 46.

¹²⁰⁸ Filocalia vol. X, p. 291, nota 325.

¹²⁰⁹ Matusalem a trăit 969 de ani (Fac. 5,27), deci este cel mai longeviv om de pe fața pământului.

¹²¹⁰ Filocalia vol. IX, p. 105, nota 173.

¹²¹¹ Filocalia vol. XI, p. 54.

prigoane, băți cu toiagul, închisori, lanțuri și de alte nevointe grele"¹²¹². "Gândește-te că lucrurile sunt stricăcioase și trecătoare pe pământ"¹²¹³.

"În necazuri și-au dovedit sfinții dragostea de Hristos și nu în tihnă"¹²¹⁴. "Puțin necaz suportat pentru Dumnezeu, este mai mare decât o faptă mare săvârșită fără necaz. Deoarece necazul de bunăvoie probează credința și iubirea. De aceea în necazuri s-au probat sfinții în dragostea lui Hristos, pentru că fapta fără osteneală este dreptatea celor din lume, care fac milostenii din cele din afară și nu agonisesc în ei înșiși. Este lucru mai mare să suporti o durere, decât să faci cu ușurință o faptă bună. Ultima nu se înscrie atât de adânc în ființa proprie, ca să o preschimbe"¹²¹⁵. "La dragoste se ajunge prin răbdarea necazurilor, pe care Dumnezeu le trimite din dragostea pentru întărirea duhovnicească, pentru întărirea în dragoste a celor pe care vrea să-i înalțe spre Sine"¹²¹⁶.

¹²¹² Filocalia vol. X, p. 389, nota 468.

¹²¹³ Filocalia vol. XI, p. 54. Necazurile nu înseamnă că Dumnezeu nu ne iubește și ne-a uitat, ci contrariul, prin acestea ne ține aproape de El. Hristos nu i-a iubit pe apostoli? Au fost cei mai apropiați de El și au murit martiri, în afară de Sfântul Ioan. Prin necazuri ne pregătim cunună în cer. Să privim necazurile ca pe o binecuvântare. Sfântul Apostol Pavel spune: "Și pentru ca să nu mă trufesc cu măreția descoperirilor, datu-mi-s-a un ghimpe în trup, un înger al satanei, să mă bată peste obraz, ca să nu mă trufesc. Pentru aceasta de trei ori am rugat pe Domnul ca să-l depărteze de la mine; și mi-a zis: Îți este de ajuns harul Meu (deci Dumnezeu nu-l abandonase pe apostol), căci puterea Mea se desăvârșește în slăbiciune. Deci foarte bucuros, mă voi lăuda mai ales întru slăbiciunile mele, ca să locuiesc în mine puterea lui Hristos. De aceea mă bucur în slăbiciuni, în defăimări, în nevoi, în prigoniri, în strămtorări, pentru Hristos, căci, când sunt slab, atunci sunt tare" (II Cor. 12,7-10). Necazurile ne vin pentru a ne ține departe de păcat, aproape de Dumnezeu și pentru a ne întări în credință.

¹²¹⁴ Filocalia vol. X, p. 85.

¹²¹⁵ Filocalia vol. IX, pp. 90-91, nota 152.

¹²¹⁶ Filocalia vol. X, p. 503, nota 607 b.

"Fie că ne vine ceva bun sau ceva rău de la cineva; să mulțumim lui Dumnezeu pentru cele ce ni se întâmplă, suportând toate cu învinovățirea de sine și spunând cum au spus părinții, că de ni se întâmplă ceva bun, este din purtarea de grijă a lui Dumnezeu, iar de ni se întâmplă ceva rău, se întâmplă pentru păcatele noastre. Pentru că sfinții, de pățimesc, o fac sau pentru numele lui Dumnezeu, sau pentru a se arăta virtutea lor spre folosul multora, sau pentru a se înmulți plata lor de la Dumnezeu"¹²¹⁷.

"«Multe sunt necazurile dreptilor» (Ps. 33,18) și în ele se probează omul ca aurul în foc și «multe sunt bătăile păcătosului» (Ps. 31,10). Deci dacă suntem drepti, să primim să fim cercați în necazuri, iar dacă suntem păcătoși, să le răbdăm ca unii ce suntem vrednici de ele"¹²¹⁸. "De suntem drepti, încercarea ni se face spre sporire, iar de suntem păcătoși, spre iertarea păcatelor, spre îndreptare, spre deprinderea și învățarea răbdării"¹²¹⁹. "Deci fie că suntem drepti, fie păcătoși, trebuie să răbdăm necazul, căci nu putem fi fără necaz. El ne învață răbdarea"¹²²⁰.

"Dumnezeu îngăduie să fie încercați robii Săi spre și mai mare laudă și slavă a Stăpânului și spre rușinea vrăjmașului"¹²²¹. "Dacă nu ar veni asupra celor drepti necazuri, diavolul ar putea spune în ziua judecății către Dumnezeu că acestora le-a fost ușor să nu se clatine în viața pământească, odată ce au cunoscut făgăduința marilor bunătăți ce-i așteaptă și de a căror arvună s-au bucurat încă de pe pământ, nefiind supărați de necazuri"¹²²². Dar sfinții suportând încercări pe pământ și biruindu-le, diavolul nu le poate aduce nici o acuză.

¹²¹⁷ Filocalia vol. IX, p. 554.

¹²¹⁸ Filocalia vol. XI, p. 54.

¹²¹⁹ Filocalia vol. XI, p. 388.

¹²²⁰ Filocalia vol. XI, p. 131.

¹²²¹ Filocalia vol. XI, p. 154.

¹²²² Filocalia vol. XI, p. 157, nota 192.

Sfinții se roagă nu să scape de necazuri, ci să primească de la Dumnezeu puterea de a le răbda

Sfinții nu se întristează când suferă necazuri și nici nu se roagă lui Dumnezeu să le îndepărteze de la ei, ci cer puterea de a le răbda. Ei sunt conștienți că suferirea fără cârtire a încercărilor îngăduite de Dumnezeu, le șterge păcatele săvârșite și le pregătește cunună în cer. Astfel sfinții, "până vor înceta din viață, sunt gata să primească cu bărbăție necazurile și nu fug de ele"¹²²³, ci "mai degrabă se veselesc prin ele și se fac și mai desăvârșiți"¹²²⁴. "Cel ce prin sânguință a dobândit roadele dragostei nu se strămută din aceasta, chiar de-ar pătimi zeci de mii de rele. Să te încredințeze despre aceasta Ștefan, ucenicul lui Hristos, și cei ca el și Însuși Mântuitorul, care se ruga Tatălui pentru cei ce-L ucideau și cerea iertare de la El, ca pentru unii ce nu știau ce fac"¹²²⁵.

Domnul Hristos s-a rugat în Ghetsimani lui Dumnezeu Tatăl să poată depăși greaua încercare pe care o avea în față, dar nu cum voia El, ci cum voia Tatăl: "Părinte, de este cu putință, treacă de la Mine paharul acesta! Însă nu precum voiesc Eu, ci precum Tu voiești" (Mat. 26,39). "Iisus nu s-a rugat pentru Sine să treacă paharul de la El, ci pentru ca să ne învețe pe noi să ne rugăm când ne aflăm în mare strâmtoare, și rugându-ne, să luăm putere să răbdăm. Astfel El nu a primit depărtarea pătimirii prin rugăciune și poate nici noi nu o primim, dar putem dobândi puterea de a o răbda. Iar aceasta ne este mai de folos pentru a ajunge la tăria stăpânirii peste toate cele ce caută să ne robească,

¹²²³ Filocalia vol. X, p. 274.

¹²²⁴ Filocalia vol. X, p. 274. "Încercările nu-l slăbesc pe om, ci îl fac să apară așa cum este el" (Arșavir Acterian, Cum am devenit creștin, Editura Harisma, București, 1994, p. 12).

¹²²⁵ Filocalia vol. II, p. 66.

decât scăparea de durere. Deci nici Iisus nu a obținut ceea ce a cerut, nici noi. Dar obținem altceva cu mult mai de folos. Rugăciunea nu este ascultată întotdeauna în ceea ce cerem, dar este întotdeauna ascultată, prin faptul că ni se dă puterea să răbdăm ceea ce ni se lasă să suportăm"¹²²⁶.

"Sfinții când se află în necazuri, se roagă neîncetat ca să dobândească răbdare de la Dumnezeu, de aceea Apostolul zice: «Deci, foarte bucuros, mă voi lăuda mai ales întru neputințele mele, ca să locuiască în mine puterea lui Hristos» (II Cor. 12,9), căci «când sunt slab, atunci sunt tare» (II Cor. 12,10)"¹²²⁷.

¹²²⁶ Filocalia vol. XI, p. 143, nota 169. Dacă ai vreun necaz, aleargă la rugăciune și stăruie în ea, după exemplul Domnului, căci și el s-a rugat de trei ori în grădina Ghetsimani pentru a-ți da pildă că la orice supărare și necaz să-ți găsești scăpare în rugăciune" (Nicodim Aghioritul, Războiul nevăzut, Editura Arta Grafică, 1991, p. 150). "Când vei da de necazuri mari, să postești trei zile și să te rogi cu lacrimi și Dumnezeu te va învăța ce să faci" (Arhim. Ioanichie Bălan, Părintele Paisie Duhovnicul, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993, p. 82).

¹²²⁷ Filocalia vol. II, p. 40. În acatistul sfintei cruci vedem atitudinea pe care trebuie să o avem în necazuri: "O, răstignitul meu Hristoase, câte ai pățimit pentru noi, câte răni, câte scuipări, câte batjocuri, și necinste ai răbdat pentru păcatele noastre, pentru ca să ne dai pildă de adevărată răbdare! De aceea cum putem noi fugi de Cruce, văzând pe Hristos că este ridicat pe ea? Cum să ne pară grele chinurile văzând pe Stăpânul nostru că le iubește și le cere și le socotește lui de mare cinste? Rușine ne este cu adevărat, de ne vom întrista de relele ce ne pricinuiesc oamenii, sau de ispitele ce ne aduc diavoli, trupul și gândurile noastre cele rele, sau pentru sărăcia și bolile ce ne vin din voia lui Dumnezeu pentru păcatele noastre, deoarece acestea toate le trimite pentru ca să ne apropie mai mult de El; pentru ca să-L slăvim și să ne pedepsim în această viață pentru binele nostru, pentru ca să ne odihnim cu mai multă mărire întru împărăția Lui cea veșnică. Și de vreme ce este așa, înmulțește-ne, Doamne, ostenele, ispitele și durerile, dar să ne înmulțești împreună și să ne prisosești și răbdarea și puterea, ca să putem răbda toate câte ni s-ar întâmpla"

"Un călugăr tânăr, ucenic al unui mare bătrân, era războit de un gând pătimăș. Văzându-l bătrânul luptând, i-a zis: Voiești să îl rog pe Dumnezeu să-ți ușureze războiul? Ucenicul însă i-a răspuns: Măcar că mă ostenesc, Avvo, dar văd din osteneală un rod în mine. Roagă mai bine pe Dumnezeu să-mi dea răbdare"¹²²⁸. De aceea Isaia Pustnicul ne spune: "Dacă te rogi lui Dumnezeu ca să ia războiul de la tine și nu te aude, nu te întrista. Căci cunoaște ceea ce îți este de un folos mai mare"¹²²⁹.

"Pe cei ce sunt fii cu adevărat, Preamilostivul Dumnezeu nu binevoiește să-i scoată din încercările lor, nici nu-i izbăvește de aceste încercări, ci îi îmbracă cu răbdare în ele. Și toate aceste bunătăți le primesc în mâna răbdării lor, spre desăvârșirea sufletelor lor"¹²³⁰.

Marcu Ascetul ne atrage atenția: "Nu zice că se poate câștiga virtutea fără necazuri; căci virtutea neprobată în necazuri, nu este întărită"¹²³¹. De aceea "cel ce fuge de ispite, fuge de lupta cu ele, prin care se dobândește virtutea"¹²³².

"Dar nu trebuie nici să se arunce cineva cu voia în încercare, pentru a fi asemenea mucenicilor, ci să o rabde cu mulțumire pe cea care îi vine din îngăduința lui Dumnezeu"¹²³³.

(Acatistul Sfintei Cruci, Acatistier, Editura Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, București, 1994, p. 141).

¹²²⁸ Filocalia vol. IX, p. 614.

¹²²⁹ Filocalia vol. XII, p. 59. Omului aflat în necaz îi este mai de folos să rabde necazul, decât să se ia de la el în urma rugăciunii. Pentru necaz i se iartă păcatele din trecut și i se pregătește cunună în cer. Dacă este izbăvit din necaz, dobândește mângâiere pe pământ, iar nu în cer. Cine abate boala, pierde răsplata suferinței, dar cine rabdă boala și mulțumește, primește cunună de mucenic.

¹²³⁰ Filocalia vol. X, p. 248.

¹²³¹ Filocalia vol. I, pp. 276-277.

¹²³² Filocalia vol. X, p. 234, nota 253.

¹²³³ Filocalia vol. XI, p. 392. Nu trebuie să căutăm noi necazul, crezând că prin acesta ni se iartă păcatele și ne mântuim. Necazurile îngăduite

Martirii nu simțeau nici o durere în cazne. "Experiența durerii din simțire, o ignoră cineva când își leagă mintea de Dumnezeu"¹²³⁴. "Lipsa durerii în necazuri, ajunsă în mucenici la culme, se explică prin covârșirea ei de bucuria produsă de dragostea lui Hristos. O bucurie mare poate covârși simțirea unei dureri în trup"¹²³⁵. "Dar și Hristos, ca Persoană iubitoare plină de viață, le dă mucenicilor o bucurie care copleșește durerea trupească"¹²³⁶

Necazurile venite de la diavoli

Nu numai Dumnezeu aduce încercări asupra omului, ci și diavolul, pentru că "acesta vrea ca în necazuri omul să-și taie puterea nădejzii în Dumnezeu, făcând din întâmplările dureroase care vin peste el, nu pricini pentru reculegerea minții, ci pricini de necredință"¹²³⁷. Astfel "nenumărate sunt uneltirile vrăjmașului, care încearcă să ne despartă de nădejdea și de dragostea față de Dumnezeu"¹²³⁸. "Cel rău caută să silească pe

de Dumnezeu fără voia noastră, ne vin în conformitate cu pedagogia dumnezeiască. Dumnezeu hotărăște dacă ne dă sau nu necazuri. Nu suntem noi cei care hotărâm aceasta în locul lui Dumnezeu. Dintre apostolii Domnului Hristos, unsprezece au suferit moarte martirică, preaslăvind prin aceasta pe Dumnezeu (Ioan 21,19). Apostolul Ioan însă, ucenicul iubit al Mântuitorului, nu a murit mucenicește. Aceasta înseamnă că el nu s-a mântuit? Dacă suferim necazuri, știe Dumnezeu de ce ni le trimite. Dacă nu suferim necazuri, Dumnezeu știe că noi ne putem mântui fără ele și de aceea nu ne lasă să suferim. Scopul lui Dumnezeu nu este ca noi să suferim, ci ca noi să ne mântuim, fie prin suferință, fie fără ea. Să ne lăsăm deci în voia lui Dumnezeu, care va rândui pentru fiecare dintre noi ceea ce ne este de folos. "Fiecare întâmpină ceea ce îi vine, după ideea sa - spune Marcu Ascetul - dar numai Dumnezeu știe cum i se potrivește fiecăruia ceea ce îi vine" (Filocalia vol. I, p. 297).

¹²³⁴ Filocalia vol. III, p. 43.

¹²³⁵ Filocalia vol. X, p. 139, nota 144.

¹²³⁶ Filocalia vol. VII, p.48, nota 6.

¹²³⁷ Filocalia vol. III, p. 104.

¹²³⁸ Filocalia vol. V, p. 396.

omul năpădit de dureri să pună în mișcare gânduri de ocară împotriva Făcătorului. Dar cunoscând noi planurile vicleanului, să răbdăm bărbătește necazurile venite cu îngăduința lui Dumnezeu"¹²³⁹, căci "răbdarea stinge puterea atacatoare a celui viclean"¹²⁴⁰ și în acest fel "ne arătăm punând mai presus de fire, pe Făcătorul firii"¹²⁴¹. "Chiar dacă ar suferi cineva multe necazuri și primejdii de la draci, ținând pacea Domnului, toate le va socoti ca nimic"¹²⁴².

"Trebuie ca Însuși Dumnezeu să îngăduie, precum singur știe, în grija Lui de lume și în iubirea de oameni, diavolului să aducă, prin slujitorii lui, diferite pedepse asupra noastră pentru păcatele săvârșite. Aceasta se arată limpede în istoria lui Iov, unde se spune că diavolul n-a putut să se apropie de Iov fără îngăduința lui Dumnezeu (Iov 1,12)"¹²⁴³.

"Dar cel rău nu îl supără pe om cât este voia lui, ci cât este lăsat de Dumnezeu. Căci dacă oamenilor le este cunoscut câtă povară poate duce catârul, asinul sau cămila, și pune pe fiecare povara pe care o poate duce, și dacă olarul știe câtă vreme trebuie să lase vasele de lut la foc, ca nu cumva rămânând prea mult să se sfărâme, nici scoțându-le înainte de arderea îndeajuns, să nu fie de folos, nu va ști oare cu mult mai mult Dumnezeu în înțelepciunea Lui, câtă încercare trebuie să fie adusă asupra fiecărui om, ca să se facă cercat și bun pentru împărăția cerurilor?"¹²⁴⁴.

Diavolul aduce din îngăduința lui Dumnezeu necazuri asupra celor ce ascultă de el. Astfel "diavolul este numit «sluga lui Dumnezeu», ca cel ce, cu îngăduirea lui Dumnezeu,

¹²³⁹ Filocalia vol. II, pp. 286-287.

¹²⁴⁰ Filocalia vol. III, p. 417.

¹²⁴¹ Filocalia vol. II, pp. 286-287.

¹²⁴² Filocalia vol. V, p. 254.

¹²⁴³ Filocalia vol. III, pp. 108-109.

¹²⁴⁴ Filocalia vol. V, pp. 382-383.

pedepsește pe păcătoși. Este drept să fie chinuți de diavol cei ce au îmbrățișat cu voluptate planurile lui viclene, prin păcate de bunăvoie. Astfel diavolul este semănătorul plăcerii, cât și aducătorul durerii prin pătimirile fără voie"¹²⁴⁵. "Osteneala și necazul curăță sufletul întinat de murdăria plăcerii și smulg cu totul afecțiunea lui față de lucrurile materiale, descoperindu-i paguba ce o are din iubirea față de ele. Pentru aceasta Dumnezeu îngăduie diavolului, după o judecată dreaptă, să supere pe oameni cu tot felul de necazuri"¹²⁴⁶. Astfel diavolul se face prin aceasta, fără să vrea, slujitor al voii lui Dumnezeu.

Plăcerea și durerea

"Dumnezeu, care a zidit firea omenească, nu a creat împreună cu ea nici plăcerea nici durerea din simțuri, ci a dat minții ei o anumită capacitate de plăcere, prin care să se poată bucura în chip tainic de El. Această capacitate lipind-o primul om de simțire îndată ce a fost creat, și-a văzut plăcerea mișcându-se potrivit firii, spre lucrurile sensibile, prin mijlocirea simțurilor"¹²⁴⁷. "Plăcerea și durerea legate de simțuri nu le-a avut omul la început, dar a avut în el o oarecare capacitate de a se bucura cu mintea de cele înrudite cu ea, deci de cele spirituale. Dar omul a coborât această capacitate de pe planul spiritual pe cel trupesc, unind-o cu simțirea. S-a produs, prin voia omului, sau prin neatenția și lipsa unei voiri statornice, un transfer al capacității de plăcere de pe planul spiritual pe cel biologic. Astfel omul și-a mutat plăcerea prin mijlocirea simțurilor spre cele sensibile"¹²⁴⁸. "Dar Dumnezeu, care se îngrijește de mântuirea noastră a înfipt în mod providențial în

¹²⁴⁵ Filocalia vol. III, p. 105.

¹²⁴⁶ Filocalia vol. III, p. 111.

¹²⁴⁷ Filocalia vol. III, pp. 336-337.

¹²⁴⁸ Filocalia vol. III, pp. 13-14.

această plăcere, ca pe un mijloc de pedepsire, durerea, ca să limiteze nebunia minții care-și mișcă potrivit firii, dorința spre lucrurile sensibile. Astfel datorită plăcerii potrivnice rațiunii, care a pătruns în fire, a pătruns ca un antidot, și durerea conformă cu rațiunea. Aceasta este mijlocită de multe pătimiri și are rostul să înlăture plăcerea potrivnică firii, ba chiar să o desființeze cu desăvârșire, ca să se arate darul plăcerii dumnezeiești în minte. Căci toată durerea având drept cauză a nașterii sale fapta unei plăceri care îi premerge, este o datorie pe care trebuie să o plătească în chip natural, în virtutea cauzalității, toți cei ce sunt părtași de firea omenească. Fiindcă plăcerea potrivnică firii este urmată în chip firesc de durere în toți cei a căror naștere a fost anticipată de legea plăcerii fără cauză. Iar fără cauză numesc plăcerea primei greșeli, întrucât nu a fost urmarea unei dureri premergătoare"¹²⁴⁹.

"Plăcerea și durerea trupească s-au putut naște prin faptul că omul ca făptură mărginită a fost înzestrat de Dumnezeu, cu capacitatea de a se bucura de ceea ce-l întregește pe planul esențial sau spiritual al ființei sale, adică de Dumnezeu, și de a se îndurera de împuținarea vieții sale spirituale prin îndepărtarea ei de izvorul adevăratei sale existențe. Numai lui Dumnezeu nu-I este dat de-a alterna bucuria cu durerea, sau măcar de a încerca o bucurie nouă, printr-un plus de viață ce I-ar veni din afară, odată ce este nesfârșit. Dar omul având și o latură trupească, capacitatea de bucurie sau de întristare ce o are în totalitatea ființei sale, s-a obișnuit să se actualizeze ca plăcere pentru ceea ce-i sporește viața trupească, părându-i-se că aceasta este o sporire a ființei sale integrale și ca o neplăcere pentru ceea ce îi restrânge prosperitatea trupească confundând iarăși trupul cu totalitatea ființei sale. Iar cele ce-i sporesc sau împuținează viața trupească sunt lucrurile sensibile. Astfel prin cădere, binele și

¹²⁴⁹ Filocalia vol. III, p. 337.

răul pentru om s-au limitat la ceea ce este bine și rău pentru trup, adică la lumea sensibilă și nu a mai socotit că binele stă în planul spiritual și nu a mai socotit nici răul ca lipsă a bunurilor spirituale"¹²⁵⁰.

"Pentru simțirea trupească, plăcerea este considerată drept bine, iar durerea drept rău"¹²⁵¹. De aceea "omul se prinde

¹²⁵⁰ Filocalia vol. III, p. 16. "Împlinirea oricărui instinct al firii este însoțit de o plăcere. Omul, numai omul, din toate viețuitoarele, vrea să despartă funcția biologică a instinctului în două: vrea să separe rostul instinctului de plăcerea ce-l însoțește, alegându-și plăcerea și refuzându-i rostul. Omul reușește această denaturare, căutată intenționat, arbitrar, dar în dauna sănătății, cu prețul pierderii libertății, a dereglării altor instincte superioare, cu inevitabile urmări ereditare" (Ieromonah Arsenie Boca, Cărarea împărăției, Arad, 1995, p. 152). Plăcerea are rostul ei bine definit în firea tuturor fapturilor văzute. Dacă n-ar fi plăcerea, a mânca ar fi un chin, a procrea ar fi un supliciu etc., pentru că în mod firesc omul nu mănâncă de plăcere, ci pentru a-și întreține viața trupului, vigoarea lui; procrează pentru a avea copii, nu plăcere. "Plăcerea este bună când ne împărtășim de ea la vreme potrivită dintr-o trebuință naturală și necesară, căci nu s-a sădit în noi simțirea în chip rău" (Filocalia vol. VI, p. 352). Omul însă s-a pervertit și a devenit rob al plăcerii, despărțind unele acte firești de finalitatea lor. Mănâncă peste măsură și se îmbuibază de plăcere, nu de foame. Un bărbat dacă vede o femeie frumoasă și-o închipuie imediat ca obiect al plăcerii lui. O dorește pentru a-și satisface o poftă egoistă și animalică. El vede doar scopul imediat: plăcerea. Însă dorința aceasta a omului este perversă, pentru că vrea să despartă actul conjugal de finalitatea sa, nașterea de prunci. Omul nu este interesat să aibă copii, ci el dorește numai plăcerea carnală imediată. Plăcerea aceasta fizică ține de regnul animal, ea constituie un instinct animalic care se cere satisfăcut. Nici o fiară nu desparte instinctul sexual de finalitatea sa, nașterea de urmași, omul însă o face și i se pare normal. Din acest punct de vedere, omul pătimăș "este mai jos decât animalul, pe care l-a întrecut în iraționalitate, mutând rațiunea cea după fire în ceea ce este contrar firii" (Filocalia vol. III, p. 14). În plus "plăcerea carnală face din partener un simplu mijloc și îi distruge demnitatea" (Placide Deseille, Nostalgia Ortodoxiei, Editura Anastasia, 1995, p. 55).

¹²⁵¹ Filocalia vol. III, p. 463, nota 5. "Plăcerea căutată numai pentru ea însăși, cheamă repetarea din ce în ce mai deasă a actului păcătos, până ce ajunge la distrugerea sistemului nervos" (Ieromonah Arsenie Boca, Cărarea

cu totul de plăcere, ca de ceea ce este bun și se ferește de durere, ca de ceea ce este rău"¹²⁵², iar "lipsa plăcerii naște întristarea simțirii, cu toate că plăcerea este împreună cu toată patima"¹²⁵³. "Omul pătimăș însă socotește plăcerea drept bine, pentru că ajută la întreținerea trupului, iar durerea și ostenelele trupului drept rău, pentru că nu ajută la aceea întreținere; și socotește fapta drept Dumnezeu, procurându-și din ea prilejurile plăcerii trupești"¹²⁵⁴.

"Plăcerile trupești întăresc patimile și le învârtosează împotriva sufletului"¹²⁵⁵, iar "cel ce pentru plăcerile trupului s-a obișnuit să nu îl mai asculte pe Dumnezeu, va tăgădui și pe Dumnezeu Însuși când se va ivi prilejul, prețuind viața trupului mai mult decât pe Dumnezeu, după ce a pus plăcerile acesteia mai presus decât voia lui Dumnezeu"¹²⁵⁶. Dar "este cu neputință să dobândească mila lui Dumnezeu, cel ce L-a părăsit pe El și slujește plăcerilor"¹²⁵⁷.

"Trupul se răzvrătește fără rânduială împotriva sufletului, trăgând mintea cu gâdiliri și cu aprinderi și dorind să o înmormânteze în groapa plăcerilor"¹²⁵⁸, și de cele mai multe ori reușește, încât "aproape că nu există păcat în oameni, care să nu

împărăției, Arad, 1995, p. 261). "Tensiunea la care sunt supuși nervii în stările de plăcere, este urmată de o slăbire, de o epuizare. Iar repetarea stărilor de voluptate grăbește moartea trupului" (Pr. Prof. Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, Ascețica, și Mistica Ortodoxă, Editura DEISIS, Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul, Alba-Iulia, 1993, vol. I, Ascețica, p. 84).

¹²⁵² Filocalia vol. III, p. 163.

¹²⁵³ Filocalia vol. IV, p. 18.

¹²⁵⁴ Filocalia vol. III, p. 101.

¹²⁵⁵ Filocalia vol. X, p. 145.

¹²⁵⁶ Filocalia vol. III, pp. 233-234.

¹²⁵⁷ Filocalia vol. IV, p. 29.

¹²⁵⁸ Filocalia vol. VI, p. 251.

își aibă ca început al nașterii sale afecțiunea irațională a sufletului față de plăcerea simțurilor"¹²⁵⁹.

"Patima irațională înduplecă pe cel ce nesocotește poruncile să se coboare la simțire. Iar sfârșitul acesteia este că mintea se lipește de plăcere"¹²⁶⁰, pentru că "afecțiunea minții față de simțire o face roabă plăcerilor trupului"¹²⁶¹.

"Dracii plăcerii se apropie adeseori ca foc și cărbuni aprinși, căci duhurile iubitoare de plăcere aprind partea poftitoare a sufletului, iar pe cea cugetătoare o întunecă, zăpăcind-o. Fiindcă plăcerea patimilor este pricină de ardere, de zăpăceală și de întuneric"¹²⁶².

"Plăcerea îl leagă pe om de suprafața materială a lucrurilor, făcându-l să uite de sensurile lor mai înalte și peste tot de ordinea spirituală"¹²⁶³. "Poftele păcătoase, preocupate de plăceri egoiste, țin sufletul închis în limitele lui, și în zona cea mai de suprafață, unde se produc acele plăceri"¹²⁶⁴, nelăsându-l să se deschidă lui Dumnezeu și vieții spirituale. "Plăcerile trupești sunt însoțite de o împrăștiere a cugetării. Ele îl fac pe om să nu se concentreze în sine și să vadă bucuria ce i-o aduce fapta bună față de altul. Plăcerea împiedică de aceea cunoașterea de

¹²⁵⁹ Filocalia vol. III, p. 310.

¹²⁶⁰ Filocalia vol. III, p. 418.

¹²⁶¹ Filocalia vol. IV, p. 28. "Dacă este lăsată să aleagă între plăcere și durere, simțirea va alege totdeauna plăcerea. Și în plăcere stă forța ei, care face adeseori ca rațiunea ca funcțiune de judecată să cedeze, iar mintea ca funcțiune de cunoaștere să se pună în serviciul ei" (Pr. Prof. Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, *Ascetica, și Mistica Ortodoxă*, Editura DEISIS, Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul, Alba-Iulia, 1993, vol. I, *Ascetica*, pp. 82-83).

¹²⁶² Filocalia vol. VII, pp.117-118.

¹²⁶³ Filocalia vol. III, p. 13.

¹²⁶⁴ Filocalia vol. VII, p.53, nota 17.

sine a omului, cunoașterea care este o lumină proiectată în sine dar și în relațiile lui cu tot ce există, inclusiv cu Dumnezeu"¹²⁶⁵.

"Omul cu cât se îngrijește mai mult de patima iubirii trupești de sine, cu atât născocеște mai multe moduri de producere a plăcerii, care este și ținta iubirii trupești de sine. Și fiindcă orice răutate piere împreună cu modalitățile care o produc, omul aflând prin experiență, că orice plăcere are ca urmașă în mod sigur durerea, își are toată pornirea spre plăcere și toată fuga dinspre durere. Pentru cea dintâi luptă cu toată puterea, pe cea de-a doua o combate cu toată sânguința, închipuindu-și un lucru cu neputință și anume că printr-o astfel de dibăcie va putea să le despartă pe acestea una de alta și iubirea trupească de sine va avea unită cu ea numai plăcerea, rămânând neîncercată de durere. Sub puterea patimii el nu știe, precum se vede, că plăcerea nu poate fi niciodată fără de durere. Căci în plăcere este amestecat chinul durerii, chiar dacă pare ascuns celor ce o gustă, prin faptul că domină patima plăcerii"¹²⁶⁶.

"Iubirea față de trup, îl silește pe om ca pe un rob, prin pofta de plăcere și frica de durere, să născocеască multe forme ale patimilor, după cum se nimeresc timpurile și lucrurile și după cum îl îndeamnă modul lui de a fi, întrucât experiența îl învață că este cu neputință să aibă neconținut plăcerea ca tovarășă de viață și să rămână cu totul neatins de durere, că nu va putea să ajungă la capătul acestui scop"¹²⁶⁷.

¹²⁶⁵ Filocalia vol. XII, p.133, nota 267.

¹²⁶⁶ Filocalia vol. III, pp. 32-33. "Atât în acceptarea plăcerii cât și în respingerea durerii se manifestă slăbiciunea firii" (Pr. Prof. Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, *Ascetica, și Mistica Ortodoxă*, Editura DEISIS, Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul, Alba-Iulia, 1993, vol. I, *Ascetica*, p. 172).

¹²⁶⁷ Filocalia vol. III, p. 36. "Satisfacerea de mai multe ori repetată a unor plăceri prezente, va aduce un lanț continuu de dureri viitoare" (Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Editura Institutului

Cât timp trăiește pe pământ, omul este mânat în acțiunile sale de plăcere, pe care o caută, sau de durere, de care fuge. "Căutând plăcerea, omul va avea în mod sigur, după gustarea ei, durerea. Iar fugind de durere, caută scăpare în brațele plăcerii, ca să dea dincolo de ea de o durere și mai mare. Cine caută plăcerea dă de durere, cine fuge de durere, dă prin plăcere tot de durere"¹²⁶⁸. "Vrând să scăpăm de simțirea chinuitoare a durerii, ne refugiem în plăcere, încercând să ne mângâiem firea torturată de chinurile durerii. Dar grăbindu-ne să tocim împunsăturile durerii prin plăcere, întărim și mai mult zapisul aceleia împotriva noastră, neputând ajunge la o plăcere eliberată de durere și de osteneli"¹²⁶⁹.

"Plăcerea, oricât de mare ar fi ea, satisface doar pentru un moment, sau pentru un număr de momente succesive, dar trecătoare, simțurile"¹²⁷⁰, "însă poate produce o simțire de tristețe în suflet. Mai precis, în suflet se produce o sfâșiere. Are și el, pe de o parte, o plăcere de pe urma plăcerii trupești, dar în el se ivește totodată și o revoltă împotriva acestei plăceri care caută să-l cucerească cu totul. Aici intră rolul voinței, care se opune

Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978, vol. II, p. 70).

¹²⁶⁸ Filocalia vol. III, p. 15. Omul fuge de durere și se aruncă în plăcere, care îi mărește durerea. "Dar pricina primordială și directă a decăderii omului nu este fuga de durere, ci căutarea plăcerii. Fuga de durere vine ulterior, întrucât durerea a fost adusă de plăcere. Deci cu plăcerea trebuie dată lupta mai întâi și în mod principal și direct" (Pr. Prof. Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, *Ascetica*, și *Mistica Ortodoxă*, Editura DEISIS, Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul, Alba-Iulia, 1993, vol. I, *Ascetica*, p. 171).

¹²⁶⁹ Filocalia vol. III, p. 339. "Dumnezeu a legat întotdeauna o durere de plăcere, ca omul, experimentând aceasta, să nu mai caute plăcerea" (Pr. Prof. Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, *Ascetica*, și *Mistica Ortodoxă*, Editura DEISIS, Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul, Alba-Iulia, 1993, vol. I, *Ascetica*, p. 84).

¹²⁷⁰ Filocalia vol. X, p. 397, nota 482.

căderii sufletului într-o stare de robie sub pornirile trupești și într-o stare de slujire a obiectelor, în loc de a fi liber pentru relația cu Dumnezeu și cu persoanele celorlalți. În baza unității de persoană, lucrările sufletești și trupești nu pot fi despărțite, dar unele pot fi dominate de celelalte sau poate apărea o sfârșiere trăită de unitatea persoanei"¹²⁷¹.

"De aceea plăcerea care nu este spirituală și a duhului, ci a trupului, este greșit să se numească plăcere. Căci, aceasta aducând, odată împlinită, o amară părere de rău, în chip mincinos se numește plăcere. Este o plăcere falsă și străină de sufletul rațional, este irațională, josnică, greoaie, iubitoare de întuneric, zgomotoasă, stingheritoare, trecătoare, supusă repede veștejirii. Căci, îmbătrânind trupul, se retrage cu rușine fără să vrea; este osândită, ticăloșește viața, o face nefolositoare, roabă, apăsată de osândă, lacomă de mâncare, moleșită, fără chip, fără nădejde, nesocotită, aducând tristețe întunecată celui ce o lucrează, după săvârșire"¹²⁷².

"Plăcerile trupului produc întristările sufletului și întristările trupului produc bucuriile sufletului"¹²⁷³. Plăcerea trupească însă duce la păcat, "pentru că îl desparte pe om de Dumnezeu și îl leagă de lume, prin plăcerile ce le oferă aceasta trupului,"¹²⁷⁴ pe când durerea trupului este cauzatoarea virtuții, "căci îl face străveziu pe Dumnezeu, pentru că dezlipește omul de cele ale lumii"¹²⁷⁵. De aceea Sfântul Maxim Mărturisitorul spune: "Noi pentru plăcere iubim păcatele, iar pentru durere fugim de virtuți"¹²⁷⁶.

¹²⁷¹ Filocalia vol. VI, p. 209, nota 18.

¹²⁷² Filocalia vol. VIII, pp.370-371.

¹²⁷³ Filocalia vol. VII, p.48, nota 6.

¹²⁷⁴ Filocalia vol. VIII, p. 79, nota 144.

¹²⁷⁵ Filocalia vol. VIII, p. 79, nota 144.

¹²⁷⁶ Filocalia vol. III, p. 42.

"Urmarea plăcerii simțurilor naște întristarea sufletului. De asemenea întristarea trupului este urmarea plăcerii sufletului, căci prin bucuria sufletului se face întristarea trupului"¹²⁷⁷. "Cele două plăceri, din suflet și din simțire, nu pot fi în nici un caz împreună. Nu le poate avea cineva deodată amândouă. Dimpotrivă, plăcerii din suflet îi corespunde durerea din simțire și viceversa. Omul deci trebuie să aleagă deodată cu plăcerea din una, durerea din cealaltă"¹²⁷⁸.

"Durerea și plăcerea sunt împărțite între suflet și simțire. Cel ce caută plăcerea sufletului, primește durerea simțurilor, întrucât a luptat neobosit cu plăcerea și durerea din simțuri, prin înfrânare și răbdare"¹²⁷⁹. "Acolo unde simțirea este cârmuită de rațiune, trupul este lipsit de toată plăcerea cea după fire, neavând simțirea slobodă și dezlegată de lanțurile raționale, ca să slujească plăcerii"¹²⁸⁰. "Dar ieșirea din cercul de fier al plăcerii și durerii trupești nu înseamnă o încremenire în nesimțire, ci ridicarea la o altă plăcere și la o altă vigoare de ordin spiritual care, departe de a-i slăbi firea omului, îi dau adevărata întărire"¹²⁸¹.

"Plăcerea sufletului este ceea ce nu poate fi pus pe seama firii și nu poate fi grăit prin cuvânt și ceea ce dăinuiește ca o stare

¹²⁷⁷ Filocalia vol. III, p. 313.

¹²⁷⁸ Filocalia vol. III, p. 493, nota 429.

¹²⁷⁹ Filocalia vol. III, p. 309. Mai bine este pentru om să-l doară trupul decât sufletul, pentru că durerea trupească se duce odată cu trupul, pe când durerea sufletească rămâne cu sufletul și după ce trupul nu mai este.

¹²⁸⁰ Filocalia vol. III, p. 462, nota 31.

¹²⁸¹ Filocalia vol. III, p. 17. "Înfrânarea de la plăcere și răbdarea durerii, departe de a fi ceva negativ-pasiv și de a slăbi firea, o întăresc, și întărirea aceasta înseamnă spiritualizare, sau așezarea spiritului în rolul de conducător. La urma urmelor și plăcerea și durerea afectează trupul omului" (Pr. Prof. Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, *Ascetica, și Mistica Ortodoxă*, Editura DEISIS, Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul, Alba-Iulia, 1993, vol. I, *Ascetica*, p. 173).

îndelungată și umple inima de bucurie și după trăirea ei; ceea ce este departe de plăcerea de trup, care este idolească și nu este o plăcere propriu-zisă. Drept aceea tot cel ce dorește plăcerea, să caute plăcerea spirituală, duhovnicească, curată și care nu se împrăștie, și nu va greși, ci mai degrabă se va muta cu ușurință de la cele de pe pământ la cele cerești, cu gândirea lui și apoi cu tot sufletul. Căci aceasta este plăcerea adevărată și propriu-zisă: plăcerea inimii neurmată de părerea de rău, adevărata plăcere a sufletului rațional și nemuritor, care rămâne veșnic luminoasă, pururea izvorătoare, neosândită, și mai degrabă vrednică de dorit, fericită și însoțitoare nezgomotoasă a sfinților din veac, pașnică, blândă, dătătoare de îndrăzneală, strălucitoare, cu bun chip, evlavioasă, luminoasă, plină de bucurie și lucrătoare și după aceea"¹²⁸².

"Întristarea sau durerea simțirii (căci sunt unul și același lucru) este produsă de plăcerea din suflet. Pe drept cuvânt cel ce dorește și nădăjduiește viața păstrată în cer spre moștenire nestricăcioasă, prihănită și neveștejită, prin învierea din morți a Dumnezeuului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, are în suflet o veselie și o bucurie negrăită, bucurându-se neîncetat de nădejdea bunurilor viitoare, dar în trup și în simțire poartă întristarea sau ostenelile cauzate simțirii de feluritele încercări și de durerile prilejuite de ele"¹²⁸³.

"Cel ce iubește virtutea, stinge cuptorul voit al plăcerilor trupești"¹²⁸⁴, căci "prin posturi, privegheri, rugăciuni, culcare pe jos, prin ostenelile trupului și prin tăierea voilor noastre întru smerenia sufletului, facem nelucrător duhul iubirii de plăcere. Iar prin lacrimile pocăinței îl legăm, și închizându-l în temnița înfrânării, îl punem în nemișcare și în nelucrare, stăruind în lupta

¹²⁸² Filocalia vol. VIII, p.370.

¹²⁸³ Filocalia vol. III, p. 312.

¹²⁸⁴ Filocalia vol. III, p. 179.

celor ce se sânguiesc și se nevoiesc"¹²⁸⁵. De aceea Talasie Libianul ne îndeamnă: "Topește-ți trupul cu foamea și privegherea și vei alunga gândul josnic al plăcerii"¹²⁸⁶.

"Plăcerea trupului se stinge prin reaua pătimire și prin întristare, fie prin cele de bunăvoie, fie prin cele aduse de providență"¹²⁸⁷. Drept aceea "bărbatul chibzuit se îngrijește de sine și prin dureri de bunăvoie ocolește pe cele fără voie"¹²⁸⁸. Acesta cultivă virtutea, pricinuind durere trupului, dar plăcere și bucurie sufletului, pentru că "orice virtute este însoțită de plăcere și de durere: durere pentru trup, care se lipsește de durerea dulce și lină, și plăcerea pentru suflet, care se desfată în duh cu rațiunile curățite de tot ce cade sub simțuri"¹²⁸⁹.

"Plăcerea și durerea nu au fost create deodată cu firea trupului, ci călcarea poruncii a născocit-o pe cea dintâi spre coruperea voinței, iar pe a doua Dumnezeu a dat-o prin providență, spre pedepsirea plăcerii de bunăvoie"¹²⁹⁰. Astfel "orice păcat se face pentru plăcerea trupului și orice iertare de la Dumnezeu vine pentru reaua lui pătimire și pentru întristare"¹²⁹¹. Din acest motiv, pentru a-l îndepărta pe om de păcat, "Dumnezeu a dat firii, prin providență, durerea fără voie a trupului, spre pedepsirea plăcerii trupesti de bunăvoie"¹²⁹². "Căci pentru

¹²⁸⁵ Filocalia vol. VI, p. 219.

¹²⁸⁶ Filocalia vol. IV, p. 17.

¹²⁸⁷ Filocalia vol. IV, p. 18. "Prin înfrânarea de la plăceri am făcut un prim pas spre forța spirituală a nepătimirii, prin răbdarea supărărilor, a durerilor și a necazurilor l-am făcut pe al doilea și cel mai decisiv" (Pr. Prof. Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, *Ascetica, și Mistica Ortodoxă*, Editura DEISIS, Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul, Alba-Iulia, 1993, vol. I, *Ascetica*, p. 174).

¹²⁸⁸ Filocalia vol. IV, p. 29.

¹²⁸⁹ Filocalia vol. III, p. 312.

¹²⁹⁰ Filocalia vol. III, p. 348.

¹²⁹¹ Filocalia vol. IV, p. 30.

¹²⁹² Filocalia vol. III, p. 348..

desființarea plăcerii atotnecuenite, era trebuință de durerile atotcuenite de pe urma ei, care sfâșiau în chip jalnic pe om"¹²⁹³. De aceea, "pe cei robiți păcatului îi iau în primire probe înfricoșate, căci fără dureri nu primesc să se întoarcă la Dumnezeu"¹²⁹⁴. Din această cauză "să ne bucurăm de încercările cele fără de voie, pentru că acestea alungă plăcerea trupului și durerea sufletului"¹²⁹⁵. Sfântul Isaac Sirul ne îndeamnă în acest

¹²⁹³ Filocalia vol. III, p. 338.

¹²⁹⁴ Filocalia vol. IV, p. 29. "Nu știm bine dacă sănătatea este de folos celor ce o au; adeseori boala ne este de mai mult folos" (Despre preoție, Traducere, introducere și note de Pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1998, p. 185). "Zis-a un părinte: de-ți va trimite Dumnezeu vreo boală trupului, să nu cumva să te mâhnești sau să te scârbești, ca unul din cei necredincioși, de vreme ce Stăpânul și Făcătorul tău vrea să-ți lămurească și să-ți curățească sufletul cu boala și pedeapsa trupului, ca un pururea purtător de grijă ce este pentru viața și mântuirea ta. Tu, făptură fiind, pentru ce să te mâhnești și să te scârbești asupra Făcătorului tău, care te-a adus din neființă întru ființă și dintru ce nu erai întru ceea ce ești? Acela, văzându-ți și cunoscându-ți stricăciunea și bolnăvirea sufletului, pe care ai câștigat-o prin păcatele trupului tău, vrea iarăși să o lămurească și să o tămăduiască prin boala și pedeapsa trupului tău, precum însuși știe cum și ce să facă. Iar tu, frate, cu tot sufletul și voința, primește toate întocmai, cele ce îți vin ție după voia Lui, cele iuți și amare ca și cele dulci, căci toate sunt bune și folositoare care îți vin cu voia lui Dumnezeu. Mulțumește bunei Lui voințe și te roagă Lui să-ți dea răbdare până în sfârșit. Așa fă, frate, și te vei mântui" (Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999, p. 371). Omul sănătos păcătuiește adeseori și prin aceasta își gătește loc în iad. Dumnezeu îi dă însă o boală, o suferință, prin care nu mai poate repeta păcatul și îl îndepărtează de iad. În acest fel este respectată libertatea omului, căci acesta nu este forțat să meargă spre rai, dar se arată și iubirea lui Dumnezeu, care întoarce prin suferință pe cel păcătos la El. Pe de o parte omul nu mai face păcatul, pe de alta se întoarce către Dumnezeu, pe care îl roagă să-i ajute și cere iertare pentru păcatele săvârșite. Deci prin necaz omul se întoarce singur către Dumnezeu, are deci libertate.

¹²⁹⁵ Filocalia vol. III, p. 314.

sens: "Pentru sănătatea sufletului tău, iubește mai bine durerea trupului"¹²⁹⁶.

Providența

"Dumnezeu îi îndeamnă pe oameni spre fapte bune atât prin inspirații și daruri pozitive, cât și prin încercări și pedepse"¹²⁹⁷. "Fiecare însă întâmpină ceea ce îi vine de la Dumnezeu după ideea sa, pentru că numai Dumnezeu știe cum i se potrivește fiecăruia ceea ce îi vine"¹²⁹⁸. "Dar toate câte ni le dă Dumnezeu și toate câte nu ni le dă, spre folosul nostru o face, chiar dacă noi, ca niște prunci, nu ne dăm seama"¹²⁹⁹.

"Toate câte ni se întâmplă în viață spre necinstirea noastră, fie de la oameni, fie de la draci, ni se întâmplă prin judecata cea dreaptă a lui Dumnezeu, cu bun rost"¹³⁰⁰, pentru că "nimic nu ni se întâmplă fără voia Lui"¹³⁰¹. "Dumnezeu toate le chivernisește spre folosul fiecăruia, după cea de înaintea cunoștință a Lui"¹³⁰², «de aceea nu judecați ceva înaintea de vreme, până ce nu va veni Domnul, care va lumina cele ascunse» (I Cor. 4,5), pentru că "Domnul care a întors un lucru spre rău, poate desigur să îl schimbe iarăși, pe neașteptate, spre și mai multă slavă"¹³⁰³.

Sfântul Isaac Sirul spune despre necazuri: "Cunoaște că toate acestea le-a adus asupra noastră purtarea de grijă a lui Dumnezeu pentru a ne smeri. Căci ea poartă de grijă și

¹²⁹⁶ Filocalia vol. X, p. 298.

¹²⁹⁷ Filocalia vol. II, p. 337, nota 8.

¹²⁹⁸ Filocalia vol. I, p. 297.

¹²⁹⁹ Filocalia vol. V, p. 235.

¹³⁰⁰ Filocalia vol. VI, p. 224.

¹³⁰¹ Filocalia vol. XI, p. 101.

¹³⁰² Filocalia vol. XI, p. 541.

¹³⁰³ Filocalia vol. IV, p. 160.

rânduiește fiecăruia din noi ceea ce îi este de folos"¹³⁰⁴. "Dumnezeu numai din iubire de oameni se folosește de aceste rele, pentru a face să se nască în noi smerenia în vederea mântuirii"¹³⁰⁵.

"În încercări, într-un fel purtarea de grijă a lui Dumnezeu ne lasă în seama lor, deși până la urmă ne va ajuta să ieșim din ele"¹³⁰⁶. "Dumnezeu rânduiește cu iubire de oameni toate în chip minunat, ca tot omul să se facă desăvârșit într-un fel oarecare, chiar fără să vrea, măcar că are libertate întru sine"¹³⁰⁷.

Iubirea lui Dumnezeu față de om se manifestă în două feluri, prin providență și judecată. "Providența în general se arată în toate darurile pozitive pe care ni le face Dumnezeu pe cale naturală și supranaturală, iar judecata în toate încercările și pedepsele ce ni le trimite Dumnezeu ca să ne îndrepte și desăvârșească"¹³⁰⁸. "Prin providență, Dumnezeu îndrumă în chip pozitiv pe om prin binefacerile ce i le dă în fiecare clipă și prin meditația asupra lor. Prin judecată îl abate de la rău, trimițându-i diferite certări. Aceste două moduri se alternează sau chiar se împletesc, ca într-o pedagogie părintească. În fiecare zi Dumnezeu ne dă bunurile Sale și aproape în fiecare zi ne și ceartă. El zilnic stă la judecată cu noi, ca să ne scape de judecata neîndurată de la sfârșit"¹³⁰⁹.

¹³⁰⁴ Filocalia vol. X, p. 256.

¹³⁰⁵ Filocalia vol. XI, pp. 138-139.

¹³⁰⁶ Filocalia vol. X, p. 260, nota 284.

¹³⁰⁷ Filocalia vol. V, p. 156.

¹³⁰⁸ Filocalia vol. III, p. 500, nota 516.

¹³⁰⁹ Filocalia vol. III, p. 489, nota 363. "Purtarea de grijă și judecata lui Dumnezeu însoțesc în mod statornic pornirile noastre libere, oprindu-le în

"Nimic nu se întâmplă fără purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Iar unde este purtarea de grijă a lui Dumnezeu, negreșit ceea ce se întâmplă este bine și spre folosul sufletului. Căci toate câte le face Dumnezeu cu noi, le face pentru folosul nostru, deci niciodată să nu ne pierdem curajul în cele ce ni se întâmplă"¹³¹⁰. "Nu este nimic din cele ce le face Dumnezeu care să nu fie bun și toate sunt bune foarte. Deci nimeni nu trebuie să se întristeze pentru ceea ce se întâmplă, ci toate să le pună pe seama purtării de grijă a lui Dumnezeu și să se odihnească în acest gând"¹³¹¹.

multe feluri de la cele rele, întorcându-le cu înțelepciune spre cele bune" (Petru Florea, Opera exegetică a Sfântului Maxim Mărturisitorul, Editura Academemos, Tg-Mureș, 1998, p. 89).

¹³¹⁰ Filocalia vol. IX, p. 609.

¹³¹¹ Filocalia vol. IX, p. 597.

BIBLIOGRAFIE

Izvoare

Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii, Traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, membru al Academiei Române, Ediția a II-a, Editura Harisma, București, 1992, vol. I.

Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii, Traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, membru al Academiei Române, Ediția a II-a, Editura Harisma, București, 1993, vol. II.

Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii, Traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, membru al Academiei Române, Ediția a II-a, Editura Harisma, București, 1994, vol. III.

Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii, Traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, membru al Academiei Române, Ediția a II-a, Editura Harisma, București, 1994, vol. IV.

Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii, Traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, membru al Academiei Române, Ediția a II-a, Editura Harisma, București, 1995, vol. V.

Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii, Traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, București, 1997, vol. VI.

Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii, Traducere din grecește, introduceri și note de Dumitru Stăniloae, membru de onoare al Academiei Române, Editura Humanitas, București, 1999, vol. VII.

Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii, Traducere, introduceri și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979, vol. VIII.

Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii, Traducere, introduceri și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, vol. IX.

Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii, Traducere, introduceri și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, vol. X.

Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii, Traducere din grecește, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, Huși, 1990, vol. XI.

Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii, Traducere din grecește, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, membru al Academiei Române, Editura Harisma, București, 1991, vol. XII.

Bibliografie Auxiliară

Acterian Arșavir, *Cum am devenit creștin*, Editura Harisma, București, 1994.

Aghioritul Nicodim, *Războiul nevăzut*, Editura Arta Grafică, 1991.

Arseniev Nicolae, *Mistica și Biserica Ortodoxă*, Traducere de Remus Rus, Editura IRI, București, 1994.

Athonitul Cuviosul Siluan, *Între iadul deznădejdiei și iadul smereniei*, Editura DEISIS, Alba Iulia, 1994.

Băbuț Diacon Gheorghe, *Pelerinul român*, Editura Pelerinul Român, Oradea, 1992.

Bălan Arhim. Ioanichie, *Părintele Paisie Duhovnicul*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993.

Boca Ieromonah Arsenie, *Cărarea împărăției*, Arad, 1995.

Celălalt Noica, Ediție îngrijită de Pr. Eugen Drăgoi și Pr. Ninel Țugui, Editura Anastasia, 1994.

Ciachir Dan, *Cronica ortodoxă*, Editura Timpul, Iași, 1994, vol. I.

Cleopa Arhim Ilie, *Despre vise și vedenii*, Editura Bunavestire, Bacău, 1994.

Crainic Nichifor, *Sfințenia -împlinirea umanului*, Editura TRINITAS, Iași, 1993.

Idem, *Nostalgia Paradisului*, Editura Moldova, Iași, 1994.

Deseille Placide, *Nostalgia Ortodoxiei*, Editura Anastasia, București, 1995.

Dionisie Pseudo Areopagitul, *Ierarhia cerească. Ierarhia bisericească*, Traducere și studiu introductiv de Cicerone Iordăchescu, Institutul European, Iași, 1994.

Evdokimov Paul, *Taina iubirii*, Editura Christiana, București, 1994.

Idem, *Femeia și mântuirea lumii*, Traducere Gabriela Moldoveanu, Editura, Asociația filantropică medicală creștină Christiana, București, 1995.

Idem, *Prezența Duhului Sfânt în Tradiția Ortodoxă*, Traducere, prefață și note Pr. Dr. Vasile Răducă, Editura Anastasia, 1995.

Idem, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*, Traducere, prefață și note de Teodor Baconsky, Editura Anastasia, București.

Idem, *Ortodoxia*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996.

Idem, *Rugăciunea în Biserica de Răsărit*, Traducere: Carmen Bolocan, Editura Polirom, Iași, 1996.

Florea Petru, *Opera exegetică a Sfântului Maxim Mărturisitorul*, Editura Academos, Tg-Mureș, 1998.

Galeriu Părintele, *Jertfă și răscumpărare*, Editura Harisma, București, 1991.

Lecca Paulin, *De la moarte la viață*, Editura PAIDEIA, 1997.

Idem, *Frumosul divin în opera lui Dostoevski*, Editura Discipol, București, 1998.

Mladin Mitropolit Dr. Nicolae, Prof. Diac. Dr. Orest Bucevschi, Prof. Dr. Constantin Pavel, Prof. Diac. Dr. Ioan Zăgorean: *Teologia Morală Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, Vol. II.

Mladin Nicolae, *Prelegeri de Mistică Ortodoxă*, Editura Veritas, Târgu-Mureș, 1996.

Moshu Ioan, *Limonariu sau Livada duhovnicească*, Traducere și comentarii de Pr. Prof. Dr. T. Bodogae și D. Fecioru, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, Alba Iulia, 1991.

Paraskevaidis Hristodoulos, *Războiul împotriva Satanei*, Editura Anastasia, București.

Plămădeală Antonie, *Preotul în Biserică, în lume, acasă*, Sibiu, 1996.

Popescu Teodor M., *Meditații Teologice*, Editura Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, București, 1997.

Popovici Arhimandritul Iustin, *Omul și Dumnezeuul*, Studiu introductiv și traducere: Pr. prof. Ioan Ică și diac. Ioan I. Ică jr., Editura DEISIS, Sibiu, 1997.

Răducă Pr. Dr. Vasile, *Antropologia Sfântului Grigore de Nyssa*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996.

Rougemont Denis de, *Partea diavolului*, Editura Anastasia, București, 1994.

Schmemann Alexandre, *Euharistia taina Împărăției*, Editura Anastasia, București.

Idem, *Postul cel mare*, Traducere de Andreea și Laurențiu Constantin, Ediția a II-a, Editura DORIS, București, 1998.

Sfântul Dionisie Areopagitul, *Opere complete*, Traducere, introducere și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Paideia, București, 1996.

Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Traducere din grecește, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1983.

Sfântul Teodor Studitul, *Iisus Hristos proptotip al icoanei Sale*, Editura DEISIS, Alba Iulia, 1994.

Sofronie Arhimandritul, *Rugăciunea - experiența vieții veșnice*, Editura DEISIS, Sibiu, 1998.

Stăniloae Dumitru, *Ortodoxie și Românism*, Tiparul Tipografei Arhidiecezane, Sibiu, 1939.

Idem, *Poziția d-lui Lucian Blaga față de creștinism și Ortodoxie*, Tiparul Tipografei Arhidiecezane Sibiu, 1942.

Idem, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978, vol. I.

Idem, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978, vol. II.

Idem, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978, vol. III.

Idem, *Spiritualitate și comuniune în Liturgia Ortodoxă*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1986.

Idem, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1987.

Idem, *Ascetica și Mistica Ortodoxă*, Editura DEISIS, Alba Iulia, 1993, vol. I, Ascetica.

Idem, *Ascetica și Mistica Ortodoxă*, Editura DEISIS, Alba Iulia, 1993, vol. II, Mistica.

Idem, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Editura Omniscop, Craiova, 1993.

Idem, *Trăirea lui Dumnezeu în Ortodoxie*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1993.

Idem, *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama*, Editura Scripta, București, 1993.

Idem, *Rugăciunea lui Iisus și experiența Duhului Sfânt*, Editura DEISIS, Sibiu, 1995.

Ware Kallistos, *Rugăciunea lui Iisus*.

Zaharia Ciprian Arhim., *Paisianismul-Un moment românesc în istoria spiritualității europene*, Editura Roza Vânturilor, București, 1996.

Acatistier, Editura Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, București, 1994.

Cele 5 Cuvântări teologice ale celui între sfinți Părintelui nostru Grigorie de Nazianz, Traducere din limba greacă, întroducere și note de Preot Dr. Academician Dumitru Stăniloae, Editura Anastasia, București, 1993.

Comorile Pustiei 3 Cuvioși Părinți Egipteni: Avva Ioan Colov, Avva Ammona, Avva Zosima, Editura Anastasia, 1995.

Despre preoție, Traducere, introducere și note de Pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1998.

Dicționarul explicativ al limbii române, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996, p. 887.

Patericul, Tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba-Iulia, 1999.

Pelerinul rus, Traducere din limba rusă: Arhimandrit Paulin Lecca, Editura Σοφία, 1998.

Viețile Sfinților, Tipografia Gutenberg, București, 1904, vol. 5.

ABREVIERI

Acad. = Academician

Diac. = Diacon

Dr. = Doctor

Filocalia vol. I = Filocalia sfintelor nevoințe ale desăvârșirii, Traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, membru al Academiei Române, Vol. I, Ediția a II-a, Editura Harisma, București, 1992.

Filocalia vol. II = Filocalia sfintelor nevoințe ale desăvârșirii, Traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, membru al Academiei Române, Vol. II, Ediția a II-a, Editura Harisma, București, 1993.

Filocalia vol. III = Filocalia sfintelor nevoințe ale desăvârșirii, Traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, membru al Academiei Române, vol. III, Ediția a II-a, Editura Harisma, București, 1994.

Filocalia vol. IV = Filocalia sfintelor nevoințe ale desăvârșirii, Traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, membru al Academiei Române, vol. IV, Ediția a II-a, Editura Harisma, București, 1994.

Filocalia vol. V = Filocalia sfintelor nevoințe ale desăvârșirii, Traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, membru al Academiei Române, vol. V, Ediția a II-a, Editura Harisma, București, 1995.

Filocalia vol. VI = Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii, Traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, vol. VI, București, 1997.

Filocalia vol. VII = Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii, Traducere din grecește, introduceri și note de Dumitru Stăniloae, membru de onoare al Academiei Române, Editura Humanitas, Vol. VII, București, 1999.

Filocalia vol. VIII = Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii, Traducere, introduceri și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Vol. VIII, București, 1979.

Filocalia vol. IX = Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii, Traducere, introduceri și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Vol. IX, București, 1980.

Filocalia vol. X = Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii, Traducere, introduceri și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Vol. X, București, 1981.

Filocalia vol. XI = Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii, Traducere din grecește, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, Vol. XI, Huși, 1990.

Filocalia vol. XII = Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii, Traducere din grecește, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, membru al Academiei Române, Editura Harisma, Vol. XII, București, 1991.

Pr. = Preot

Prof. = Profesor

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE	3
VIRTUTEA	7
Dumnezeu este ființa virtuții	7
Virtutea aparține firii omenești și este conformă acesteia	9
Virtuțile ca rod al colaborării dintre Dumnezeu și om	11
Virtuțile sunt un tot unitar	14
Virtutea trebuie să fie continuă și constantă	20
Virtuțile sufletești și cele trupești	23
Virtutea se dobândește prin osteneli și neazuri ale trupului	24
Virtutea și cunoașterea	26
Virtutea și păcatul	29
CREDINȚA	39
Credința ca rod al colaborării dintre Dumnezeu și om	39
Credința ca încredere a omului în Dumnezeu	43
Credința și cunoașterea	45
Credința și faptele bune	48
Credința și celelalte virtuți teologice	52
NĂDEJDEA	55
IUBIREA	57
Însușirile iubirii	57

Iubirea lui Dumnezeu față de om	58
Iubirea omului față de Dumnezeu	61
Iubirea de Dumnezeu și frica de El	66
Iubirea semenilor	72
Iubirea vrăjmașilor	79
Iubirea și cunoașterea	83
Iubirea și celelalte virtuți	85
Iubirea de sine a omului	90
Iubirea lumii	92
SMERENIA	96
Însușirile smereniei	96
Puterea smereniei	97
Smerenia lui Dumnezeu	101
Omul smerit	102
Adevărata smerenie	108
Smerenia și cunoașterea	119
a. Cunoașterea de sine a omului	119
b. Cunoașterea de către om a tainelor dumnezeiești	120
Smerenia și iubirea	121
Smerenia și celelalte virtuți	123
Smerenia și faptele bune	129
Smerenia și ocările	133
Smerenia și mândria	137
RUGĂCIUNEA	146
a. Rugăciunea particulară a creștinului	146
Însușirile rugăciunii	146
Necesitatea rugăciunii	149
Puterea rugăciunii	150
Rugăciunea formală	154
Cum să ne rugăm	158
Adevărata rugăciune	171

Rugăciunea de după rugăciune	175
Rugăciunea este darul lui Dumnezeu	180
Ispitele la rugăciune	183
Să așteptăm cu răbdare răspunsul la rugăciunea noastră .	195
Rugăciunea pentru alții	196
Rugăciunea și celelalte virtuți	203
Rugăciunea și teologia	208
b. Rugăciunea lui Iisus	209
Metoda rugăciunii lui Iisus	209
Puterea rugăciunii lui Iisus	213
Cine este dator să practice rugăciunea lui Iisus și o poate împlini	220
Atitudinea celui ce săvârșește rugăciunea lui Iisus trebuie să fie de smerenie	222
Rugăciunea lui Iisus trebuie să fie continuă și permanentă	224
Rugăciunea inimii	229
Rugăciunea lui Iisus este darul lui Dumnezeu	234
Ispitele la rugăciunea lui Iisus	235
POSTUL	241
Valoarea postului	241
Postul cumpătat	245
Postul exagerat	249
Sensul duhovnicesc al postului	250
Ispitele postului	254
RĂBDAREA	256
a. Virtutea răbdării	256
Însușirile răbdării	256
Răbdarea și celelalte virtuți	258
b. Încercarea omului de către Dumnezeu prin necazuri, ca probă a răbdării	259

Raiul se câștigă prin necazuri	259
Necazurile sunt urmarea păcatelor noastre	265
Necazurile ca probă a lui Dumnezeu	274
Răbdarea în necazuri	276
Atitudinea în necazuri trebuie să fie de mulțumire	281
Dumnezeu nu îngăduie necazuri peste puterile noastre	288
Nu toate necazurile sunt urmarea păcatelor	291
Necazurile sfinților	293
Sfinții se roagă nu să scape de necazuri, ci să primească de la Dumnezeu puterea de a le răbda	297
Necazurile venite de la diavoli	301
Plăcerea și durerea	302
Providența	314
BIBLIOGRAFIE	317
Izvoare	317
Bibliografie Auxiliară	318
ABREVIERI	321
CUPRINS	326